

*Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu,
miluiește-mă pe mine, păcătosul.*

CUPRINS

Porunca Iubirii apare cu binecuvântarea **Arhiepiscopiei Sibiului**

C R E D I N Ț A N Ă D E J D E A D R A G O S T E A	Înapoi la Sfintele Canoane! - <i>Pr. Lector Irimie Marga ...</i> 4	C A L E A A D E V Ă R U L V I A Ț A
	Credința adevărată și Duhul Adevărului - <i>Convorbire cu Părintele Cleopa cel Tânăr</i> , ucenic al Părintelui Ilie Cleopa (Mănăstirea Sihăstria) 37	
	Războiul gândurilor - Interviu cu ierom. <i>Benedict Aghioritul</i> 62	
	Porunca Iubirii - <i>Alexandru Mihail (Sf. Munta Athos) ...</i> 69	
	Studiu comparat al textelor sfintelor liturghii în câteva ediții ale liturghierului românesc - <i>Pr. Lucian Petroaia</i> , consilier cultural al Episcopiei Dunării de Jos ... 71	
	Pastorația celor din penitenciare - <i>Ionuț Ilea</i> 107	
	Rugăciune – <i>Andrionae Petrică (Penitenciarul Iași)</i> 127	
	Educația sexuală în școli - <i>Bogdan Mateciuc</i> 129	
	Rugăciune pentru copilul căzut în păcat 136	
	28 Noiembrie 2004 (Arsenie Boca) - <i>Maria Gabor</i> 137	
	Concursul de poezie religioasă: <i>CER NOU – PĂMÂNT NOU 2004</i> 140	
	Cărți noi: Cuvioasele animale - <i>Maria Gabor</i> 150	
	“Iată-mă!” - <i>Octavian Gabor</i> 154	

*Poruncă nouă vă dau vouă:
să vă iubiți unul pe altul (In. 13, 34)*

CUPRINS *continuare*

Afierosenie Marelui Stareț Mărturisitor, Preacuviosul Părinte Iustin (Popovici) cel Nou	156
Catavasiile Nașterii Domnului (imne - autor – exegeză) - Profesor <i>Gheorghe Malene</i>	160
Lucrul care trebuie: Smerenia - <i>Corneliu C.</i>	174
Patru lumânări	176
Iisus e tot pe drumuri	177
Spiritul apusean și duhul românesc - <i>Cristian Claudiu Popa</i>	180
Dragostea creștină, temelia vieții duhovnicești - <i>Lenuța Dolinski</i>	184
Apel pentru călugării români de la Muntele Athos	186
Curierul inimii	188
Cărțile editurii Agaton	193
Abonamente. Difuzare. Publicitate	194
Cartea ortodoxă prin poștă	195

Pace ște, cititorule!

*Să stăm bine!
Să stăm cu frică!
Să luăm aminte!*

Înapoi la Sfintele Canoane!

Pr. Lector Frimie Marga

Actualitatea sfintelor canoane este o temă cât se poate de potrivită, mai ales în perioada postului, pentru că mulți și-au pus problema de ce la Spovedanie părinții duhovnici ne dau epitimii după niște legi bisericești care s-au dat începând cu epoca apostolică (secolul II). Mulți zic că sunt învechite, că nu-și mai au rostul, că nu sunt actuale. Părintele profesor ne va explica de ce sunt actuale și de ce trebuie totuși să ne conducem după ele.

Sfintele Canoane – legătură între pământ și Cer, între păcat și sfințenie!

Iubiți frați creștini, onorat auditoriu,
Se cuvine, pentru început, a spune câteva cuvinte despre canonul bisericesc, despre ce înseamnă de fapt canon în concepția ortodoxă. Biserica este locul de întâlnire dintre Dumnezeu și om, este așadar locul de întâlnire dintre două realități, realitatea divină și realitatea umană. Un loc în care se întâlnește istoria cu meta-istoria, timpul cu veșnicia, creatul cu necreatul, păcatul cu sfințenia. Ținând seama de acest fapt, că în Biserică se întâlnesc două realități, am putea să spunem în continuare, în mod logic, că Biserica se află, de asemenea, între Legea cea nouă, a Mântuitorului Iisus Hristos, dată nouă spre mântuirea neamului și legea pozitivă sau legea socială care se găsește în societate și fără de care nu s-ar putea organiza nici o societate. Din păcate însă, nici una nu se găsește împlinită (în mod deplin) în Biserică. Legea cea nouă, legea Mântuitorului Hristos, este țelul spre care noi toți trebuie să tindem. Biserica se află pe Cale, pe calea spre desăvârșire - încă n-am atins desăvârșirea.

Ne străduim, aşadar, să împlinim Legea lui Hristos, dar ea nu este încă pe deplin împlinită. Deci, nu putem spune că Biserica se conduce numai după Legea lui Hristos, pentru că asta ar însemna că în Biserică există numai iubire, numai frăţietate, nu ar mai avea ce căuta păcatul şi lupta împotriva păcatului. Pe de altă parte, în Biserică nu poate conduce legea socială pentru că, ştiţi foarte bine, legea socială se loveşte de egoism, se loveşte de subiectivitate, de nedreptate; sunt foarte mulţi cei care, până în ziua de astăzi, coboară treptele tribunalelor plângând că nu li s-a făcut dreptate. Iată de ce nici legea socială nu poate fi mulţumitoare pentru viaţa bisericească. Din acest motiv, Biserica are propria ei lege, o lege care se află între Legea lui Hristos şi legea socială. Această lege se numeşte canon.

S-au încercat numeroase definiţii ale canonului, dar, ţinând cont de cele ce am spus mai înainte şi de felul în care părintele Stăniloae defineşte Biserica, canonul poate fi definit ca extindere a Legii lui Hristos asupra legii pozitive, lege dată în Biserică în vederea mântuirii. Canonul cuprinde aşadar elemente care ţin atât de Legea Vieţii, de Legea cea nouă, dar şi elemente care ţin de legea pozitivă, legea socială, dată de om. Prin aceasta, canonul este reflexul realităţii din Biserică, pentru că Biserica, fiind teandrică, este locul unde se întâlnesc divinul şi umanul. Câteodată, canonul reflectă mai mult sfinţenia şi revelaţia; astfel sunt *canoanele de cuprins dogmatic*. Alteori, canoanele au în vedere mai mult păcatul, realităţile umane şi îndreptarea acestora; acestea sunt de regulă *canoanele de cuprins disciplinar*. Niciodată, însă, între canoane nu s-a făcut o diferenţiere, o clasificare netă, ci ele formează un întreg, *Sfintele Canoane ale Bisericii Ortodoxe*, aşa cum şi Biserica formează un întreg, aşa cum în Biserică găsim sfinţi, oameni mai puţin sfinţi, păcătoşi şi toţi împreună formăm aceeaşi turmă a lui Hristos.

Deşi *canoanele sunt de cuprins teandric*, ele sunt numite şi *Sfintele Canoane* pentru că au fost acceptate de către întreaga Biserică, cea infailibilă. Şi, dacă îmi permiteţi, la fel cum Biserica este numită Sfântă, nu pentru că noi am fi sfinţi, ci pentru că Mântuitorul, capul Bisericii, este sfânt, la fel şi canoanele

sunt numite sfinte, nu pentru că ele ar fi sfinte în ele, ci pentru că urmăresc sfințenia și pentru că țelul lor este Legea cea nouă, Legea Mântuitorului Hristos.

Sfintele Canoane - această denumire este mai mult o denumire imperativă care arată ceea ce urmăresc ele de fapt. Mai sunt numite astfel și pentru că Legea Vieții, prin perfecțiunea ei, desăvârșește legea pozitivă (imperfectă). Esența Legii celei noi inundă egoismul - deficiența maximă a legii pozitive. *Sfintele Canoane* ne apropie de Legea lui Hristos și ne îndepărtează de fărădelege. Dacă am fi perfecți nu am mai avea nevoie de canoane, dar noi suntem mereu sub pericolul păcatului, sub ispita lui, de aceea canoanele sunt pentru noi o călăuză ce ne ține mereu pe calea cea bună, pe calea cea dreaptă. Călăuzirea aceasta nu se face însă prin constrângere, pentru că *Sfintele Canoane* nu constrâng, ci dimpotrivă, ele eliberează de ispita fărădelegii, de ispita păcatului și din acest motiv le putem atribui un rol mântuitor.

A împlini canoanele este a trăi în Duhul Sfânt

Chiar și atunci când ni se dau epitimii la spovedanie, canoanele au rol de medicament, de refacere, iar nu de pedeapsă. Întrucât canonul izvorăște din Legea lui Hristos, el se întărește și de autoritatea acesteia, adică a Legii celei noi. De aceea, Sfinții Părinți au recunoscut în autoritatea *Sfintelor Canoane* autoritatea Sfântului Duh. În canonul I al Sinodului VII Ecumenic se și spune că *Sfintele Canoane* au fost așezate în Biserică de trâmbițele Sfântului Duh. *Sfintele Canoane* nu sunt litere care ucid, ci duh care face viu, care slujește vieții celei noi. În concepția scolastică, ce din păcate a inundat sau a sufocat multe laturi ale teologiei noastre ortodoxe, îndreptând-o spre căi străine de adevărata ortodoxie, canonul este văzut mai mult ca o normă juridică, adică la fel ca orice normă dată în societate de o anumită autoritate cu care te poți identifica mai mult sau mai puțin, pe care trebuie să o împlinești într-un mod formal, dar care nu știi în ce măsură poate avea rol mântuitor pentru tine. Nu aceasta este însă concepția ortodoxă!

Canonul nu este numai o simplă normă juridică, ci canonul este, sau *Sfintele Canoane* sunt, mai presus de toate poruncile, iar Marcu Ascutel spune că Dumnezeu stă ascuns în porunci. De aceea, împlinind *Sfintele Canoane*, de fapt, noi ajungem nu la un formalism, ci exact invers, la descoperirea lui Dumnezeu. Din acest motiv, sensul canoanelor nu este acela de a le ține noi pe ele, ci exact invers, cum spune Sfântul Simeon Noul Teolog, este de a ne ține ele pe noi. Cel care încalcă *Sfintele Canoane* nu înseamnă că nu se supune formalismului, cum am fi tentați să credem, ci înseamnă mai degrabă *cădere din har*. De aceea, în Biserică, una din cele mai crunte descalificări este aceea când se spune că ceva este necanonic. Când ai spus că este ceva necanonic în Biserică, ai spus deja totul: dacă nu concordă cu nimic (sau cu aproape nimic) din ce este în Biserică, este ceva greșit.

Prin urmare, împlinirea canoanelor nu înseamnă formalism, nici juridism, ci înseamnă mai presus de toate, a trăi în Duhul Sfânt. Sfintele Canoane sunt totodată și produsul Bisericii în decursul istoriei sale. De aceea, ele sunt documente de o importanță deosebită, arătându-ne felul în care Biserica, în decursul istoriei, a depășit toate ispitele prin care a trecut și mai ales felul în care Biserica și-a apărât ființa ei. Chiar dacă unele canoane sunt căzute în desuetudine, adică nu se mai pot aplica, totuși ele au o mare valoare în Biserică, pentru că ne arată felul în care a procedat Biserica într-un anumit moment.

Câte lucrări ale Sfinților Părinți, astăzi nu ar mai avea actualitate? Să zicem lucrări ale Sfinților Părinți scrise împotriva arianismului. Astăzi, arianismul nu mai reprezintă un pericol pentru Biserică; el există poate sub alte forme, în interiorul sectelor sau cultelor neoprotestante. Am putea să spunem că, dacă arianismul nu mai există, atunci și aceste lucrări ale Sfinților Părinți sunt depășite. Nu sunt depășite! Pentru că ele au valoare istorică și ne arată felul în care Biserica și-a înțeles adevărata credință în anumite momente ale istoriei, felul în care a fost apărută credința; din acestea, noi putem învăța chiar foarte multe.

Întrucât Legea Vieții are la bază credința în Hristos, rezultă că și canonul are la bază credința. De aceea el este valabil numai în Biserică, adică acolo unde există credință. Dispariția credinței înseamnă și dispariția canonului. În perioada bizantină, când statul căuta foarte mult să împlinească Legea lui Hristos în societate, pentru ca societatea să fie ordonată, să fie condusă mai ales după principiile creștine, pentru ca *Sfintele Canoane* să fie respectate în societate de aceia care nu cred în Dumnezeu, s-au dublat *Sfintele Canoane* de câte o lege de stat. Și sunt multe dintre canoanele Bisericii care au fost reluate în legislația bizantină și care au devenit lege de stat, tocmai pentru ca să fie respectate nu numai de către cei credincioși, ci de către întreaga societate.

Dar, cum vă spuneam, canonul are și o dimensiune lăuntrică. El se bazează pe dragoste și convingere, altfel se cade într-un formalism sec. Canonul are ca izvor dreptatea împărăției lui Dumnezeu și urmărește întruparea acestei dreptăți în realitățile istorice ale Bisericii. Canoanele dau viață pentru că izvorăsc din Viață, de aceea ele sunt veșnice și nu cunosc abrogarea, adică desființarea lor. Canoanele sunt o măsură împotriva celor fără de măsură, o dreptate împotriva nedreptății, o lege împotriva fărădelegii. Din acest motiv canonul al doilea al Sinodului VII Ecumenic spune că se impune cu multă necesitate ca cei care vor să trăiască în Biserică, după rânduilele adevărate, ca cei care vor să intre în rândul clerului, să studieze cu mare atenție și nu cu superficialitate *Sfintele Canoane*.

Canoanele țin de Sfânta Tradiție și de veșnicie, nu de moda momentului

Jubiți frați creștini,

Ideea cea mai gravă care contribuie la degradare adevăratei înțelegeri a canonului și a Dreptului Canonic și prin aceasta la degradarea morală a unor membrii ai Bisericii este părerea falsă că *Sfintele Canoane* ar fi depășite. Este cumva tradiția apostolică depășită? Este cumva învățătura Bisericii inactuală? Se impune

cumva, astăzi, să actualizăm Dogmatica Bisericii Ortodoxe cu noile curente filozofice? Evident că nu. Însăși ideea de actualizare a fost și este încă fals înțeleasă în Biserică. Această idee de actualizare și-a găsit un ecou și o întrupare cât se poate de concretă mai ales în Biserica Romano-Catolică și la Conciliul II Vatican, ținut între anii 1962 – 1965, unde s-a lansat ideea generală a unui *aggiornamento* (adică aducere la zi) și s-a spus că Biserica ar trebui să se actualizeze timpurilor de astăzi, să se modernizeze. Din acest motiv s-au făcut foarte multe reforme în Biserica Catolică, dar, din fericire, Biserica Ortodoxă nu a considerat niciodată că această cale este una potrivită. De ce? Pentru că Biserica Ortodoxă învață că nu Biserica trebuie să se actualizeze societății, ci, dimpotrivă, societatea trebuie să se ridice la nivelul Bisericii.

Biserica se află în timp pentru a face legătură cu veșnicia. Timpul trebuie să se desăvârșească în veșnicie. Nu veșnicia este cea care trebuie să se coboare în timp și la modernitatea de astăzi, pentru că nu moartea este cea care conduce învierea, ci învierea este cea care biruiește moartea. Această actualizare în Biserica Romano-Catolică a mers până acolo încât oamenii au zis că trebuie să-și construiască bisericile în modul cel mai modern. Arhitectura noilor biserici catolice nu mai are nici o pecete de sacramentalitate: nu știi de fapt unde intri, într-o sală de spectacol, într-un hotel, într-o sală de sport, într-o clădire ultra-modernă sau într-o biserică! Uneori, o simplă cruce, o simplă masă de altar îți dă totuși o indicație că te afli într-o biserică, dar cu greu îți dai seama de acest lucru.

Biserica Ortodoxă, noi ortodocșii, construim biserici într-un mod arhitectural inconfundabil, tocmai pentru a arăta că lumea este chemată să se ridice din această existență cotidiană atunci când intră în biserică. Trebuie să știi că te afli în biserică, nu în altă parte sau într-o altă încăpere. În momentul când ești la rugăciune trebuie să-ți dai seamă că te afli într-adevăr la rugăciune și nu într-o sală de conferințe sau într-o sală de spectacol.

Acest duh al *aggiornamentului* din Biserica Catolică a ispitit și ispitește încă și celelalte Biserici, inclusiv Biserica

Ortodoxă și, prin anumite influențe, s-a ajuns iată și la această idee cum că și Biserica Ortodoxă ar trebui să se actualizeze - este ceva cum nu se poate mai dăunător pentru Biserica noastră. Pentru că, ia gândiți-vă! Dacă fiecare generație ar fi actualizat Biserica în felul ei, cam cum ar fi trebuie să arate astăzi bisericile. Cred că ar fi fost un ghiveci nemaiîntâlnit pentru că fiecare ar fi adus ceva din generația lui și din moda lui. A actualiza înseamnă că a coborî tot mai mult în timp, în modă; ori reversul modei, care este demodarea, ne-ar face tot timpul să trăim cu teama că suntem într-o demodare continuă.

Am și văzut în Apus biserici din anul 1960, construite din beton și despre care pastorul protestant îmi spunea că s-au demodat. Pentru noi, ortodocșii, o biserică construită în anii 60 este o biserică nu nouă, ci foarte nouă, dar acolo este deja o biserică demodată. Biserica noastră nu are cum să cunoască demodarea atâta timp cât își păstrează tradiția. V-am spus aceste lucruri pentru a înțelege de ce această idee a actualizării, a modernizării, pătrunde chiar și în unele ramuri ale teologiei, chiar și în Dreptul Canonic. Ori, privitor la această problemă, la actualizarea *Sfintelor Canoane*, realitatea este exact contrarie. Adică, constatăm că viața noastră a început să fie depășită, că viața noastră începe să îmbrace o formă tot mai seculară și chiar imorală, care nu mai concordă cu *Sfintele Canoane* și, cum nu mai există această concordanță, normal că apare întrebarea: Cine este demodat, eu sau *Sfintele Canoane*?

Din această confruntare este foarte ușor să dai vina pe *Sfintele Canoane* cum că ele ar fi demodate. Imoralitatea merge până într-acolo, încât, în loc să se condamne pe sine condamnă canoanele. Iată de ce, pentru unii, canoanele pot fi depășite pentru că sunt mai morale decât noi, pentru că sunt mai categorice față de păcat decât noi. Și am să vă dau câteva exemple pentru ca să înțelegeți în mod concret ceea ce vreau să spun și anume: Canonul 9 al Sinodului VI Ecumenic spune că cei care se află în cler nu pot avea îndeletnicire cârciumărească ori comercială; aceștia trebuie ori să înceteze ori să se caterisească. Ori, o noutate a societății pe care astăzi o construim noi este aceea că a făcut să apară foarte mulți preoți

privatizați. Preoți care au buticuri și care vând în buticurile lor obiecte mai mult sau mai puțin canonice, mai mult sau mai puțin onorante. Preotul, în loc să umble după cărți, după icoane, după material de colportaj pentru răspândirea credinței, merge după bere la Azuga sau după ciorapi la Sibiu. Chiar dacă buticul este proprietatea preotesei, ca să nu fie al preotului, nici acest subterfugiu nu-l scoate de sub responsabilitate. Ori canonul amintit spune clar: **ori să înceteze, ori să se caterisească**. Vă întreb eu acum: Sunt depășite canoanele?

Permiteți-mi să vă mai citesc un alt canon. În Canonul 16 al Sinodului VII Ecumenic se spune că „*toată ușurătatea și podoaba trupească sunt străine de rânduiala și de starea preotească; așadar, episcopii și clericii care se împodobesc pe ei cu haine strălucitoare și semețe trebuie să se îndrepteze, iar dacă ar stărui, să se dea certării, la fel și cei care se ung cu miresme [adică cei care se parfumează]*”. Zicem, poate, că acest canon este depășit. Nici acest canon nu este depășit pentru că trebuie să-l înțelegem în adevărata lui măsură. Eu nu cred că unui preot îi stă bine dacă este mai mirositor decât o domnișoară. Eu nu cred că unui preot îi stă bine în blugi și în geacă sau îmbrăcat în lucrurile cele mai moderne, și de ce să nu extindem și mai departe: nici preotesei. N-aș vrea să greșesc și să condamn pe nimeni, dar de multe ori s-a întâmplat că cea mai în ton cu moda din parohie să fie chiar preoteasa.

În decursul istoriei Bisericii au fost situații deosebite, când oamenii mergeau în costum național la biserică. Cu timpul, oamenii și-au lepădat haina națională care ne identifica pe noi ca neam și a înlocuit-o cu „haina nemțească”. Sunt unele parohii în care, până în ziua de azi, oamenii se mai îmbracă încă în costumul național, cum este de pildă parohia „Gura Răului” de lângă Sibiu, unde oamenii merg la biserică în costum național. Ei bine, singurele care nu pot merge în costum național acolo sunt preotesele; pentru că, potrivit tradiției locului, preoteasa trebuie să poarte pălărie și să nu fie îmbrăcată în costum național, ori acest lucru nu l-am putut înțelege niciodată. De ce trebuie să se facă diferențiere și ea să fie

un factor laicizant, când poate să fie un factor de păstrare a tradiției și identității noastre românești.

Aș mai aminti încă un canon. E vorba de Canonul 54 apostolic care spune că „*dacă vreun cleric ar fi văzut mâncând în cârciumă să se afurisească, afară numai dacă ar fi la drum și ar avea nevoie de ospătărie*”. E un canon care pentru noi ar suna depășit. E adevărat, înainte îi spunea cârciumă, astăzi îi spune: „Bar”, „Night Club” sau cine știe ce denumiri. Are ce căuta un preot acolo? M-am întâlnit odată cu un astfel de preot ieșind dintr-un bar și i-am zis: „*Părinte, ce cauți acolo?*”; „*Păi da ce, eu nu am voie, nu sunt și eu tot om?*”. Ba da, într-adevăr ești tot om, dar eu cred că, dacă ești conștient de misiunea pe care o ai în momentul hirotoniei, trebuie să fii pregătit la multă înfrânare ca să slujești cu adevărat Evanghelia lui Dumnezeu și atunci nu ai ce căuta în locuri care nu-ți fac cinste. Să fie iertare, că nu vrem să condamnăm pe nici un preot și să fim criticiști, vrem numai să înțelegem realitățile ca atare și de asemenea să nu smintim pe nimeni.

Hai să ne gândim de pildă la studenții teologi. La Cluj, am fost odată la cursuri și am văzut că acolo erau doar câțiva studenți. Unde credeți că se afla marea majoritate ? În barul unui hotel, coborâți toți la jocurile mecanice, că e mai interesant decât să asculți cursul unui profesor, să te obosească cu dictatul și să-ți amorțească mâna. E mai interesant să apeși pe butoane. Ce caută studentul teolog, care trebuie să-și conștientizeze misiunea lui, în locuri care îi sunt improprii?! Din nou întrebare: Sunt depășite *Sfintele Canoane*? Poate că o actualizare ar merge. Să nu mai spunem „cârciumă” și să spunem „bar”, poate așa.

Cum face Biserica politică?

Alt canon spune astfel: „*Nu se cuvine ca episcopul, sau prezbiterul, sau diaconul să se coboare pe sine în ocârmuiri obștești publice sau politice, ci să se hărăzească nevoilor bisericești*”. Deci, ori să se supună a face acestea, ori să se caterisească, pentru că, după povățuirea domnească,

nimeni nu poate sluji la doi domni. Deci, un cleric, în momentul în care și-a ales calea de a sluji Domnului, are de propovăduit Evanghelia. Legea lui este Evanghelia, el trebuie să se îngrijească de sufletele oamenilor, deci nu poate să se amestece în problemele obștești. Realitatea ne descoperă astăzi că există, din păcate, situații în care mulți preoți candidează la funcția de primar. Ce caută un preot să candideze la funcția de primar? Un primar trebuie să acopere găurile de pe străzi, dacă este de la țară, să dea pământ pentru ciurda satului, să facă dreptate acelor care nu au dreptate, să împace oameni care nu pot să se împace din punct de vedere administrativ. Un primar are ca lege Constituția, Codul Penal, Codul Civil și celelalte lucruri, ori, cum concordă acestea cu misiunea preoțească?

Preotul este chemat să acopere găurile din sufletele oamenilor, preotul e chemat să ducă la pășunea cea bună sufletele dornice de mântuire, preotul nu propovăduiește nici Codul Penal, nici Constituția. El propovăduiește Evanghelia! Nu se poate ca, o dată ce ești preot, să candidezi la funcția de primar. Canonul este, în acest sens, foarte categoric. Din nou întrebarea: Sunt depășite canoanele? Le mai cunoaștem noi în modul autentic și le împlinim ca atare?

Iată un alt exemplu pe care îl veți recunoaște imediat. E vorba de Canonul 4 al Sinodului IV Ecumenic. Iată ce spune acest canon: *„Iar cei ce trăiesc viața monahală (călugării), fie în vreo cetate, fie la țară, să se supună episcopului și să păzească liniștea și să petreacă numai în post și în rugăciune, rămânând neîncetat în locurile unde au fost rânduiți (adică în mănăstiri). Să nu tulbure treburile politice, nici cele ale vieții obștești, administrative, nici să se amestece în ele părăsindu-și mănăstirile lor. Iar cel care ar călca această orânduire a noastră, orânduim să fie afurisit pentru ca să nu se hulească numele lui Dumnezeu”*. Este clar pentru toți că un călugăr care își alege calea aceasta aspră a ascezei, a votului ascultării, a castității nu se poate apuca să facă politică. Prezența lui într-un partid sau într-un parlament nu este deloc benefică. Se spune și în canon: *„ca nu cumva să se hulească numele lui Dumnezeu”*.

Ori, gândiți-vă câte imagini contrare acestui canon vedem noi aproape seară de seară la știri și câți nu se vor fi smintit din acest motiv. Cu o foarte multă bucurie am constatat că Sfântul Sinod, cercetând realitățile cu care se confruntă din nou Biserica noastră, a dat unele hotărâri cu privire la viața bisericească și la viața politică, interzicând chiar ca oamenii Bisericii să intre și să facă politică în modul cel mai direct, pentru că preoții nu pot face politică de partid, adică politica unei părți. Pe noi nu trebuie să ne preocupe partea, ci totalitatea. Chiar și după oia pierdută trebuie să fugi. Ori tu, dacă ești numai într-o parte, ce se întâmplă cu celelalte părți? Un preot nu poate să fie păstorul numai al P.S.D.– iștilor sau țărâniștilor în parohia lui, ci preotul este păstorul tuturor. El nu poate să se împartă așadar, ar însemna să alegem preoți pe criterii politice.

Tot din acest motiv un preot nu are ce căuta într-un partid. Nu are ce face în politica unui partid, pentru că el nu-i chemat să propovăduiască platformele program care, și așa, știți cât adevăr conțin și cât de mult pot izbăvi neamul acesta românesc. Preotul are de propovăduit Evanghelia, nu programa unui partid. De aceea nu se poate ca un preot să intre într-un partid sau un cleric să facă politică în modul cel mai evident și direct.

Veți zice: dar când poate să facă Biserica politică? Biserica poate să facă politică oricând, dar în sensul generic al cuvântului. **Πολιτικα** (gr.) înseamnă arta de a conduce. Preotul întotdeauna se implică în conducerea localității unde se află, dar în sensul bun al cuvântului: pentru a face ca să guverneze Evanghelia, să guverneze adevărul, să apere Biserica.

Biserica poate să facă politică în modul direct, în măsura în care ea este atacată de politică. Adică ea poate să dea un comunicat în care să spună „*Comunismul a fost și este cea mai rea orânduire pe care a cunoscut-o omenirea și dacă se va întoarce înapoi noi vom lupta împotriva lui pentru că știm că dacă vine înapoi iar ne dă rămă bisericile*” și poate să spună oamenilor: „*Nu votați cu comuniștii și cu cei asemenea lor pentru că oamenii aceștia nu sunt folositori Bisericii*”, apărându-și în acest fel adevărul ei și identitatea.

Deci, poți face politică slujind Bisericii, nu făcând într-un mod direct apărarea unei platforme program. Și astfel se pune din nou întrebarea: sunt cumva depășite canoanele, mai ales pe cele care le-am citit eu aici? Cine sunt cu adevărat cei depășiți?

*

Degradarea morală care dă lecții de morală nu mai este o noutate pentru societatea noastră. La fel fac și cei care condamnă sau desconsideră canoanele. Adevărații preoți și adevărații călugări și credincioși, deci adevărații membrii ai Bisericii, au avut întotdeauna evlavie mare față de *Sfintele Canoane*, ca o evlavie față de adevărata Ortodoxie. Pravilele nu sunt altceva decât colecții de canoane. Până în ziua de astăzi, expresia „*a ține Pravila*” înseamnă a ține rânduiala și a te afla pe o cale adevărat ortodoxă. Fiecare își ține pravila lui.

Faptul că *Sfintele Canoane* au ajuns să fie desconsiderate nu mai este o noutate pentru societatea noastră. O spunea Sfântul Vasile cel Mare în canonul 89: „*Foarte mă mâhnește că în timpul din urmă canoanele părinților au fost părăsite și s-a scos din Biserică toată strictețea și mă tem că indiferența aceasta, înaintând încetul cu încetul pe calea sa, va face ca Biserica să ajungă în deplină tulburare*”. O scria Sfântul Vasile cel Mare în sec IV. Să dea Dumnezeu să nu fie o profeție, însă sunt unele lucruri care iată, se întâmplă.

Tot legat de neînțelegerea *Sfintelor Canoane*, canonul 10 al Sinodului I, II de la Constantinopol, care a fost ținut în anul 1861, spune: „*Cei care s-au arătat pe sine dedați patimilor nu numai că nu se înfricoșează de pedeapsa Sfintelor Canoane, ci îndrăznesc chiar aș bate joc de acelea, căci le răstălmăcesc și le falsifică dorința după firea lor pătimasă*”. Ori, la baza reactualizării *Sfintelor Canoane* poate că stă tocmai această idee. Să actualizăm *Sfintele Canoane*, cu cine? Cu firea noastră pătimasă!

Iată de ce se impune astăzi să cunoaștem foarte bine *Sfintele Canoane*. Extrema cealaltă, contrară celei de actualizare a *Sfintelor Canoane* este ideea că *Sfintele Canoane* trebuie păstrate

cuvânt cu cuvânt, într-un mod neschimbat. Dar dacă respecți canoanele, nu în duh, ci în literă, riști să denaturezi adevărul; nici măcar Scriptura nu o poți respecta în literă. În Scriptură spune „*dacă te smintește ochiul tău, scoate-l*”. Păi, dacă l-am respecta ad-literam am umbla cu ochii scoși. La fel și *Sfintele Canoane*, nu pot fi respectate în literă, ci în duh; din nou, această tendință de a le respecta cuvânt cu cuvânt este un păcat și o extremă.

Concluzii

Aș aminti următoarele:

1. *Sfintele Canoane* au fost date o dată pentru totdeauna.

2. Chiar dacă obiectul unor canoane a dispărut, ele au valoare de document istoric în Biserică și nu știm când vor putea intra din nou în actualitate. Pot să valoreze ca un document istoric pentru că ne-au arătat cum s-a procedat într-un anumit moment în istoria Bisericii. De pildă: au fost foarte mulți cei care, în perioada prigoanelor romane împotriva creștinilor, s-au lepădat de credința creștină. Aceștia au fost așa numiții *lapsi*. După ce creștinismul a fost recunoscut, după ce au trecut prigoanele, s-a pus întrebarea: ce facem cu acești *lapsi*? Îi primim în Biserică și le dăm și funcții, după ce s-au lepădat de credință în perioada prigoanelor? Iată cum s-a procedat cu acești oameni, canonic: supunându-i la penitență, la rugăciune - nu ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Am trăit și noi o perioadă de atee, de comunism, mulți s-au lepădat de credință, că nu au avut încotro, că a trebuit să supraviețuiască, motive au fost, nu-i condamnăm pentru lucrul acesta, dar felul în care ar trebui să ne purtăm cu ei, poate că ar trebui luat din *Sfintele Canoane*. Iată cum canoanele privitoare la lapsi au intrat astăzi în actualitate; nu știu însă câte dintre acestea se aplică, dar e vorba că totuși sunt și rămân actuale.

3. A desființa un canon anterior, fapt care este inevitabil în momentul în care ne propunem să actualizăm *Sfintele Canoane*, înseamnă a desființa și autoritatea care le-a emis. Ori acest lucru nu se poate, adică să existe o autoritate contestată în Biserică.

4. Unele canoane pot fi antinomice, dar aceasta nu

înseamnă că ele pot fi desființate chiar dacă sunt contradictorii. Nu înseamnă nici că unul din două poate fi desființat, dimpotrivă, principiul economiei din Biserică lasă la libertatea autorității bisericești să aplice canonul potrivit. Viața însăși este o taină plină de antinomii, ori canoanele nu vor să sufoce viața, ci dimpotrivă, vor să dea viață. Și dau două exemple. E vorba de canonul 10 de la Ancira, care spune că tinerii care intră în cler se pot hirotonisi întru diaconi și pe urmă se pot căsători, deci căsătoria s-ar putea face după hirotonie. Un canon ulterior, e vorba de canonul 6 al Sinodului VI Ecumenic, vine și spune: căsătoria nu poate avea loc după hirotonie. Aceasta din motive morale. Ia gândiți-vă: dacă un preot ar fi hirotonit și apoi ar merge în parohie și ar ști enoriașii că acesta trebuie să se însoare - adică preotul din parohie umblă să se însoare. Nu merge din punct de vedere moral! Însă antinomia celor două canoane nu înseamnă că se exclud reciproc. Biserica poate să le actualizeze, poate, la un moment dat, să admită în situații de excepție căsătoria și după hirotonie. De ce n-ar face lucrul acesta? Pentru că o taină nu poate constitui un impediment la altă taină, totul rămâne la libertatea autorității bisericești. Antinomia Sfințelor Canoane nu este o antinomie intrinsecă, ci o antinomie aparentă care lasă Biserica să procedeze cum este mai potrivit în diferite perioade bisericești.

Un alt exemplu este canonul 5 apostolic care spune că episcopul să nu-și lase femeia sa din evlavie. Asta înseamnă că episcopii înainte erau căsătoriți aveau soții, aveau copii. Ulterior canonul 48 al Sinodului VI Ecumenic vine și spune că episcopul nu poate fi ales decât dintre aceia care sunt necăsătoriți. Deci el trebuie să fie necăsătorit. Nu sunt antinomice. Hotărârea ca episcopii să nu fie căsătoriți s-a luat tocmai din motivul de a urca în dreapta episcopiei oameni care au mai multă evlavie, care sunt pregătiți pentru mai multă jertfă, adică sunt pregătiți să-si sacrifice însăși viața lor. Pentru că a renunța la familie înseamnă un sacrificiu personal. Și s-a considerat că cel care face un sacrificiu cu viața lui poate să devină episcop. Dar întrebarea rămâne deschisă. N-am putea avea

episcopi căsătoriți? Evident că da. Lucrul acesta, iată, îl dovedesc *Sfintele Canoane*. Și pune în discuție această problemă. Sunt în ziua de astăzi episcopi, teologi ortodocși care spun că la viitorul Sinod Ecumenic ar trebui să se discute și problema aceasta a căsătoriei sau a necăsătoriei episcopilor.

Să ne gândim. Oare preoții celibatari sunt mai vrednici decât preoții căsătoriți? Nu s-ar putea spune. Așa și episcopii căsătoriți: ar fi ei mai nevrednici decât cei necăsătoriți? S-ar putea spune că copiii sunt un impediment în pastorația episcopilor, ori și acest lucru este contrar realității, pentru că au fost și episcopi cărora le-a murit soția și care au avut copii. Așa a fost episcopul Vasile al Oradei - Dumnezeu să-l ierte! -, un mare episcop care, după ce a ajuns văduv, a fost hirotonit episcop și n-a fost o contradicție și nici o piedică în pastorația pe care a desfășurat-o, dimpotrivă, a fost un vrednic păstor al Bisericii Ortodoxe.

5. În Dreptul Canonic Ortodox putem vorbi de o actualizare a canoanelor, dar numai prin elaborarea de canoane noi, nu prin desființarea canoanelor anterioare. Ori această elaborare de canoane noi poate să aibă loc doar la viitorul Sinod (Ecumenic) al Bisericii Ortodoxe. Deci, dacă e nevoie de o actualizare în Biserică, și avem nevoie de hotărâri noi, nu trebuie să desființăm canoanele vechi, dimpotrivă, în baza duhului pe care-l conțin canoanele vechi, să trecem la elaborarea de canoane noi care se impun în ziua de astăzi. Aș încheia cu îndemnul cel mai potrivit în ziua de astăzi legat de dreptul canonic ortodox și de *Sfintele Canoane* și anume: «*Înapoi la Sfintele Canoane*».

Vă mulțumesc!

Întrebări și răspunsuri

Am 5 copii acasă și noi nu putem să fim prea „religioși”. Trebuie să respectăm canoanele pe care ni le dă preotul la spovedanie sau cum să facem?

Este o diferență între *Sfintele Canoane* pe care le avem noi în colecția de canoane ale Bisericii și canonul pe care ni-l dă duhovnicul la spovedanie. *Sfintele Canoane* care se regăsesc aici sunt rânduiele valabile pentru întreaga Biserică, sunt rânduiele generale. În momentul în care duhovnicul spovedește pe cineva, el aplică canoanele de la modul general la modul particular și tocmai aceasta este un lucru foarte important de luat în seamă și legat de *Sfintele Canoane*, că ele sunt întotdeauna strâns legate de instituția duhovniciei, adică nu trebuie să le aplicăm singuri. Dacă nu ne-am duce la duhovnic, oare ne-am mai gândi „*ce păcate avem*”, sau am mai citi colecția de canoane?! Dacă da, atunci ce am gândi mai departe: pentru asta trebuie să fac atâtea metanii, atâta post, facem o socoteală matematică și am terminat cu penitența. Duhovnicul însă este cel care caută să cerceteze starea fiecărui penitent și îi dă un canon spre îndreptarea lui. Pentru că nimeni nu se duce la farmacie când e bolnav și începe și ia medicamentele după culori. Trebuie să meargă la medic care îi prescrie medicamentele după boala lui, și atunci, canonul pe care ni-l dă duhovnicul este ca un medicament spre îndreptarea noastră sufletească.

Aș avea 2 întrebări. Pe 29 august 1995 a avut loc vizita Patriarhului Ecumenic la Roma și printre altele s-a discutat și despre unificarea celor două Biserici. Ori Sfântul Munte a avut o atitudine total contrară la ceea ce s-a discutat acolo. Problema se pune astfel: economia în Biserică, cine o aplică și până în ce punct se merge cu economia sau cu pogorământul? E mai importantă ascultarea față de un ierarh care vorbește în numele Bisericii sau, dacă acesta greșește, are voie să intervină și cealaltă parte a clerului? Fiindcă există și un canon care spune că dacă ierarhul devine eretic să nu mai slujești cu el.

Ați amintit de canonul acela care spune că preoții, episcopii, diaconii să nu se amestece în treburile obștești, ori se știe că în perioada interbelică a fost așa numita regență în frunte cu Patriarhul Miron Cristea. Nu reprezintă aceasta o încălcare a canoanelor?

Prima întrebare se referă la unul din principiile fundamentale ale Dreptului Canonic, la „principiul economiei”, care, după mine, este principiul reprezentativ al Dreptului Canonic. Fără acest principiu nu putem înțelege dreptul canonic. Ce înseamnă economia? Înseamnă să aplici legile bisericești după legile casei, după cum găsești tu de cuviință. Adică să aplici *Sfintele Canoane* ale Bisericii fie cu exactitate, fie cu pogorământ, adică chiar neluându-le deloc în seamă. Principiul economiei dă, așadar, libertate autorității bisericești atunci când aplică un canon, între acrivie și economie. Ați întrebat dacă cine are dreptul să facă lucrul acesta. Orice autoritate bisericească, dar autoritățile bisericești sunt împărțite în mod ierarhic începând de la duhovnic și până la Sfântul Sinod.

Duhovnicul, în momentul în care se găsește cu cineva la spovedanie și acel cineva vine și spune un păcat, poate să-i dea un canon foarte aspru sau poate să nu-i dea nici un canon pentru îndreptare; trebuie să țină seama de starea lui sufletească. Am să dau ca exemplu unul din flagelurile care ne roade astăzi societatea și care atinge rădăcina neamului nostru românesc. Am ajuns neamul din lume cu cele mai multe avorturi, niște crime nepermise. Momentul când cineva vine la spovedit și spune că a făcut avort, canoanele spun că o perioadă îndelungată până la 15 ani să nu fie primit la împărtășanie. Aceasta prevede acrivia. Economia vine și spune că poți să o ierți să nu-i dai nici un canon, cercetând ce fel de situație se află în fața ochilor tăi și anume trebuie să ne gândim cine este aceea care a venit. Pentru că se poate să vină o persoană care nu a știut până atunci de Evanghelie, care nu a crezut până atunci în Dumnezeu.

Am cunoscut o astfel de persoană care trăia pur și simplu după duhul lumii, neluând în seamă Biserica și care, ca orice femeie din societate, a făcut și multe avorturi. Avea familie, avea copii, avea și de suferit de pe urma aceasta în familie. Și dintr-o dată, după schimbarea din 1989, văzând filmul lui Franco Zeffirelli, „Iisus din Nazaret”, ea s-a convertit și a devenit o femeie foarte evlavioasă și credincioasă. Și a venit la duhovnic: „Părinte, eu acum

încep să descopăr credința, Biserica, să descopăr adevărul, știu că am făcut avorturi... ”. Iată, mărturisește. Cum o primești pe aceasta? Cu mult pogorământ, cu multă iertare, cu multă indulgență, înțelepciune, mergând până într-acolo că i se iartă tot. Bine, ai făcut avorturi, iată de acum încolo ai intrat din nou în Biserică, te împărtășesc, dar să nu mai păcătuiești. Deci, preotul duhovnic poate să fie iertător.

Dar dacă în fața lui vine o tânără care spune că a făcut avort și spune că e studentă în anul IV la teologie? Adică dumneata, care ești la teologie, care știi ce este credința - să știți că nu vorbesc irealități! - în anul IV faci avort? Aici nu mai este indulgența pe care a avut-o Mântuitorul față de desfrânata pe care a apărât-o, ci este biciul pe care l-a luat răsturnând mesele din templu, acrivia, și atunci i se dă canonul cel mai aspru: fie că este oprită de la împărtășanie pe o perioadă foarte lungă, fie că i se dă canon ca până nu va naște un prunc să nu se împărtășească. Atunci i se dă voie să se împărtășească pentru ca pruncul care se naște din ea să nu fie lipsit de Sfânta Împărtășanie.

Deci, iată, noi trebuie să ținem seama de cel care vine la spovedanie. Se poate da așadar un canon foarte aspru sau un canon indulgent. Aceasta înseamnă economie în Biserică. Ați amintit de problema dialogurilor ecumenice, spun *Sfintele Canoane* să nu ne rugăm cu cei eretici și canonul într-adevăr trebuie respectat așa. Cum pot eu să mă duc să mă rog cu Martorii lui Iehova, cu Bapțiștii și să umblu pe la toți, apoi mai vin și în biserică. Nu se poate așa, să mergi pe la toți ereticii ca pe la toate alimentarele. Nu te poți ruga cu ereticii, dar lucrul acesta este permis, prin economie, atunci când există motive ecumenice, adică motive de înfrățire între două culte, între oameni. Astăzi avem nevoie de multă dragoste și multă înfrățire în această societate dezbinată și plină de ură. Așa s-au și făcut slujbele de rugăciune ecumenică de la noi, din capelă, la care au participat reprezentanți ai catolicilor, ai protestanților sași, reformaților unguri și români ortodocși. Această rugăciune se poate admite la nivel ierarhic când participă reprezentanți cu scop de

înfrățire în societate. Acesta este principiul economiei.

M-ați întrebat până unde merge principiul economiei. Aici este o mare întrebare. În Pravila Mare, se spune că „*duhovnicul trebuie să fie maestru ca un vraci*”. Deci, până unde merge economia? Pentru că nu poate să meargă la infinit, dar nici marginea economiei nu poate fi delimitată strict. Pentru că asta înseamnă economia: să treci peste o delimitare, dar nu poți să dai o delimitare lucrului ce trece peste delimitare. Până în ziua de astăzi nu s-a putut da o definiție mulțumitoare a ceea ce înseamnă economia bisericească. Economia bisericească este încă o *taină*. De aceasta îți dai seama numai trăind în Biserică, trăind și înțelegând Duhul lui Dumnezeu, simțind lucrurile. Pentru că, dacă spunem că economia merge până aici, până la un anumit punct, s-ar putea ca cineva să vină și să spună că, potrivit principiului economiei, să trecem și peste acest punct! Este deci o imposibilitate logică de a da o definiție clară și logică principiului economiei. Acesta este unul din principiile fundamentale ale Dreptului Canonic. Poți să vorbești săptămâni întregi pentru că e esența trăirii ortodoxe și aplicării sfintelor canoane.

A doua întrebare. A fost o perioadă de regență când patriarhul Miron Cristea a fost conducătorul statului. Dar a mai fost o situație similară și în Cipru, când Mitropolitul Macarie a devenit șeful statului. Ce se întâmplă, sunt încălcate canoanele? Nu, aici este vorba tot de acest principiu al economiei. Ambele situații au fost situații de *excepție* și, așa cum se și spune, *excepția întărește regula și nu o condamnă*. A fost o situație de excepție și la noi în țară când, știți foarte bine că regele Carol al II-lea a plecat din țară, rămânând Mihai care fiind minor și neputând să conducă destinele statului, s-a impus această locotenență. Dar patriarhul, în momentul când a condus destinele statului nu a condus nici în numele unui partid, nu a condus nici guvernat de principii strict politice, ci a condus efectiv ca un român adevărat și bine ar fi dacă am avea astfel de oameni astăzi, care să conducă neamul acesta ca niște români adevărați și nu pe principii și orientări politice, adică gândindu-te că ai o responsabilitate față de toate sufletele acestui neam.

Mitropolitul Macarie venea ca și conducător al statului în Cipru, după o perioadă de ocupație turcă și prin aceasta și musulmană, când creștinii au avut atât de mult de suferit din partea musulmanilor. Venea, așadar, și lupta pentru restabilirea unei normalități în societatea cipriotă. Deci, el venea nu să facă politică, ci venea să restabilească o normalitate, într-o societate care a avut foarte mult de suferit de pe urma prigoanei turce care era în același timp și anticipiotă și antiortodoxă. Iată că *iconomia vine din nou în anumite momente când spune că se poate trece peste canon, dar pentru motive înalte și motive de mântuire, pentru că Dumnezeu nu închide ușa mântuirii nimănui.*

Să știți că baza iconomiei bisericești o găsim în Sfânta Scriptură chiar în atitudinea Mântuitorului. Spune Mântuitorul la un moment dat: „*De nu veți fi ca și copiii, nu veți intra în împărăția cerurilor*”. Iată cât de mult a ridicat el această ștachetă morală! Păi, cine poate să fie atât de curat ca un copil? Cât e de greu să te ridici la puritatea morală a unui copil. Pe de altă parte, ce-i spune tâlharului de pe Cruce, „*Astăzi vei fi cu mine în Rai*”. Iată din nou pogorământul. Iar tâlharul acesta a făcut multe, că nu degeaba l-au răstignit iudeii. Pe acesta îl iartă fără să treacă chiar prin Botez. Tot Mântuitorul a spus: „*De nu vă botezați, nu veți putea intra în împărăția cerurilor*”, ori tâlharul intră chiar nebotezat. Un alt exemplu, la fel de evident, spune Mântuitorul: „*De vă cere cineva haina, dați-i și cămașa, de vă cere cineva să mergeți cu el o milă, mergeți două și mai mult*”, cu alte cuvinte dați mai mult decât vă cere cineva. Dar în parabola fecioarelor înțelepte și cele neînțelepte, fecioarele care nu aveau ulei spun: „*Dați-ne și nouă din uleiul vostru...*”, dar fecioarele cele înțelepte spun: «*Nu, mergeți de vă cumpărați, uleiul din candelă nu se dă*». Deci trebuie să fii darnic în viață, să fii dăruitor, să-ți dai și cămașa, să dai cât poți mai mult, dar până la sfîntenie: nu poți să-ți dai credința, nu poți să te lepezi de ea, nu poți să dai la infinit. În momentul când te apropii de cele sfinte nu mai merge cu dărnicia, până aici, există deci o limită. La fel iată acestea stau la baza iconomiei: *acrvia și pogorământul.*

De ce Sfânta Împărtășanie se alterează pe când Agheasma Mare nu?

Am spus lucrul acesta studenților din anul III și îl spun și acum, aici, foarte pe scurt. La Agheasma Mare firea apei se schimbă (căci cântăm la Bobotează: „...*firea apelor se schimbă...*”) tocmai pentru a fi întrebuințate în sensul sfințirii întregului cosmos. Agheasma Mare o folosim în multe scopuri: o bem, dar putem să stropim icoanele, casele, ceea ce vrem să sfințim. Deci aici se are în intenție schimbarea firii apei. Dar Sfânta Împărtășanie nu urmărește schimbarea firii pâinii și a vinului, ci schimbarea firii noastre. Adică, la prefacere, pâinea și vinul se prefac în Trupul și Sângele lui Hristos pentru ca firea noastră să se schimbe și să devină nestricăcioasă, iar noi trebuie să devenim nestricăcioși în măsura în care ne împărtășim cu vrednicie de Sfintele Taine. Pentru că Sfânta Împărtășanie nu o facem de dragul de a o face, adică, nu facem pâine și vin și apoi stăm să ne uităm la ele, cum fac catolicii, care le admiră, se uită la Agneț și zic: „*Uite-L pe Hristos!*”. Nu acesta este Hristosul, pentru că nu e persoana lui Hristos, ci e numai Trupul Său. Sfintele Taine le facem pentru ca să le mâncăm: ele să devină stricăcioase, consumabile, pentru ca noi să devenim nestricăcioși.

Deci, Agheasma Mare e nestricăcioasă prin sine pentru că ea este întrebuințată într-un sens cosmic, iar Sfânta Împărtășanie este întrebuințată într-un sens uman, în care firea umană este chemată să se schimbe sau, cu alte cuvinte, să devină nestricăcioasă prin consumarea pâinii și a vinului care se află în potir.

Părinte, un copil de un an se poate împărtăși la fiecare săptămână? Dacă nu, la cât timp?

Unii au spus că Împărtășania trebuie să fie deasă, unii rară, alții nici deasă nici rară, ci cu vrednicie. Toate acestea sunt relative pentru că nimeni nu poate să spună că este vrednic. Cine poate să spună că e vrednic? Nimeni nu merge cu vrednicie la împărtășanie, iar când ne rugăm spunem: „*Și ne învrednicește să ne împărtășim cu Sfintele Tale Taine, spre iertarea păcatelor și spre viața de veci. Amin!*”, adică tot Hristos ne învrednicește pe noi.

Înainte, Împărtășania tocmai acest lucru era: oamenii mergeau des spre Împărtășanie pentru că știau că acolo este izvorul vieții. Apoi duhovnicul venea și îi tria: „*Tu mergi, tu nu mergi*”. Duhovnicul lua această decizie. Ori astăzi facem Liturghie la care nu se împărtășește nimeni. În momentul când preotul spune: „*Cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să vă apropiați*”, toată lumea se întoarce și iese afară, adică mișcarea este exact inversă contrară. Și atunci preotul este cel care trebuie să-i cheme pe credincioși: „*Haideți și vă împărtășiți*”. Și de aici există toată această neînțelegere. Decizia, cred eu că trebuie să vină mai ales din partea duhovnicului și duhovnicul trebuie să aibă mereu aceste cuvinte în gând că *«cel ce mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu va avea parte de împărăția cerurilor»*, deci trebuie să ne împărtășim.

Referitor la copii. Cine este mai vrednic decât copiii care sunt mici? Până la 3 ani copiii se pot împărtăși încă fără ajunare, pentru că copilul până spre 3 ani nu poate să ajuneze, el încă nu conștientizează; dar măcar de am avea noi curăția copiilor. Deci ei se pot împărtăși chiar și săptămânal; eu personal i-aș împărtăși. V-am spus, depinde de duhovnic.

Măcar copiii aceștia să crească cu Sfânta Împărtășanie. Ce frumos ar fi de am avea un neam românesc cu copii crescuți cu Sfânta Împărtășanie. Pentru că vom ști că atunci când vor fi mai mari nu vor pune nici băutura, nici țigara, nici altele în gură.

Dacă nu ne găsim duhovnicul ce să facem?

Dacă nu vă găsiți duhovnicul, căutați, insistați.

O femeie care dă viață unui prunc, ce rugăciuni ar trebui să citească?

Aceasta este o întrebare scolastică, ca și cum ar exista o rugăciune specială. Însăși nașterea aș putea spune că e o rugăciune. Cred că în momentul acela nu există femeie care să nu se roage. Trebuie să fii ultimul ateu. După ce ai născut poți să citești toate rugăciunile, dar esența este să fie citite cu evlavie. Mult sau puțin nu contează, ci să se facă cu credință multă.

Ce părerea aveți în legătură cu transmiterea

virusurilor și a microbilor de la un individ la altul prin Taina Sfintei Împărtășanii? Dacă veți răspunde că puterea Duhului Sfânt coborât în Sfânta Împărtășanie curățește totul, vă întreb cine se împărtășește cu vrednicie? Pun această întrebare ca urmare a unei emisiuni TV recente, cu SIDA la copii.

E bine-venită această întrebare. Am fost în Polonia la o Biserică protestantă, iar după conferință, a avut loc în acea biserică și o slujbă protestantă la care s-au împărtășit credincioșii. La un moment dat, în fața altarului erau puse mai multe potire mici și preotul, din potirul mare turna la fiecare în potirele mici și apoi se uitau unii la alții, doar că nu spuneau „hai, noroc!”. Eu l-am întrebat apoi pe episcop de ce a procedat așa și a spus că: „Știți că poți să iei microbi prin potir și SIDA”, și eu am spus: „*Nu vă supărați, pentru noi, ortodocșii, potirul este izvor de viață, nu focar de infecție*”. Dacă dumneavoastră vedeți focar de infecție în potir, apoi să nu vă împărtășiți că degeaba vă împărtășiți, dar dacă vedeți în potir Trupul și Sângele lui Hristos, atunci vedeți viața acolo, izvorul vieții noastre. Nu ai timp să te gândești la altceva, nici măcar cine s-a împărtășit înaintea ta cu aceeași linguriță.

Culmea este că aceste lucruri vin dintr-o societate (mai ales din apus) în care nu se sărută nici icoanele, „pentru că pe icoane sunt microbi”. În schimb cresc animale și sărută animale, pupă câinii în bot că le sunt atât de dragi, iar acolo nu mai e izvor de infecție. Eu am văzut astfel de reclame cu mâncare pentru câini, le vedeam în apus și apoi când le-am văzut și la televiziunea noastră am rămas uimit. Acolo, în reclama aceea, femeia sărută câinele pe bot, și câinele chiar o linge pe față. Acolo nu mai e infecție, nu mai e SIDA nu mai sunt microbi. Uitați-vă la dezbaterile din Parlament cu articolul 200 din Codul Penal [privind dreptul homosexualilor]. Acolo nu mai e SIDA, domnilor!? Se mută SIDA din... în Sfântul Potir, vă dați seama până unde am ajuns!? Noi știm că SIDA se transmite altfel, ferească Dumnezeu! Vă dați seama până unde a ajuns astăzi degradarea morală a societății, că vede infecția acolo unde nu este și vede curățenia acolo unde e infecția!? Iată inversiunile care se produc.

Cel care nu se împărtășește cu lingurița cu care se împărtășește toată lumea în biserică, pentru că îi e scârbă, apoi acela nici să nu se împărtășească, că nu este vrednic de Împărtășanie. Să vă dau și un argument logic acum. Lingurița aceasta cu care se împărtășesc toți credincioșii, cu lingurița aceasta se împărtășește și preotul și el e obligat să consume toată Sfânta Împărtășanie care a mai rămas în potir. Deci, dacă ar exista bolnavi infectați prin acest mod de împărtășire, să știți că ar fi numai preoți bolnavi, ar fi numai preoți morți. Așa ceva nu se întâmplă. Și eu slujesc într-o parohie în care 50% sunt țigani și vin și se împărtășesc tot felul de oameni și îi împărtășesc și pe acești țigani și pe urmă mă împărtășesc eu, niciodată nu am gândul să nu mă împărtășesc cu aceeași linguriță. Nici nu cred că voi avea ceva de suferit în sensul acesta. Deci, repet, pentru credința noastră ortodoxă, potirul este izvor de viață, nu focar de infecție.

Muncitorii în fabrici au tot felul de indicatori care sunt întabelați; nu cumva ar trebui și în cazul activității preoților să fie astfel de indicatori scriși? De exemplu: creșterea numărului de credincioși care vin la biserică, creșterea numărului de credincioși care se spovedesc etc.

Adică să facem statistici. Eu nu știu dacă își are sensul așa ceva, să facem statistici câți au venit, să facem prezența în biserică. Să știți că această caracteristică e una din caracteristicile misiunii neoprotestante. Pocăiții știu întotdeauna să-și facă statisticile lor. La Martorii lui Iehova nu e unul convertit care să nu apară în statistici. Își fac tot felul de statistici, sunt preocupați de așa ceva, de o viziune cantitativă asupra credincioșilor. Pentru noi nu e o viziune cantitativă, pentru că aceasta au avut-o numai comuniștii. Pentru noi este o viziune calitativă, fiecare persoană contează în parte din punct de vedere valoric. Nu e important câți au venit la Biserică, ci drumul cel greu, iar greul urmează după ce ai venit în Biserică. Adică să nu stagnezi, ci să crești duhovnicește pe zi ce trece. Și acesta este un urcuș până la sfârșitul vieții. Greul nu este momentul convertirii, ci greul este ce urmează după convertirea în Biserică.

Ați folosit de multe ori substantivul preoteasă. Cine este preoteasă în Biserica Ortodoxă Română? Știu că de curând în Biserica Anglicană se admit preotese. Nu cumva acest termen trebuie scos din limbajul curent și eventual înlocuit cu „soția preotului”, nu cumva trebuie să ne actualizăm vocabularul?

Aceasta este din nou o aberație pentru că dacă ei au ajuns la acest fapt, că hirotonesc femei, problema este a lor cum să le numească. La noi preotesele asta sunt, femeile de preot. Nu este problema noastră, să ne actualizăm noi situației lor, adică la ceea ce se întâmplă în Anglia, căci, la un moment dat, va trebui să ne adaptăm și limbajului din Pakistan. Problema este a lor cum să le numească pe aceste femei preot. Noi știm că nu există mai mare cinste în Biserica Ortodoxă pentru femeie, decât aceea de a deveni într-adevăr preoteasă, soție de preot.

Problema hirotoniei femeii este o altă problemă la modă. De altfel, este una dintre marile erezii ale secolului nostru, care produce cea mai mare ruptură în Biserică, pentru că așa ceva nu a existat. Dacă ar fi existat, ar fi fost scrisă în Scriptură, Maica Domnului ar fi fost prima femeie preot, am fi avut femei preot în decursul istoriei Bisericii. Vin aceștia și spun că a existat înainte. Dar ce, Biserica e uitucă? A uitat că a avut înainte ceva și acum trebuie să descopere ce a uitat pentru că noi suntem uituci?

În Scriptură se spune clar că bărbatul este cap femeii; femeia să tacă în Biserică. Lucruri care sunt potrivite realităților pe care le avem noi, în Biserica noastră. Ori, reprezentantele teologiei feministe de astăzi au mers până într-acolo că au zis despre Sfântul Apostol Pavel că a fost un misogin. Toată această Epistolă către Efeseni și tot ce a scris „împotriva” femeilor este neavenit, trebuie să actualizăm până și Scriptura. Am mai spus asta studenților și o amintesc și astăzi. O reprezentantă renumită a teologiei feministe din Germania a și scris o carte cu titlul „Scuză-mă Pavele, acum vorbesc eu”. Adică, înainte a vorbit Sfântul Apostol Pavel iar acum vorbește femeia, iar dacă Pavel a zis că femeia să tacă în Biserică, acum spun femeile: «Tu, Pavele, să taci

din gură». Vă dați seama la

ce aberații am ajuns noi, în ziua de astăzi, la ce aberații teologice, care sunt total nepotrivite?

Toate aceste probleme, iată, sunt importate la noi. În sala profesorală a facultății noastre, o femeie din Germania, revoltată că de ce noi nu avem și femei hirotonite preot, a zis: „*Mă rog lui Dumnezeu ca femeile din România să nu mai fie discriminate*”. Și atunci m-am gândit că eu nu am auzit niciodată o țărăncă să zică: „*Pe mine mă discriminează moșul...*”. N-am auzit niciodată așa ceva. Ce discriminare? Sau să zică o femeie: „*Eu sunt discriminată că nu pot să fiu și eu preot*”. Atunci am spus: „*Nu vă supărați, acestea sunt probleme ale dumneavoastră pe care le importați aici. Dacă mâine m-aș duce într-o parohie ortodoxă românească și aș spune: „Iubiți credincioși, de mâine veți avea o femeie preot”, toată lumea își va face cruce și va zice că vine sfârșitul lumii. Păstrați problemele acestea pentru dumneavoastră și lăsați-ne pe noi, ortodocșii, să ne păstrăm credința așa cum o avem. Pentru că și noi am putea zice: „Ne rugăm lui Dumnezeu ca și femeilor din Germania să le vină mintea la cap”. Și atunci femeia, la urmă, și-a cerut scuze că nu a vrut să spună așa ceva.*

Există impedimente canonice față de funcționarea societăților și asociațiilor creștin ortodoxe în orașe și în sate?

Nu. Bineînțeles că dacă ar exista nu ar funcționa. Aceste asociații nu sunt altceva decât grupări în interiorul Bisericii, nu parabisericești, nu paralele cu Biserica. Ele nu fac altceva decât să sporească credința și să se ocupe de tineretul de astăzi. Eu cred că ASCOR - ul este o mare realizare de după 1989. Am văzut ce înseamnă ASCOR - ul și la Cluj. Aici, la Sibiu, nefiind un mare centru universitar cum este Clujul, el nu are așa mare greutate. Însă la Cluj, 90% sunt studenți de la alte facultăți, de la alte discipline, care vin la astfel de conferințe, care ascultă lucruri pe care le aud pentru prima dată și pentru ei este un mare câștig pentru că sunt viitorii noștri intelectuali. Ce mare lucru să avem intelectuali creștin-ortodocși!

Vorbiți-ne, vă rugăm, despre Pravilă, ca și colecție de canoane, și despre deschiderea Pravilei, care

este o practică ce se vehiculează până astăzi. Vă rog să lămuriți aceste două noțiuni și sancțiunile aplicate preoților prăvilari.

Este un lucru de neiertat ca preotul să facă altceva decât îi cere misiunea preotească. El este propovăduitorul Evangheliei, al împărăției lui Dumnezeu. În momentul când face altceva, când caută să ghicească viitorul, el devine un vrăjitor. Ori canonul 36 de la Laodiceea spune așa: „*Clericii care se îndeletnicesc cu ghicitoria, ori să înceteze, ori să se caterisească*” pentru că nu ghicitoria este pentru noi sensul la ceea ce trebuie să facem.

Chiar și vrăjitorii laici, nu numai preoții care fac ghicitorii, spune canonul că să fie afurișiți. Adică să nu se împărtășească până nu se lasă de îndeletnicirile acestea păgâne. Deci este de neiertat și, să ferească Dumnezeu pe acei clerici care caută să se îndeletnicească cu aceste lucruri, adică cu deschisul Evangheliei și cu interpretări, căci e de neiertat, iar pedeapsa lui Dumnezeu nu va ezita să vină asupra lor.

Vă veți întreba, curioși: Dar, oare se întâmplă ca aceștia să prezică viitorul? Și eu am să vă spun: Să știți că se întâmplă, pentru că diavolul nu face mănăstire. Se întâmplă de multe ori ca făcând astfel de lucruri, diavolul să îți descoperă ceva care poate chiar să se întâmple. Dar atunci, cui slujești? Lui Dumnezeu sau diavolului, pentru că și spune Scriptura că în vremea de pe urmă vor apărea prooroci mincinoși care vor avea și puterea de a face minuni. Și ai și văzut afișe cu diferiți predicatori veniți din lumea americană, cu exorciști care fac minuni pe stadioane. Noi nu avem nevoie de vindecări miraculoase cu puterea diavolului, ci avem nevoie de tămăduirea sufletului. Iar dacă în trup avem vreo boală sau vreo suferință, poate aceasta ne este nouă spre mântuire, este crucea noastră, e spre lauda lui Dumnezeu. Important e să ne mântuim sufletul că degeaba ne-am vindecat trupul dacă ne-am pierdut sufletul și cum spune la Scriptură: „*ce va da omul în schimb pentru sufletul său?*”.

Aș vrea să revenim puțin la Sfânta Împărtășanie. Cunoscați cazuri când credincioși care s-au spovedit, chiar în Postul Mare, s-au spovedit după masa, au putut fi împărtășiți chiar imediat după Sfânta Spovedanie în

biserica, iar dumneavoastră

ați afirmat că după Sfânta Liturghie preotul trebuie să consume toată Împărtășania. Întrebarea este: de unde a avut preotul Sfânta Împărtășanie pentru ca să-i împărtășească?

Aici există două posibilități. În primul rând că preotul e obligat să consume toată Sfânta Împărtășanie după ce s-a terminat toată Liturghia și după ce a terminat toți oamenii de împărtășit, **înainte de a pleca din Biserică**. Dacă știi că după Liturghie ai botez, nu consumi Împărtășania, ca să îi poți da pruncului Împărtășanie făcută la Liturghia zilei. Alții, care consumă Împărtășania dinainte, pot da celor din biserică din Împărtășania pentru bolnavi și care e făcută pentru tot anul. Însă eu nu recomand ca această Împărtășanie să fie folosită pentru o împărtășire uzuală pentru că e făcută pentru bolnavi. Ai botezat un copil și apoi trebuie să-l împărtășești și tu îi dai Împărtășanie pentru bolnavi. Adică prima dată când l-ai împărtășit pe copil, l-ai împărtășit cu Împărtășanie pentru bolnavi. Nu e o împărtășanie mai mică, dar nu este corect. Liturghia este ceva viu, ceva trăitor și o participare continuă, e normal și e firesc ca toți să se împărtășească din Liturghia care s-a slujit, iar împărtășania uscată pentru tot cursul anului e bine să fie folosită pentru situații de excepție.

Cineva vă roagă să ne vorbiți despre „noua ortodoxie” în raport cu tema din această seară.

Noua ortodoxie! Oare există și vechea ortodoxie!? Pentru noi Ortodoxia a fost, este și va fi mereu aceeași. Poate „noua ortodoxie” în sensul că se găsesc oameni care să zică: „*Și ortodoxia asta, e învechită, e depășită, trebuie actualizată și să facem o ortodoxie nouă*”. Știți de ce? Pentru că oamenii nu mai știu să se smerească la rugăciune. Lor le trebuie ortodoxie triumfală, ortodoxie spectacol, ortodoxie cu putere politică, ortodoxie care să se implice în ziua de astăzi. Cum să te duci în biserică și să stai tot timpul îngenuncheat la rugăciune, parcă e prea mult, prea înjositor! Omul de astăzi vrea ortodoxie potrivit stării lui sufletești decăzute. Iată de ce, toate curentecele acestea înnoitoare sunt străine de duhul bisericii celei adevărate și e o mare ispită la ora actuală pentru Biserica noastră. Noi suntem chemați să păstrăm ortodoxia așa cum este, cu

trăirea ei, cu smerenia ei, cu duhovnicia ei. De acest fel de oameni avem nevoie în Biserică. Pentru că nu ne interesează să avem mulți credincioși, ci e bine să ai chiar puțini, dar buni. Adică creștini ortodocși autentici.

Referitor la întrebarea cu „noua Ortodoxie”, poate mulți credincioși nu știu despre „Oastea Domnului”, despre părintele Mihoc, și respectiva întrebare făcea referire la aceasta.

Eu nu cred că „Oastea Domnului” ar fi o nouă Ortodoxie. Să ferească Dumnezeu să devină o nouă Ortodoxie. Atâta timp cât „Oastea Domnului” rămâne în Biserică este un lucru de mare folos pentru noi.

Ce părere aveți despre practica folosită la Sfântul Maslu de la Catedrala din Sibiu, ca atunci când se deschide Sfânta Evanghelie, preotul să spună credincioșilor locul scripturistic la care e deschis?

Aceasta nu este o practică numai din catedrală. Aceasta este rânduiala Sfântului Maslu. Să se facă diferență între deschiderea Evangheliei, cu interpretările pe care le fac preoții (ghicirea) și deschiderea Evangheliei la slujba Sfântului Maslu. Veți vedea acolo că bolnavul poate deschide Evanghelia și pe urmă, deschisă, se ține pe capul lui și se mișcă precum se mișcă coliva sau cum mișcăm Sfântul Aer la Liturghie și se citește o rugăciune. În rugăciune se spune așa: *«Nu pun mâna mea cea păcătoasă..., ci pun însăși mâna Ta prin această Evanghelie deschisă ce o țin deasupra capului robului Tău, căruia dăruiește-i tămăduire...»* Deci, Evanghelia se poate deschide. Într-adevăr, pe cele două pagini pot să fie mai multe pericope, în general se ia prima pericopă și i se dă credinciosului să citească. Păi ce poate fi mai frumos și mai tămăduitor decât creștinul, bolnav trupește sau sufletește, să plece de la Sfântul Maslu cu un text scripturistic în minte, adică cu gândul la Sfânta Evanghelie. Ce poate fi mai frumos decât să te duci la Maslu și să deschizi Evanghelia și îți pică exact acest text pe care l-am amintit mai înainte: *„Cereți și vi se va da, bate și vi se va deschide...”*

Se greșește când preotul ia pericopa și începe să facă interpretări. Cum poți să faci așa ceva. Nu e permis! Adică cuvântul

acesta care i se dă bolnavului i se dă spre întărire, spre zidire duhovnicească și, dacă ai făcut un Maslu, să știi că ai rămas cu un cuvânt din Evanghelie pe care să-l păstrezi viu în minte și pe care să-l folosești chiar ca o rugăciune.

Unii oameni sunt tulburați că la noi, prin credința ortodoxă, există prea mult festivism și prea multe sărbători pe care noi trebuie să le respectăm prin oprirea de la munca cotidiană. Ce părere aveți despre acest lucru?

Faptul că sunt prea multe sărbători ortodoxe au spus și cei din regimul de după 1948 când au venit la putere. Prima impunere sau printre primele impuneri care s-au făcut Bisericii Ortodoxe a fost aceea de a scădea numărul sărbătorilor. Și le-a impus Bisericii să nu le mai scrie cu roșu, ci să le scrie cu albastru în calendar pentru ca să se facă loc pentru 1 mai, 23 august ș. a. Pentru că înlocuiam o religie cu alta. Și aceea avea forma tot a unei religii, dar pe dos, adică un cult negativ. Dădeam icoanele jos și puneam tablouri. Se înlocuia una cu cealaltă, deci, aceasta este o aberație.

Sărbătorile nu sunt altceva decât punctări pe drumul pe care îl facem noi către împărăția cerurilor. Întotdeauna ne aducem aminte de fiecare sărbătoare și actualizăm momentele importante din istoria mântuirii. Ce sărbătoare am scoate noi din calendar? Scoatem Sf. Marie sau Sf. Dumitru? Scoatem Crăciunul? Paștile? Începem să tăiem care sfânt e mai mare, sau care sfânt e mai mic? Ce am face din calendarul nostru? Cum am putea noi să ne permitem să facem modificări în calendar după voia noastră?

Afectează activitatea din fabrici? Dar sâmbăta liberă nu afectează activitatea din fabrici? Dacă vor să lucreze mai mult, să se ducă sâmbăta la lucru. Asta a fost o mare problemă pentru că după 1989 imediat s-a dat sâmbăta liberă și am ajuns în situația că zilele noastre au producția de 30%, 40% maxim, față de cât o aveau în 1989. Iată, dacă vor să lucreze, sunt zile.

Ați specificat că se poate deschide Sfânta Evanghelie la Sfântul Maslu de către bolnav. În Agheasmatar și Molitfelnic este specificat clar că Evanghelia se deschide

numai de către preot. Se poate totuși ca bolnavul să deschidă Sfânta Evanghelia?

Legat de prescripția aceasta, ca preotul să deschidă Evanghelia, dacă există în acel Molitfelnic sau Agheasmatar și s-ar putea să existe în edițiile mai noi, nu este ceva exagerat. Cred că s-a făcut ca o măsură de precauție pentru ca să nu existe ispita, nici a preotului, nici a bolnavului, de a încerca să interpreteze Evanghelia. S-a făcut această prescripție numai din motive de precauție. Căci, ce are dacă deschide creștinul Evanghelia? Vă dați seama că și așa s-a reproșat Bisericii Ortodoxe că nu pune Evanghelia în mâna oamenilor, că pocăiții au venit și au pus Scriptura în mâna oamenilor, noi am ținut-o retrasă. Că atâta timp am ținut-o ascunsă de oameni, nu le-am dat adevărul că Biserica a ascuns Biblia! Ce are dacă un creștin deschide Evanghelia? Evanghelia este Sfântă și dacă punem mâna pe ea ne sfințim, de aceea o și sărutăm. Eu astfel înțeleg această prescripție, numai ca o măsură de precauție - pentru a nu-l ispiți nici pe preot și nici pe bolnav.

Având principiul economiei, cum trebuie privit rolul preotului în parohie, ca și răspunzător pentru sufletele tuturor credincioșilor încredințați lui spre păstorire? De ce unii preoți dau epitimii mai ușoare și alții mai grele?

Unii preoți sunt mai exigenți, alții sunt mai lăcși. Este adevărat. Această problemă nu mai privește pe credincios. Dacă preotul așa i-a dat canonul, el trebuie să-l respecte. Preotul trebuie să fie foarte atent cum spovedește și trebuie să fie, nici lacs, nici aspru. Trebuie să găsească măsura cea bună. De aceea, și de felul în care a procedat va da seama la judecata la apoi.

Ce bine că există judecată de apoi; este cea mai mare dreptate care se face acestei omeniri. Adică, există o judecată la care toți vom da seamă de ceea ce am făcut. Mai ales preoții - de felul în care au administrat Sfintele Taine, de felul în care și-a pus mâinile pe credincioși pentru a le ierta păcatele. Sfântul Apostol Pavel atrăgea atenția în mod deosebit: „*Ia aminte, să nu te faci părtaș la păcate străine*”. Că, dacă ai spovedit pe cineva și i-ai dat canon simplu și l-ai iertat și el pleacă liniștit de la tine, te-ai făcut părtaș

păcatului lui dacă nu-i dai canonul potrivit. De aceea preoția nu este ușoară. Preoția este ca un foc. De câte ori mă gândesc la lucrul acesta mă cutremur gândindu-mă că și eu sunt preot; dacă aș fi știut lucrurile acestea înainte de a mă face preot să știți că nu știu dacă aș fi îndrăznit să merg cu atâta curaj la Taina Hirotoniei. Că, în timp ce le faci, îți dai seama și le conștientizezi. A fi preot este o mare misiune, dar fără preoție nu se poate. Există, așadar și o mare frumusețe. Bucuria că slujești cu Hristos.

Purtarea reverendei de către preoții de mir este obligatorie tot timpul zilei și în tot locul? Există vreun canon în acest sens?

E canonul 27 al Sinodului 6 Ecumenic: „*Nici unul dintre cei ce se numără în cler să nu se îmbrace cu haină nepotrivită, nici petrecând în cetate, nici în ce cale mergând, ci să întrebuințeze îmbrăcămințile care sunt rânduite pentru cei ce se numără în cler. Iar dacă cineva ar face un lucru ca acesta să se afurisească pe o săptămână*”. Deci canonul spune așa: clericul să-și poarte haină potrivită și haina care-i este destinată.

Întrebarea este: care este haina destinată clerului? Pentru că reverenda pe care o purtăm azi a intrat în uzul preoților de mir târziu - la români prin secolul 18-19 și mai ales prin influența greco-catolicilor. Înainte, preoții noștri se îmbrăcau la fel ca și țăranii: cu opinci, cu ițari, cu costum național. Erau preoți iobagi, la început. Reverenda a venit târziu, ca o emancipare în rândul preoților și o purta doar clerul monahal, iar preoții de mir nu. Deci reverenda a intrat în uz ulterior.

Într-adevăr, canonul spune să purtăm haina potrivită, deci să purtăm reverenda, însă cei care vor să poarte și altceva care este într-adevăr o haină potrivită, nu contravine canonului. Canonul nu spune să porți neapărat reverenda. Eu nu cred că poți să porți reverenda în toate împrejurările. Mai trebuie să mergi și la piață, mai trebuie să cumperi și varză, mai ai familie și copii, nu merge să te plimbi cu reverenda prin toate locurile acestea. Dar, întotdeauna, cum spune canonul, trebuie să porți haina potrivită, adică trebuie să fii îmbrăcat ca un preot. Omul când te vede cum ești îmbrăcat

să bănuiască că ești preot. De multe ori, când merg pe tren fără reverendă, oamenii își dau seama că sunt preot pentru că mă văd îmbrăcat în negru sau în gri, mă văd îmbrăcat altfel decât sunt îmbrăcați oamenii de vârsta mea. În acest sens înțeleg eu canonul, să ne purtăm întotdeauna haina potrivită. Iar dacă vrem să ne purtăm tot timpul reverenda să o facem, dar cu cinste, însă, acest lucru nu se impune neapărat.

Sunt preoți care poartă barbă și plete, dar și preoți care se poartă bărbieriți și frumos aranjați. Canoanele prevăd ca preotul să poarte barbă și păr lung și să nu se ia după duhul lumii. Care este actualitatea acestui canon astăzi?

Să știți că există o mare ispită și în ziua de azi: aceea de a pune multe în seama Sfinților Părinți și a Sfințelor Canoane. Nu spune nicăieri, nici nu există un astfel de canon. Există chiar în rândul teologilor persoane care nu știu aceste lucruri. Se face Drept Canonic și se termină o facultate fără a deschide colecția de canoane, fără a citi efectiv canoanele, să se vadă dacă scrie sau nu scrie acest lucru. Scrie doar ceea ce v-am spus: că preotul se cuvine să-și poarte haina potrivită.

V-am spus înainte că în trecut preoții se îmbrăcau ca și țărani, iar semnul distinctiv era că purtau barbă și plete. În momentul în care cineva era caterisit i se tăia părul și barba – i se spunea Popa Tunsu (de exemplu). Purtatul bărbii s-a păstrat ca un obicei în Biserică, ca un semn distinctiv. Astăzi însă, preoția se distinge prin alte semne formale. Închipuiți-vă că, dacă toți am purta plete lungi și barbă, nu știu dacă am fi chiar atrăgători. Eu cred că a nu te aranja este o chestie de igienă, asta nu are de-a face cu preoția. Nu cred că trebuie neapărat să ne distingem prin barbă și prin plete. Cred că trebuie să ne distingem cel mai mult printr-un caracter moral. De aceea, n-am introdus eu faptul că preoții pot fi și bărbieriți, nu am făcut eu lucrul acesta, și dacă lucrurile sunt așa, sunt pentru faptul că nu s-a găsit nicăieri o hibă sau o virtute acestui fel de a fi. Ar fi culmea să scrie așa ceva în Sfintele Canoane, și eu, bărbierit, să vorbesc de canoane aici. Nu!?

(Sibiu, 28 martie 1996)

Credința adevărată și Duhul Adevărului (interviu)

Părintele Cleopa cel Tânăr

ucenic al Părintelui Ilie Cleopa

Mănăstirea Sihăstria

De ce l-a lăsat Dumnezeu pe om liber, să facă ceea ce vrea în această viață, fiindu-i îngăduit chiar și absurdul? De ce? Ca să poată să fie judecat. Numai atunci există rațiunea judecării, când există libertate. Dar nu orice libertate, ci totală... Dar «oare când Voi veni să judec lumea, Voi mai afla credință pe pământ?». Vedem că o credință există, că „și dracii cred, și se cutremură”. Nu le folosește această credință. Oamenilor cu astfel de credință li se va spune: „*Slugă vicleană, din cuvintele tale am să te judec.*”

Cum credeți că Biserica Ortodoxă Română va putea să-i atragă pe intelectuali de partea sa?

Din modul în care întrebați, văd că preocuparea voastră nu este mântuirea, ci cunoașterea.

Păi, mai întâi cunoaștem și după aceea...

O, nu! Noi trebuie să ne mântuim și mie nu-mi folosește la nimic cum privesc eu sau cum privește altul o anumită stare de lucruri din Biserică. Eu voi răspunde pentru faptele mele, nu pentru faptele altuia, așa că toată preocuparea mea este spre mântuirea mea, iar când eu îmi urmăresc mântuirea mea, atunci devin folositor și aproapelui meu. Nu se poate ca trăind o viață creștină să nu fiu de folos aproapelui meu. Apostolul Pavel a spus: „*Doctore, mai întâi vindecă-te pe tine însuși*”, și în altă parte zice Scriptura: „*Cui i se pare că stă, să ia aminte să nu cadă*”

De multe ori senzația pe care ți-o dă Biserica este aceea a unei bărci în furtună...

Uite ce afirma Hristos: *”pe această piatră voi zidi biserica Mea”*, pe acea mărturisire a lui Petru. Eu nu cunosc bine limba greacă, dar discutând cu cineva care cunoaște am aflat un lucru. Voi sunteți studenți la teologie, nu? Ia să-mi spuneți voi, cei de la teologie care ați studiat greaca, cum se spune la piatră pe limba greacă și cum se spune la Petru.

Petros

Ia, uitați-vă! Deci *Petros*, în limba greacă, este denumirea lui Petru care înseamnă pietricică, nu înseamnă piatră mare, stâncă. Ori *petra* înseamnă stâncă, piatră mare. Și, ia uitați-vă dumneavoastră, ce zice Hristos: *«Tu ești **Petros** (Petru– pietricica) - și pe această **petra** (stâncă, piatră – Hristos) voi zidi Biserica Mea»*. Cine este piatra, piatra cea din capul unghiului? Nu este Hristos? Căci nu se poate zidi biserica pe o pietricică pe care o iau și o arunc unde vreau eu. Pot să zidesc biserica sau o casă pe o piatră mare, pe o stâncă, nu? Cum zice undeva, tot în Sfânta Scriptură: *«a zidit unul ca pe stâncă, au venit valurile și n-au dărâmat-o»*. Deci nu se poate zidi biserica pe *petros*, ci pe *petra*, pe stâncă, pe piatra cea din capul unghiului, care este Hristos. Dar, interpretând greșit acest text, zicem: A, uite ce-a zis Hristos! Tu ești Petru și pe această piatră (adică pe Petru) voi zidi biserica Mea. Ori, atunci când interpretăm anumite lucruri, noi trebuie să fim foarte atenți la ceea ce înseamnă cuvântul respectiv și în limba din care a fost tradus. Și trebuie să găsim interpretarea cea mai apropiată de realitatea limbii respective. Vedeți, și-n limba română sunt cuvinte cu mai multe înțelesuri, și dacă cineva face o traducere din limba română a unei cărți și folosește doar un cuvânt sinonim și nu sinonimul care să reflecte ceea ce înțelegem noi prin cuvântul respectiv, poate să dea alt înțeles propoziției, sau chiar contrar. Că dacă stăm și gândim puțin rațional - pentru că omul este rațional - vedem că nu se poate zidi biserică pe o piatră mică, ci se zidește biserică, dacă vreți, pe o stâncă, pe o piatră mai mare, care nu poate fi aruncată oriunde.

Părinte, privind confesiunile creștine, mie mi se pare că problema se pune tranșant: erezie, adică rătăcire, și cale adevărată. Putem vorbi de mai multe căi și de mai multe adevăruri? Sau cum putem primi darul Duhului Sfânt în această lume agitată, în care există o confuzie de valori și o derută axiologică, în care scara valorilor este falsă sau are reperi meschine?

Uitați-vă dumneavoastră! Ce arată Sfânta Scriptură? Pentru că toată învățătura noastră trebuie să aibă la bază învățătura Mântuitorului care este cuprinsă în Sfânta Scriptură. Ori Mântuitorul afirmă foarte clar. Zice: „*Eu sunt Calea, Adevărul și Viața*”. Deci, când a spus „*Eu sunt Calea*”, nu a spus „*Eu sunt căile, adevărurile și viețile*”. Deci exista o singura cale care duce la mântuire, un singur adevăr, pentru că Dumnezeu este unul, deși în trei persoane, în trei ipostase, în trei fețe, dar este unul Dumnezeu. Și există o singură viață, viața veșnică, nu există mai multe. Nu există una în nirvana, nu exista una în purgatoriu, nu există alta în rai și așa mai departe.

Există o responsabilitate față de Dumnezeu, de neam, de loc și de timpul în care te-ai născut? Și mă refer la perspectiva realităților actuale. Cum privești, părinte, mântuirea? Este grea sau ușoară, în perspectiva acestor realități care există în acest moment în România?

Mântuirea nu este grea, ci foarte grea. Este foarte grea mântuirea, dar de acest lucru ne-a avertizat chiar și Mântuitorul când afirma că „*după multe scârbe și neazuri vi se cade vouă să intrați în împărăția cerurilor*”, și continua: „*cel care va răbda până la sfârșit acela se va mântui*”. Căci, iată, nu putem să afirmăm că într-o anumită perioadă mântuirea este ușoară. Dacă nu avem acești dușmani pe care noi îi vedem în jurul nostru, semeni de-ai noștri, sau alți dușmani exteriori, mă refer la anumite zone cu războaie sau poate dușmanii din casă, casnicii noștri și așa mai departe, în schimb totdeauna avem alți dușmani, mai periculoși decât cei văzuți. Sunt cei nevăzuți. Sunt vrăjmașii omului cei mai periculoși, cum afirma Sfântul Apostol Pavel într-una din epistolele sale că lupta noastră (fac o paranteză și spun că lupta este grea întotdeauna; în luptă este pericol de moarte) nu este «*împotriva trupului, a cărnii și a sângelui, ci împotriva domniilor, stăpânirilor, puterilor întunericului acestui veac*». Acesta este dușmanul cel mai periculos al omului: vrăjmașul diavol. De ce? Pentru că el îndeamnă și pe ceilalți semeni de-ai noștri, de multe ori, împotriva noastră; nu omul în sine. Nu vedeți că avem momente când mintea noastră este efectiv întunecată, iar după ce trece valul de mânie stăm și ne gândim: „*Cum am putut să fac așa ceva pentru că mintea mea nu gândea astfel de lucruri?*”

Acest dușman, diavolul, este cel mai periculos dintre toți, dar avem și arme ca să luptăm împotriva lui. În Psaltire, undeva, se zice: „*în*

ziua necazului *Te am în mine, Dumnezeuul lui Iacob*” adică atunci când vine acest vrăjmaș asupra noastră să zicem: „*Doamne, Iisuse Hristoase, Dumnezeule, miluiește-mă pe mine păcătosul*” în mintea noastră. Și să nu încercăm să luptăm noi, ci să lăsăm pe Hristos să lupte. Noi luptăm cu ceea ce putem noi, dar ceea ce nu depinde de om, omul trebuie să lase să facă Dumnezeu. Aș îndrăzni un cuvânt care poate sminti: să-L pun pe Dumnezeu la treabă pentru că este Tatăl meu. Și, ca un tată iubitor, nu se va supăra când am să-i spun: Tată, ajută-mă! Fă și tu ceva! Dar se mai întâmplă în viața omului că el de multe ori dorește și încearcă să facă lucrurile lui Dumnezeu, și nu le face pe-ale lui, pe-ale omului. Se inversează puțin rolurile. Ori acest lucru nu este bine. Eu, omul, trebuie să fac ceea ce depinde de mine ca om, iar ceea ce depinde de Dumnezeu să-L las pe El să facă și să-L pun pe El la treabă.

Am citit undeva, în Pateric, o întâmplare foarte frumoasă și un mod de rugăciune îndrăzneț. Este vorba despre un om care era aproape de Dumnezeu și zicea așa: „*Doamne, vrei-nu-vrei, nu Te las până nu mă mântuiești!*” Această îndrăzneală o are copilul, fiul, n-o are sluga, n-o are robul. O are fiul, cel care este apropiat de Dumnezeu. Și noi, ca fiii lui Dumnezeu după darul pe care l-am primit de la Sfântul Botez, trebuie să avem această îndrăzneală înaintea Lui. Dar să nu uităm - deși există această îndrăzneală - că suntem copii, iar relația între tată și copil trebuie să rămână aceeași relație - chiar dacă copilul are îndrăzneală, are această îndrăzneală pentru că știe că tatăl îl ascultă, dacă tata îl persecuta, nu ar mai avea îndrăzneală înaintea lui. Ori, în momentul când tata îl ascultă pe copil, acesta are îndrăzneală: mă duc la el și-i cer și știu că-mi dă. Ori, ce zice Hristos: „*Când cereți să cereți ca și cum ați primit*”.

Noi trebuie să citim cu mai multă luare-aminte Sfânta Scriptură. Vom găsi acolo un izvor de înțelepciune și de învățătură pe care nu îl pot da lucrurile exterioare. Să nu credeți cumva că sunt împotriva lucrurilor exterioare! Nu, se pot citi, se pot studia, dar fiecare să fie cu mare luare-aminte la ceea ce ia din fiecare. Sfântul Vasile cel Mare, fiind o dată întrebat de către tinerii care mergeau la biserică, dacă le îngăduie să citească cărțile elinilor, ale vechilor greci, zice: «*Da, de acord, puteți să le citiți, dar vedeți ce luați din ele*», căci și din aceste cărți putem să luăm lucruri foarte folositoare. Ia să vedem puțin, chiar mai înainte de Hristos a trăit marele Alexandru Macedon, păgân și filosof, dar și plin de înțelepciune. Acesta te învață o filosofie a morții pe care puținii

oameni o înțeleg. Știți, în momentul în care el și-a dat seama că este aproape de moarte, a scris un testament în care zicea să i se facă un sicriu de granit, să fie lăsate două orificii prin care să i se scoată mâinile, dar nu cumva să îndrăznească cineva să-i pună ceva-n mâini! Să rămână goale ca să vadă toată lumea că marele Alexandru Macedon gol a intrat în lume și gol pleacă din lume - și era marele Alexandru! Mai avea el o vorbă. Pentru că în aceste lupte pe care le purta ieșea victorios, el fiind și mai tânăr și necăsătorit, îl îndemnau generalii lui: „*Hai Alexandre, căsătorește-te!*”. Dar de ce-l îndemnau? Voiau să se căsătorească și ei și nu puteau înaintea împăratului. Însă el așa le spunea: „Dacă-i moarte, nu-i nimic”. Ei, iată, ne învață și pe noi lucruri foarte folositoare. Atunci de ce să nu citesc?

Puteți să ne vorbiți despre adevăr și despre Duhul Sfânt?

Adevărul este numai unul. Ori, Duhul Sfânt arată acest adevăr. De ce-l arată El? Ne spune Scriptura că Mântuitorul, înainte de Înălțare, le-a spus la ucenici: „*Stați în Ierusalim până când am să vă trimit Duhul Adevărului care de la Tatăl purcede, care o să vă învețe pe voi toate*”. Deci, iată, toată cunoașterea pe care o avem noi este dată de acest Duh Sfânt, Duh Sfânt care locuiește în inima omului dacă omul îl acceptă. Cum zice Hristos în Scriptură, în Apocalipsă: „*Iată, stau la ușă și bat. De va auzi cineva glasul Meu și va deschide, Eu și Tatăl vom veni și lăcaș ne vom face la el*”. Ori acolo unde este Tatăl, este Fiul, este și Duhul Sfânt. Nu putem noi despărți Persoanele Treimii, să zicem că aici e numai Tatăl, nu este și Fiul și Duhul Sfânt. Așa că dacă eu accept acest Duh Sfânt care îmi luminează gândirea și mintea mea și inima, reușesc să cunosc adevărul. Dacă nu voi accepta această prezență și această lucrare a Duhului Sfânt în mine, niciodată n-o să aflu adevărul. Voi afla adevăruri, dar nu Adevăr.

Pentru că, vedeți, fiecare spune că el are dreptate, că adevărul e de partea sa. Le-am spus de multe ori unora care veneau și ziceau: „*Părinte, ce să facem că vin bapțiștii la noi, vin penticostalii, cum să procedăm?*” Și le spuneam: „*E foarte bine că vin așa mulți. Și dacă vă-ntreabă dacă mergeți la ei să le răspundeți că v-ați duce, dar nu știți la care dintre ei să mergeți că sunt prea mulți. Mai întâi să se hotărască între ei care au dreptate și după aceea mai stați de vorbă*”. Sfântul Apostol Pavel zicea de omul eretic „*după întâia și-a doua mustrare, depărtează-te!*”.

Deci, iată, îți dă voie să discuți o dată, de două ori, dar dacă el continuă și încearcă să-și impună punctul de vedere cu orice preț, n-are rost să continui discuția. Pentru că dacă el vede cioara că este albă, și albă rămâne pentru el - toți cei din jur văd că este neagră, el o vede albă. Apropo de acest lucru, în urmă cu vreun an și ceva a venit de la Bacău o soție care și-a adus bărbatul aici. Bărbatul o luase pe calea aceasta orientală, lipsită de Dumnezeu, practicând sahaja yoga. Stătea cu o nebună de femeie din India care se credea reîncarnarea Duhului Sfânt. Nebunii, drăcii. Nevasta l-a adus de acasă spunându-i: „*Uite, mergem la mănăstire, să vezi acolo ce și cum*”. Și el, de acasă, a venit pregătit cu notițe. Își scrisese pe vreo opt pagini toate ideile lui: ce crede el, cum crede, de ce credea așa. Am discutat cât am discutat seara, și cu oamenii, și cu el. Aceasta a fost sâmbăta. Și sâmbătă seara am continuat cu el și cu nevasta sa și mai erau cumnatul și cumnata sa, până pe la ora două noaptea. La un moment dat zic: „*Măi, dumneata ai scris aceste notițe?*”; „*Eu*”; „*Tu crezi ceea ce scrie aici?*”; „*Da*”; „*Bine. Acum te rog să-mi spui următorul lucru: uite ce ai afirmat tu aici, în fraza aceasta și puțin mai sus te contrazici. Tu ai scris, nu?*”; „*Da*”; „*Cum se împacă aceste două idei?*” Stă așa pe gânduri: „*În definitiv cred ceea ce vreau! Ce aveți cu mine? Dacă eu vreau să cred așa, așa cred!*” Ce să-i mai faci? Mai poți să-i spui ceva? Nu. Pentru că zice și Scriptura: „*Toate îmi sunt îngăduite, dar nu toate îmi sunt de folos*”. Omului îi este îngăduit chiar și absurdul. Da? Poți să pescuiești și pe arătură, dar aceasta nu înseamnă că o să și prinzi ceva.

Lucrurile se schimbă dacă și noi trăim puțin viața creștină. Știu că nu o putem trăi așa cum scrie la carte, dar nu poate să zică Dumnezeu: «*Știu, omule, că nu poți să trăiești viața duhovnicească așa, dar nici să n-o trăiești. Dimpotrivă. Eu totdeauna ți-am spus să faci și asta și asta și știu că nu vei face, dar îți spun să faci*». Pentru că știu cum este mentalitatea omului și poate ți se dă lucruri imposibile pentru o anumită perioadă. Ești la un început de drum și nu vei putea face. Dar dacă vei încerca, în timp, te vei obișnui. Ia uitați-vă la un halterofil, nu ridică dintr-o dată greutatea de sute de kilograme. Începe mai ușor, cu zecile, și numai în timp și numai la examenele cele mari depune efortul maxim. Ori, cam așa ar trebui să facă și creștinul, nu dintr-o dată să se-apuce de greutățile cele mari pentru că se va îmbolnăvi (sufletește).

Vorbeați, la un moment dat, să-L lăsăm pe Dumnezeu să lucreze în om și vorbeați de o parte a lucrării care îi aparține lui Dumnezeu și o parte care aparține omului și că omul trebuie să-L lase pe Dumnezeu să-și facă treaba. Cine face distincția? Practic, omul poate să spună: cam până pe-aici ar fi treaba mea și cam de-aici încolo să fie treaba lui Dumnezeu?

Hai să-ți dau un exemplu banal. Stă-n puterea ta ca să te faci sănătos?

Nu

Și-atunci? Lasă-L pe Dumnezeu, să te facă El sănătos. A! Ce zici tu? Merg la medicul cutare, dau bani, mă duc în străinătate. Dar dacă Dumnezeu vrea ca să mori, oare nu mori? Poate să fie acela cel mai bun medic din lume, dar Dumnezeu este Cel care mă vindecă – și prin medic! Dar ceea ce a dat Dumnezeu spre mântuire, medicul nu poate vindeca. Deci întotdeauna eu, ca om, trebuie să fac așa cum a procedat Mântuitorul în grădina Ghetsimani. Când îngerul I-a adus paharul suferinței, El ca om se ruga: „Doamne, de este cu puțință, să treacă acest pahar de la Mine, dar nu voia Mea, ci voia Ta să se-mplinească!”. Pentru că eu nu știu care este voia Lui. În momentul în care nu obțin ceea ce am dorit, nu este sfârșitul lumii, ci înseamnă că nu era voia lui Dumnezeu, având El anumite motive bine întemeiate. Poate nu era timpul. Poate eu nu sunt pregătit pentru a primi așa ceva. Dar ce a depins de mine eu am făcut. Eu m-am rugat. Am încercat să rezolv cât am putut eu.

Nu pot să știu până unde merge limita mea ca om, sau a lui Dumnezeu, că sunt atât de unite încât uneori le putem confunda. Cum zice foarte frumos Sfântul Grigorie Palama: „Virtutea, de multe ori este atât de aproape de patimă, și patima de virtute, încât unii oameni iau patima drept virtute și virtutea drept patimă”. Și atunci, eu trebuie să fiu conștient și de alt cuvânt al Scripturii, când Mântuitorul afirma: „Un fir de păr nu cade din capul vostru fără știrea Tatălui Ceresc”. Am făcut cât am putut. Dacă n-am obținut ceea ce am dorit eu, Îi dau slavă lui Dumnezeu: „Slavă Ție, Doamne, pentru toate!”. Și atunci eu sunt foarte convins și conștient că am făcut ce depindea de mine, ca om, și n-am dorit ca să fac eu ceea ce depindea de Dumnezeu. De mine depinde ca să mă rog, de mine depinde ca să postesc, ca să merg la biserică, să mă spovedesc, să iert pe aproapele meu, să-mi cer iertare de la el, dar nu depinde de mine ca el să mă ierte. Ați văzut? Asta depinde de Dumnezeu ca Dumnezeu să-i schimbe mintea lui, să înțeleagă că eu l-am iertat și că

doresc să mă ierte. Eu atât pot să fac: să-mi cer iertare de la el și să-l iert eu. Asta depinde de mine. Dar ca el să mă ierte nu mai depinde de mine. Asta e lucrarea lui Dumnezeu. El o face. El poate să-l determine pe acel om ca să mă ierte. Dacă el nu vrea, Dumnezeu are judecățile Lui, știe El cum îi trimite o scârbă, un necaz, poate un vis groaznic: că vine moartea sau vin dracii la el și-l iau și atunci, de nevoie... Iată cum Dumnezeu l-a obligat să facă ceea ce nu voia.

Noi nu trebuie să ne tulburăm niciodată-n viața noastră, pentru că zice în Scriptură Sfântul Apostol Pavel: „*Bucurați-vă pururea. Rugați-vă neîncetat*”. Și mai zice undeva foarte frumos, tot Sfântul Apostol Pavel: „*În necaz m-am desfătat*”. Cum adică, mă pot eu desfăta în necaz, atâta timp cât pentru mine, ca om, necazul este o supărare? Dar există o desfătare a necazului pentru cel care este conștient că Dumnezeu pe cine iubește îl ceartă. Și dacă te iubește Dumnezeu, ce mai vrei? Nu ești mulțumit cu dragostea lui Dumnezeu? Vrei să te întristezi când te iubește Dumnezeu? Dacă El, în acest mod înțelege dragostea, eu de ce să-L resping? Nu pot. Pentru că nu am această înțelegere ca să pricep de ce procedează așa. Dar știu că mă iubește, și dacă El mă iubește ce-mi mai trebuie? Și tot ce se petrece, se petrece numai cu îngăduința Lui. Îngăduiește câteodată în viața noastră lucruri care nouă ni se par că sunt rele. Ni se par nouă! Dar în realitate sunt foarte bune, spre mântuire. Pentru că Dumnezeu nu urmărește numai bunăstarea noastră trupească, aici, pe pământ, ci urmărește mântuirea omului, care este mai presus de orice. Pentru că ce va da omul în schimb pentru sufletul său? Și atunci, îngăduiește să vină asupra noastră fel și fel de ispite și de necazuri prin care, de nevoie, să-L căutăm sau să pornim pe calea care duce la mântuire. Atunci, în necaz, omul poate nu este conștient și nu realizează această dragoste și iubire a lui Dumnezeu. Poate, după ani și ani va realiza că a procedat foarte corect Dumnezeu atunci când a îngăduit căci El nu trimite, ci îngăduiește. Și la Iov nu a trimis pedeapsă, ci a îngăduit. El nu îngăduiește ispite mai mari știind că nu le putem duce. Dar sunt două cazuri speciale când îngăduiește ispite peste putere: în situația când omul judecă pe aproapele lui, se vede mai bun decât el, mai sfânt decât el, și atunci când se înalță în mândrie. Mai bine am zice, cum zicea înaltul Antonie, „*cădere în sus*”. Ei, să mai spunem și alte lucruri mai pe-nțelesul tuturor.

Trebuie să existe un progres în înțelegerea lucrurilor lui Dumnezeu, și dacă există un progres, cum se manifestă?

Există progres, dar nu se poate delimita clar. Ați văzut, acest progres se vede foarte bine la Sfântul Apostol Pavel atunci când afirmă: „*dintre păcătoși, cel dintâi sunt eu*”. Și ne putem întreba: Cum adică? Ce progres poate să fie acesta? Să luăm un exemplu. Am căzut într-o groapă și de la distanță ajung și la mine câteva raze de lumină. Așa ajung să văd petele cele mari de mizerie de pe mine și le curăț, dar pe măsură ce mă apropii mai mult de lumină, îmi dau seama și că am și alte pete care erau și nu le-am văzut. Ori, ajungând în lumină voi vedea cu adevărat cum sunt. Ei bine, Sfântul Apostol Pavel zicea că „*dintre păcătoși cel dintâi sunt eu*”, pentru că era foarte aproape de lumină, și atunci își vedea starea lui. Atunci nu vedea doar acele păcate pe care le cunoaște toată baba, ci vedea și păcatele sufletești cele foarte mari care, de fapt, despart pe om de Dumnezeu, și omul nu-și prea dă seama de acest lucru. Credeți dumneavoastră că în zadar spunea Mântuitorul lucrurile pe-nțelesul tuturor, să înțeleagă și omul simplu, că dacă cineva privește la femeie cu gând s-o poștească, a preacurvit în inima lui? Aici a pus accent pe păcatul suflesc, pe păcatul minții. Dar l-a spus pe-nțelesul tuturor, să înțeleagă și omul simplu că poate să păcătuiască doar cu mintea și să meargă în iad pentru acest păcat, fără să fi făcut păcatul cu lucrul, dar ne spune și nouă, celorlalți, care poate avem o înțelegere mai adâncă, că trebuie să avem mare grijă de aceste păcate sufletești ale minții, ale inimii și, pe măsură ce eu am să mă apropii de Dumnezeu, de lumină, am să-mi dau seama și de cele pe care la ora actuală nu le cunosc. Doar atunci există un progres mare în viața mea, când reușesc să văd și păcatele cele mari. Acum am o miopie și n-am cum să văd. Trebuie să caut un medic bun, care să mă vindece, să mă opereze, dacă este cazul, să taie chiar în carne vie, fără anestezie.

Noi trebuie să fim foarte atenți ca nu cumva, într-o anumită perioadă a vieții noastre să existe un progres, după care să vină o cădere. Niciodată eu nu sunt sigur, cât timp trăiesc în acest trup, că voi continua progresul. De aceea trebuie să fiu pregătit – „*Privegheați și vă rugați, că nu știți clipa și ceasul!*”. Spuneam, mai la început, că cel căruia i se pare că stă, să aibă grijă să nu cadă. Dar niciodată noi să nu urmărim lucruri care nu ni se cuvin; văzând, poate, viața unor sfinți să dorim și noi să fim la fel ca ei sau să ajunge la ceea ce au ajuns ei, dar noi să nu avem osteneala și ispitele pe care le-au avut ei. Și astăzi cred unii tineri că ajung la iluminare, dar fără a face ceea ce a făcut

Sfântul Serafim de Sarov. Și li se

promit la acești tineri rezultate imediate, puteri paranormale. Ori, noi creștinii, trebuie să fim oameni normali. Un creștin merge la un filosof și îi zice: „*Domnule filosof, am văzut un om care zbura prin aer, oare o fi plăcut acesta lui Dumnezeu?*”. Filosoful stă, se gândește și răspunde: „*Nu știu, să mă mai gândesc*”. Merge în altă zi și-l întreabă: „*Domnule filosof, am văzut pe un alt om care mergea pe apă ca pe uscat. Oare acesta o fi plăcut la Dumnezeu?*”. Filosoful din nou: „*Nu știu, să mă mai gândesc*”. Și merge în altă zi și-l întreabă: „*Domnule filosof, am văzut pe unul, la fel ca toți oamenii: mergea la biserică, se ruga postea, era un om obișnuit. Oare acesta i-o fi plăcut lui Dumnezeu?*”. Filosoful: „*Da, cu adevărat acesta este plăcut la Dumnezeu pentru că nu este dat omului, nici să zboare prin aer, nici să meargă pe apă ca pe uscat, ci îi este dat omului să fie om ca toți oamenii, doar atât, să aibă credință în Dumnezeu. Atât, nimic altceva*”. Ei, atunci când noi dorim altceva decât normalul ajungem la paranormal, anormal mai pe românește, și, din păcate, tineretul de astăzi, în special intelectualii și studenții sunt în această situație...

Și ce spun ei? Că reușesc cu mintea, datorită acestor practici, să părăsească trupul și să meargă prin America, prin Tibet, prin Shambala. Știți ce-nseamnă Shambala? Iad. Și afirmă ei că acolo sunt marii înțelepți ai lumii, în Shambala. Adevărat. În iad sunt marii înțelepți ai lumii. Dar pe cine obișnuiește Scriptura să numească lume sau oameni? Îi numește în general pe cei necredincioși. Ei, și-acolo sunt, în Shambala, marii înțelepți ai lumii.

Deci, zic că-și părăsesc trupul și merg cu mintea acolo. Foarte adevărat. Poate să facă și așa ceva și tocmai aceasta este înșelarea și șmecheria diavolului. Prin această părăsire se creează în trupul meu un vid, un gol, un loc liber, care loc liber este ocupat de către aceste forțe malefice, mai pe românește, de către draci. De ce? Pentru că ei vin asupra noastră fără să-i invocăm. Dar când îi invocăm? Vin cu toată „dragostea”. Ori cuvântul *mantră* înseamnă în scrierile tradiționale indiene un cuvânt vrăjitoresc de invocare a dracilor.

În special după ultimul război mondial au început să apară OZN-urile, extraterestrii. Și-au început oamenii să aibă fel și fel de întâlniri, până la gradul trei, cu aceștia. Și trag bieții oameni cu lasere, cu fel și fel de armamente asupra lor și nu se întâmplă nimic. Păi dacă sunt draci? Dracul este duh și poate să ia orice chip și orice formă, ia și formă de navetă spațială și de ce vrei tu; tragi în el, și ce se întâmplă?

Nimic. Că-ți paralizează el o anumită activitate dintr-o anumită zonă într-un anumit timp, e foarte adevărat, dar ce putere are? Găsim chiar la Sfântul Serafim de Sarov: „*Dacă Dumnezeu i-ar îngădui diavolului, cu degetul de la unghia mică ar răsturna pământul*”. Nu ai văzut ce putere avea și asupra lui Iov? Nu ai văzut cum îl îmbolnăvea? De unde această putere? Sau citește în viața Sfântului Ciprian, la doi octombrie, să vezi ce puteri avea dracul și ce făcea cu putere drăcească acest Ciprian. Când a îmbolnăvit o cetate întreagă - un oraș, oameni și dobitoace. Diavolul poate să ia orice chip, orice formă. Acest lucru-l afirmă și Sfântul Apostol Pavel la II Corinteni 11, 14: „*Satana poate să ia și chip de înger de lumină, și slujitorii lui se prefac în fapte ale dreptății*”. Și atunci eu, bietul om, zic: „*Vai, extraterestri, OZN-uri, sfârșitul lumii*” și așa mai departe. Cum ne lăsăm noi amăgiți de orice! Foarte ușor cădem sub aceste influențe și, vedeți frățiile noastre, dacă ar spune numai minciuni, cine l-ar crede pe diavol, dar spune și adevăr. Diavolii, în practicile lor au și adevăr și lucruri bune. Nu contest acest lucru, dar este miere amestecată cu otravă, dulce la gust, dar te omoară. Și bietul om rămâne doar la dulceață: a văzut că era frumos, plăcut la înfățișare și dă știință, dă cunoaștere!

Yoghinii spun că yoga nu este religie!

Cum nu este religie dacă ei fac o legătură cu religia: zic „yoga creștină”, fac meditații pe Iisus!? O numesc cum vor: când religie, când filosofie, când practică (exercițiu), ca să zăpăcească lumea.

La această proliferare a tehnicilor esoterice și a sectelor de la periferia creștinismului cum răspunde Biserica? Ne putem gândi, părinte Cleopa, la o unire a Bisericilor la final de secol 20?

Dacă ne luăm după un verset din Scriptură da, zice undeva acolo: „*la urmă vor fi o turmă și-un păstor*”. Poate să fie. Mai sunt și alte proorocii care vestesc acest lucru, că se vor uni și va fi o singură Biserică, dar nu putem da certitudini în acest sens pentru că mai zice Mântuitorul undeva, în alt loc: «*Oare când voi veni să judec lumea, voi mai afla credință pe pământ?*». Dar lucrul acesta poate fi interpretat. Credință să zicem că va exista, dar nu credință dreaptă și probabil se referă acolo la credința dreaptă, în El. Vedem că credință există, că și dracii cred și se cutremură; sunt mulți oameni care cred, dar nu le folosește această

credință. Tot ce este posibil, dar nu înseamnă că dacă ne unim ne mântuim și până la urmă depinde de fiecare dintre noi. Spuneam că Dumnezeu l-a lăsat pe om în voia sfatului său, l-a lăsat liber. Dar de ce l-a lăsat Dumnezeu pe om liber să facă ceea ce vrea în această viață, fiindu-i îngăduit chiar și absurdul, cum vă spuneam înainte? De ce? Ca să poată să fie judecat. Numai atunci există rațiunea judecății, când există libertate. Dar nu orice libertate, ci totală. Eu nu sunt robot să execut ceea ce mi se comandă. Sunt o ființă creată după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, înzestrat cu voință, conștiință, rațiune, sentiment. Asemănarea e când fac fapta bună și nu semăn cu Dumnezeu când fac păcate. Dacă chipul lui Dumnezeu în om nu piere, în schimb, asemănarea o pierdem când facem păcate dar o putem recăștiga prin fapta cea bună, spovedanie, post, rugăciune.

În această lume, plină de ocultism și imoralitate, care credeți că ar trebui să fie strategia Bisericii vis-a-vis de omul de azi, care are cultul ideilor?

Sunteți așa, cam revoluționari. Vă dau eu un exemplu. Ca începător în mănăstire, vii din lume cu tot felul de idei și te tot întrebi: de ce lucrurile merg așa și te revolți, și te strâmbi, și zici: „Ah, ce știi ăștia, ia uite, de ce starețul face așa, de ce duhovnicul face așa?” și așa mai departe, căci, după dreptate, nu scrie așa. Uite ce scrie aici, ce spune canonul, ce spune Scriptura și tu de ce faci așa? Ca să găsesc după un timp, scris undeva, că **pacea face mai mult decât dreptatea**. Iar dacă urmărim puțin acest lucru să nu uităm, printre primele cuvinte ale Mântuitorului de după Înviere au fost „*Pace vouă!*”. Și când a plecat ce-a spus? „*Pacea Mea o las vouă*”. De ce nu urmărești pacea? **Caută pacea, nu dreptatea**. S-ar putea să rămâi cu dreptatea-n mână, dar cu tulburare și nu-ți folosește. Și atunci de ce să mă amăgesc eu singur? De ce să-mi fac doar iluzii când știi că acel lucru, dreptatea, nu depinde de mine și nici de matală. Ce depinde de mine? Mă pun în genunchi, ridic mâinile la cer și mă rog: „*Doamne, trimite ploaie! Doamne, fă cutare*” și Dumnezeu face. Dar omul nu vrea să facă așa ceva. El protestează, face grevă, demonstrații, în loc să se roage, în loc ca să-și vadă păcatele lui, în loc ca să se smerească, în loc ca să-și caute pacea și liniștea sufletului.

Nu vedeți că cel mai important lucru este pacea și liniștea sufletului? Dacă ai această pace și liniște a sufletului treci peste orice, și

peste boală, și peste foame, și peste orice altceva. Dacă nu ai pacea și liniștea sufletului poți să ai bogății peste bogății. Vei fi bucuros atâta timp cât trăiești în desfătare și, trecând momentul de desfătare, te trezești și vin mustrările de conștiință. Cel mai bine pentru noi ar fi ca fiecare să se schimbe pe sine, să nu încercăm a schimba noi pe alții. Și să nu crezi că în zadar Dumnezeu îngăduie anumite lucruri, chiar și în țara noastră, deși poate este mai credincioasă decât altele. Poporul evreu a căzut în robia Babilonului și timp de șaptezeci de ani a stat în această robie, iar împăratul Babilonului era Nabucodonosor, cel mai rău împărat de pe fața pământului. Și s-au rugat jidanii la Dumnezeu: «Doamne, de ce-ai îngăduit ca să cădem noi în mâna celui mai de temut împărat de pe fața pământului?». Și ce le-a spus Dumnezeu: «Pentru că n-am găsit altul mai rău. Dacă aș fi găsit altul mai rău, în mâna lui aș fi îngăduit să fiți». Și atunci să ne tulburăm? Nu. Indiferent ce situație ar fi, eu pot să mă mântuiesc. Să nu uit că Lot era în Sodoma, să nu uit că Avraam era în lume și pentru el nu era o piedică lumea și lucrurile din lume pentru mântuire.

Eu pot să mă mântuiesc indiferent de ceea ce am, și deocamdată, slavă Domnului, nu ne putem plânge. Nu ne putem plânge că nu avem această libertate a mântuirii. Nu există nici prigoană, mă refer la această prigoană trupească, căci noi, oamenii, suntem și trup și suntem mai sensibili și mai nerăbdători în a suporta suferința trupească. Nu răbdăm un purice, nu răbdăm o împunsătură de ac. Nu îngăduiește Dumnezeu suferințe mari. Știe că nu le putem duce. Dar acum putem să-I mulțumim: dacă dorim să ne mântuim putem și avem toate condițiile la îndemână ca să facem acest lucru. De ce să mă plâng!?

Dar calea spre adevăr e grea.

Nu, calea spre adevăr nu e grea.

E o odisee interioară a fiecăruia dintre noi.

Hai să mai spun și altceva, o istorioară din care veți înțelege alte lucruri folositoare pentru suflet. Vă spuneam mai la început că lupta cea mai grea a noastră e împotriva diavolului. El, diavolul, fiind o ființă cugetătoare, luptă împotriva noastră cugetător, prin minte: De ce? Pentru că de aici, de la minte, pornește tot păcatul. Prima dată omul face păcatul cu mintea, va merge până la imaginație chiar, și va aștepta în continuare momentul prielnic când să treacă la păcatul cu fapta, dar dacă în minte omul nu va face păcatul, chiar dacă va avea ocazia păcatului, va

avea și frica de Dumnezeu și gândul la moarte și se va păzi de păcat. Ori acest vrăjmaș, diavolul, luptă cel mai mult împotriva noastră prin minte, indiferent unde am fi: acasă, în biserică, ori în călătorie, ori la serviciu și nu încetează o clipă acest război. Ne putem întreba: „Oare Dumnezeu de ce îngăduie acest război?” Iată de ce îngăduie: Un împărat atunci cunoaște câtă dragoste au ostașii față de el când sunt în luptă, în război. Atunci vede el dacă ostașul își dă viața pentru el, nu în timp de pace. În timp de pace pot să-l iubească toți, dar în timp de război se vede cine este gata să-și pună viața. Acum, în timp de război, vede Hristos dacă eu sunt gata să-mi pun viața pentru El sau nu, și pentru acest lucru, pentru acest motiv, îngăduie pe diavol să ne lupte, să ne ispitească.

Diavolul are multe metode de a înșela pe om, noi o să vă arătăm vreo trei metode prin care el încearcă să-l înșele cel mai bine pe om ca să știți și frățiile voastre pe viitor, dacă nu ați știut și până acum, cum să luptați, și mai bine zis cum să luptăm cu toții, căci nici noi nu scăpăm de acest rău. Era un călugăr în Sfântul Munte Athos care s-a rugat mult timp la Dumnezeu: „*Doamne, arată-mi cum îl înșeală diavolul pe om și-l duce în împărăția lui!*”. S-a rugat poate un an, poate mai bine de un an, și după aceste rugăciuni, într-o noapte aude pe cineva bătând la ușă: „*Blagoslovește, părinte!*”, și a intrat în chilia lui un călugăr tânăr, frumos care avea o stea în frunte. El a crezut că e Hristos și i-a zis: „*Doamne, ai venit ca să îmi iei sufletul?*”; „*Nu părinte, eu nu sunt Hristos, sunt sluga lui Hristos, îngerul păzitor întruchipat.*”; „*Dar te-a trimis Hristos ca să-mi iei sufletul?*”; „*Nu părinte. Ce te-ai rugat sfinția ta la Hristos?*”; „*Doamne, eu m-am rugat să-mi arate cum înșeală diavolul pe om și-l duce noaptea la împărăția lui.*”; „*Ei, bine părinte, în această noapte m-a trimis Hristos să-ți arăt acest drum. Ia-ți epitrafirul, Sfânta Cruce și vino cu mine!*”.

Nu departe de mănăstire era o poiană mare, frumoasă; era în plină vară, pe vremea secerișului, cu lună plină și se vedea foarte bine afară. Îl duce până la marginea poienii, îl așează lângă un brad și zice: „*Părinte sfinte, stai aici și să fii cu luare aminte la ceea ce se va petrece, nu-ți fie frică, eu sunt cu sfinția ta*”, după care se retrage îngerul. Observă cum coboară din văzduh un jilț mare, ca de foc, care se așează în mijlocul poienii, după care apare satana: cu patru perechi de coarne, cu o coadă lungă de șaptezeci de stânjini, cu un balaur în loc de coroană, cu un alt balaur în loc de toiag de împărat al iadului, cu un picior de porc

mistreț, cu capul de cămilă, urât, grozav de urât. Se așează pe jilț și bate de trei ori din palme. Se umple văzduhul, poiana, cu mii, milioane de regimente de draci, fără de număr - sunt așa mulți încât mintea omenească nu poate să-i cuprindă.

Să nu credeți cumva că sunt povești pentru a îndulci auzul. Zice la Apocalipsă: „*Am văzut un drac mai roșu care a tras cu coada sa a treia parte din stelele cerului*”. Când a căzut satana, împreună cu sine a căzut a treia parte din îngerii lui Dumnezeu și, spun unii teologi că prin această cădere s-a creat în cer un loc liber care va fi ocupat de oameni care se mântuiesc. Și de la ieșirea lui Adam din rai și până acum, în zilele noastre - nu de la facerea lumii, ci de la ieșirea lui Adam din rai, aproximativ șapte mii cinci sute de ani -, încă nu s-au mântuiți atâți oameni încât să completeze acel loc rămas liber și, spun ei, când se va completa locul rămas liber va veni sfârșitul lumii. Zice undeva, știți și frățiile voastre, că după Înviere, mai bine zis de la Înălțare până la Pogorârea Duhului Sfânt au trecut zece zile. Ce a făcut Mântuitorul în acest timp? A trecut pe la cele nouă cete îngerești ca să le stabilească în har. Cei care au fost de acord cu Dumnezeu.

Dar aici vreau să fac o paranteză. Știți, frățiile voastre, de ce a căzut satana, Lucifer? Da, foarte simplu, pe înțelesul fiecărei babe: din mândrie. Dar iată și lucrurile privite mai adânc! Zic unii teologi, bazându-se pe anumite versete din Scriptură, că Dumnezeu Tatăl a descoperit taina întrupării Cuvântului lui Dumnezeu îngerilor săi! De ce? Atât pentru îngeri cât și pentru om, Dumnezeu a dat un timp când putea să se stabilească în har ascultând de voia Lui sau putea ca să piardă acestea - a dat o piatră de poticneală, o piatră de încercare atât pentru îngeri cât și pentru om. La om i-a dat în rai: Ai toți pomii, să nu mănânci din mărul acesta! Când vei mânca vei muri! Nu mărul, fructul în sine, era aducător de moarte pentru că dacă era aducător de moarte trebuia să moară atunci, când a mâncat. Nu! Era o încercare să vadă Dumnezeu dacă este ascultat: Dacă mă ascuți, îți spun ceva, un lucru mai deosebit să văd dacă într-adevăr tu continui să te menții în aceeași stare pe care ai avut-o înainte. La îngeri a descoperit Dumnezeu taina întrupării Cuvântului, adică a lui Hristos: că acest Iisus Hristos se va face om, țărână - încă nu era om, și totuși Dumnezeu a descoperit această taină îngerilor. Ce a făcut acest Lucifer, acest înger luminos, cel mai apropiat de Dumnezeu? El a spus așa: De ce să mai dau eu cinstea cuvenită Cuvântului lui Dumnezeu ca lui

Dumnezeu Tatăl? A vrut să ridice scaunul său și să fie asemenea celui Preaînalt, adică el a vrut să fie asemenea cu Dumnezeu Tatăl și să nu mai cinstească pe Dumnezeu Cuvântul la fel ca pe Dumnezeu Tatăl! Și nu în zadar spunea Mântuitorul în Scriptură despre el: „*De la început ai fost ucigaș de oameni*”, de omul Hristos. Poate e mai greu de înțeles pentru unii acest aspect, nu este doar mândria, se descoperise o taină și el n-a mai vrut să-și păstreze starea și locul pe care-l avea, ci vroia să fie asemenea cu Dumnezeu Tatăl și să nu-l mai cinstească și pe Dumnezeu Cuvântul ca pe Dumnezeu Tatăl.

Dar să revin. Deci Mântuitorul trecând pe la toate cetele le-a stabilit în har, ca să nu mai greșescă (nu mai pot să greșescă) și numai a zecea zi a trimis Duhul Sfânt. Și spun acești teologi că noi oamenii vom completa ceata a zecea cu cei care ne vom mântui. De la zilele lui Adam, din rai, și până în zilele noastre nu s-au mântuit așa mulți oameni ca să completeze acel loc rămas liber. Pentru acest motiv vă spuneam că sunt foarte mulți fără de număr: batalioane, regimente, așa, ca să înțelegem noi, cu mintea omenească, mulțimea lor.

Deci erau fără de număr dracii, iar de-a dreapta și de-a stânga satanei erau alții doi, unul cu o spinare lată și altul cu o japă de foc în mână. Se ridică Satana și le spune: *”Toate gloatele drăcești să fiți cu luare aminte, v-am adunat aici în miez de noapte ca să ieșiți la raport să-mi spuneți cum îi înșelați voi pe oameni, și cel care îmi dă un sfat care mă lovește în gândire (adică o sa-i placă lui) am să-l las trei minute împărat al iadului. Pofțiți la raport!”*

Din marea mulțime apare unul mai tinerel, cu două perechi de coarne, cu un barbișon ascuțit și zice: *”Să trăiești Întunecimea Ta!”*; „*Cum te cheamă băiete?*”; „*Aghiuță.*”; *”Măi Aghiuță, ia să-mi spui tu mie cum înșeli pe om ca să-l aduci în împărăția mea”,* și Aghiuță îi zice așa: *”Eu îi spun la om: Măi omule, este Dumnezeu, sunt draci, este rai, este iad, este muncă pentru păcat, este plată pentru faptă bună, roagă-te, postește, du-te și la biserică, dar nu te strica cu dracul, mai hai și la crășme, și la baruri, discoteci, televizoare! Ei, doar trebuie să trăiești!”*; „*Și ai înșelat pe mulți?*”; *”Pe mulți am înșelat.”* - și parcă sunt și astăzi oameni care ascultă de Aghiuță, adică merg la biserică, dar nu se strică și cu el, mai merg și la celelalte. Și în loc ca să-l laude, Satana îi zice: *„Prostule, tu îi înșeli pe cei mai proști ca tine, îi spui omului: Hai la biserică, dar nu te strica nici cu dracul și știi că sunt mulți*

care te ascultă, dar mergând la biserică ei pot să asculte cuvântul Scripturii care zice: «Nu poți sluji la doi domni, și la Dumnezeu, și la Mamona» sau în alt loc: «În ce chip te va găsi moartea în acela te vei judeca». Deci auzind cuvântul lui Dumnezeu omul pune început bun și l-ai pierdut, deci numai pe cei mai proști decât tine i-ai înșelat, prea puțin!” și zice la acel supus de alături: ”Ia-l în spate pe Aghiuță și da-i bătaie și trimite-l în gheenă că prea puțini înșeală. Eu vreau un sfat prin care să înșele cei mai mulți oameni. Altul la raport. Pofțiți!” Apare un al doilea cu trei perechi de coarne, urât și el, și zice: ”Să trăiești, Întunecimea Ta!” și îl întreabă Satana: ”Cum te cheamă băiete?”; ”Scărăbuță.”; ”Băi Scărăbuță, tu cum îi înșeli pe oameni și îi aduci în împărăția noastră?”; ”Eu îi spun la om așa: Nu este Dumnezeu, nu sunt draci, nu este rai, nu este iad, nu este muncă pentru păcat, nu este răsplată pentru fapta bună. Măi omule, aici pe pământ e raiul, aici e iadul, mănâncă, bea și te veselește, cine l-a văzut pe Dumnezeu, cine a venit de dincolo să-ți spună că este rai sau că este iad”. Și-l întreabă Satana: ”Ai înșelat pe mulți?”; ”Pe mulți am înșelat” - și parcă sunt și astăzi oameni care ascultă de Scărăbuță. Dar în loc să-l laude îl ocărăște și pe el: ”Prostule, și tu, ca și Aghiuță, numai pe cei mai proști decât tine i-ai înșelat, prea puțin, nu-i bun sfatul. Tu-i spui la om așa: că aici este totul, și iadul și raiul, și știu că sunt mulți care te ascultă, dar uiți și tu un lucru: că marea dragoste pe care o are Dumnezeu față de zidirea sa, dar mai ales față de om, îi mai trimite câte o scârbă, câte un necaz, și aleargă săracul om și la director, și la procuror, și la doctor, peste tot și nu găsește rezolvarea, Dumnezeu nu-i ajută. La urmă de tot rămâne ultima variantă: «Hai, să încercăm și la biserică». ”- parcă vedem cum îi șoptește bărbatul la femeie: Măi nevastă, du-te și tu, fă ceva, fă o slujbă, fă ceva că eu nu mai știu ce să fac. Și Dumnezeu, văzând voința sa că deși nu are credință, nu are fapte, dar are voință, îl ajută. De ce? Pentru că zice în Scriptură: «Nu vreau moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu», iar omul, văzând de unde vine ajutorul, pune început bun și l-ai pierdut. La fel și tu, ca și Aghiuță, numai pe cei mai proști decât tine i-ai înșelat, prea puțin. Ia-l în spate și dă-i, și trimite-l în gheenă pentru că prea puțin a înșelat. Eu am spus că vreau un sfat prin care să înșelați pe cei mai mulți. Poftim! Altul la raport!”

Ei bine, dracii nu mai aveau

curaj, le era frică să nu pătimească

precum Aghiuță și Scărăbuță, dar Satana îi tot îndemna spunându-le că-i va pune trei minute împărat la iad. Atunci, din marea mulțime apare unul bătrân, bubos, grozav de urât și zice: "Să trăiești, Întunecimea Ta!"; "Cum te cheamă, moșneagule?"; "Sărsăilă."; "Măi moșneagule, parcă văd ceva pricepere la tine."; "Nici tu nu știi ceea ce știu eu!"; "Să te văd."; "Crezi că eu sunt prost ca Aghiuță să-i spun omului: hai și la biserică, nu te strica nici cu dracul, sau ca și Scărăbuță: aici e iadul, aici e raiul? Nu, Întunecimea Ta! Ai văzut primăvara când cad ultimii fulgi de zăpadă, ce frumos cad? Așa duc eu pe creștin cu sfatul meu la împărăția ta!"; "Să te văd, să te văd!"; "Uite cei spun eu la om: Măi omule, este Dumnezeu, sunt draci, este iad, este rai, este muncă pentru păcat, este plată pentru fapta bună, în schimb, omule, **fapta bună mai ai timp s-o faci, nu azi, ci mâine.** Și știi cât am luptat cu el până când l-am învățat cu păcatul, dar după aceea stau deoparte și râd pentru că face el, păcatul, treaba mea. Obişnuința devine a doua natură a omului. Ba, pe deasupra, eu îl îndemn să facă fapta cea bună și nu crede că sunt eu, crede că e sfatul îngerului păzitor. Dimineața parcă vezi cum îi șoptește îngerul păzitor: Frate, scoală-te și tu cu o jumătate sau cu o ora mai repede, citește rugăciunile de dimineață, ba mai ai timp să faci și acatist la Maica Domnului sau la alți sfinți la care ai evlavie, vezi că ești tânăr și în putere, poți să faci câteva metanii, sau câteva închinăciuni, ba chiar mai ai timp să mai citești și din Psaltire vreo catismă. Dar vin eu și îi șoptesc pe cealaltă parte: Știi ce dulce e somnul dimineața? Cinci minute să mai stai, întoarce-te și pe partea cealaltă, și apoi o să te scoli. Și tu te întorci pe partea cealaltă, și când îți revii zici: Vai, ce târziu e! Trebuie să merg la serviciu, la școală, la facultate, trebuie să dau la găini, la porci, la rațe. Eu zic: Nu-i nimic, lasă, te rogi când vii de la școală, de la serviciu, lasă că este timp. Și într-adevăr, când vii tu de la școală, de la serviciu iarăși îți șoptește îngerul: Frate, nu te-ai rugat azi dimineață, măcar acum stai vreo jumătate de ora la rugăciune. Și iarăși vin eu și-i șoptesc: Știi că ți-e foame, știi că ești obosit, iar cu burta plină nu te poți ruga, te odihnești, după care te scoli și ai să te rogi. Într-adevăr bietul om e și flămând și obosit, mănâncă, se și odihnește puțin, și când se trezește: vai de mine că e târziu, trebuie să spăl, să fac curat, vine bărbatul, vin copiii, am de reparat mașina pentru mâine dimineață, mâine am sesiune, am teză, am examene. Nu-i nimic, măi, lasă, ai să te rogi diseară. Și

într-adevăr, seara când ai terminat cu activitatea și prin casă, iarăși șoptește îngerul: Frate, nu te-ai rugat astăzi toată ziua, măcar acum să stai și tu vreo oră-două, te mai rogi, mai citești o carte sfântă, și vin eu, Sărsăilă, și zic: Da domnule, ai să te rogi, dar mai întâi vezi ce este la televizor, nu să te uiți, doar să vezi ce e. Îl pornești să vezi ce este. A, parcă este un film, parcă este un meci, parcă este o discotecă, parcă este Michael Jackson, și trece o jumătate de oră, o oră, două, trei, patru, cinci, se face miezul nopții. Cât e ceasul? Doisprezece! Doisprezece?! Păi la ora aceasta se roagă numai călugării prin mănăstiri și creștinii cei prea-prea; și ești foarte râvnitor la fapte bune: imediat te pui în genunchi să te rogi, și cum te-ai așezat acolo, cum adormi. Ce zice gândul? Asta nu-i rugăciune, lasă că te scoli de dimineată, și dimineată o iei de la capăt. Numai vezi că-i șoptește îngerul păzitor: Frate, azi e duminică, e sărbătoare, vino și tu la biserică, la fel ca tot creștinul! Și iarăși vine Sărsăilă și-i șoptește: Săracul de tine, toată săptămâna ai muncit, ai învățat, ești obosit, stai și te odihnește, stai la televizor, mai repară mașina, nu vezi ce aglomerație e la biserică, aer greu, închis, trebuie să stai în picioare, acasă stai pe un fotoliu, mai o țigară, mai o cafea, dar nu-i nimic, o să mergi și la biserică duminica viitoare, mai la Paști, mai la Crăciun, lasă că ai mers destul”.

Tot așa îi șoptește îngerul la bietul creștin: Frate, azi e luni, e miercuri, e vineri, e post. Postește și tu la fel ca tot creștinul! Și vine Sărsăilă și-i șoptește: Săracul de tine, ai nevastă, ai copii, ai serviciu, trebuie să crești copiii, trebuie să-i hrănești, nu poți să postești acum, dar nu-i nimic, când o să ieși la pensie vei avea timp să și postești.

Tot așa îi șoptește îngerul la bietul om: Frate, uite un necăjit, un om sărac, fă și tu puțină milostenie, după posibilitățile tale materiale! Și vine Sărsăilă și îi spune dincolo: La tot bețivul, la tot golanul să dai tu milostenie! Lasă, când o să vină cel sărac o să dai și tu milostenie. Iar cel sărac nu mai vine la tine.

Tot așa îi zice, fie bărbat, fie femeie, că au obicei și unii și alții, să mai tragă câte o țigară, și zice îngerul: Frate, mai lasă țigara, tutunul, o să te îmbolnăvești, nu vezi că-n casă e numai fum, miros urât, îmbolnăvești și copiii, cheltui bani în zadar, nu vezi că totul este scump. Dar vine Sărsăilă și îi zice: Sigur, omule, o să te lași de fumat, dar vezi pachetul acesta, doar n-o să-l arunci, ai dat bani pe el, parcă e și străin, trebuie

ca să-l termini.

Tot așa îi șoptește îngerul și la bețivan: Bețivanule, lasă crâșma, barurile, restaurantele, du-te acasă, te așteaptă nevasta, te așteaptă copiii, nu vezi că totul este scump, copiii nu au cu ce să meargă la școală, dacă tot vrei să bei ceva ia o sticlă de vin, du-te acasă, cu nevastă, cu copilașii tăi, când stai la masă și poți să bei un pahar. Dar vine Sărsăilă și îi zice: Sigur, bețivanule, o să lași tu restaurantele, barurile, dar uite, tocmai astăzi te-ai întâlnit cu o cunoștința de-a ta din copilărie, și încă face el cinste, nu poți să pierzi ocazia. Și te mai duci și astăzi.

Zice deci Sărsăilă lui Satana: „*La toată fapta bună care i-o pune în vedere îngerul păzitor bietului om, vin eu și îi spun: Da omule, o faci, dar **nu astăzi, mâine**; astăzi, pentru ultima dată, ca de încheiere, mai faci păcate, și mâine o să faci fapta cea bună!*” Știe el că și mâine mai este un mâine, și poimâine mai e un mâine. Și după ce te-ai obișnuit cu păcatul stă de o parte și râde de tine cu gura până la urechi.

Când aude Satana, zice: „*Bravo Sărsăilă! Îmi place, tu-l înveți pe om să facă «fapta cea bună. Bravo! Îmi place*”. Se coboară de pe jilțul lui de împărat al iadului, ia coroana cea cu balaur, i-o pune pe cap lui Sărsăilă și toate gloatele drăcești îi cântă “Mulți ani trăiască!”. Se umple văzduhul cu niște cântări grozave. Cum au trecut cele trei minute, gata, îl dă jos de pe tron: „*A trecut timpul tău de împărat al iadului! Acum mergeți în lume, și cel mai mult și mai mult învățați pe oameni cu sfatul lui Sărsăilă, ca omul să facă fapte bune, dar nu astăzi, ci mâine. Și cele două sfaturi ale lui Aghiuță - hai la biserică, dar nu te strica nici cu dracul - și al lui Scărăbuță - aici e raiul, aici e iadul - sunt bune, dar al lui Sărsăilă le copleșește pe toate. Bravo!*”. Dispar dracii cu Satana, rămâne călugărul singur. Reapare îngerul și-l întreabă: ”Ei părinte, ai văzu ce metode are diavolul de a înșela?”; “Am văzut!”; “Du-te acum la chilia ta și notează ce ai văzut ca să cunoască și restul lumii metodele de înșelare ale diavolului!”

Sigur, frațiile voastre, care v-ați ostenit și a-ți venit de pe la Sibiu și de prin alte părți de țară, mă gândesc eu că nu ascultați de Aghiuță, pentru că cunoașteți numai aceste căi: casa, școala, serviciul, biserica, nu și celelalte. Cu toată siguranța vă spun că nu ascultați de Scărăbuță, dacă ați fi ascultat de el nu ați fi fost aici. Probabil, mă gândesc că nu ascultați nici de Sărsăilă, căci, frațiile voastre, dimineața când vă sculați, cel puțin o jumătate de ora sau o oră, stați la rugăciuni, când veniți de la școală,

de la serviciu, o jumătate de oră tot vă rugați, ca să nu spun seara. Seara: două, trei, patru, cinci ore vă rugați, citiți cărți sfinte. Să vă uitați la televizor?! Nici măcar nu aveți televizor, poate câte un video pe ici pe acolo!

Deci, care ați fost cu puțină luare aminte, fiecare să se cerceteze pe sine, să vadă dacă nu cumva ascultă de Sărsăilă.

Cum se realizează coborârea minții în inimă și cum ne putem feri de gânduri atunci când mintea s-a unit cu inima?

Nu știu că nu am coborât-o niciodată în inimă! A mea e răspândită. Nu știu! Asta trebuie să-i întrebați pe cei care au coborât mintea în inimă. Eu când mă rog, mintea mea e împrăștiată, se gândește la cancelarie, se gândește la oameni, se gândește la păcatele făcute, mai adoarme în timpul rugăciunii. Atunci, dacă nu am coborât-o niciodată în inimă, cum să știu cum se coboară? Câteodată mă mai doare inima așa, dar nu pentru că m-am ostenit să cobor mintea în inimă!

Apropo de tehnicile esoterice care fac apel la minte, și nu la inimă, la ce face apel creștinismul când vorbește despre lucrul acesta?

Păi, asta trebuie să facă, dar eu încă nu am ajuns acolo, dar mă lupt. Nu știu încă. Sfântul Isaac Sirul zice că de la această rugăciune a inimii ajunge unul din zece mii dintre cei care se nevoiesc. Totuși, Dumnezeu îmi dă și mie, așa, cu lingurița, câte puțin. Stai la rugăciune și dintr-o dată parcă ai înțeles o frază de acolo, și vine o stare de umilință, vin și câteva lacrimi, și parcă nu mai ești pe pământ, ai dori, parcă, să mori atunci, nu te mai interesează nimic, nu durează mult, câteva secunde, minute, după care iar mintea o ia razna și tot așa. Ei, cam aceasta se întâmplă câteodată; altădată simți aceste lucruri, nu la rugăciune, ci la cititul din cărți. Citești și efectiv îți dau lacrimile, fără ca să vrei îți dau lacrimile. Ei, Dumnezeu se atinge de fiecare așa cum știe el. Altul poate să rămână cu această rugăciune împrăștiată toată viața și numai înaintea de moarte Dumnezeu să-i dea rugăciunea adevărată. Eu încă nu am ajuns la rugăciunea adevărată, sunt la rugăciunea împrăștiată. Când o să ajung acolo și o să mă întrebați poate o să vă spun, dacă o să ajung și eu vreodată la așa ceva, că după câte fac!

Părinte, există o contradicție între obiceiurile populare românești, pe care le respectă toată lumea - și fac aici referire la ceea ce a spus Părintele Ilie Cleopa de dimineață cu referire la dansul popular - și credința ortodoxă?

Există.

Și care sunt acestea?

Noi trebuie să vedem dacă un obicei mă desparte sau nu mă desparte de Dumnezeu. Dacă obiceiul respectiv mă desparte, adică mă îndeamnă să încalc o poruncă a lui Dumnezeu, atunci nu mai este de la Dumnezeu, ci este de la babe. Ori jocul, dansul mă desparte sau nu mă desparte de Dumnezeu? Dacă mi-ar zice Scriptura: *"Fericiți cei ce rād sau joacă"* aş zice da mă, Scriptura mă învață. Dar ai văzut ce au făcut jidanii când Moise a fost sus pe munte să primească tablele legii: au adunat cerceii și mărgелеle de la cucoane, au făcut un vițel de aur și au început să joace. Au început să joace în jurul vițelului și să se închine ca la Dumnezeu. Ia gândește-te la acest joc, nevinovat: să zicem că ești însurat și te duci și dansezi cu altă femeie; oare prin atingerea ei de matală și a ta de ea, oare mintea matală mai rămâne curată? Să nu-mi spui tu mie că mai rămâi curat! Cu trupul îți păstrezi curățenia, dar sufletul? Curățenia sufletească nu ți-o mai poți păstra. Mai o glumă, mai un răs, mai o șoaptă, și când mergi acasă, vezi că nu te mai înțelegi cu nevasta. Sau la bărbat i se pare că femeia lui a dansat prea mult cu altul, și când ajunge ea acasă vezi tu ce pătimește. Eu nu spun ca să plângem continuu, căci zice: *"Bucurați-vă pururea"*, dar vedeți că este răs și răs și poți să te faci și de răs.

Părinte, dar Ștefan cel Mare a ajuns sfânt și a jucat și el și a dansat.

Da, dar matală ai făcut ce a făcut Ștefan cel Mare de a ajuns sfânt? Să faci și tu ce a făcut el și îți dau voie să dansezi. Prin faptul că noi astăzi mai suntem ortodocși este datorită și lui Ștefan cel Mare și Sfânt. Dacă o să aperi ortodoxia de secte cum a apărât-o Ștefan cel Mare o să ajungi și tu sfânt. A făcut păcate, dar și fapte bune a făcut! Și nu uita ce zice Scriptura: *"În ce te va găsi moarte în aceea vei fi judecat"*. Ce suferințe a avut Ștefan cel Mare înainte de moarte, ori suferința este calea care duce pe om la mântuire, numai prin suferință există mântuire, și nu uita că avea duhovnic pe cuviosul Daniil Sihastru, om sfânt cu viața. Înainte de război ținea post și rugăciune trei zile, și când se întorcea, la fel. Dacă pierdea zicea: Pentru păcatele mele am pierdut. Dacă aş fi eu ca el ce bine mi-ar fi! N-am eu ceea ce a avut el! Una cere Dumnezeu de la tine, alta cere de la conducătorul statului și alta cere de la mine ca și călugăr.

Să vă mai spun o istorioară. Se zice că era un om care văzând lucrurile lumii i se păreau că toate merg pe dos și zicea de multe ori că Dumnezeu nu e drept în ceea ce rânduiește asupra oamenilor și

se gândea el că acelora la care le merge bine pe pământ, le va merge bine și dincolo. Mult cârtind el împotriva lui Dumnezeu, într-o noapte vine îngerul păzitor, îi ia sufletul și-l duce spre rai. Când se apropie de rai, vede cum se făceau pregătiri: două cete de îngeri așezau covoare pe jos aliniați și se gândea el: „*În sfârșit, iată dreptatea lui Dumnezeu, toate aceste pregătiri se fac pentru mine, în viața mea am avut numai scârbe și necazuri, dar, iată, acum există și dreptate, iată cum mă așteaptă îngerul*”. Bucuros că acolo se fac rânduieli pentru el și vrând să urce pe covor ca să meargă pe lângă cele două cete de îngeri, îngerul păzitor îl prinde de mână și îi spune că el nu intră pe acolo: „*Noi mergem prin dos și intrăm în rai, pe o ușă lăaturalnică*”. Și el, mergând acum cu îngerul păzitor, se gândea: „*Iată, nici aici nu e dreptate, căruia îi merge bine pe pământ îi merge bine și aici, uite ce pregătiri se fac, și care pe pământ a dus-o rău, tot prin spate intră*”. Iar îngerul păzitor, știind cugetul lui, îi spune: „*Taci! Toate aceste pregătiri care se fac nu se fac pentru tine, se fac pentru un cardinal, că unul din acesta de mult timp nu a trecut pe aici, iar din aceștia ca tine vin în fiecare zi*”. Așa că nu uita cine era el! Era domnitor și nu putea el să facă ceea ce faci matala sau ceea ce fac eu. Ori la matala nu se uită nimeni când faci un păcat, însă la el se uită o țară întreagă, și un păcat mic la tine, la el pare mare. Matala poate ai păcate mult mai mari decât el și nu te ia nimeni în seamă.

Vedem și în viața Cuviosului Arsenie cel Mare care a fost un fel de tată al lui Onorie. Avea doi copii împăratul din vremea aceea, dintre care unul era Onorie, iar celălalt Arcadie. Arsenie era la palatul împăratului și se ocupa de educația copiilor, și împăratul i-a dat libertate să-i învețe așa cum știe el și să-i strunească, să-i certe, chiar să-i bată dacă nu-l ascultă. Ori Arsenie dorind mai mult o viață pustnicească, o viață mai deosebită suferea văzând că nu reușește să scape de împărat. Într-o zi, venind împăratul pe neașteptate, a văzut cum Onorie și Arcadie stăteau pe scaun și el, Arsenie, stătea în picioare în fața lor, și îi zice împăratul: „*Ce ți-am zis eu? Ei să-ți fie ție copii*”. Iar Arsenie zice: „*Păi, sunt copiii împăratului, ei sunt fii de împărat*”. Iar împăratul spune: „*Nu ți-am spus, ia, tu să stai jos și ei să stea în picioare în fața ta*”. Și a făcut așa dacă împăratul i-a spus. Deci văzând într-o zi că nu poate să scape l-a bătut pe Onorie încât i-a lăsat și cicatrice. Dar împăratul l-a ținut în continuare, nu i-a părut rău că l-a bătut pe băiatul lui, în schimb acest Onorie a început să-i porte dușmănie și a pus la cale chiar uciderea lui Arsenie, dar acesta a

aflat de veste și a fugit în mănăstire, de la palat.

Au trecut ani și ani de zile de când a intrat el în mănăstire. Acum îi mersese vestea că ajunsese foarte sfânt, foarte plăcut la Dumnezeu cu viața. Un alt pustnic, tot cu viață sfântă, auzind acestea a zis: „*Mă duc și eu la el să-l văd*”. S-a dus și la văzut stând în chilia lui pe o pernă, în picioare avea o pereche de papuci de casă mai moi, iar când a stat la masă a mâncat niște fiertură și a luat și un pahar cu vin și mai avea și un rob care-i slujea, și acel bătrân, când a văzut așa ceva s-a smintit: „*Acesta este marele Arsenie? El, care stă pe pernă? El, care stă încălțat cu papuci moi?*” Și-l cheamă Arsenie pe bătrân și-l întreabă: „*Părinte, să-mi spui mie matale de unde ești*”. Și zice: „*Păi, sunt dintr-un sat de pe acolo, de undeva.*”; „*Ei, părinte, eu sunt din marea cetate a Romei. Dar părinte, ce erai matale în viață?*”; „*Eu eram pădurar și păzeam pădurea unui boier.*”; „*Să știi, părinte, că eu în viață am fost un fel de tată al copiilor împăratului. Dar să-mi spui mie, părinte, pe unde dormeai?*”; „*Dormeam pe unde apucam și eu, mai dormeam pe jos, printr-o colibă*”. Și zice Arsenie: „*Uite, părinte, eu când eram în lume dormeam la palatul împăratului, aveam pene, aveam puf și așa mai departe, și acum pentru neputința mea mi-am păstrat din cele multe o singură pernă, și uite, părinte, tu când erai prin lume ce mâncai?*”; „*Păi, o bucată de pâine, ce găseam și eu prin pădure și așa trăiam.*”; „*Eu, când eram prin lume, aveam la masă numai feluri și feluri de mâncare, și robi care mă serveau, și vin și băuturi, și acum, pentru bătrânețea mea am puțin vin*”. Și zice mai departe: „*Părinte, când erai în lume aveai pe cineva care să-ți slujească?*”; „*Da cum, eu slujeam la alții.*”; „*Eu, când eram în lume aveam zeci și sute de robi și roabe care-mi slujeau mie la masă și oriunde mă duceam, iar acum mi-am păstrat doar unul singur*”. Și atunci când aude bătrânul zice: „*Vai de mine, iartă-mă părinte că te-am judecat. **Eu de la patimă, din lume, am venit la bine, în mănăstire.** Că acum am o chilia unde pot să stau, am un pat unde pot să dorm, am o bucată de pâine de mâncat, iar sfinția ta, **ai venit de la bine la pătimire** că ai lăsat și cetatea cea mare, și palatul împăratului, ai lăsat și hainele cele multe și luxoase și acum ai numai o pereche de papuci, ai lăsat și vinurile și cupele de vin. Iartă-mă, părinte, că te-am judecat, că am gândit că eu sunt mai bun, dar acum văd că eu am venit de la patimă la odihnă, iar Măria Ta ai venit de la bine la pătimire*”. Ei,

cam așa se petrece și în viața

noastră. Dumnezeu nu judecă pe tot omul la fel, știe cine este el și știe la ce renunță el. Acest Arsenie, ia gândiți-vă la câte a renunțat el, avea tot ce-și dorea în lume și cinste, și bani, și avere, tot ce vroia, nu putea să spună că duce lipsă de ceva, fiind ca un tată pentru copiii împăratului și fiind la așa mare cinste înaintea împăratului căci după ce a plecat, împăratul l-a căutat ani de zile. Dumnezeu știa la câte a renunțat el și ce-și mai păstrează acum, pentru neputința lui.

El, Ștefan cel Mare, ca stăpânitor, poate condamna și la moarte, dar nu ca omul și credinciosul, ci ca regele: *"Dă-i Cezarului ceea ce-i al Cezarului, și lui Dumnezeu ce-i al lui Dumnezeu"*. Eu niciodată nu am fost pus într-o situație ca aceasta, dar dacă nu am fost pus, eu de câte ori oare nu am urât și am dorit moartea și răul cuiva. Oare eu nu sunt un ucigaș, căci zice: *"Cine urăște pe fratele lui e ucigaș de oameni"* Eu n-am ucis că nu am avut posibilitatea, dar am urât și pe oamenii nevinovați; am văzut pe altul că-i merge mai bine și am vrut să fac și eu așa ca el și am făcut una și alta, am continuat să fur, să înșel.

Cum trebuie să fie un soldat modern? Astăzi când în armată te învață să fii lipsit de sentimente, să fii numai rațiune...

Dar nu mă obligă! Mă învață dar nu mă obligă! Și îngerul păzitor mă învață la fapte bune, dar nu mă obligă! Ce, dacă îmi spune să fac asta și asta, trebuie să fac așa?

În caz de război pot să ucid un om și să am mintea curată?

Ai credință în Dumnezeu? Atunci lasă-te în grija lui Dumnezeu! Aici nu greșesc dacă mă las în voia lui: *"Doamne, știi că nu vreau să particip!"* Dacă el mă ucide, Tu-mi dăruiești să mă ucidă, dar eu nu particip. Cine poate să mă oblige să ucid?

Trebuie să-mi apăr țara! Trebuie să execut ordinul!

Te rogi la Dumnezeu: *"Doamne păzește și ocrotește țara aceasta!"* Iar atunci când este un război și ești luat în armată și dus la război, te lași în seama lui Dumnezeu fără ca să ucizi. Preferă tu moartea. Nu mori azi, mori mâine, nu mori mâine, mori poimâine, peste un an, peste zece, până la urmă tot mori, nu? Atunci, gata, te duci pregătit de moarte și te lași în voia lui Dumnezeu!

Ați spus de Ștefan cel Mare care a apărut cu sabia-n mână, deci a omorât oameni.

A apărut credința! Nu veneau turcii ca să facă pașalâc turcesc? A apărut credința în primul rând.

Războiul gândurilor

Interviu cu *ierom. Benedict Aghioritul*

Evidențierea războiului gândurilor este descoperită mai ales în timpul rugăciunii. Câți dintre noi, rugându-ne, nu am constatat că, deși ne rugăm gândul nostru este în altă parte. Pentru o rugăciune care să-și atingă țința, mintea noastră trebuie să fie curată de gânduri și concentrată la conținutul rugăciunii. Pentru acesta Părinții au descoperit unele soluții, căutând mai întâi cauzele acestui fel de a fi, și au găsit că gândurile cele rele vin din cauza: păcatului strămoșesc, a simțurilor noastre, a patimilor noastre, a diavolilor.

Ierod. Paraschiv Cleopa: *Preacuvioase Părinte, vă rugăm să ne spuneți câteva cuvinte despre războiul gândurilor în practicarea Rugăciunii lui Iisus.*

Ierom. Benedict Aghioritul: Din Patericul Egiptean aflăm că: "Nu există mai mare osteneală decât a se ruga cineva neîncetat lui Dumnezeu". Pentru că a se ruga cineva până la ultima suflare lui Dumnezeu cere mare nevoiță și lupte duhovnicești.

De ce uneori obosim, alteori ne rugăm cu mintea împrăștiată, iar alteori nu ne putem ruga deloc?

Pentru că nu numai lucrarea rugăciunii obosește, ci și războiul nevăzut al diavolilor este cel care face rugăciunea obositoare și risipită. Însă stăruind cu smerita cugetare și pocăință în rugăciune se va pogori peste noi darul Duhului Sfânt, care va alunga pe diavoli și va dăruia puterilor noastre sufletești pace și bucuria mântuirii în inimile noastre. Aici este marea luptă duhovnicească, să te rogi când ești obosit cu mintea risipită și tulburată, pentru că atunci primești mai mult ca oricând darul Duhului Sfânt.

Cum războiesc diavolii pe cei care se roagă?

Războiul viclenilor diavoli este văzut atunci când ei caută să ne înfricoșeze prin zgomote, sunete, vederi înfricoșate, imagini păcătoase, balauri, soldați etc. Dar vrăjmașii mântuirii noastre ne pot ataca

și prin gândurile cele rele: lene, somn, foame, lovituri nevăzute asupra corpului, sugrumări, oprirea vocii etc. Însă, cel mai mult luptă diavoli, atât pe cei începători cât și pe cei desăvârșiți, cu gândurile și imaginația. Deci lupta împotriva gândurilor implică știință duhovnicească și nevoință. Pentru că gândurile rele sunt cea mai grea piedică în calea curățirii și a desăvârșirii creștine.

Cum poate un creștin, la începutul nevoinei sale duhovnicești, să biruiască gândurile cele rele?

În nici un caz un începător în cele duhovnicești nu poate fi biruitor asupra gândurilor sale. Însă trebuie să se străduiască ca să se roage și să cultive în inima sa gândurile cele bune.

Din păcate, la noi (în România), prin educația care se face în familie, școală și societate se cultivă mai mult gândurile cele rele.

Părintele Paisie Aghioritul spune că cea mai bună acțiune a creștinului este ca să-și facă o « fabrică de gânduri bune ». Deci să ne străduim ca să vedem cu ochi buni și inimă bună toate și să ne rugăm cu smerenie.

Rugăciunea lui Iisus are un rol important în curățirea de patimi?

Pentru că neîncetat suntem războiți spre păcate de firea noastră cea căzută, de oameni și de diavoli, trebuie ca neîncetat să chemăm numele Domnului nostru Iisus Hristos ca să ne miluiască și să ne curățească de păcate. Însă nici un război nu este așa de sălbatic precum acela făcut de diavoli care se ascund în sufletele noastre. Pentru că sufletul nostru poate fi distrus de ispitele care vin din afară, dar mai ales de cele dinlăuntru nostru, adică de gândurile cele rele, de poftă și de imaginații păcătoase.

Care este învățătura Sfinților Părinți despre gânduri?

Când se referă la gânduri, Sfinții Părinți înțeleg chipurile și reprezentările sub care se înfățișează ele și care sunt însoțite de fiecare dată de cugetările corespunzătoare.

De unde provin gândurile din mintea noastră?

Prima pricină a gândurilor din om este **păcatul strămoșesc**. Până la căderea din rai, mintea omenească era unitară, fiind ățintită numai la Dumnezeu. De fapt în rai, Adam și Eva se aflau în treapta iluminării și trebuiau să crească duhovnicește ca să ajungă în treapta îndumnezeirii. Dar, odată cu căderea protopărinților noștri și pierderea harului dumnezeiesc, în mintea omenească a început ca să lucreze gândul tăgăduirii și în continuare celelalte gânduri rele. Deci mintea omenească a început să se împartă și la alte lucruri pământești și apoi, prin acceptarea de către om a ispitelor diavolești, la păcate.

A doua cauză care pricinuieste gândurile din om sunt organele celor **cinci simțuri** (văz, auz, gust, pipăit și miros) atunci când acestea nu sunt conduse de mintea cea stăpânitoare, ci de patimile din om. În nașterea gândurilor din om un rol important îl au văzul și auzul. Astăzi, datorită dezvoltării tehnologiei informației (televiziune, Internet, filme, reclame etc.) stimulii care acționează asupra celor cinci simțuri umane sunt numeroși și de aceea lupta celor care vor ca să se curățească de patimi este mai grea. De fapt prin filmele și reclamele care sunt transmise spectatorilor se urmărește stimularea gândurilor trupești, astfel încât creștinul să poată fi distrus duhovnicește și transformat într-un dobitoc ușor de manipulat, care trăiește și muncește pentru a se hrăni și a-și împlini poftele păcătoase. Dar prin această lucrare bine gândită și pusă în practică, cei care conduc astăzi lumea obțin un important profit material.

Al treilea motiv din care se nasc gândurile sunt **patimile** care există în om. Pentru că de la patimi, diavoli i-au pricină ca să miște împotriva noastră gândurile cele rele. Spre exemplul se aprinde mânia în inima ta, iar diavoli îți seamănă gânduri ca să te cerți și să te răzbuni. Mai mult, îți aduc prin imaginație chipul celui cu care ești certat ca să te cerți cu el în gând și astfel să-ți întărească voința ta spre răzbunare. Astfel încât, atunci când te vei întâlni cu persoana respectivă nu te vei mai putea stăpâni și te vei răzbuna.

Al patrulea, și cel mai însemnat motiv al pricinii gândurilor din om, sunt **diavoli**. În acest caz gândurile *“sunt cuvintele diavolilor și înaintemergătoarele patimilor”* după cum spune Sfântul Grigorie Sinaitul. Iar Sfântul Isaac Sirul spune că gândurile stârnesc, și voința naturală care există în noi, și înclinațiile pe care le avem în sufletul nostru. În mod deosebit războiul acesta este mai puternic pentru monahii care ajung la lupta corp la corp cu diavoli, în timpul atacurilor gândurilor celor viclene. Gândurile cele viclene pot apărea și din temperamentul trupului, dar și din dieta zilnică, precum și din mișcările trupului însuși.

Gândurile necurate provin din motivele arătate anterior, la acestea adăugându-se gândurile deșarte sau gândurile omenești.

Cum putea afla care gânduri sunt de la Dumnezeu și care vin de la diavoli?

Avva Varsanufie ne spune: „*Când gândul te îndeamnă să faci ceva conform cu voia lui Dumnezeu, și ai o bucurie duhovnicească, și vine și o întristare care i se împotrivesc (de la diavoli și*

de la firea noastră cea căzută), acel gând este de la Dumnezeu". Deci gândurile ce provin de la Dumnezeu pricinuesc omului pace și bucurie duhovnicească lăuntrică. Și, dimpotrivă, gândurile ce vin de la diavoli sunt pline de tulburare, mândrie, mânia, mahnire, slavă deșartă, desfrânare, etc.

Care este rezultatul acțiunii acestor gânduri asupra oamenilor?

Gândurile sunt începutul războiului diavolilor asupra noastră pentru că războiul diavolilor începe prin atacul gândului, înaintează prin consimțirea noastră și sfârșește prin săvârșirea păcatului cu fapta, dacă nu ne luptăm cu gândurile rele: prin împotrivire, rugăciune, spovedanie și celelalte fapte bune creștine.

Cum acționează diavolul asupra minții noastre, prin gânduri?

Diavolul exploatează toate patimile și păcatele noastre ca să ne întineze. Înainte de a săvârși păcatul ne spune prin gânduri că Dumnezeu este iubitor de oameni și ne va ierta. Iar după ce am săvârșit păcatul ne bombardează cu gândurile că Dumnezeu este aspru și neîndurător, ca să ne arunce în deznădejde.

De unde avem gânduri de hulă în mintea noastră?

Diavolul caută ca să ne întineze clipele cele mai sfinte precum sunt : rugăciunea, Sfânta Împărtășanie, Sfânta Cruce, Maica Domnului, sau ne aruncă gânduri de hulă împotriva lui Dumnezeu. Astfel, în timpul Sfintei Liturghii când ne rugăm, ispititorul ne seamănă gânduri de hulă cum ar fi: Că nu este cu adevărat Trupul și Sângele Domnului în Sfântul Potir, sau că ne vom îmbolnăvi dacă ne împărtășim cu aceeași linguriță, sau înjură și fluieră în sufletele noastre și alte gânduri necuviincioase pe care rușine este și ale spune. Însă aceste gânduri nu sunt ale noastre, după cum ne învață Sfântul Ioan Scărarul, pentru că omul nu poate în aceeași clipă să laude pe Dumnezeu și să-L și hulească. Sfântul Nicodim Aghioritul arată că gândurile de hulă vin mai ales când judecăm pe semenul nostru, când suntem mândrii și din pizma diavolilor. Astfel, pentru că suntem mândrii vom pleca de la Biserică fără folos sufletesc, ba chiar smintiți. Iar în timp ce în vremea rugăciunii mintea noastră este plină de gânduri necuviincioase, imediat ce se termină rugăciunea ele vor dispărea. Pentru că știe diavolul folosul duhovnicesc ce îl putem primi în timpul rugăciunii și de aceea încearcă ca să ne rătăcească mintea și s-o murdărească. De aceea, de multe ori când ne aflăm în Biserică nu auzim și nu pricepem nici lucrurile cele mai elementare sau ne gândim la păcate mari.

Cum putem ca să scăpăm în aceste momente sfinte de atacurile diavolești ?

Cea mai puternică armă împotriva diavolilor este smerita-cugetare și prihănirea de sine.

Dar când nu reușim ca să ne smerim?

Să zicem în gând cu atenție și pocăință rugăciunile care se citesc la strană sau să cântăm împreună cu cântăreții de la strană. Iar dacă îl vom birui pe diavol prin smerita-cugetare, atunci ne va aduce gânduri de mândrie, șoptindu-ne, chipurile, că am sporit în virtute, deoarece, spre exemplul, au dispărut de la noi gândurile de desfrânare. Gândul acesta, că am biruit pe diavol, seamănă cu-n șarpe care stă ascuns în murdăria mândriei noastre. Există diavoli care ne întinează mintea noastră imediat când închidem ochii ca să ne culcăm. De aceea, înainte de culcare trebuie să ne pecetluim cu Sfânta Cruce și să adormim zicând “Rugăciunea lui Iisus”, psalmi, Crezul, rugăciuni către Maica Domnului, Îngerul Păzitor etc.

Există însă și diavoli care ne întinează primul nostru gând atunci când ne trezim din somn. De aceea, în prima clipă când ne trezim din somn, să ne pecetluim cu Sfânta Cruce și să zicem: Slavă Ție Dumnezeu nostru, slavă Ție!; Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, pentru rugăciunile Preacuratei Maicii Tale, miluiește-ne pe noi! Alteori viclenii diavoli ne aduc gânduri de judecată împotriva părintelui nostru duhovnicesc. Uneori când ne spovedim ne întinează cu amintirea păcatelor pe care le-am spovedit ca să ne ducă la deznădejde. Când păcătuim ne spune prin gânduri să învățăm și pe alții să păcătuiască.

Care sunt gândurile pricinuite de om?

Mintea noastră este asemenea unui câine flămând care pururea dă târcoale lăzilor de gunoi ca să mănânce câte ceva. Tot așa și mintea omului păcătos se hrănește cu înțelegeri necuviincioase și necurate. Dar un monah sau un creștin care nu are nimic și nu dorește nimic cu patimă, nu va fi deranjat în rugăciunea sa de cele ce le are. Pentru că în vremea rugăciunii nu-i vin în mintea sa probleme legate de lucrurile ce le are. Iar un iubitor de agoniseală va avea închipuiri și gânduri ale lucrurilor materiale atunci când se roagă. Astfel omul necumpătat, adică robul pânteceleui, are cugetări și gânduri pline de idolii necurați. Sfântul Ioan Scărarul ne spune: *“Omul necumpătat, adică robul pânteceleui, are cugetări și gânduri pline de idolii necurați. Pentru că așa cum mulțimea bălegarului dă naștere la viermi, așa și mulțimea mâncărurilor naște*

căderi, gânduri necurate și vise necurate". Lăcomia pântecele este pentru gândurile desfrânării ceea ce este untdelemnul pentru foc. Pentru că desfrânarea are ca maică lăcomia pântecele. Dacă un creștin trăiește bine are toate conforturile și nu se ostenește deloc, atunci este firesc ca să aibă gânduri de desfrânare, care vor sfârși în fapte desfrânate. Iar dacă omul își are simțurile nestăpânite și vede oarecare persoană, sau atinge cu mâna pe cineva, sau aude ceva necuviincios, atunci este ca și cum el singur ar deschide ușa gândurilor necurate. În acest caz ajută și firea omului care înclină spre aceste gânduri. Încă și neascultarea față de făgăduințele date lui Dumnezeu naște depozite de gânduri, adică mintea omului devine depozit de gânduri rele. Aceleași gânduri le creează și neascultarea de părintele nostru duhovnicesc.

De multe ori curiozitatea omului de a cerceta tainele lui Dumnezeu dă naștere la gânduri de hulă, ba chiar și la acelea că Dumnezeu însuși este nedrept și părtinitor pentru că unii au primit multe daruri, iar alții mai puțin.

Există vreo legătură între gândurile omenști și cele diavolești?

Sfântul Ioan Scărarul spune: *"Am văzut pe unii mâncând cu lăcomie și nefiind luptați îndată. Iar pe alții întâlnindu-se și vorbind cu femeile și în aceea vreme să nu aibă nici un gând viclean. Dar în vremea în care se credeau în pace și siguranță în chilia lor, au suferit vătămare neprevăzută. Firea i-a îmbrâncit să mănânce și să bea cu îndestulare și să privească cu patimă. Apoi diavolul a profitat de acest lucru și i-a aruncat în păcat."*

În linii mari acestea sunt gândurile ce vin de la oameni și de la diavoli. Iar în acest război există mai multe trepte: **atac, unire (acceptare), consimțire și robie**. Astfel, diavolul îl atacă pe om cu un gând simplu sau cu un chip, iar când omul îl primește are loc consimțirea. Începe împreună vorbirea cu gândul. Iar din acest moment începe responsabilitatea omului. După aceea omul consimte cu plăcere să înfăptuiască ceea ce-i spune gândul și la sfârșit se robește de patimă. Și acest lucru se petrece pentru că nu a luptat duhovnicește cu gândurile semănate de diavoli în mintea sa.

Porunca Iubirii

Alexandru Mihail

Tot mai puțini dintre semenii noștri au o limpede înțelegere a iubirii adevărate, păstrate curată în inimile deschise spre revărsările cerurilor nevăzute.

Tot mai mulți dintre semenii au redus iubirea doar la dorința apropierii senzuale, nesublimată de taina cununiei, lipsite, așadar, de înălțimile celeste reverberate de Duhul în rugurile aprinse din inimile imaculate. Un astfel de superlativ absolut, precum „imaculat”, raportat la dragostea umană, cu greu supraviețuiește într-o lume infestată cu mesaje pornografice de tipul - „sexul viitorului: toată lumea cu toată lumea” - profețit pe lungimile de undă a unui post de radio românesc, după ce o sărmană tânără tocmai relatase cum, vai, biata, îi îngăduia, uneori, prietenului ei să se zbenguiască în brațele altor sirene (ascultat întâmplător în București, într-un taxi joi 9 decembrie 2004, la ora prânzului).

Dizolvarea moralității în promiscuitate, dureroasă și alarmantă pentru normalitatea integrității reminiscente actuale, ajunsă a fi demodată, desuetă și depășită, este, pe de altă parte, acceptată, bine primită și dorită de o mulțime majoritară, care, conform principiului democratic, o impune nonșalant, pretutindeni. Cercetarea unor repere și dimensiuni spirituale spre o definire, măcar conturată, a tainei iubirii, se impune, pentru limpezirea confuziei cronicizate ce învăluie tinerimea în faldurile fluturate de vânturile schimbătoare ale „Noii Ere”, unde par a se întâlni, într-o imensă horă conglomerată, toate resursele păgânismului mondial, ridicate nedrept la rangul „firescului” actualității autodeclarate „post moderniste”. A fi modern, însemna, până nu demult, a fi mereu în pas cu moda schimbătoare ce lansează neobosit, nu numai excentrice și costisitoare noutăți vestimentare, surrogate anticulturale, precum vidul dadaismului sau negarea fătîșă a echilibrului clasic cu subversiuni de felul „Roll Over Beethoven”, ci și aberante investiții de milioane de dolari pentru achiziționarea unor parcele lunare împreună cu biletul de rachetă pentru primul zbor spre proprietățile selenare.

Depășirea pragului, socotit

până deunăzi limita irațională a

ignoranței umane, a căzut, inevitabil, în anarhia haotică a unor mișcări browniene, unde valorile răsturnate sunt la ele acasă. Se pare că mulțime de oameni aderă, fără o matură cumpănire, la mutațiile culturii actuale spre zone până nu demult evitate. Inconștiența colectivă, mimetismul amorf adolescentin, apt să primească direcționări exterioare, sosite pe Internet din surse dubioase, duc grabnic la nefericite, chiar distructive schimbări ale profilului intelectual și moral al noii generații din Era Nouă, clădite odată cu Noua Ordine Mondială, Globalismul.

Descompunerea echilibrului tradițiilor europene, așteptată a se produce după dispariția granițelor dintre statele bătrânului continent, nu s-a petrecut deloc așa cum s-a preconizat. Înlocuirea vechilor monede cu euro-ul, azi mai puternic decât dolarul american, nu a schimbat deloc viața europenilor, tot mai rezistenți la presiunile puterii centrale ce voiește adoptarea unor legislații noi ce contravin celor tradiționale, unele milenare, cum ar fi de pildă interdicția accesului femeilor în Muntele Athos, din pertinentul motiv al evitării ispitelor nurlui din perimetrul sacru al republicii monahale, stărețită de Maica Domnului.

Ordinele, fie ele și legale, nu sunt suficiente pentru împlinirea unor transformări interioare în mintea și sufletul oamenilor, dacă sunt lipsite de un puternic suport spiritual și moral convingător. Avântul festiv, pornit din imbolduri pragmatice, este fatalmente efemer, chiar în cazul unor reușite aparente, din zona demagogiei electorale, mereu amnezică însă, la soroacele marilor promisiuni, cum au fost acelea ale „fericirii comunismului triumfător”, care „triumf” se anunța a fi de asemenea global, la termen, conform enunțurilor marxist – leniniste, acum aproape uitate. În acele vremuri de vagă amintire, semnificația iubirii fusese deturnată de la esența ei spre zona unor silogisme șablonarde, intrate în verbalismul tocit ai proletcultismului anticultural, precum: „partidul iubit”, „patria iubită”, „conducătorul mult iubit”, ș.a.m.d., fals deviate din eminesciana „iubire de moșie”, zid contra lui Baiazid, ce a înflăcărat cu adevărat nația română, pe atunci puternică, împotriva asalurilor veneticilor cotropitori. Erau veacurile când oștile noastre porneau la luptele de apărare conduse de voievozi drept credincioși, de sobor preoțesc cu post și rugăciune, spre izbândă, după care recunoștința pentru ajutorul ceresc se zidea în altarele bisericilor.

Porunca cea nouă, dată lumii de Hristos, comoara tăinuită a veșniciei, poartă în ea dorința dumnezeiască de a ne vedea iubindu-ne unii pe

alții, așa cum și Fiul Lui Dumnezeu ne-a iubit. Aceasta este esențiala diferență dintre iubirea – cuvânt declarat, dar gol – și iubirea deplină, dumnezeiască, dăruită nouă ca un corolar al propăvăduirii mântuitoare.

Nu este în putința omului să iubească, chiar dacă dorește adânc să fie săgetat de fiorii cerești. Cupidon era un biet copilăș jucându-se cu arcul dorinței aprinse în firea trupului, al atracției procreației, asemenea tuturor viețuitoarelor pământului.

Dumnezeu întrupat S-a identificat a fi Calea, Adevărul și Viața, spre care ne-a și chemat pe toți a o urma. Iubirea dumnezeiască poate fi dăruită de Hristos, doar aceluia care au străbătut Calea jertfelnică a credinței și nădejzii în El, au aflat Adevărul învățurii Sale împlinind-o prin faptele creștinești și au ajuns la Viața curată euharistică, în potirul căreia se află marea Taină, pregustarea lumească a veșniciei cerești, izvorul nesecat al Iubirii, Hristos.

Porunca iubirii ni se revelează așadar ca o chemare la viața hristocentrică deplină, lipsită de orice compromis mamonic, desfășurată limpede, deschis și cu bucurie, temeinic sprijinită pe stâlpii nădejzii, credinței și iubirii, sublimate toate în continua, neîntreruptă trăire liturgică, fântâna cerului revărsată doar peste trupul mistic al Mântuitorului lumii, Iisus Hristos, Biserica Sa Drept Credincioasă și Apostolică.

Orice alte forme ale iubirii nu pot fi decât paleative și surogate euforice, ce vor fi demistificate într-o viitoare redactare.

*

Fratele Alexandru Mihail este viețuitor la **Chilia Românească Nașterea Sf. Ioan Botezătorul – Colciu**, din **Sf. Munte Athos**, construită în 1904, acum aflată într-o stare gravă de degradare, a cărei supraviețuire fizică depinde exclusiv de bunăvoința credincioșilor, devreme ce oficialitățile solicitate au lansat în 2003 promisiuni, din nefericire, neîmplinite încă. Dar răbdarea, rugăciunile, credința, nădejdea și dragostea, virtuțile dăruite nouă de Hristos, vor aduce bunăvoința dumnezeiască și peste chilia aceasta, prin aleșii Săi.

Studiu comparat al textelor sfintelor liturghii în câteva ediții ale liturghierului românesc

Pr. Lucian Petroaia

consilier cultural al Episcopiei Dunării de Jos

I. Generalități

Pentru rolul său esențial pe care îl joacă în cultul ortodox, Liturghierul a fost definit drept „cartea de slujbă cea mai importantă în cult... în care sunt cuprinse slujbele de bază ale celei mai sfinte dintre slujbele Bisericii”¹ sau „cartea în care se cuprinde rânduiala pentru presviteri și diaconi la vecernia, utrenia și la Liturghia Sfântului Ioan Hrisostom, a Sfântului Vasile cel Mare și a Sfântului Grigorie Dialogul”² sau, mai simplu, „cartea bisericească în care se găsește textul Sfintei Liturghii”³.

Importanța Liturghierului rezidă din caracterul practic pe care îl are, caracter ce este dat de conținut: nici una dintre cele șapte laude nu se poate face fără Liturghier. De aceea, edițiile actuale, maturizate, complete, cuprind pe lângă vecernie, utrenie și cele trei Liturghii, și învățături pentru: rânduiala Privegherii, Liturghia Darurilor mai înainte sfințite, otpusturi, ecfonise și felurite ectenii și rugăciuni speciale, povățuiri pentru sfințiții slujitori, tipicul Sfintei Liturghii cu arhieru, Sinaxar peste tot anul⁴.

Importanța Liturghierului este dată de importanța Sfintelor Liturghii pe care le cuprinde; Liturghia este cheia de boltă a sistemului liturgic ortodox, izvor și totodată generatoare de spiritualitate și religiozitate și model de rugăciune, însăși „chintesența cultului ortodox”⁵, pentru că în spațiul ei Domnul Hristos Se jertfește euharistic și Se dă, iară și iară, mereu, spre sfințire și îndumnezeire, poporului Său. De aceea, Liturghierul devine cartea de căpătâi a preotului, căci nu se poate preoție fără liturghie și Liturghier sau comunitate creștină fără Euharistie.

Al treilea argument în susținerea importanței Liturghierului în cult este vechimea. Această carte a apărut aproape deodată cu încheierea primei comunități creștine, a primelor elemente de limbaj liturgic creștin și a primelor forme distincte de cult creștin. Deși există opinii conform cărora este exclusă consemnarea vreunei variante de Liturghie, într-o formă

primară de Liturghier, înainte de jumătatea secolului al IV-lea (Pierre Lebrun, A. Dmitrievski, Henry Daniel) mult mai logică și mai argumentată științific este teza conform căreia originile Liturghierului sunt în veacul apostolic⁶ și în cel imediat următor. Astfel, în mențiuni din Faptele Apostolilor, I Corinteni XI, Didahia - cap. IX - X, Canoanele lui Ipolit, Rânduiala Bisericii Egiptene, Testamentum Domini, Constituțiile Apostolice - Cartea a VIII-a se află primele forme de Liturghier, „în stare embrionară”⁷. Tot ca izvoare ale Liturghierului, se adaugă, cu importanță egală, fragmentele liturgice din operele Sfântului Clement Romanul (Epistola I), Sfântului Ignatie Teoforul (Epistolele către Smirneni și Magnezieni), Sfântului Iustin Martirul și Filosoful (Dialogul cu iudeul Trifon și Apologia) ale Sfântului Clement Alexandrinul, Origen, Tertulian și Sfântului Ciprian al Cartaginei⁸.

În 1894, prof. A. Dmitrievski descoperă în biblioteca mănăstirii Marea Lavră de la Sfântul Munte un manuscris pergament, cuprinzând părți din Sfânta Liturghie, rânduiala hirotoniilor și a sfințelilor Taine. Acesta este „Evhologhiul lui Serapion”. Datează din sec. al X-lea, dar reproduce un text de se. IV-V. Aproximativ din aceeași perioadă (sec. IX-X) ne parvine celebrul Codice Barberini care, de asemenea, consemnează nivelul de maturizare pe care îl căpătase Liturghierul după aproape un mileniu de viață creștină. De altfel, din sec. IX-X s-au păstrat nenumărați Codici, conținând și formulare cu Liturghia: *Codex Prophirianus*, *Codex Grottaferrata*, *Codex Sebastianov*, *Codex Rossamensis*, *Codex Bourdett-Coutts*⁹.

Cercetătorii au stabilit că acești codici conțin doar fragmente (rugăciuni, ectenii, momente liturgice, uneori inversate, comparativ cu Liturghierul actual) din toate cele trei Liturghii. Pentru fiecare Liturghie în parte se folosea însă sistemul mai practic de manuscrise - suluri sau rulouri, independente de Evhologiu, în care rămân doar ecteniile și alte îndrumări pentru diaconi. Primul Liturghier ortodox tipărit este acela al lui Macarie (1508), în slavonă. În limba greacă prima ediție apare în 1526, la Roma, sub îngrijirea lui Dimitrie Ducas. În celelalte limbi liturgice, în timp, apar Liturghiere: sec. IV (latină, siriacă), sec. V (armeană, coptă), sec. VI (georgiană), sec. XVII (arabă). Astăzi Liturghierul este tradus în cele mai multe din limbile pământului.

II. Popasuri în istoria liturghierului românesc

1. Până la 1508 (Liturghierul lui Macarie) și 1570 (primul Liturghier românesc, tipărit de Coresi) secole de-a rândul, în cele trei Principate române au circulat, între slujitori, manuscrise cu Sfintele Liturghii. Copiate în mănăstiri, de către călugări cărturari, unele sunt foarte valoroase prin vechime, prin caligrafie și prin frumusețea ornamentației. Dintr-o imensă bibliografie la temă am încercat o

ornamentației. Dintr-o imensă evaluare a manuscriselor

Liturghier, păstrate până astăzi:

- *Liturghierul popii Ursu din Cotiglet*, sec. XVI;
- *Liturghier*, zona Sibiu, sec. XVI;
- *Liturghierul lui Anastasie Crimca*, Dragomirna, 1610;
- *Liturghierul copiat de diaconul Dumitrașcu*, Dragomirna, 1610;
- *Liturghierul*, Dragomirna, 1616;
- *Liturghierul mitropolitului Efreim al Rădăuților*, scris de ierom. Epifanie, m-rea Moldovița, 26 aprilie 1616;
- *Liturghierul lui Mihail Moxa*, m-rea Bistrița, 1620;
- *Liturghierul grecesc al ierom. Nectarie*, 1631;
- *Liturghierul lui Ion Logofătul*, m-rea Neamț, 1633;
- *Liturghierul călugărului Porfirie*, 1633;
- *Liturghierul episcopului Anastasie al Rădăuților*, scris de „păcătosul Ivanco”, m-rea Moldovița, 8 mai 1641;
- *Arhieraticon* trilingv, 1646;
- *Manuscrisul popii Mihai și a diacului Lazăr*, Brad, 1647;
- *Liturghierul ieromonahului Pahomie „iscal”*, m-rea Bisericiani, 1651;
- *Liturghier-Molitfelnicul lui Ilie din Țara Crișului*, 1672;
- *Manuscrisul protopopului Petru din Tinăud*, 1679;
- *Liturghia din Lazuri Sohorodului*, cca 1693-1699;
- *Liturghia*, 1699;
- *Liturghierul din Răbăgani*, cca 1700;
- *Liturghierul dascălului Vasile Sturdze Moldovan*, cca 1700;
- *Liturghierul din Străcași*, Beiuș, 1701;
- *Arhieraticon*, copiat de Axinte Uricariul, Iași 1705;

- *Liturghia Sfântului Vasilie*, al grămaticului Gheorghe din Țânțari, 1708;
- *Liturghierul popii Oprea Tatulea*, protopop de Tohan, cca 1710-1712;
- *Liturghierul popii Chirilă din Apatin*, 1717;
- *Liturghierul popii Ioan din Suiug*, 1724;
- *Rânduiala Sfintei și dumnezeiești Liturghii la biserica cea mare de la Sfetagora*, scris de popa Ioan din Aștileu, 1728-1729;
- *Liturghierul preotului Ștefan din Fildu*, 1732;
- *Liturghierul copiat de popa Floru pentru Ioan din Sinclăuși*, 1734;
- *Liturghierul popii Gavril din Sintelic*, 1739;
- *Liturghier*, 1739;
- *Liturghierul lui Ioan Moldovanu*, 1752;
- *Liturghierul pentru cântăreți a diacului Leonte din Daneș*, 1784;
- *Arhieraticon*, sec. XVIII;
- *Liturghierul de la Bobâlna al popii Avram din Cioara*, sec. XVIII;
- *Liturghier*, slav, sec. XVIII;
- *Liturghierul caligrafului Mitrofan de la Moldovița*, sec. XVIII;
- *Arhieraticonul ieromonahului Rafail de la Căldărușani*, 1833;
- *Slujba hirotoniei și a unor hirotesii*, 1834;
- *Arhierasca Liturghie*, a ieromonahului Iraclie, 1848;
- *Arhieraticon a(l) preasfințitului episcop Chesarie Sinadon de Răzmeriț*, 1 februarie 1852;
- *Izobrajenie Polojenia*, al copistului Alexandru Dumitrașcoviți Bălgrădianul, Alba Iulia 1872;
- *Arhieraticon*, adică Liturghiariu Arhieresc, Mitropolia Moldovei, 1875;
- *Rânduiala hirotoniei ipodiaconului, diaconului, preotului, arhierelui...* sec. XIX;
- *Arhieraticon*, sec. XIX;
- *Rânduiala ce să face la hirotonia de episcop*, sec. XIX;

Cercetările vor mai adăuga prezentului index, în mod sigur, și alte manuscrise. Ele au circulat în număr mare, dar unicitatea lor, gradul mare de uzură și apariția tirajelor tipărite, cât mai ales lipsa de grijă și condițiile - adesea - improprii de păstrare au făcut să se piardă exemplare numeroase și valoroase. Într-un studiu mult mai elaborat, în lucru, vom aborda fiecare exemplar în parte, încercând a readuce la lumină și a pleda pentru uriașa lor valoare liturgică, istorico-patrimonială, științifică.

2. Geniul lui Guttenberg a revoluționat lumea cărțurilor. Cartea de cult se va tipări masiv, înlocuind definitiv manuscrisul. Liturghierul românesc cunoaște ediții de excepție, în etapele sale firești de maturizare și definitivare: Coresi 1570, Antim Ivireanu - 1713, Iacov Putneanu - 1759, Veniamin Costachi - 1818, Patriarhul Iustinian/pr. dr. Petre Vintilescu - 1956, Patriarhul Teoctist/ Pr. dr. Nicolae D. Necula - 2000. Primul pas al studiului de față a fost identificarea și adunarea, într-un index, spunem noi, complet pentru stadiul actual al cercetărilor, a tuturor edițiilor Liturghierului românesc, în cei aproape 500 de ani de tipar. Acestea sunt:

- *Sf. Ioan Gură de Aur. Dumnezeiasca Liturghie*, m-reă Căldărușani, sec. XIX.
- *Liturghierul* ieromonahului Macarie, 1508;
- *Sluzebnik*, Brașov, 1520 - 1525?;
- *Liturghierul* diaconului Coresi (înslavonă), 1568 - 1570;
- *Liturghierul* diaconar - Coresi (în română), 1570 ;
- *Liturghierul* lui Șerban, fiul lui Coresi, Brașov, 1588;
- *Sluzebnik*, Muntenia, sfârșit de secol XVI;
- *Sluzebnikul* arhimandritului Ioan, m-reă Dealu, 1646;
- *Sluzebnik slavon*, Târgoviște, 1646;
- *Dumnezeiasca Liturghie*, Dosoftei, Iași, 1679;
- *Liturghierul* Mitropolitului Teodosie, București, 1680;
- *Liturghie și rugăciuni*, Mitropolitul Dosoftei, Iași, 1683;
- *Rânduiala diaconstvelor și cu a băzgașeniilor care se zic la Liturghie*, Bălgrad, 1687;
- *Liturghierul* episcopului Mitrofan, Buzău, 1701;
- *Liturghierul* lui Șerban Cantacuzino, Buzău, 1702;
- *Liturghier românesc*, Antim Ivireanu, Râmnic 1706;
- *Dumnezeieștile și Sfintele Liturghii*, Antim Ivireanu, Târgoviște, 1713
- *Liturghierul* episcopului Mitrofan, Veneția, 1714;
- *Liturghierul* Mitropolitului Ghedeon, Iași, 1715
- *Liturghierul* Mitropolitului Daniil, București, 1729;
- *Liturghie*, al episcopului Ioanichie, Râmnic, 1733;
- *Liturghie*, al Mitropolitului Anania, București, 1741;
- *Liturghie*, București, 1742;
- *Liturghie*, Rădăuți, 1744-1745;
- *Liturghie*, al lui Iacob Putneanu, Rădăuți, 1745;
- *Liturghii*, al Mitropolitului Neofit, București, 1746-1747;
- *Liturghie*, Iași, 1747;
- *Liturghie*, Râmnic, 1747;
- *Liturghie*, Râmnic, 1750;
- *Liturghii*, București, 1754;
- *Liturghii*, Blaj, 1756;
- *Liturghier*, București, 1759;
- *Liturghier*, Iași, 1759;
- *Liturghier*, Râmnic, 1759;
- *Liturghii*, Râmnic, 1767;
- *Liturghier*, Râmnic, 1768;
- *Liturghie*, Buzău, 1768;
- *Liturghier*, Blaj, 1776;
- *Liturghier*, Râmnic, 1778;
- *Liturghii*, București, 1780;
- *Liturghier*, Blaj, 1786;
- *Liturghie*, București, 1787;
- *Liturghier*, Râmnic, 1787;
- *Liturghier*, Iași, 1793;
- *Liturghier*, Iași, 1794;
- *Liturghier*, București, 1796;
- *Liturghier*, Râmnic, 1797;
- *Liturghier*, Sibiu, 1798;
- *Liturghii*, Iași, 1802;
- *Proscomidia Sfintei Liturghii*, Blaj, 1803;
- *Liturghier*, Blaj, 1807;
- *Liturghier*, Sibiu, 1807;
- *Liturghier*, Râmnic, 1813;
- *Liturghie*, Chișinău, 1815;
- *Liturghier*, Sibiu, 1817;
- *Liturghier*, Râmnic, 1817;
- *Liturghier*, Iași, 1818;
- *Proscomidia Sfintei Liturghii*, Chișinău, 1822;
- *Liturghier*, Sibiu, 1827;
- *Liturghier*, Sibiu, 1830;
- *Liturghier*, Neamț, 1830;
- *Liturghier*, Sibiu, 1831;
- *Liturghier al episcopului Kesarie al Buzăului*, București, 1833;
- *Liturghier*, al Mitropolitului Veniamin Costachi, Iași, 1834;
- *Liturghier*, Buzău, 1835;
- *Liturghier*, Buzău, 1840;
- *Liturghier*, Iași, 1845;
- *Liturghier*, București, 1858;
- *Liturghier*, Neamț, 1860;
- *Liturghier*, București, 1862;
- *Liturghier*, Râmnic, 1862;
- *Liturghier*, al Episcopului Melchisedec Ștefănescu, (ediție neoficială), cca 1870;

- *Liturghier*, București, 1887;
- *Liturghier*, București, 1895;
- *Liturghier*, M-rea Cernica, 1927;
- *Dumnezeieștile și Sfintele Liturghii*, Blaj, 1931;
- *Liturghier*, București, 1937;
- *Liturghier*, București, 1950;
- *Liturghier*, București, 1956;
- *Liturghier*, București, 1967;
- *Liturghier*, București, 1974;
- *Liturghier*, București, 1980;
- *Liturghier*, București, 1995;
- *Liturghier*, București, 2000 (reeditat, cu îndreptări, în 2002).

Sunt, așadar, 84 de ediții! Pentru o analiză statistică, iată dinamica, pe secole, a creșterii și descreșterii numărului de ediții: sec. XVI : 6; sec. XVII - 7; sec. XVIII - 36; sec. XIX - 25; sec. XX - 10. Se remarcă creșterea spectaculoasă, de patru ori, în secolul al XVIII-lea, față de cel anterior, justificată de curentul paisian puternic, de facilitățile și ideile iluministe, dar în general, de tot mai buna organizare a mitropoliilor și de nevoile crescânde ale preoțimii (preoți mai mulți, știutori de carte, popor mai exigent). Numărul scade în secolele următoare pentru că se foloseau încă edițiile vechi. Și astăzi preoți bătrâni, îndeosebi în mănăstiri, slujesc încă după *Liturghiere* tipărite la Cernica - 1927 sau București - 1937 și 1956.

Pe zone istorice, situația se prezintă astfel: în Ardeal s-au tipărit 16 ediții, în Muntenia - 48 și în Moldova - 20. Numărul atât de mare de ediții muntenești se explică prin aceea că în Țara Românească, în cele câteva puternice centre tipografice au rezidat mai mulți ierarhi iubitori de cultură și promotori ai tiparului și ai cărții. Dimpotrivă, în Ardeal, după o prolifică perioadă de secol XVI-XVII, cu binecunoscutele „oferte” tipografice calvine, mai ales după uniatism, în contextul istoric nou-creat, atât de dificil pentru români și Ortodoxie, nu s-a mai putut tipări ca la început. Împărțirea edițiilor pe centre tipografice este semnificativă: București - 24, Iași - 13, Râmnic - 12, Sibiu - 5, Brașov - 4, alte centre (Buzău, Târgoviște, Rădăuți, Dealu, Snagov, Blaj) - 24, laolaltă. Ca și capitale și orașe de reședință mitropolitană, focare de cultură și centre cu putere economică, Bucureștiul și Iașiul justifică pe deplin emulația tipografică. Ultimele nouă ediții ale *Liturghierului* românesc au apărut la București, într-un interval de nici șapte decenii.

Toate dovedesc preocuparea predilectă a Bisericii, a ierarhilor și a preoților cărturari pentru a da poporului limbă liturgică de acuratețe și rânduială în slujirea *Liturghiei*.

III. Studiu pe text

Ne-am oprit asupra câtorva ediții de referință din istoria *Liturghierului* românesc, în ideea de a studia, comparativ cu ediția 2000:

sumarul, conținutul rugăciunilor, indicațiile tipiconale, vestmântul lexical-liturgic, specificitățile tehnicii de realizare tipografică. Pornind de la studiile normative, am coborât, spre analiză în text, unde am descoperit mai întâi o minunată limbă liturgică, expusă într-un aspect grafic deosebit, în unele cazuri de excepție, și în condiții tehnice bune și foarte bune. Există Liturghiere de secol XVII și XVIII care s-ar putea folosi perfect și astăzi.

1. Liturghierul lui Macarie (1508) este considerat de specialiști (teologi, filologi, lingviști, experți, tipografi) drept momentul de început al tiparului românesc.

Deși este tipărită în limba slavonă, de către un călugăr muntenegrean, fugit în Muntenia de frica turcilor, această carte are o mare valoare pentru întreaga cultură română, alături de celelalte două opere tipografice macariene: Octoihul (1510) și Tetraevanghelul (1512).

a) Contextul acestei apariții editoriale de excepție este dat, în plan intern, de prospera domnie a lui Radu cel Mare (1495-1508) care ridică mănăstirea Dealu, își înnobilizează capitala - Târgoviște și aduce pe scaunul Ungrovlahiei, ca mitropolit, pe fostul patriarh al Constantinopolului, Nifon, ierarh luminat și iubitor de cultură. Domnul favorizează prolificitatea culturală de la curte prin bunele relații cu Veneția și Ungaria, pe fondul expansiunii puterii otomane, care cucerește Serbia. Astfel ajung în Muntenia, găzduiți la curte, câțiva monahi cărturari sârbi: Maxim (Ghe) Brancovici, monahia Anghelina, preotul Solomon Țernoevici și ieromonahul Macarie.

Acesta din urmă, deși dedicat slujirii Domnului, deprinsese în tinerețile lui și arta lui Guttenberg. Avea chiar o bogată experiență tipografică: lucrase la Veneția ca revizor de texte slavone și supraveghetor de tipar (în Italia erau atunci peste 79 de mari tipografii!), în atelierele lui Aldo Manuzio și al lui Andreas Torresano¹⁰, unde învățase arta gravurii, zețăria, miniaturistica, tainele hârtiei și ale cernelurilor, legătoria. Aici tipărise un liturghier slavon, comandat de preotul Gheorghe Țernoevici din Muntenegru (pr. Braniște arată că e vorba de un Missale romanum); tot cu ajutorul acestui preot, cumpără și instalează o tipografie venețiană în mănăstirea din Cetinje, unde tipărește un Molitfenic, un Octoih și o Psaltire, între anii 1494-1495¹¹.

Oferindu-i sprijin total, domnitorul Radu Vodă cumpără o tiparniță venețiană, pe care Macarie o instalează fie undeva în Târgoviște, fie la Mănăstirea Dealu. Aici, se pare, se tipăresc cele trei cărți liturgice susmenționate: Liturghierul, Octoihul și Tetraevanghelul.

b) Anul tipăririi, locul și sursele folosite

Postfața lucrării notează, îndubitabil, anul tipăririi: „Începutu-s-a această sfântă carte, numită «Liturghier» din porunca domnului Io Radu Voievod, căruia să-i fie pomenire veșnică. Și s-a săvârșit această carte din

porunca celui binecredincios întru Hristos Dumnezeu și iubitor de Hristos și celui de Dumnezeu păzit și prea luminat domn Io Mihnea, mare voievod a toată țara Ungrovlahiei și a Podunaviei, fiul marelui voievod Io Vlad, în anul I al domniei sale”.

Este clar că lucrul începuse încă din anul 1507 (sau chiar mai dinainte) și că s-a sfârșit în 1508, la începutul noii domnii. Printre rânduri se poate citi diplomația redactorului, care căpătase, probabil, cea mai mare parte de bani, de la domnitorul Radu, mort între timp, și care avea nevoie de încă alte surse, cât și de îngăduința de a răspândi tipăritura în toată țara. Astfel se poate interpreta hiritisirea, deși era în uzanță.

Asupra locului tipăririi există mai multe opinii. Unele voci afirmă că ar fi vorba de Târgoviște¹², supranumită „*unul din centrele europene ale leagănului de tipar chirilic*”¹³. N. Iorga, N. Cartoian, S. Pușcariu, în ale lor „Istorii ale literaturii române” susțin că ar fi vorba de mănăstirea Dealu. Alții vorbesc despre mănăstirea Bistrița Vâlcii, mănăstirea Snagov¹⁴ sau Curtea de Argeș¹⁵ iar Al. Odobescu, chiar de Veneția. Dintre toate acestea, variantele cele mai plauzibile ar fi Dealu sau Târgoviște. Argumentarea este, pe de o parte, dată de multe erori ale tipăriturii (erori legate de ortografie și ortoepie, tehnica zațului, formele inegale ale literelor, sistemul de coasere etc. - neîntâlnite în tipăriturile venețiene), iar pe de altă parte, de totala disponibilitate și susținere financiară a domnitorului Radu Voievod și de pasiunea livrescă a mitropolitului Nifon.

Se presupune că, pentru traducere și realizarea tipografică, lui Macarie i s-au pus la dispoziție toate manuscrisele liturgice care circulau în spațiul românesc și în cel balcanic, pentru a prelua textele prin confruntare, pentru a alege, pentru a se inspira din vignete, gravuri, medalioane, letrine¹⁶. De altfel textul preia părți consistente din izvoare consacrate, ca și: *Povățuirile către preoți ale Sf. Vasile cel Mare* (sec. IV), *Cormceia Kniga* (sec. XIII), *Diataxele lui Filotei al Constantinopolului* (sec. XIV).

c) Câteva date tehnice

Formatul este „in quarto”, cu dimensiuni de 61 x 44 cm. Are 128 de foi, în 17 facsimile: primul nenumerotat, de 4 foi, următoarele 15 de câte 8 foi, iar ultimul de 4 foi. Fiecare fascicul are numerotarea pe prima și pe ultima pagină. Fiecare pagină are 15 rânduri, tipărite la două culori: negru și roșu¹⁷. Hârtia este de calitate relativ bună, groasă și de grosimi diferite, ceea ce înseamnă că la tirajul scos (cca 300 ex.) s-a folosit hârtie italiană din două, trei sau mai multe serii de fabricație, element stabilit prin compararea filelor exemplarelor existente. Se pot identifica trei filigrane: o ancoră, într-un cerc, cu o stea deasupra, o cumpănă în cerc și o pălărie de cardinal¹⁸. Legătura s-a realizat între coperte cu tăblițe de lemn, îmbrăcate în marochin roșu, spre vișiniu, iar lajele s-au cusut cu sfoară de cânepă, rezultând un cotor

semirotunjit, căptușit cu pânză de cânepă. Pe exterior se remarcă o ornamentație sobră, geometrică.

În interior se remarcă: lipsa forzatz(vorset)-ului și a colofon-ului, imperfecțiunile de compresare a zățului. Frumusețea interioară este dată de forma groasă, clară a slovelor tipărite, decorația paginilor: s-au folosit clișeele xilogravate deosebite, imitând măiestriile manuscriselor sau alte metode bizantine. Modelul ornamental este Tetraevangelul lui Gavriil Uric, Neamț, 1429¹⁹.

d) Cuprinsul Liturghierului²⁰ debutează cu „*a celui între Sfinți Părintelui nostru, arhiepiscop al Cezareii Capadociei, Vasile cel Mare, povățuire către preot despre dumnezeiasca slujbă și despre împărtășire*” (f. 1-3). Aceasta cuprinde sfaturi de pregătire a preotului pentru Sfânta Liturghie, sfaturi extrase dintr-o scrisoare a Sfântului Vasile către noii hirotoniți și din colecția de canoane și legi „*Cormceaia Kniga*” (cap. 24). Aceste sfaturi se regăsesc, prelucrate, în cuprinsul Liturghierelor actuale în acele „Povățuiri”, de la sfârșitul volumului, atât de utile. Liturghierele coresiene și alte ediții din secolele XVI - XVIII le preiau pentru evidenta lor utilitate în slujire.

„*Arătarea capetelor...*” (f. 3-4) este un sumar care nu indică foile pentru capitolele respective. Abia aici găsim titlul lucrării: „*Arătarea capetelor acestei sfinte cărți, numită «Liturghie»*”. Această denumire a Liturghierului a rămas în limbajul popular până astăzi.

„*Rânduiala dumnezeieștii slujbe, în ea și diaconicalele*” (f. 5 - 15) e o traducere fidelă a Diataxelor patriarhului Filotei al Constantinopolului (sec. XIV), care redă rânduiala Proscomidiei, începând de la intrarea în biserică, ritualul închinării, înveșmântarea. Lipsesc: rugăciunea la bederniță, rugăciunea la spălarea mâinilor, binecuvântarea amestecării vinului și a apei, formula scoaterii miridei Maicii Domnului.

Erau în uz: folosirea prescurilor fierbinți la proscomidit, pomenirea Sfintei Cruci și a Puterilor Cerești la prescura a III-a (mirida I), pomenirea Sfinților Sârbi: Sava și Simion, proscomidirea de către diacon pentru sine și pentru cei pe care îi pomenea el.

Rânduiala are următoarele diferențe, comparativ cu Liturghierul 2000:

- rugăciunile antifoanelor erau puse înainte de ecfonisele de la ecteniile mici;

- ca antifoane erau rânduiri și Psalmii 91, 93, 94 (antifonici);

- la Trisaghion preotul mergea direct la Sintronion, unde zicea „Binecuvântat ești pe Scaunul Slavei Tale...”;

- căderea la Apostol se făcea la „Aliluia” - doar la Sf. Masă și în Altar;

- ectenia întreită: - nu avea cerere pentru arhieru;

- avea cerere pentru „Doamna Țării”;

- la Heruvic: - cădea diaconul

- nu se făceau pomenirile, ci se zicea doar „*Pre voi pre toți...*” și când intra, preotul zicea: „*Ridicați-vă porți...*” și doar troparul „*Iosif cel cu bun chip...*”;

- răspunsul: „*Mila păcii*” ... avea formula veche „*Milă, pace, jertfă de laudă*”;

- nu se clătina aerul la Crez și se lua la „*Să stăm bine...*”, rostindu-se „*Sfinte Dumnezeule*”;

- la Epicleză nu se spunea troparul Ceasului al III-lea;

- preotul zicea: „*Plinirea Sfântului Duh*” și „*Căldura Sfântului Duh*” atunci când punea în potir păticea „IIS” din Sfântul Agneț, respectiv căldura;

- diaconul punea orarul cruciș chiar la momentul împărțirii.

Fascicolul cu „*Dumnezeiasca slujbă (Liturghie) a celui între sfinți Părintelui nostru Vasile cel Mare*” (f. 57-86), debutează cu același frumos frontispiciu. Conține doar rugăciunile specifice acestei Liturghii, cu notița că până la rugăciunile pentru catehumeni se spun ale Sfântului Ioan Hrisostom. Particularitățile din rânduială sunt următoarele:

- avea o ectenie specială pentru fotizomeni (se spunea din Miercurea Crucii până în Miercurea Mare, ca la Preveștenie, astăzi:

- lipsesc anumite îndrumări tipiconale, care ar fi fost necesare, dat fiind faptul că această Liturghie se săvârșește rar, cât și heruvicele speciale din Joia sau Sâmbăta Mare;

- rânduia un dialog preot-diacon; la „*Să stăm bine...*” (preotul), „*Sfinte Dumnezeule...*” (diaconul), „*Să stăm cu frică...*” (preotul), „*Sfinte Tare...*” (diaconul), „*Să luăm aminte*” (preotul), „*Sfinte fără de moarte*” (diaconul), „*Sfânta Jertfă cu pacea o aduce*” (preotul), „*Miluieste-ne pe noi*” (diaconul);

- a treia binecuvântare a Darurilor se făcea la cuvintele „*Care S-a vărsat pentru viața lumii*”;

- folosește formula „*Capetele noastre...*” ca astăzi, la ierurgii;

- rugăciunea de mulțumire a preotului de după Euharistie se spunea în taină, în timp ce diaconul spunea „*Drepti primind...*”;

- preotul zicea „*Cu frică...*”, iar diaconul doar: „*să vă apropiați*”, cu potirul în mână;

- diaconul este cel care rostește: „*Cu pace să ieșim...*”;

Prejdeosfeștenia (f. 87 - 106) nu este prefătată de instrucțiunile de astăzi din Liturghier, puse corect, pentru prima dată în ediția din 1956. Diferențele sunt următoarele:

- începe cu binecuvântarea mică, (pe ideea că începe ca o vecernie): Liturghierul de la Kiev (1629), îndreptat de arhim. Petru Movilă corectează prima dată această eroare tipiconală și teologică;

- „*Înțelepciune drepti*” zicea diaconul;

- „*Lumina lui Hristos luminează tuturor*” zice preotul;

- la ectenia a treia, numită „ectenie mare”: se desfăcea antimisul, după

care urma o ectenie pentru catehumeni;

- la Heruvic se cădea doar Altarul;
- concedierea credincioșilor o făcea diaconul.

Ultimele pagini ale cărții cuprind rugăciuni pe care le zice diaconul la Litia Vecerniei Mari (are și o rânduială schematică a Litiei), la coliva pomenirii Sfinților, la Litie „când voiești”, rânduiala Vecerniei, Utreniei, otpusturilor, Dezlegarea mare, cele două heruvice.

Așadar liturghierul macarian vădește un cuprins bogat.

e) Importanța Liturghierului lui Macarie

Imprimat la nici șapte decenii de la descoperirea lui Guttenberg, într-o zonă tensionată a Europei, Liturghierul lui Macarie este prima carte tipărită pe teritoriul țării noastre. Deschide șirul unor pasionați ierarhi și preoți tipografi, pe linia marilor înaintași, grămăticii, copişti și miniaturişti moldoveni și munteni.

La 1500, în Țara Românească exista o tipografie, construită sau adusă aici, dar capabilă de reale performanțe²¹.

Totodată, acesta este primul Liturghier ortodox tipărit cu ani buni înainte de edițiile: sârbo-bulgară (Veneția, 1519), greacă (Veneția 1526)²², ruteano-ucraineană (Vilna, 1583), rusă (Moscova, 1602). De altfel, textul acesta, îngrijit tipărit, rămâne normativ aproape pentru întreg sec. XVI și este preluat integral în alte ediții ale Liturghierului²³. Cultural vorbind, deci, liturghierul macarian situează Țările Române (acolo unde a circulat) între statele europene ale vremii, cu mari deschideri și năzuințe spirituale. Pentru vârsta și importanța lor, tipăriturile macariene sunt pe drept numite „*incunabule românești*”²⁴.

Din punct de vedere politic însă, prin acest mecenat s-a încercat o supradimensionare a puterii domnitorului în fața mitropolitului, chiar o formă de subordonare a Bisericii de către statul feudal (vezi stema țării, reproducă în mai multe locuri). Totodată, prin această performanță tehnică de tipar, Biserica munteană și-a consolidat poziția, atât în fața statului, cât și în fața Bisericilor vecine, dovedind că are oameni luminați, într-un popor însetat de duhovnicie și cultură.

Prin Macarie - „*primul tipograf din istoria literaturii române*”²⁵ și prin Liturghierul său păstrat doar în cinci exemplare în țară (3 la Biblioteca Academiei, 1 la Biblioteca Centrală de Stat și 1 la Biblioteca Mitropolitană din Sibiu²⁶), cultura noastră a strălucit cu putere în Balcani și în Europa.

2. Liturghierul diaconului Coresi (1570) este primul Liturghier românesc tipărit. Pentru românii din cele trei principate, pentru istoria Bisericii Ortodoxe Române, cât și pentru întreaga istorie culturală a românilor, această tipăritură românească este o „bornă”, un punct referențial ce ne marchează devenirea în istorie. Între cele 25 de tipărituri coresiene păstrate (sigur, unele s-au pierdut demult!) realizate la Târgoviște și Brașov doar în 24 de ani (1559-

1583) - 10 în românește, 2 slavo-române și 13 slavonești (dintre care și un alt Liturghier slavon, în 1568-1570), Liturghierul românesc din 1570 ocupă un loc aparte.

a) **Epoca** în care lucrează Coresi este marcată de mari frământări. Este vorba de Reforma lui Luther, Calvin și Zwingli, precedată de mișcările husite și pregătită de concepțiile lui Whyclif și Savonarola. Toate aceste prefaceri se petrec pe fundalul celor două mari curente culturale care se succed, în interval de nici două secole, în istoria lumii: Umanismul și Renașterea. Ideile progresiste ale lui Erasmus de Rotterdam, Thomas Morus sau Niccolo Machiavelli ajung repede și în Țările Române; poarta de intrare este Transilvania.

Între multele efecte germinate din aceste noi idei, se reliefează schimbarea opticii românilor față de însăși limba lor. Față de limbile „sacre” ale tiparului (latina, greaca, slavona), limba română nu avea nici un drept liturgic - era socotită, ca și limbile din toate celelalte state europene, nevrednică a exprima și cuprinde în scris, grăirea lui Dumnezeu către oameni și grăirea omului cu Domnul. Coresi profită de acest context european, ajutat și de câteva providențiale situații interne. El însuși ucenicește la Târgoviște, la Oprea - unul din foștii ucenici ai lui Dimitrie Liubavici, apoi preia conducerea tipografiei de aici, unde tipărește un Triod - Penticostar (1558). După aceasta se mută definitiv la Brașov, unde lucrează într-o tipografie proprie²⁷, înconjurat de cel puțin 10 ucenici. De ce a ales Brașovul? Mai întâi, dintr-o deja înrădăcinată colaborare culturală Muntenia - Ardeal, pe cele două coordonate: Oltenia - Sibiu, Târgoviște - Brașov. Dincolo de poziția geografică mai bună, în cazul năvălirilor turcești, Brașovul l-a primit ca acasă. Muntenia era cuprinsă de vârtejul schimbărilor la tron: încetează domniile neamului lui Mircea Ciobanul și vin domnitori din neamul vrăjmaș, al lui Pătrașcu cel Bun. Apoi, la Brașov exista o mare tipografie săsească - prima din Transilvania - a lui Johan Honterus; se putea, deci, crea emulație tipografică²⁸. În sec. XVI apar, la tipografiile din Brașov 98 de cărți (73 în latină, 13 în greacă, 8 în română). Tot în Brașov luase ființă prima moară de hârtie, aceea a lui Johann Fuxen și Johann Benkner²⁹. Totodată, în acea vreme păstorea Ardealul un ierarh luminat, Mitropolitul Ghenadie I, care îl ajută mult pe Coresi și îi comandă mai multe cărți (ex. *Evangelhia cu învățătură*, 1581).

b) Anul tipăririi, locul și sursele folosite. Paternitatea coresiană.

Există, deci, două Liturghiere tipărite de Coresi: unul slavon (1568-1570) și unul românesc (1570), care este și obiectul studiului de față.

După jumătatea secolului al XVI-lea, sub influența ideilor Reformei, principii ardeleni purced campanii intense de calvinizare a românilor ortodocși (vezi, în istorie reacția românească prin „Sinoadele” preoțești din 1568

și, 1569). Acest lucru se dorea a fi împlinit de o rafinată manieră diplomatică: tipărirea de cărți de cult în limba română, dar cu conținut doctrinar alterat, calvin.

Se cunoaște activitatea episcopului filocalvin Gheorghe de Sângeorz, care a încercat o puternică presiune asupra preoților români din zonă și se cunoaște insuccesul obținut, cu toate străduințele depuse (lucrasede și oferise preoților Cazania și Molitfenicul din 1564, cu conținut calvin). Urmasul în scaun, episcopul Paul Tordași continuă, cu mai multă abilitate, această politică. Românii ortodocși ardeleni li se ofereau slujbe în limba română, dar calvinizate, reduse la ceea ce își află argumentarea, direct în Sfânta Scriptură și înlăturând aproape complet tradiția liturgică. Reacția poporului a fost salvatoare: românii nu li se poate schimba credința³⁰. Principele Ioan Sigismund, vorbitor de română și înțelegător al spiritului românului, agreează însă renașterea, în mod oficial, a cultului ortodox și dreptul românii la Liturghia ortodoxă. Aprobă imediat tipărirea de cărți românești ortodoxe, pe care dorește a le avea și citi.

În aceste condiții, în doar un singur an - 1570 - Coresi tipărește la tiparnița sa din Brașov o Psaltire și un Liturghier, ambele în limba română. La 1 septembrie 1570 ambele erau tipărite, iar în ianuarie 1571 toți preoții români ardeleni intraseră în posesia lor³¹, contra sumei de un florin, respectiv 32 de denari.

Ca izvoare liturgice, Coresi folosește traduceri mai vechi, manuscrise românești „pe care le-a îndreptat, corectat, schimbat, înlăturând adeseori arhaismele și provincialismele, înlocuindu-le cu expresii și cuvinte ale graiului din Țara Românească și sud-estul Transilvaniei”³². Există opinii conform cărora Coresi ar fi tradus un Liturghier slavon anterior³³. Ca și în cazul Liturghierului lui Macarie, de la care Coresi împrumută și se inspiră în realizarea vignetelor și a medalioanelor³⁴ mai multor cărți, editorul așează la început, într-o traducere foarte bună, Diataxa Patriarhului Filotei al Constantinopolului.

Au existat suficiente dubii în ceea ce privește paternitatea editorială coresiană asupra acestei Liturghii. Argumentele filologice ar nega această paternitate. Astfel, o confruntare făcută între textul coresian al Liturghierului și textul unui manuscris contemporan lui (*Liturghierul popii Ioan din Suiug*) demonstrează că varianta lui Coresi cuprinde o limbă română mai nouă, evoluată (ex. „mâini” în loc de „mânule” sau „îmbe/mânule”) ³⁵. Cel mai greu argument pentru nepaternitate îl constituie lipsa indiciilor sigure care, îndeobște, se găsesc pe colofon sau în epilog. Acestea lipsesc din unicul exemplar ce se păstrează, descoperit de N. Sulică la biserica „Sf. Nicolae” din Șchei și acum păstrat în biblioteca Mitropolitană din Sibiu.

Totuși, o pleiadă de specialiști subscriu paternității coresiene: N. Cartoian, I. Bianu, Dan Simionescu, N. Drăgan, Virgil Molin, Lucian Predescu³⁶. Argumentele sunt următoarele:

- principelui Ioan Sigismund i se trimite, la 1 septembrie 1570, „o cărțuție” tipărită de Coresi: este Liturghierul nostru, care conține doar Liturghia Sf. Ioan, de mici dimensiuni: este singura tipăritură coresiană ce se poate numi „cărțuție”;

- preoții români sunt chemați la Cluj, la 18 ianuarie 1571, să-și cumpere Liturghierul cu 32 de dinari;

- are același format ca Psaltirea din 1570, este tipărit în două culori (negru și roșu), la același număr de rânduri (18 - 19 - 20) pe pagină, cu același tip de literă, pe aceeași hârtie (cu marca fabricii din Brașov), cu aceleași greșeli de traducere și cu același specific ortografic, precum toate tipăriturile coresiene.

c) În ceea ce privește **realizarea tehnică - editorială**, cele mai importante elemente sunt următoarele: *„formatul este **in quarto** (octav mic), cu 18 sau 19 rânduri pe pagină și are 84 de pagini, fără colon-cifru. Sunt numerotate în chirilică doar prima și ultima fascimilă. Hârtia (de proastă calitate) are drept filigran stema cu coroana Brașovului...”*³⁷. Comparativ cu Liturghierul macarian, ediția lui Coresi este mult mai puțin atentă cu detaliile: litera ceva mai grosieră, dar tot „fină și elegantă”, după specificarea lui N. Iorga, aerisită și plăcută.

Tehnic vorbind, Coresi nu atinge performanțele lui Macarie din mai multe motive: nu a avut specialiști-gravori de talia acelora ai lui Macarie, tirajul a fost mai mare, animat și de interese pecuniare (cel puțin ideea de amortizare a cheltuielilor), într-un Brașov quasinegustoresc. Litera e minusculă; folosește doar câteva majuscule (B, D, H etc.). Linia de zaț este, ca și a lui Macarie, imperfectă. Oglinda zațului este de 24 x 36 cicero. Spațializarea cuvintelor pe rând și a literelor în cuvinte este inconstantă.

Ortoepia, la început pentru limba română, vedește multe stângăcii și joacă, uneori, un rol ornamental prin bicoloritul ei.

Ornamentația este mult mai săracă decât în tipăriturile lui Macarie. Probabil nici manuscrisul-mamă nu a fost deloc ornamentat. Literele roșii, puse anapoda arată lipsa unei mâini ferme la tiparniță. Celelalte: frontispiciile coresiene, verzalele, chenarele, toate lipsesc cu desăvârșire, dovedind și graba în care s-a făcut tipăritura³⁸.

d) Cuprinsul:

Liturghierul nu are foaie de titlu. Nu se știe deci, cum l-a numit Coresi: **Slujebnik, Liturghie**. Începutul se face cu textul: *„tocmeala slujbeei dumnezeiascî întru ia și diac(o)nstvele”* („cele ale diaconului” - n.ns.). Sunt îndrumări privind pregătirea preotului pentru Sfânta Liturghie și reguli tipiconale de închinare în biserică, înveșmântarea și Proscomidia. Se regăsește și în Liturghierul lui Macarie și este, de fapt, o traducere a Diataxei Patriarhului Filotei al Constantinopolului. Rugăciunile cuprinse seamănă foarte mult cu cele în limba română de astăzi. De exemplu, rugăciunea de la sfârșitul ritualului închinării este: *„Doamne tremite*

mîna ta de susu de în sf(î)ntulu

sălaşulu tău, și mă întărește întru această slujbă a ta ce e pusă înainte. să nu cu osîndi înainte să stau înfricoșatului tău altariu. Și fără de sânge jrtvi să sfărășescu. că a ta iaste tăria întru veaci. aminu”³⁹.

Se remarcă lipsa rugăciunilor începătoare și diferența de formulă a ecfonisului.

Ca și la Macarie, notează că dacă prescura e „*caldu și aburindu*”, „*să zaci cu dosulu în susu, dereptu să nu faci dedesuptu udături*”. Lipsesc termenii de „*agneț*” și „*miridă*”.

Diaconul toarnă vin și apă în potir, dar să „*zică înainte către preutul. bl(a)gosloveaște părinte...*”. Lipsește însă binecuvântarea pentru „*amestecarea Sfintelor*”. Pentru Maica Domnului preotul zice: „*întru ci(n)ste și în pomeanî preabl(a)goslovitei împărâteasa noastră alu dumnezeu născitoare și curatî fatî maria*”, făcând ceea ce indică și Liturghierul de astăzi.

Pentru miride există diferențe. Prima și a doua se scot „*cu tăria a cinstitei și viafî făcitoare crucea*” și, respectiv, pentru „*cinstiții ceriului țării fără trupure*”. Lipsește mirida pentru prooroci și aceea pentru Sfântul Ioan Gură de Aur. De asemenea, la cetele ce se pomenesc pentru scoaterea miridelor sau lipsesc o sumedenie de sfinți, sau sunt pomeniți Sfinții Sava „*alu srăbilor*” și „*Simeonulu srăbilor*”. Lipsește și rugăciunea generală de pomenire a viilor și a morților (care e o particularitate a Liturghierului românesc, începând de la ediția Iași, 1845). Ca și la Macarie, se găsește aici dreptul diaconului de a proscomidi pentru sine și pentru vii și morți (din sec. XVII, deodată cu Liturghierul de la Dealu - 1646 se va interzice acest lucru). Sfârșitul Proscomidiei și pregătirea începutului Sfintei Liturghii sunt în aceeași rânduială ca și în Liturhierele de astăzi. De altfel, diferențele din rânduiala Sfintei Liturghii a Sfântului Ioan Gură de Aur sunt minime.

Pentru frumusețea limbii, iată cum sună un fragment din ectenia mare: „*de bunî mestecarea a văzduhului, de mulțimea rodului pămîntului, și de vreamă ... de notitorii și cale făcitorii neputincioșii ceea ce se chinuiescu prîdații și de spasenia lor... foloseaște, spășeaște miluiaște și fereaște noi domn cu a ta dulceață...*”.

Textul lui Coresi nu cuprinde între antifone acei „psalmi tipici”, care se întâlnesc în liturghierul macarian: 102, 91, 92, 94. Pentru vohodul mic, instrucțiunile tipiconale sunt destul de bogate și exact la fel ca acelea pentru slujba cu diacon, de astăzi. La ectenia întreită lipsește cea cerere pentru „*Doamna Țării*”, dar se adaugă acum „*de mai marii episcopii noștri*”.

După Heruvic (când cadește diaconul, ca în tipicul Liturghierului lui Macarie), la vohodul mare se roagă preotul cu diaconul, zicând: „*pomeneascî toți voi domnulu dumnezeu împărîția lui*” și apoi „*luați poarta domnilor voștri și luose poarta de veaci, și întru împăratulu de slavî...*”, rostind doar un tropar, „*dulce obrazu iosifu de pe cruce luo preacuratu trupulu tău, cu pânz curatî învălitu puselu*”. Dialogul preot-

diacon de după acest moment,

ectenția și rugăciunea, sunt ca în liturghiile actuale.

Alte mici diferențe sunt:

- nu se clătina sfântul aer, la Crez;
- nu este troparul ceasului al III-lea la epicleză;
- nu se lămurește cu ce parte din Sfântul Trup se împărtășesc clericii;
- după împărtășire diaconul săruta pe obraz pe preot, care zicea: „*Hristos în mijlocul nostru*” și răspunde „*Este și va fi...*”;
- nu este formula „*Iată s-a atins de buzele mele...*”;
- finalul slujbei era făcut de diacon (care spune „*Pășii!*”! când invită poporul la cuminecare și „*Cu pace să ieșim*”).

Ca alte observații personale asupra acestei tipărituri notez:

- textul Liturghiei curge, fără fraze și propoziții clare, neuzând de o ortoepie atât de necesară unui text liturgic (suntem la începuturile ortoepiei românești);
- nu se scriu cu majusculă substantivele proprii (ex.: în loc de „Maria” este scris „maria”);

- sunt foarte multe cuvinte care atestă sursa slavonă a traducerii: **rost** (gură), **pocrov** (acoperământ), **blagosloveaște** (binecuvintează), **blajenile** (Fericirile), **jrătva** (jertfă);

- există și multe cuvinte grecești, românizate: **despoetoriule** („Stăpâne”, de la grecescul „despota”), **hs** - inițialele grecești **XC** de la Hristos, **andimis**, ce afirmă că traducătorul avea cunoștință și de textul grecesc al liturghiei;

- unii termeni liturgici încă nu s-au împământenit: se folosește, de exemplu, **blid** - în loc de „disc”;

- sunt și inconsecvențe în traducere și, bineînțeles, în tipar. De ex., la ectenia mare, când pomenește pe Maica Domnului, zice „**despuietoarea noastră și curată fafă maria**”, iar la ectenia cererilor de după vohodul mare, zice de: „**despuetoare a noastră și alu dumnezeu născătoare și pururea fecioară mariia**”. Este posibil ca în textul românesc al liturghiei să nu se fi așezat încă, atunci, formulele liturgice care exprimă dogma theotokiei ortodoxe. Abia înainte de Crez se folosește formula completă și corectă;

- se observă frumusețea limbii române liturgice care, deși nevârstnică, are atâta expresivitate. Iată cum era formula binecuvântării apostolice (I Corinteni 13, 13): „*dulceața domnului nostru is.hs., și dragostea domnului și a tatălui, și împreunarea sf(î)ntului dhu fie cu toți voi*”;

- multe diferențe față de liturghierul macarian arată că, într-adevăr, Coresi nu l-a tradus pe acela, ci a avut o altă sursă, slavonă (vezi pomenirea celor doi sfinți sârbi la Proscomidie). Opinăm că se poate să fi folosit chiar ediția slavă, tipărită tot de el, între 1568-1570.

e) Importanța Liturghierului din 1570 dar și a întregii opere românești coresiene este incalculabilă pentru procesul de maturizare și cristalizare a limbii române. Coresi se adresează, prin tipăriturile sale românești,

poporului său, care a luptat pentru a rosti și scrie cuvântul sacru, pe limba neamului său. Așa se exprimă chiar el, în introducerea Molitfenicului: „Românește am scris acest Molitfenic, cum să înțeleagă și popa însuși ce zice și oamenii ce ascultă...”. Coresi oferă poporului român, culturii române carte românească, astfel contribuind la unificarea limbii literare românești, la unificarea culturală a românilor de pretutindeni, ca o anticipare a dezideratului și reușitei domnitorului martir Mihai Viteazul.

Așadar, Liturghierul este o mostră de maturizare rapidă a limbii române. Rostirea liturghiei în românește, de mii de ori, în sute de biserici, în auzul a zeci de mii de români, în zeci de ani, pregătește celelalte mari momente din cultura română, ca într-o continuă rugăciune a unui neam care știe a-și prețui limba, a o ridica la demnitate sacerdotală și a o arăta lumii, cu cuvinte care vor străbate secolele: „*Tatăl nostru ce ești în ceri sf(i)nteascise numele tău. să vie împărțiia ta să fie voia ta cumu în ceriu așa și pre pămîntu. pita noastră sășioași dăne noao astăzi. și iartî noao greșalele noastre. cumu iertăm și noi greșilor noștri. și nu ne duce în năpaste ce ne izbăvește pe noi de hitleanulu...*”

3. Activitatea Mitropolitului Dosoftei al Moldovei desfășurată în slujirea limbii și culturii române se înscrie pe linia eforturilor în acest sens de până la finele secolului al XVII-lea. Se pot număra deja peste 150 de ani de literatură liturgică românească și de încercări de românizare a slujbelor. Cele 10 sau 11 tipărituri românești dosofteiene, nenumăratele traduceri din greacă, slavonă, opera originală⁴⁰ îl arată pe cărturarul mitropolit ca un teolog rafinat, clasicist, ca primul poet din literatura română și ctitor de limbă liturgică românească. Abordarea de față ia în discuție Liturghierul din 1679.

a) Pentru a înțelege „fenomenul Dosoftei”, deosebit de importante sunt condițiile epocii sale. Mai întâi este providențială ivirea sa în istoria Moldovei, după două personalități ca Anastasie Crimca și Varlaam, ultimul rezidând ca mitropolit într-o efervescentă perioadă culturală pentru statul moldav - domnia lui Vasile Lupu. Moldovei i s-a dăruit un alt mitropolit, harismatic și om deplin fiabil pentru epoca sa. Așa îl și descrie cronicarul Ion Neculce: „*Acest Dosofteiu, mitropolit nu era om prost de felul lui. Și era neam de mazâl; pre învățat, multe limbi știe: elinește, latinește, slavonește și altă adâncă carte și învățătură, deplin călugăr și cucernic și blând ca un miel. În țara noastră pe ceastă vreme nu este om ca acela... Cantemir-vodă se mânia pe cel mitropolit și-i făcură afurisănie de la patriarhii. Dar nemic de dânsul nu s-au atins, că dzic oamenii că-i sfânt...*”⁴¹. Mitropolitul studiasse la școala monahală de la Probota, apoi la Academia Vasiliană de la Iași și, poate, la Lvov și Kiev⁴².

Succesul editorial al lui Dosoftei, care publică masiv în

limba română (se știe de presiunile de tot felul exercitate de oficialitățile calvine asupra românilor din Ardeal pentru a-i calviniza sau „capcanele” editoriale, în limbă română, dar „otrăvite” confesional) vine pe temeiul unor martirii pentru Ortodoxie (Sfinții Iorest și Sava Brancovici, de ex.) și al unor curajoși deschizători ai drumului românirii cultului: Coresi (Liturgierul românesc din 1570 și altele), Simeon Ștefan (Noul Testament de la Bălgrad, 1648), Șerban Cantacuzino (Sfânta Scriptură, 1688). Se trecuse, de asemenea, printr-o fază intermediară, necesară, a tipăriturilor slavo-române (a se vedea, de ex. Liturgierul Mitropolitului Teodosie Veștemeanul, București, 1680), prin care se maturizează ideea de naționalizare a slujbelor.

Biserica Moldovei se află și într-o formă de autocefalie, pe când celelalte două provincii românești țineau foarte strânse legături cu Bizanțul. Relațiile personale ale mitropolitului Dosoftei cu Patriarhul Ioachim al Moscovei, cu Patriarhul Dositei al Ierusalimului și cu Patriarhia Alexandriei, prietenia cu domnitorul Gheorghe Duca Vodă, îi dau putere și strălucire, în cele două perioade de păstorire. Și Iașiul cultural și civilizat al sec. al XVII-lea îi oferă un alt avantaj uriaș: existența mai multor tipografii, funcționabile. Prima dintre ele e cea de la mănăstirea Sfinții Trei Ierarhi, pe care o moștenește de la înaintașul său în scaun - Varlaam, o reorganizează și face aici o adevărată școală de tipografi. „Absolvă” aici Pavel Ursul, Stancul, Andrei, călugărul Mitrofan (mai târziu episcop de Huși și Buzău și important ostenitor al Bibliei de la 1688)⁴³. Acest așezământ monahal era la apogeul existenței sale. Viețuiau aici peste 300 de nevoitori⁴⁴. Mai mult, la 25 august 1683 mitropolitul scria Patriarhului Moscovei: *„să faci cu noi milă, cu iubire de oameni și să ne trimiți tipografie, să ne facem cărți ce le-am tras în limba românească din cea grecească și slavonească, căci la noi a dispărut învățătura de carte și sunt puțini care înțeleg limba cărturarilor”*⁴⁵. Patriarhul moscovit îi trimite o tiparniță întreagă, pe care mitropolitul o instalează la biserica Sfântul Nicolae Domnesc din Iași. O a treia tiparniță, grecească era la mănăstirea Cetățuia, instalată de Duca Vodă în 1682, la îndemnul Patriarhului Dositei al Ierusalimului, care vizitase Iașiul⁴⁶.

Trebuie notat că această adevărată explozie de tipărituri liturgice românești are loc în perioada în care patriarhii de Antiohia și de Alexandria aprobau introducerea limbilor naționale în cult (Bisericele din Asia Mică începuseră acest proces încă din sec. XII). În 1698, Patriarhul Dositei de Ierusalim scria mitropolitului Atanasie din Ardeal: *„Slujba de toate zilele să te nevoiești cu dinadinsul să citească toată pre limba slavonească sau elinească, iar nu românește sau într-alt chip”*⁴⁷. În aceste condiții vitrege, dublate și de surghiunurile îndurate și de șicanele cu domnitorii timpului său, străduința mitropolitului Dosoftei este și mai merituosă. De altfel, din diplomație, pentru tipărirea ediției a II-a a Liturgierului din 1683, Dosoftei

are blagoslovenia (post factum și formal) a Patriarhului Partenie al Alexandriei.

b. Locul și data tipăririi. Surse folosite.

Timpul păstoririi Mitropolitului Dosoftei are două etape: 1671-1673 și 1675-1686, între care și după care trăiește două dureroase perioade de surghiun. „Dumnezeiasca Liturghie” este tipărită în timpul celei de-a doua perioade, în anul 1679, la tiparnița refăcută, cu matrițe aduse din Polonia și cu mijloace proprii, aflată în incinta bisericii Sfinții Trei Ierarhi din Iași sau, după alții, la biserica Sf. Nicolae Domnesc.

Pagina de titlu consemnează acestea: „*Tipăritu-s-au la svânta Mitropolie în Iaș, mesiță mai, în anul 7187 (1679)*” (p.3). Lucrarea a început în luna martie și s-a terminat în luna mai, a aceluiași an, 1679⁴⁸.

În ceea ce privește sursele folosite, este greu de precizat care ar fi. Însă în „*Cuvânt dimpreună cătră toată seminția românească*”, Dosoftei și domnitorul notează: „... dăruim și noi acmu deodată acest dar limbii rumânești, svânta Liturghie scoasă pre limbă rumânească de pre limba elinească, de lauda lui Dumnezeu să-nțeleagă toț carii nu-nțăleg sârbește sau elinește” (p.6). La atât se rezumă și toți care au studiat opusculul⁴⁹. La traducere se va fi slujit de variante sârbești și grecești ale Liturghierului⁵⁰.

c) Ca realizare tehnică, în ciuda așteptărilor, lucrarea (101 foi, in quarto mic) nu vădește performanțele pe care nivelul tiparului, la finele sec. al XVII-lea, le avea. Imprimarea s-a făcut cu o literă mai puțin frumoasă, realizată, probabil, la Iași sau adusă de la Uniev. Cert este că în ediția din 1683 litera se cizelează, pentru că Dosoftei ceruse lui N. Miclescu Spătarul și Patriarhului Moscovei ajutor pentru a-și instala o nouă tiparniță. Se pare că, odată cu scrisoarea, trimite ca mostră și câteva pagini din ceea ce tipărise deja (câteva foi din Liturghier), pe care N. Miclescu le dăruiește învățatului suedez Johann Gabriel Sparwenfeld. N. Iorga le-a descoperit și cercetat în biblioteca Universității din Uppsala⁵¹. Așadar, cad ipotezele că lucrarea s-ar fi tipărit în altă parte (în speță la Uniev); Dosoftei lucrează la Iași, în tiparnița lui, neperformantă, dar dă cu dragoste „*dar limbii rumâne carte rumânească*”.

De la Uniev aduce totuși un maestru tipograf - Vasili Stavnițkii, care împreună cu „*Stancu faurul*” sunt cei „*carii au trudit cu pecefile*”, așa cum notează ultima pagină (204) din Liturghier. Astfel se explică numeroasele greșeli ortografice care îi scapă lui Dosoftei și pe care le face Stavnițkii, nefiind român⁵². „*Stancu faurul*” este un meșter xilograf muntean, căruia îi aparțin frontispiciile, vignetele și letrinele. De exemplu, pagina de titlu (3) are următoarele scene: Răstignirea, Drumul crucii și Batjocorirea lui Iisus (sus, respectiv centru, dreapta, stânga), Sfinții Vasile cel Mare și Ioan Gură de Aur (pe laterale) și Cina cea de Taină, Biciuirea lui Iisus la Gabbata, Iisus la Pilat (jos și respectiv centru, dreapta, stânga). La pag. 4 este o impresionantă xilogravură a stemei Moldovei, cu

celebrele „*stihuri la luminatul*”

herb al Țării Moldovei” : un motiv floral, stilizat, în chip de inimă, având în centru „*capul cel de bour*” (zimbru - n.ns.) cu o stea între coarne, flancat de soare și de lună; deasupra „inimii” e o tiară sau mitră bizantină, sub care se încrucișează sceptrul și spada: semnele puterii. În jurul acestei imagini se desfășoară o criptogramă: (slavonă) (Ioan Ștefan Petru Voievod - „*Boejiu Milostiu Gospodari Zemli Moldavskoi*” - „din mila lui Dumnezeu domn al Pământului Moldovei”).

În rânduiala Proscomidiei, la p. 31 se află schița așezării Agnețului și miridelor pe disc, aproape la fel ca în liturghierul de astăzi. La începutul Liturghiilor Sf. Ioan și Sf. Grigorie (p. 35 și 157) în mijlocul unui bogat motiv fitomorf, ca fronton s-a așezat icoana canonică a filoxeniei Sfintei Treimi la Mamvri. La începutul Liturghiei Sfântului Vasile (p. 107), ca frontispiciu Dosoftei a așezat icoana Învierii (Iisus ieșind biruitor, din mormânt), de factură occidentală. Pe penultima pagină șade o vigneta orientală, cu motive florale și marine (două sirene).

Letrinele sunt, în general, prost imprimate din cauza dotărilor și a procedeelelor empirice. Ca litere majuscule folosește pe: I, Ș, D, P, C, B, T, R, S, M, I, N, K, V, A, Ț⁵³, Stema Moldovei, letrinele și unele vignete se regăsesc și în „Psaltirea în versuri” (1673) - dar mult mai îngrijit imprimate⁵⁴, și în ediția a doua a Liturghierului (1683) - de asemenea, vizibil mai frumoase.

Din ediția 1679 a Liturghierului dosofteian se mai păstrează în țară doar 4 exemplare: trei la Biblioteca Academiei (incomplete) și unul la Biblioteca Filialei Cluj Napoca a Academiei (singurul complet), provenind din Biblioteca episcopală din Blaj. Unul dintre exemplarele de la Academie are pe unele file semne marginale, sublinieri, corecturi, note și semnături ale lui Dosoftei, „*manu propria*”⁵⁵.

d) Cuprinsul:

Liturghierul se deschide cu acele „*stihuri la luminatul herb (stemă, blazon, n.nr.) a Țării Moldovei*” :

„*Capul cel de bour, de fiară vestită,*

Sămnează puteare țărâi nesmintită.

Pre câtu-i de mare fiara și buiacă

Coarnele-n pășune la pământ iș pleacă

De pre chip să vede buorul ce-i place,

C-ar vrea-n toată vremea să stea țara-n pace” .

Pornind de la legenda întemeierii Moldovei, centrând atenția pe capul zimbrului lui Dragoș - simbolul voievodal al Moldovei, stihurile se doresc o alegorie la stema Moldovei, care e tipărită la începutul cărții. Este, probabil, printre primele încercări de exegeză heraldică din literatura română, dar ideea este folosită mai demult și la nenumărate lucrări, din alte epoci, domnii etc.

Urmează un „*Cuvânt depreună cătră toată semenția rumânească*”: invocând numele „Troiței” (Sfintei Treimi), Ioan Duca Voievod „*salută*

toată semenția rumânească”, arătând: „dăruim și noi acmu deodată acest dar limbii rumânești, svînta Liturghie, scoasă pre limba rumânească...”. De la pag. 8, textul „Cuvântului...” capătă altă adresare, a autorului către Domnitor care „necruțând cheltuiala”, prin susținerea financiară a acestei tipăririi se aseamănă lui „David și Marele Constantin și Teodosii și ălalț dumnezeiești...”. Însă pentru că traducerea sfida „limbile sacre”, mitropolitul așează aici, din „Întrebările canonice ale Preasfântului Patriarh al Alexandriei, Domnul Marcu și răspunsurile la ele ale Preasfântului Patriarh al Antiohiei, Domnul Teodor Valsamon”, doar întrebarea 5:

„Este fără pericol ca ortodocșii Siriei și dintre armeni, chiar și din alte locuri unii credincioși să officieze Liturghia pe limba lor, sau sunt în tot felul obligați să slujească după texte grecești?” Răspunsul este: „Fără grije este a sveštenodeistvui (sluji, n.ns.) pravoslavnicii Sirii și din armeni, săvai și dintre alte țări nescare credincios, pre a lor limbă...”. În răspuns se folosește de textul paulin de la Romani 3, 29, pe care îl citează și în limba latină (sic!). Jocul folosit de Dosoftei e următorul: întrebarea o pune în slavonește, răspunde în română și argumentează în latinește și în grecește! Concluzia: dacă românii sunt „cu totul nepărtinitori limbii grecești, slujească pre limba lor sfânta Liturghie”, dar tradusă „din antologii bine alcătuite, cu ajutorul textelor grecești”.

Analizând rânduiala Proscomidiei, comparativ cu textul actual, sesizăm următoarele diferențe:

- din ritualul închinării lipsește venerarea celorlalte icoane de la catapeteasmă (a hramului etc.) și iconostas;
- pentru frumusețea limbii, redăm rugăciunea: „Doamne, trimite mâna Ta, de la nălțimea sălașului Tău și mă-ntărește la această nainte tinsă slujba Ta ca fără osândă să dvoresc la strașnicul Tău oltari, și nesăngeiata svântă facere să săvârșești...”;
- lipsește apolisul mic de la sfârșitul ritualului închinării;
- când intră în Sfântul Altar, după cele trei închinăciuni, preotul sărută doar Sfânta Masă și Evanghelia;
- rugăciunea la epitrahil are finalul „... ca roua a Ermonului”;
- rugăciunea la brâu e doar până la cuvintele „calea mea”;
- în loc de Sf. Agneț folosește sintagma „Sfântul Artos”;
- din prescura a III-a se scot miride pentru Sfântul Ioan Botezătorul și pentru toți proorocii;
- pentru Sfinții Ioachim și Ana, pentru sfântul zilei și pentru toți sfinții pune miridele 6, 7 și 9;
- rugăciunile de pomenire de la Proscomidie sunt foarte scurte; cea pentru morți e doar: „Și pe toți care întru nădejdea Învierii...”;
- ca și în Liturghiile lui Macarie sau Coresi, diaconul își pomenește singur viii și morții;

- rugăciunea punerii înainte („*molitva predlojeniei*”) e așezată în fasciculul cu Liturghia Sf. Ioan, la început;

- nu e precizată căderea finală a Darurilor și a Sfântului Altar.

Liturghia „Sfântului Ioan Zlatoust” are la început, deci, „*molitva predlojeniei*” și începe cu o rânduială foarte mică pentru pregătirea sfinților slujitori: „*După otpust și obicinuitele închinări*”.

Ectenia mare, are două cereri speciale pentru domnitor: „*Pentru prea bun credincios și iubitor în Hristos Domnul nostru, Ioan (numele) Voievod și a lui cinstită Doamnă (numele) și de Dumnezeu dăruitorilor săi fii (numele), pentru toată polata și curtea lui... Pentru să le ajutoreze și să plece supt picioarele lor pre tot pizmașul și luptătoriul...*”;

- antifoanele sunt doar amintite, nu au textul explicit redat;

- la vohodul mic, diaconul spune „*Înțelepciune direaptă*”;

- la „*Sfinte Dumnezeule...*” este intercalată rânduiala arhierască a binecuvântării cu dichero-tricherele;

- cântarea împodobitoare: „*Doamne, mântuiește pe cei binecredincioși...*” era așezată după „*Sfinte Dumnezeule...*”, cu formula „*Doamne, spăsește blagocestivii...*”, urmând apoi închinarea către proscomidiar și altar;

- dialogul diacon - preot din momentul pregătirilor citirii Evangheliei („*Binecuvintează... Dumnezeu, pentru rugăciunile... Și să-mi fie mie...*”) se făcea în sfântul altar, când preotul dă Evanghelia diaconului;

- primele două cereri de la ectenia întreită sunt tot pentru domnitor;

- rugăciunea de la ectenia întreită, pe care preotul o rostește în taină este așezată înainte de ecfonis;

- rânduiala nu cuprinde ectenii pentru morți;

- deschiderea antimisului se face la ecfonisul ecteniei pentru cei chemați, după rugăciunea pentru cei chemați.

Aducem aici, pentru frumusețea limbii, textul rugăciunii din timpul cântării heruvimice: „*Nime nu-i destoinic, de ceia ce-s legaț împreună cu trupeștile pohte și mârșă, a veni sau a să apropia sau a-Ț sluji Ție, Împărate a slăvii, că a slujirea Svinșii Tale mare-i și înfricat și a celor cerești Puteri. Ce însă, pentru nepovestita Ta și nemăsurata omdragoste, ne-ntors și neschimbat Te feceș om și Arhieru noauă Te feceș ș-a slujereții aceștia și fără sânge jărtve svântă facerea ne-ai dat noauă, ca Despuitorul a tuturor. Că Tu singur, Doamne Dumnezeu nostru, stăpânești celor de pre ceriuri și celor de pre pământ, Carele pre scaun herovicesc Te razimi, Acela a serafimilor, Domnul și Împăratul lui Israil, Acel singur Svânt și în svinși odihnitori. Pre Svinția Ta dară rog, pre singur dulcele și bun ascultător, caută spre mine, cest păcător și netrebnic șerbul Tău și curățește-mi sufletul și inima de cunștiința vicleană și-ndestulează-mă cu puterea*

Svântului Tău Duh, înveștit cu a preuției dar, a dvori la svânta Ta aceasta masă și a svânt face svântul și nelegumosul Tău Trup și cinstitul Sînge. Ție dară, nainte vin, plecându-mi grumajii și mă rog Svințiii Tale, nu întoarce fața Ta de mine, nici mă leapădă din ficiorii Tăi, ce spodobește a Ți să aduce de mine, păcătosul și nedestoinicul șerbul Tău, darurile acestea. Că Svinția Ta ești aducătoriul și adusul și priimitoriul și împărțitoriul, Hristoase, Dumnezeu! nostru și Ție slava trimitem cu-mpreună Neînceputului Tău Părinte și Preasvântului și dulcelui și viață făcătoriului Tău Duh, acmu și pururea și în vecii de veci” 56;

- la Vohodul Mare se glăsuiau doar trei pomeniri: „Pre toț pre voi...”, „Pre blagocestivul nostru Domn...”, „Pre Arhiepiscopul nostru...”;

- troparul „Iosif cel cu bun chip...” avea adausul „Ce a treia zî Te-ai sculat, Doamne, dând lumii mare milă...”, iar la troparele „În mormânt cu trupul...” și „Ca un de viață purtător...” se adaugă și „Pre cruce răstignindu-Te, Hristoase, s-au oborît muncitoria și s-au călcat sila vrăjmașului. Că nice înger, nice om, ce Însuț ne-ai mântuit, slava Ție”.

Apar acum două elemente tipiconale insolite, care trebuie studiate aprofundat, în simbolistica lor: 1. „Și slobozindu-și popa felonul (?), zice cătră diaconul «Pomenește-mă...»”, 2. „Iară diaconul, plecându-ș capul, cu aurariul fiind în trei degete la frunte (?), zice «Roagă-te pentru mine...»;

- „rugăciunea punerii-nainte” se citește la sfârșitul ecteniei cererilor, înainte de ecfonisul „Prin îndurătățile a Singur-Născutul Tău Fiiu...”;

- lipsește cântarea „Iubite-voi, Doamne...”;

- la „Să stăm bine...” se folosea expresia „Sfânta Anaforă...”, în loc de „Sfânta Jertfă”, iar răspunsul este „Mila, pacea, jărtvă de laudă”;

- rugăciunea epiclezei „Încă aducem...” era așezată înaintea troparului ceasului al III-lea, după care urmează binecuvântarea de la „svânta pâine” și „svântul potiri”;

- la „Iară ce-i în potirul acesta...” este și expresia finală: „*acel vărsat pentr-a lumii viață*” de la Liturghia Sfântului Vasile cel Mare;

- în loc de „... prefăcându-le”, traduce „mutându-le”;

- după văzglașenia „Întru-ntăi pomenește Doamne...”, rostită de preot, diaconul făcea polihroniu pentru patriarhul ecumenic: „Lui (numele), în tot svîntului ș-a toată lumea Patriarhului ș-a lui nostru părinte despuitori, mulț să-i fie anii”, dar și pentru toți ceilalți arhieriei și pentru Domnitor, cântând „și-n oltari popii, și-n strane pëveșii”;

- în loc de „Sfărâmă, părinte, Sfântul Trup”, diaconul zice: „Demică, despuitorule, Svânta Pâine”;

- după rugăciunea „Împlutura Legii și proorocilor...”, diaconul potrivește Sfintele, iar preotul dă anafora poporului, după care se făcea otpustul, la care sfântul al cărui hram îl poartă biserica nu este invocat;

- lipsesc: „*Pentru rugăciunile...*”, miruitul, ritualul desveșmântării, cu rugăciunile pe care le menționează Liturghierul de astăzi.

În cuprinsul Liturghierului lui Dosoftei urmează „*Dumnezăiasca Liturghie a dintru svinț Părintele nostru Vasilie Marele...*”, cu precizarea că „*să începe tot cu acelaș, ca și a svântului Ioan Zlatoust, până unde zice diaconul: «Oglașenicii (cei chemați - n.ns) capetele voastre la Domnul pleacăș»*”, cu răspunsul „*Doamne, miluiește*” (sic!). De altfel, trimiterea tipiconală „*ca a lui Zlatoust*” se întâlnește des în rânduială, pentru a nu repeta, dar și din rațiuni de economie de hârtie și cerneală și de fiabilitate a cărții, care, altfel, ar fi devenit mai masivă și greu de manevrat. Se zic, deci, „*ca a lui Zlatoust*”: „*ectenile oglașenicilor*”, rugăciunea de la Heruvic și pomenirile de la Vohodul Mare, ectenia cererilor de după Heruvic, ceea ce face diaconul la trisaghiomul serafimic (adică „*ripidește cu ripida svintele...*”), închinările de la anamneză, stihirile de la rostirile ceasului al III-lea, „*Tatăl nostru...*”, rânduielele închinării, a frângerii Sfântului Agneț, a punerii în potir și a împărțirii, ectenia „*Drepti primind...*”, rugăciunea amvonului.

Ca diferențe, notăm pe cele mai semnificative:

- la „*Să ne iubim unii cu alalș...*” precizează rânduiala iertării reciproce;
- în loc de „*...Sfânta Jertfă cu pace a o aduce*”, rostește: „*Svânta Rădicare cu pace a aduce*”;
- în rugăciunea cea mare din tipicul trisaghionului serafimic, Fiul e numit „*strălucoarea slăvii Tale și haractir statului Tău*”;
- epicleza e pusă înainte de troparul glasului al III-lea;
- la binecuvântarea sfântului potir intervine și diaconul cu „*Amin*”, și înainte și după expresia „*Acel vărsat pentru a lumii viață*”.

Pentru a reliefa aceeași negrăită frumusețe a limbii române din secolul al XVII-lea, iată cum era întocmit Axionul: „*De tine să bucură, Preabunătăținată, toată fapta: îngerescul săbor și omenescul rod, Svințită Biserică și rai cuvântăriș, ficiorească laudă, din carea Dumnezău S-au întrupat și cucon să fece Acel mai înainte de veci fiind Dumnezăul nostru. Că a ta matrică s-au făcut și al tău pânțece mai desfătat decât ceriurile Îl lucră de-l fece...*”.

Spre finalul slujbei se găsea o altă diferență: la sfârșitul Rugăciunii Dipticelor, diaconul zicea: „*cu fața la svintele dverniță*”: „*Și pre toș și toate*”, poporul răspunzând la fel. În rest, finalul e la fel cu acela de la Liturghia Sfântului Ioan. Liturghierul cuprinde și „*Dumnezăiasca Liturghie a Prejdesveșteniilor*”. Lipsește un cuvânt lămuritor sau vreo învățătură, trebuincioase pentru a se preciza: când și în ce condiții se săvârșește această Liturghie a Darurilor mai înainte sfințite, care sunt elementele absolut necesare pregătirii și săvârșirii ei etc. De asemenea, rânduiala trimite adesea la Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur, la: ectenia mare, ectenia

îndrepteze...”, rugăciunea cererii stăruitoare, ectenia și rugăciunea celor chemați, „Cu frică de Dumnezeu...”, otpustul.

Rânduiala acestei Liturghii are lipsă de precizări în ceea ce privește:

- citirea, în stări, a Catismei a 18-a și lucrarea în taină a preotului, de care nu se pomeneste - în schimb se amintește de cele trei antifoane, intercalate cu ectenii mici;

- nu se precizează rânduiala ducerii Sfântului Agneț de la Sfântul Altar la Proscomidar;

- nu se precizează cântarea imnului „*Lumină lină...*”, ci doar cântarea prochimenului și citirea „*bitiei*” (paremia, n.ns);

- nu este clară rânduiala căderii și chipul în care se cântă „*Să se îndrepteze...*”;

- nu sunt date indicații pentru cum să se facă ieșirea cu Sfintele Taine și aducerea lor pe Sfântul Altar;

- lipsește rânduiala împărtășirii clericilor și a poporului.

Probabil această Sfântă Liturghie se săvârșea mai mult în mănăstiri, unde lipsa acestor precizări de rânduială era suplinită de acrvia liturgică și tipiconală a monahilor, transmisă prin viu grai. Cu timpul s-au notat și adăugat, treptat, toate învățăturile și povățuirile necesare înțelegerii și slujirii corecte a acestei Sfinte Liturghii.

Partea a patra a Liturghierului cuprinde o mulțime de rânduieli și rugăciuni: molitva colivelor, două molitve ale cărnii (la Paști), „*molitva cea mare de la duhovnic, ucenicilor de ispovadă*”, „*molitva de furisanie - de iertat - a tot blăstăm și afurisănie omului răposat*”. Ultima filă se adresează „*pentru carii ar vrea să oprească înfălesul Svintelor Taine a lui Dumnezeu*” și citează din „Tovias, glava 12, versul 7”: „*Taina regelui este bine a o păstra, dar lucrurile lui Dumnezeu a le vesti este de laudă*” (dă textul și în latină). Preotului i se oferă și citirea din I Corinteni 14, capitol referitor la „*Darul limbilor. Cum să fie întrebuințat darul limbilor...*”. Mesajul este foarte precis: limba română este un dar pe care Domnul l-a dat acestui popor, pentru a-L slăvi (a se face corelația cu I Corinteni 14, 2, 4, 6, 9, 10, 13, 14). Așadar și limbii române i se cuvine cinstea de a fi „*grăitoare de taine*” și „*grăitoare către Dumnezeu*”.

f. Importanța Liturghierului lui Dosoftei.

Liturgic vorbind, această ediție a Liturghierului este o bijuterie. „*Dosoftei acordă atenție până la amănunt termenilor liturgici și conținutului acestora*”⁵⁷, dar și precizării și consemnării rânduielilor. Lipsurile sunt firești: din secolul al XVII-lea, Liturghierul românesc se perfecționează continuu, iar ediția lui Dosoftei este o treaptă fundamentală în acest proces.

Pentru limba română, cartea este „un dar”, așa cum se exprimă însuși mitropolitul-autor. Un mare dar în șlefuirea limbii, dar și în lărgirea și îmbogățirea ei, prin multitudinea de termeni traduși sau românizați,

din greacă, latină, slavonă sau poloneză⁵⁸. Notăm, în ordinea întâlnirii lor în lucrare, câțiva termeni, cu sensurile lor: *nărăclife* (mânecețe), *mâzde* (daruri), *jărtăvnic* (Altar), *găvozdit* (răstignit), *vipturi* (roade), *uniciunea* (amestecarea), *cerăturile* (cererile), *zvezdă* (stea), *pëveși* (cântăreți, dascăli), *sveštenoinocii* (ieromonahii), *a spodobi* (a se învrednici), *Vernia* (Crezul)⁵⁹. Unii termeni sunt arhaisme deja și au ieșit din uzul limbii, dar alții crează imagini insolite pentru cititorul de astăzi: „*imarea a trup...*” („necurăția trupească”), „*feredeul iarăși nașterii*” („baia nașterii de-a doua”). Dosoftei nu rămâne tribut arsurilor folosite în traducere, ci el creează limbă română; e un făcător de limbă și un îndrăgostit de ea. Cunoaște profund limba română, o folosește cu măiestrie și o dăruiește tuturor românilor. Acesta este marele merit al circulației Liturghierului în toate Principatele: punerea slujbelor „*pe limba rumânească*”, pentru ca tot românul, „*norodul să înțeleagă tainele*”. Savoarea limbii dosofteiene îl proiectează pe ilustrul cărturar în galeria începătorilor literaturii române, pentru care este și considerat „*ctitor al poeziei culte românești*”⁶⁰ și „*ctitor al literaturii noastre*”⁶¹.

4. O analiză comparativă între Liturghierul din 1956 și cel din 2000

Pentru a face o comparație obiectivă între cele două ediții - ambele momente foarte importante în istoria liturghierului românesc, trebuie mai întâi specificat ce aduce nou Liturghierul din 1956 față de edițiile anterioare.

Tipărită cu aprobarea Sfântului Sinod, această ediție (466 p., format 16/70 x 100) este rodul a doi diortositori: Patriarhul Justinian Marina și pr. prof. Petre Vintilescu. Lucrarea de tipărire a durat din noiembrie 1955 până în iunie 1956 și s-a făcut pe hârtie velină, de 64 g, într-un tiraj de 12.000 exemplare⁶². Bazată pe experiența liturgică la altar, de peste 30 de ani, a ambilor revizuitori, lucrarea de diortosire a vizat umplerea marilor lacune de tipic și îndreptarea textului rugăciunilor⁶³.

Așadar, caracteristicile lui sunt următoarele:

- laudele bisericești (Ceasul al IX-lea, Vecerniile Mică și Mare, cu Litia, Utrenia) au tipicul mult mai bine precizat. De exemplu, în liturghiile vechi rânduiala miezonopticii se rezuma la ectenia de la sfârșit;

- sunt expuse, pe larg: rânduiala închinării clericilor și a înveșmântării, spălarea rituală;

- diaconul zice „*Binecuvintează, părinte!*”, nu „..... *Stăpâne*”, decât în cazul slujirii cu arhieru.

La Liturghia Sfântului Ioan (p. 111-175) precizează amănunțit cele două vohoduri, cu și fără diacon:

- introduce la vohod pomenirea patriarhilor Miron și Nicodim;
- rugăciunea sfințirii anaforei e înlocuită cu cea corectă, cea de astăzi;
- dă multe precizări privind: încingerea diaconului cu

orarul, rânduiala împărtășirii, partea finală a Sfintei Liturghii (rugăciunea amvonului), binecuvântarea prinoaselor și otpustul.

Liturghia Sfântului Vasile cel Mare (pp. 179-249) și a Sfântului Grigorie Dialogul (pp. 256-290) sunt expuse pe larg, cu toată rânduiala (ultima și cu o „Învățătură” premergătoare), fără trimiterile cu care se obișnuiseră preoții din liturghierele mai vechi.

La Liturghia Sfântului Vasile modifică o greșeală majoră a ediției din 1950: troparul ceasului al III-lea este așezat înainte de Epicleză și nu după (cum greșit era, cu specificarea, de asemenea greșită, că ar putea fi omis, ca și cuvintele: „*Prefăcându-le cu Duhul Tău*”). La Liturghia Darurilor dă detalii foarte utile privind împărtășirea clericilor și otpustul.

Învățăturile despre Otpusturi, Ecfonise și Ectenii speciale corijează, de asemenea, erori din edițiile anterioare și aduc un plus de rigoare. Sinaxarul cuprinde și sfinții români, canonizați de Sf. Sinod în 1950⁶⁴.

Într-adevăr, ediția din 1956 a Liturghierului român rezolvă multe dintre erorile și insuficiențele edițiilor anterioare, deoarece se bazează pe experiența de altar a diortositorilor și pe experiența de a tipări Liturghiere, la noi, la români. Din exces encomiastic, unii recenzori au supradimensionat însă importanța și valoarea acestei ediții: „*o nouă și unică ediție completă*”⁶⁵, „*o ediție minunată a Liturghierului*”⁶⁶, „... în ceea ce privește ținuta, nu va putea fi depășită niciodată de altă ediție”⁶⁷.

Cu obiectivitate trebuie spus că sunt sesizabile multe scăpări și inconsecvențe. Mai întâi, are mai mult de zece pagini întregi albe, file (netipărite pe verso), ceea ce rupe din unitatea și curgerea cărții, mai ales că unele nu sunt numerotate. Aceasta duce și la imposibilitatea de a calcula exact numărul de pagini ale volumului. În mai vechile ediții paginile albe erau umplute cu gravuri: chipul Mântuitorului (pe verso-ul paginii de titlu), icoana hramului orașului sau mănăstirii unde se tipărea (după învățăturile de tipic), Iisus Hristos euharistic (înainte de Rânduiala Sfintei Împărtășanii). Încercarea de a acoperi jumătăți albe de pagină sau chiar trei sferturi cu vignete mărite, dă disproporționalitate în ornamentistica interioară.

În liturghierele vechi sfinților alcătuitori ai Liturghiilor li se rezerva o pagină întreagă. În ediția de față, fiecare dintre cele trei Liturghii se deschide cu aceeași vigneta - Mântuitorul Învățător - iar chipurile Sfântului Ioan Hrisostom, al Sfântului Vasile cel Mare sau al Sfântului Grigorie sunt mici și nereprezentative.

Lipsa unor elemente de ornamentație (litere majuscule), nepotrivirile de mărime a literei - vezi ecteniile speciale, răpesc din frumusețea tipografică a ediției⁶⁸.

Deși textul a fost bine filtrat și prelucrat, îndreptat și corectat, unele cuvinte, expresii, rugăciuni se cereau șlefuite. Republicarea ediției

1956 în 1967, 1974 (revizuite, cu binecuvântarea patriarhului Justinian, de către pr. dr. Petre Vintilescu) și 1980 (revizuit, cu binecuvântarea patriarhului Iustin, de pr. dr. Ene Braniște) s-a făcut, în principal cu aceleași dizarmonii lingvistice în text⁶⁹, dar cu unele coafări de aspect grafic.

De aceea se cuvenea ca de toate acestea să se țină seama, într-o nouă ediție a Liturghierului românesc. Aceasta este ediția 2000, care are două conotații jubiliare: mai întâi este publicată în anul mântuirii 2000, la cumpăna dintre două milenii și, apoi, apare în al 14-lea an de patriarhat al P.F. Patriarh Teoctist. Ediția (544 p., format 16/70 x 100), care apare cu înalta binecuvântare patriarhală, a fost îngrijită, „*cu mîgală și pricepere*” de pr. prof. univ. dr. Nicolae D. Necula, decanul Facultății de Teologie din București, apoi „*cercetată cu acrivie*” de P.S. Laurențiu al Caransebeșului și P.S. Vincențiu Ploieșteanul - vicar patriarhal⁷⁰. În principal, lucrarea de diortosire a urmărit trei elemente: îndreptarea unor scăpări ale edițiilor trecute, perfecționarea textului liturgic și îmbogățirea cu unele precizări tipiconale absolut necesare, care lipseau. Conținutul Liturghierului este cel clasic: rânduiala celor trei Sfinte Liturghii, slujbele de seară și de dimineață, canonul Sfintei Împărtășanii, învățătura despre otpusturi, ecfonise, stihuri, tropare, condace, povățuiri. Noutățile pe care le aduce ediția 2000 a Liturghierului sunt:

- o mult mai bună frazare a textului liturgic, prin introducerea corectă, a semnelor ortoepice, în special a virgulelor, ceea ce dă dulceață, expresivitate și fluență rostirii. Spre exemplificare notăm acuitatea ortoepică de la rugăciunile: din timpul cântării heruvimice, a punerii înaintea, din timpul trisaghionului serafimic, anamneza, din timpul ecteniei cererilor;

- s-au adaptat unele expresii folosite neinspirat până acum, impuse din dorința de a actualiza limba. De exemplu s-a introdus iarăși minunata sintagmă psalmică „*De noapte mîneacă duhul meu*”, în loc de „*Dis-de-dimineață aleargă sufletul meu*” și s-au corectat unele acorduri, de ex. „*Cu harul și cu îndurările și cu iubirea de oameni ale Unuia Născut Fiului Tău...*” în loc de „*Cu harul și cu îndurările și cu iubirea de oameni a Unuia Născut...*”;

- formula de pomenire, la ectenii și la vohod, pentru stăpânire este aceea aprobată de Sf. Sinod: „*Pentru binecredinciosul popor român de pretutindeni, pentru ocârmuitoarii țării noastre, pentru mai-marii orașelor și ai satelor și pentru iubitoarea de Hristos oștire*” ... ;

- în rugăciunile de la Proskomidie și de la Litie, cât și în Sinaxarul de la sfârșitul volumului s-au adăugat și numele sfinților români, canonizați în 1992;

- s-au făcut completări juste și oportune privind îndrumările tipiconale de la căderea la Apostol, Utrenia din perioada Penticostarului, Vohodul mic, scoaterea Sfintei Cruci la 14 septembrie⁷¹.

Evoluția limbii, într-o dinamică crescândă, în spectrul masivelor împrumuturi din limbile moderne, modificarea foarte mare de

mentalitate și de comunicare, riscul ca limbajul liturgic să fie tot mai vetust și neînțeles fac ca procesul de diortosire să nu se încheie aici. Vor apărea, necesarmente, ediții noi ale Liturghierului românesc adaptate, la nivel lingvistic, la omul mileniului III. Aceasta însă, fără a face compromisuri cu textul Liturghiilor sau cu rânduielile sfinte care s-au definitivat și care nu se pot schimba. Comparativ cu ediția 1956, ultima ediție vine deci cu multe ameliorări și îmbunătățiri de fond, ceea ce îi dă o mare valoare liturgică, culturală, românească. La valoarea textului atât de bine prelucrat se adaugă condițiile grafice de excepție: hârtie cerată din import, bună și rezistentă, chenare, vignete, majuscule de mare finețe și frumusețe, textul bicolor (negru-roșu) fac din folosirea acestei ediții o adevărată bucurie duhovnicească. Deschiderea cu care a fost primit de către preoțime, profesori și studenți se concretizează în aceea că la interval de nici trei ani ediția a cunoscut mai multe tiraje, toate epuizate. Elementele perfectibile, enunțate și de către diortositori (ex. românizarea schemei pentru Proskomidie) sau semnalate de către liturghisitori se vor aduna, analiza și aplica, pentru o nouă ediție, în anii care vor veni.

IV. Concluzii

Așadar, problema Liturghierului românesc este foarte complexă și necesită un studiu asiduu, dintr-o dublă importanță.

Mai întâi pentru cultura românească și europeană trebuie afirmat că primul Liturghier ortodox tipărit e acela în slavonă, al lui Macarie, Târgoviște, 1508. Este prima carte tipărită pe teritoriul țării noastre. În cei aproape 500 de ani de tipar românesc, Biserica a oferit culturii naționale peste 80 de ediții tipărite ale Liturghierului românesc și cca 50 de manuscrise-liturghier, unele de o excepțională valoare. Prezența Liturghierului între cele mai mult publicate cărți de cult românești, foarte deasa lui întrebuițare la Sfânta Liturghie, unde participă întotdeauna un număr mare de credincioși și-au adus aportul la accelerarea fenomenului de maturizare a limbii române și la cristalizarea multor forme lingvistice, cât și la completarea limbajului tehnic liturgic-românesc; și mai presus de toate, a afirmat limba română, între celelalte limbi care dominau cultul ortodox, cu pretenția de a fi fost „sacre”. De aceea, dintre zecile de ediții, unele sunt reale evenimente în cultura românească: 1508, 1570, 1680, 1706, 1834, 1937, 2000. Compendiile de bibliografie veche românească, lucrările care se preocupă de vechea limbă românească sau de perioadele de cultură din istoria patriei, începând cu secolul XVI, oferă bogate informații asupra istoriei Liturghierului românesc⁷². Preocuparea multor oameni de cultură pentru cartea bisericească, în speță Liturghierul, este o mărturie foarte prețioasă asupra importanței acestuia pentru cultura românească, pentru a stabili nivelul cultural al vieții bisericești într-o anumită epocă, gradul de maturizare a limbii, datele aproximative ale unor împrumuturi lexicale, sensurile

arhaice ale unor cuvinte astăzi ieșite din uz etc.

În al doilea rând, Liturghierul românesc are un loc bine precizat în viața și istoria Bisericii. Este cartea cea mai folosită de către preoți, de pe care se slujește Sfânta Liturghie, inima cultului divin. Pentru istoria Bisericii strămoșești, Liturghierul atestă etapele ei de evoluție liturgică, canonică, diplomatic-bisericească. Prin faptul că, domnitori iubitori de cultură comandau manuscrise-liturghier, întru pomenirea numelor lor și a neamului lor, prin faptul că mari ierarhi sau cărturari au făcut eforturi însemnate în a publica Liturghiere, traducând din greacă sau slavonă, comparând izvoarele similare din Bisericile vecine-surori, diortosind neconținut, căutând forme de literă, soluții imagistice și ornamentale originale, cât mai frumoase, Liturghierul rămâne un element reprezentativ din ceea ce înseamnă cultura bisericească la români. De aceea este oportună studierea Liturghierului românesc, într-o lucrare de doctorat.

V. Bibliografie generală

LUCRĂRI ÎN VOLUM

*** *Antim Ivireanu* (studiu introductiv G. Ștrempele), București, 1972.

*** *Contribuții la istoria culturii române*, București, 1971, p. 279-339 - *Liturghierul lui Macarie*.

*** *Documenta Romaniae Istorica*, București, 1975, 1976.

*** *Liturghierul lui Macarie* (reproducere fotografică), București, 1961, studiu introductiv.

*** *Țipar și cărturari*, București, 1977.

*** *Călăuza bibliotecarului*, 1958, p. 21.

*** *Călăuza tipografului*, București, 1956.

*** *Dosoftei. Psaltirea în versuri, 1673*, Iași, 1974, ediția critică de N.A. Ursu, cu un cuvânt înainte de P.F. Patriarh Justinian.

Bălan, Ioan, *Limba cărților liturgice*, Blaj 1906.

Baicu, D., Bunea, V., *Cartea veche românească din sec. XVI-XVII, în colecțiile Arhiepiscopiei Sibiului*, Ed. Centrului Mitropolitan Sibiu, 1980.

Bârsănescu, Ștefan, «*Schola latina*» de la Cotnari. *Biblioteca de curte și proiectul de Academie al lui Despot-Vodă. Zori de cultură umanistă în Moldova sec. XVI*, București, 1957.

Bejan, Dimitrie, *Edițiile românești ale Molitvenicului*, București, 1937

Bezviconi, G., *Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse*, București, 1962.

Bianu, I. și **Hodoș**, N., *Bibliografia română veche*, București, 1908, 1910, 1944, vol. I, II, III și IV.

Bodogae, Teodor, *Ajutoarele române la m-rile din Sf. Munte*, Sibiu, 1940.

Bogdan, Ioan, *Documente și registre privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și Ungaria, în sec. XV și XVI*, București, 1902.

Cartoian, Nicolae, *Istoria literaturii române vechi*, Ed. Minerva, București, 1980.

Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ed. a II-a, Ed. Minerva, București, 1982.

† **Coman**, Episcop, Vasile, *Scrieri de teologie liturgică*, Oradea, 1983.

Ciobanu, Ștefan, *Dosoftei, mitropolitul Moldovei și activitatea lui literară*, Iași, 1918.

Duțu, Alex, *Conotații ale culturii române în sec. XVIII*, București, 1968.

Dudaș, Florian, *Vechile tipărituri românești în Țara Bihorului*, Oradea, 1979.

Hodoș, Nerva, Ionescu Gr., *Almanah tipografic*, 1902.

Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii religioase a românilor până în 1688*, București, 1909.

Idem, *Istoria literaturii românești*, ed. a II-a, București, 1925.

Idem, *Istoria literaturii românești*, Vol. I, ed. a II-a, București, 1925

- Idem**, *Lupta pentru limba română*, București, 1906.
- Idem**, *Miniatura românească*, București, 1933.
- Manolache**, Teodor, *Bibliografia Mitropolitului Veniamin Costachi*, București, 1946.
- Mareș**, Alexandru, *Liturghierul lui Coresi*, București, 1969.
- Mazilu**, D. R., *Diaconul Coresi*, Ploiești, 1933.
- Mihăilă**, G., Zamfirescu, D., *Literatura română veche*, vol. I, București, 1969.
- Mihailovici**, Paul, *Legături culturale bisericești dintre români și ruși, în sec. XV-XX*, Chișinău, 1932.
- Necula**, pr. dr. Nicolae, *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică* (2 vol.), Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 1996 și 2000.
- Nicolaescu**, Stoica, *Diaconul Coresi și familia sa*, București, 1909.
- Panaitecu**, P.P., *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965 și 1995.
- Idem**, *Liturghierul lui Macarie*, București, 1963 (volum editat de Academia R.S.R., cu reproducerea textului integral).
- Idem**, *Octoihul lui Macarie și originile tiparului în Țara Românească*, București, românească și sud-europeană, sec. XVII - XX, Ed. Eminescu, București, 1985.
- Plămădeală**, Dr. Antonie, *Clerici ortodocși, cititori de limbă și cultură românească*, București, 1997.
- Idem**, *Dascăli de cuget și simțire românească*, E.I.B.M.B.O.R București, 1981.
- Popescu**, Pr. Niculae M., *Diortosind Molitfenicul*, Editura Seminarului de Istoria Bisericii Române de la Facultatea de Teologie din București, București 1938.
- Popescu-Vâlcea**, G., *Anastase Crimca*, București, 1972
- Idem**, *Slujebnicul mitropolitului Ștefan al Ungrovlahiei*, București, 1974.
- Predescu**, Lucian, *Diaconul Coresi*, București, 1933.
- Procopoviciu**, Pr. Prof. Petre, *Introducere în studiul literaturii vechi*, 1922.
- Simionescu**, Dan, *Diaconul Coresi*, București, 1933.
- Idem și Băluță**, Gh., *Pagini din istoria cărții românești*, București, 1981.
- Sulică**, N., *Coresi, scriitor sau tipograf*, Brașov, 1901.
- Idem**, *O nouă publicație românească în sec. XVI-lea - „Liturghierul lui Coresi”*, Tg. Mureș, 1927.
- Tomescu**, Mircea, *Istoria cărții românești de la începuturi până la 1918*, București, 1968.
- Țepelea**, Gabriel, *Studii de istorie și limbă literară*, București, 1970.

STUDII ȘI ARTICOLE

- Anania**, arhid. V., *Catolicismul și problema limbilor liturgice (note și comentarii)*, în O. IX (1957), nr. 1, p. 185-189
- Barnea**, I., *Cultura în cuprinsul Mitropoliei Ungrovlahiei*, în B.O.R. LXXVII (1959), nr. 7-10, p. 827-888.
- Basarab**, Mircea, *Prefețele Mineelor de la Râmnic (1776-1780)*, în M.O. XIX (1967), nr. 9-10, p. 763-768.
- Băbuș**, Protos. Gr., *Limbile liturgice*, în G.B. XIV (1955), nr. 5-6, p. 360-376.
- Bălașa**, Pr. D., *Contribuția cronicarului Dionisie, ecleziazarhul Mitropoliei din București, la îmbogățirea Molitfenicului românesc (Un alt manuscris nedit)*, în B.O.R. XCIX (1981), nr. 5-6, p. 34-39.
- Bănățeanu**, H. I., *Din istoria străduințelor pentru înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin în cărțile românești de ritual bisericesc*, în M.B. IX (1959), nr. 7-8, p. 20-25.
- Bănescu**, Pr. Dr. Marcu, *Problema anacronismelor în limbajul bisericesc*, în M.B. XXXIII (1983), nr. 7-8, p. 475-484.
- Bogdan**, Pr. Petru, *Limba noastră bisericească*, în M.B. XIV (1964), nr. 9-10, p. 545-561.
- Braniște**, Pr. Prof. Ene, *Cărți de cult tipărite între 1948-1968*, în S.T. XX (1968), nr. 5-6, p. 471-482.
- Idem**, *Literatura liturgică în teologia românească*, în B.O.R. LXXXIX (1971), nr. 1-2,

p. 121-134.

Idem, *Liturghierul slavon tipărit de Macarie la 1508 (studiu liturgic)*, în B.O.R LXXXVI (1958), nr. 10-11, p. 1035-1068.

Idem, *Noua ediție a Liturghierului românesc în comparație cu cele anterioare (studiu comparativ)*, în S.T. IIIV (1951), nr. 9-10, p. 563-580.

Idem, *O prețioasă ediție fotocopie a Liturghierului lui Macarie 1508*, în B.O.R. LXXXI (1963), nr. 3-4, p. 380-383.

Idem, *Rolul Athosului în istoria cultului ortodox*, în Ortodoxia V (1953), nr. 2, p. 220-237.

Buzescu, Pr. Prof., N.C., *Premise ecumeniste în unele cărți de cult ortodox*, în O. XXVII (1975), nr. 2, p. 289-315.

Idem, *Premise ecumeniste în unele cărți de cult ortodox (partea a II-a)*, în Ortodoxia XXVII (1975), nr. 3, p. 415-445.

Căciulă, pr. N. Olimp, *Cartea de cult în ultimul deceniu (1948-1958)*, în G.B. XVII (1958), nr. 6-7, p. 555-559.

Idem, *Cuvânt de pomenire a lui Antim Ivireanul, mitropolitul Moldovei*, în B.O.R. (LXXXIV), 1966, nr. 9-10, p. 953 - 957.

Idem, *Cartea de cult în ultimul deceniu (1948-1958)*, „Liturghierul (1950); Liturghierul (1956)” (recenzii) în G.B. XVII (1958), nr. 6-7, p. 555-559.

Cândea, Pr. Prof. Dr. Spiridon, *Primul Liturghier românesc tipărit*, în M.A., IV, (1959), nr. 9-10, 724-771.

Idem, *Textul Liturghierului românesc publicat de diaconul Coresi*, în M.A., V, (1960), nr. 1-2, 70-92.

Idem, *Limba veche liturgică și inovațiile introduse în ea de fosta Biserică Unită*, în rev. S. T. X, (1952), nr. 9-10, 530-560.

Idem, *Liturghie, liturghisire, liturghier și liturgică*, în M.B. XIV (1964), nr. 9-10, p. 587-591.

Idem, *Limba veche liturgică și inovațiile introduse în ea de fosta Biserică Unită*, în rev. S. T., seria a II-a, nov.- dec., anul IV, (1952).

Cocora, Pr. Gabriel, *Episcopul Dionisie Romano. La 150 de ani de la nașterea sa* în B.O.R. LXXXVI (1957), nr. 3-4, p. 327-350.

Costin, Drd., Vasile, *Problema limbilor liturgice în lumina preocupărilor ecumeniste actuale*, în S.T. II (1966), nr. 7-8, p. 420-433.

Cristescu, Constanța, *Aspecte ale gândirii ciclice în versiunea arădeană a Liturghiei Sfântului Ioan Gură de Aur*, în volumul „Facultatea de Teologie la 10 ani de existență” (sesiune de comunicări), Editura Universității Aurel Vlaicu, Arad, 2001, p. 76-82.

Cunescu, Pr. Gheorghe, *Note asupra activității Mitropolitului Dosoftei al Moldovei - la 350 de ani de la naștere (1624)*, în B.O.R. XCII (1974), nr. 11-12, p. 1416-1421.

Dobjanschi, Ana; Simion Victor, *Arta în epoca lui Vasile Lupu*, în ST XXXIV (1982), nr. 5-6, p. 454-455.

Dură, Pr. Asist., Nicolae, *Trei manuscrise liturgice românești din sec. XVII-XVIII*, în S.T. XXXVIII (1986), nr. 1, p. 119-128.

Idem, *480 de ani de la tipărirea Liturghierului slavon, prima carte imprimată de călugărul Macarie la îndemnul voievodului Radu cel Mare (1508)*, în B.O.R. CVI (1988), nr. 7-8, p. 53-61.

Erbicenu, Constantin, *Cea mai veche explicare a Liturghiei și a tot ritualul din Biserica Ortodoxă în limba Românească de ieromonahul Ioanichie Cacavela*, în B.O.R. XIII (1890), nr. 1, p. 152-156.

Fecioru, Pr. D., *Catalogul manuscriselor din Biblioteca Patriarhiei Române*, în S.T. XIX (1959), nr. 5-6, p. 344-387.

Godeanu, Pr. Virgil, *Cu privire la Liturghierul slavonesc al ieromonahului Macarie 1508*, în G.B. XVII (1958), nr. 6-7, p. 597-600.

Ionescu Pr. I., *Însemnări. Un exemplar al liturghierului lui Antim Ivireanul*, în M.O. XIX (1967), nr. 9-10, p. 762-763.

Idem, Pr. Prof. I., *Liturghierului Mitropolitului Dosoftei. Operă de conștiință românească*, în B.O.R. CX (1993), nr. 10-12, p. 88-92.

Idem, *Trei sute de ani de la tipărirea Liturghierului de Mitropolitul Dosoftei (1679-1979)*, în G.B. XXXVIII (1979), nr. 9-10, p. 995-1015.

Iorga, Nicolae, *O tipăritură necunoscută a mitropolitului Mitrofan*, în B.O.R. LVII (1939), nr. 1-2, p. 1-3.

Iufu, I., *Mănăstirea Moldovița - Centru cultural important din perioada culturii româniei în limba slavonă (sec. XV-XVIII)*, în M.M.S. XXXIX (1963), nr. 7-8, p. 428-455.

† **Iustinian**, Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei, *Mitropolitul Dosoftei al Moldovei și Sucevei. 350 de ani de la nașterea sa (1624-1974)*, în M.M.S. L (1974), nr. 9-12, p. 729-738.

Lăudat, I. D., *Manuscrise și tipăriri ale Sfântului Vasile cel Mare în limba română*, în M.M.S. LV (1979), nr. 1-2, p. 114-117.

Mangăru, B., *Graiul bisericesc*, în B.O.R. XXXVIII (1915), nr. 8-9, p. 802-813.

Manolache, Teodor, N., *Activitatea literar-teologică a mitropolitului Dosoftei sub aspect patristic și post-patristic*, în Ortodoxia XXVII (1975), nr. 2, p. 389-393.

Mălinaș, Marin, *Manuscrise liturgice din Bihor*, în B.O.R. XCII (1974), nr. 11-22, p. 1129-1138.

Mihail, pr., Paul, *Tiparul în ediția Liturghierului din 1956 (recenzii)* în M.M.S. XXXIII (1957), nr. 10-11, p. 883-891.

Idem și **Mihail**, Zamfira, *Arhieraticonul român de la 1705 copiat de Axinte Uricariul*, în B.O.R. XCII (1974), nr. 11-12, p. 1405-1413.

Misaroș, Pr. Drd. Teodor, *Cărți vechi de slujbă bisericească în Biserica Ortodoxă Română din Korosszegapati - R.P. Ungară*, în Ortodoxia XXV (1973), nr. 2, p. 300-308.

Mitric, Olimpia, *Manuscrise și cărți vechi în colecțiile bibliotecii mănăstirii Dragomirna*, M.M.B. LXVI (1990), nr. 5-6, p. 160-164.

Moca, Dumitru, *Manuscrise românești ale Sfintei Liturghii în Transilvania în secolele XVII-XVIII*, în volumul „Facultatea de teologie la 10 ani de existență” (sesiune de comunicări), Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2001, p. 75-99.

Moldovan Pr. asist., Ilie, *Biserica Ortodoxă Română și limba națională ca expresie morală a unității poporului român*, în G.B. XXXVI (1977), nr. 10-12, p. 860-879.

Molin, Virgil, *Încă două exemplare din Liturghierul de la, 1508 și un nou exemplar din Evangheliarul macarian (1512)*, în B.O.R. LXXXVII (1959), nr. 2, p. 231-237.

Idem, *Personalitatea diaconului Coresi și rolul lui în cultura românească*, în B.O.R. LXXXVII (1959), nr. 3-4, p. 287-321.

Idem, *Tradiția artistică a Moldovei în tipăriturile ieromonahului Macarie. La 450 ani de la introducerea tiparului bisericesc*, în M.M.S. XXXV (1959), nr. 5-6, p. 303-313.

Idem, *Înlocuirea alfabetului chirilic cu alfabetul latin în tipăriturile noastre bisericești*, în M.O. XIV (1962), nr. 10-12, p. 624-640.

Idem, *Antim Ivireanul - Editor și tipograful Râmnic (1705-1708)*, în M.O. XVIII (1966), nr. 9-10, p. 825-834.

Idem, *La un secol de la începuturile eliminării chirilice din tiparul cărților bisericești*, în G.B. XXVII (1968), nr. 1-2, p. 61-71.

Idem, *Observații și opinii noi în legătură cu tipăriturile ieromonahului Macarie (1508-1512)*, în M.M.S. XLIII (1967), nr. 5-6, p. 382-388.

Idem, *Un aspect din complexul artei religioase românești. Litera inițială (majusculă) din miniatura moldovenească și tiparul de la Neamț*, în M.M.S. XXXVII (1961), nr. 5-6, p. 437-446.

Idem și **Simionescu**, Dan, *Tipăriturile ieromonahului Macarie pentru Țara Românească. La 450 de ani de la imprimarea Liturghierului, 1508*, în B.O.R. LXXXVI (1958), nr. 10-11, p. 1005-1034.

Morărescu, Dragoș, *Xilogravura cărții vechi românești, experiențe a spiritualității noastre*, în „Contemporanul”, nr. 25/1986.

N.D., *Liturghier* (recenzie), București, Editura Institutului Biblic și de Misiune ortodoxă, 1956, 500 p., în M.M.S. XXXIII (1957), nr. 8-9, p. 662-663.

Necula, Pr. Prof. Dr. Nicolae D., *Ce aduce nou în ultima ediție a Liturghierului în*

- limba română*, în *Vestitorul Ortodoxiei* XII (2000), nr. 256/1 noiembrie 2000, p. 7.
- Nicola**, prof. Ion, *Limba noastră bisericească*, în M.B. XV (1965), nr. 7-9, p. 602-605.
- Idem**, *Personalitatea lui Dimitrie Cantemir. La împlinirea a 250 de ani de la moartea sa*, în M.B. XXIII (19735), nr. 7-9, p. 471-480.
- Pană**, Diac. Drd. Marin, *Manuscrise liturgice din biblioteca Patriarhiei Române* în G.B. XXXIV (1975), nr. 7-8, p. 824-834.
- Păcurariu**, Asist., Mircea, *Importanța Mitropolitului Antim Ivireanul pentru Biserica și cultura românească*, în M.B. XVI (1966), nr. 7-9, p. 493-515.
- Pistrui**, Pr. Lect. Chiril, *101 manuscrise din Transilvania - sec. XII-XVII*, în B.O.R. XCIX (1981), nr. 5-6, 643-653.
- Idem**, *Liturghierul lui Macarie (1508) și tipografia din Țara Românească*, în M.A. III (1958), nr. 5-6, 453-458.
- Idem**, *Limba slavă veche, Perioada slavonă la români. Texte paleoslave și româno-slave. Glosar slavo-român*, autor I. D. Negrescu, (recenzii), în M.A. VIII (1963), nr. 7-8, 595-597.
- Popa**, Atanasie, *Monumente de limbă românească. Codicele Astra din Sibiu*, în M.A. VIII (1963), nr. 7-8, 524-545.
- Popescu**, Mg. Gabriel, *Un Liturghier aromânesc inedit*, în B.O.R. LXXXI (1963), nr. 1-2, 154-155.
- Popescu**, Prof. Teodor M., *Însemnări pentru o nouă ediție a Liturghierului*, de Petre Vintilescu (recenzie) în B.O.R. LXV (1947), nr. 1-3, p. 106-109.
- Popescu-Vâlcea**, Gh., *Școala miniaturistică de la Dragomirna*, în B.O.R. LXXXVI (1968), nr. 7-8, 961-972.
- Idem**, *Școala miniaturistică de la Dragomirna*, în B.O.R. LXXXVI (1968), nr. 1-2, p. 197-209.
- Idem**, *Școala miniaturistică de la Dragomirna*, în B.O.R. LXXXVI (1968), nr. 11-12, 1343-1359.
- Procopoviciu**, Pr. Prof. Petre, *Ediția nouă a Liturghierului* (recenzie), în M.A. II (1957), nr. 5-8, p. 559-564.
- Rădulescu**, Prof., Cornel, *Primele traduceri românești ale cârților de ritual, sec. XVI-XVIII (studiu istoric, liturgic și lingvistic.)*, în G.B. XXXIV (1975), nr. 3-4, p. 349-355.
- Idem**, *Primele traduceri românești ale cârților de ritual, sec. XVI-XVIII (studiu istoric, liturgic și lingvistic, p. II)*, în G.B. XXXIV (1975), nr. 5-6, p. 566-591.
- Idem**, *Primele traduceri românești ale cârților de ritual, sec. XVI-XVIII (studiu istoric, liturgic și lingvistic, p. III)*, în G.B. XXXIV (1975), nr. 7-8, p. 779-806.
- Rezuș**, Pr. Prof., Petru, *Vechea tipografie din Rădăuți*, în M.M.S. XXXV (1959), nr. 5-6, p. 298-302.
- Serafinceanu**, Pr. Prof. Dr. I., *Un manuscris slav important din Biblioteca mănăstirii Neamț: Liturghierul lui Ion Logofătul*, în M.M.S. XXXVIII (1962), nr. 5-6, 365-408.
- Staicovici**, Ianca, *Tipărituri noi la Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, (recenzii)*, în B.O.R. XCII (1974), nr. 11-12, p. 1414-1427.
- Stăniloae**, Pr. Prof., Dumitru, *Liturghia și unitatea religioasă a poporului român*, în B.O.R. LXXIV (1956), nr. 10-11, p. 1250-1265.
- Streza**, Pr. Drd. Liviu, *Manuscrise liturgice românești în biblioteca Arhiepiscopiei Sibiului*, în M.A. XIX (1974), nr. 4-6, p. 233-249.
- Idem**, *Tâlcuirea liturgică din manuscrisul nr. III, Biblioteca Arhiepiscopiei Sibiului*, în S.T. XXVI (1974), nr. 1-2, p. 79-88.
- Șerbănescu**, Pr. Nicolae, *Mitropolitul Teodosie al Țării Românești (1658-1672: 1679-1708)*, în S.T. IV (1952), nr. 5-6, p. 331-351.
- Idem**, *Trei sute de ani de la apariția Psaltirii în versuri a Mitropolitului Dosoftei al Moldovei*, în B.O.R. XLI (1973), nr. 11-12, p. 1216-1237.
- Idem**, *Trei Sfinte Liturghii*, în studiul *Antim Ivireanul - tipograf*, în B.O.R. (LXXIV), 1956, nr. 9-10, p. 716-717.
- Șesan**, Prof. Dr. Milan, *Introducerea limbii române în Biserică*, în M.A. II (1957), nr. 11-12, p. 818-833.
- Idem**, *Limba poporului în biserică*, în M.M.S. XXXII (1956), nr. 3-4, p. 3-10.

- Idem**, *Despre limba liturgică la români (expunere istorică)*, în M.A. XX (1975), nr. 1-2, p. 7-28.
- Teodorescu**, Barbu, *Circulația vechii cărți bisericești de București (1508-1830)*, în G.B. XX (1961), nr. 9-10, p. 879-921.
- Idem**, *Prima tipografie a Țării Românești (Macarie 1508 - 1512)*, în B.O.R. LXXXVI (1958), nr. 10-11, p. 983-1004.
- Idem**, *Cartea românească înainte de apariția tiparului (sec. X-XVI)*, în G.B. XVIII (1959), nr. 7-12, p. 620-632.
- Tontsch**, Herman, *Tipografia din Brașov (1533)*, în „Boabe de grâu”, V (1934), an 4, p. 20.
- Vasile**, Prof. dr. Petrică, *Mitropolitul Antim Ivireanul (1660-1716) și cărțile auxiliare ale cultului bisericesc în limba română*, în *Altarul Banatului*, XII (LI), serie nouă, nr. 4-6, 2001, p. 49 - 52.
- Vintilescu**, Pr. Prof., Petre, *Contribuții la revizuirea Liturghierului român Proscomidia. Liturgia Sf. Ioan Gură de Aur (studiu și text)*, Tipografia Cărilor Bisericești, București, 1931.
- Idem**, *Însemnări pentru o nouă ediție a Liturghierului*, Tipografia Cărilor Bisericești, 1947.
- Idem**, *Cartea numită Liturghier*, în S.T. XI (1959), nr. 9-10, p. 507-524.
- Idem**, *Pentru o nouă ediție în pregătire a Liturghierului*, în B.O.R. LXXXIII (1955), nr. 3-4, p. 295-310.
- Vornicescu**, protos. Nestor, *Arhimandritul Venedict Teodorovici, egumenul Moldoviței, 1769-1785*, în M.M.S. XXXIX (1963), nr. 7-8, p. 513-529.
- Idem**, *Mitropolitul Dosoftei, traducător și editor al unor texte patristice*, în M.M.S. L (1974), nr. 9-12, p. 748-752.
- Zugrav**, Pr. Prof. I., *Trei manuscrise liturgice de la episcopul Efrem al Rădăuțiului*, în M.M.S. XXXIX (1963), nr. 7-8, p. 456-472.
- Idem**, *Un interesant manuscris liturgic din Biblioteca Universității Iași*, în M.M.S. XXXI (1955), nr. 5-6.

NOTE:

* Referat susținut în cadrul cursurilor de doctorat, la disciplina Liturgică, sub îndrumarea pr. prof. univ. dr. Nicolae D. Necula, decanul Facultății de Teologie „Iustinian Patriarhul” din București, care a și dat avizul pentru publicare

1. **Pr. prof. dr. Ene Braniște**, *Liturgica generală*, Editura Eparhiei Dunării de Jos, Galați, 2002, Ediția a III-a, vol. I, p. 273.
2. **Dr. Vasile Mitrofanovici**, *Liturgica Bisericeii Ortodoxe (cursuri universitare)*, Editura Consiliului Eparhial Ortodox Român din Bucovina, Cernăuți, 1929, p. 266.
3. **Pr. Prof. Dr. Spiridon Căndea**, *Liturgie, liturghisire, Liturghier, Liturgică*, în M.B. XIV, (1964), nr. 9-10, p. 587.
4. A se vedea ediția 2000 a Liturghierului românesc, apărută la E.I.B.M.O. al BOR, București, cu binecuvântarea P.F. Patriarh Teoctist, având ca diortositor pe pr. prof. univ. dr. Nicolae D. Necula, Decanul Facultății de Teologie din București
5. **Pr. prof. dr. Ene Braniște**, *Participarea la Liturgie*, Editura România Creștină, București, 1999, p. 50.
6. A se vedea studiul **pr. dr. Petre Vintilescu**, *Cartea numită Liturghier*, în S.T. XI (1959), nr. 9-10, îndeosebi p. 512-513-514.
7. *Ibidem*, p. 513.
8. A se vedea pledoaria aceluiași **pr. prof. dr. Petre Vintilescu**, în *Istoria Liturghiei în primele trei veacuri creștine*, Editura Nemira, București, 2001.
9. **Idem**, *Cartea numită Liturghier*, p. 517.
10. **Virgil Molin, Dan Simionescu**, *Tipăriturile ierom. Macarie pentru Țara Românească (la 450 de ani de la imprimarea Liturghierului, 1508)*, în B.O.R. LXXXVI (1958), nr. 10-11, p. 1016.
11. **Pr. Virgil Godeanu**, *Cu privire la Liturghierul slavonesc al ierom. Macarie (1508)*, în G.B. XVII (1958) nr. 6-7, p. 599.
12. **Pr. Nicolae Dura**, *480 de ani de la carte imprimată în Țara Românească de*

tipărirea Liturghierului slavon, prima călugărul Macarie, la îndemnul

- voievodului Radu cel Mare, 1508, în B.O.R. CVI (1988), nr. 7-8, p. 56.
13. **Cornelia Papacostea Danielopolou, Lidia Demeny, Carte și tipar în societatea românească și sud-europeană, în sec. XVII - XIX**, Editura Eminescu, București, 1985, p. 51.
 14. **P.P. Panaitescu, Contribuții la începuturile tipografiei slave în Țara Românească** în vol. Studii și cercetări de bibliografie, I, București, 1955, p. 235.
 15. **Grigore Crețu, Tipografiile din România, de la 1801 și până astăzi**, București, 1910. p. 25.
 16. **Virgil Molin, Dan Simionescu, op. cit.**, p. 1006.
 17. **Pr. C. Pistrui, Liturghierul lui Macarie (1508) și tipografia din Țara Românească**, în M.A. III (1958), nr. 5-6, p. 453.
 18. **Virgil Molin, Dan Simionescu, op. cit.**, p. 1027.
 19. **Virgil Molin, Observații și opinii noi în legătură cu tipăriturile ieromonahului Macarie**, în MMS XLIII (1967), nr. 5-6, p. 382,385. Pentru detalii a se vedea, de același autor, studiul *Tradiția artistică a Moldovei în tipăriturile ierom. Macarie (la 450 de ani de la introducerea tiparului bisericesc)*, în M.M.S. XXXV (1959), nr. 5-6, p. 303-313.
 20. Am folosit textul din studiul **pr. dr. Ene Braniște, Liturghierul slavon tipărit de Macarie la 1508, studiu liturgic**, în B.O.R. LXXVI (1958), nr. 10-11, p. 1035-1068.
 21. **Barbu Teodorescu, Prima tipografie a Țării Românești**, în B.O.R. LXXVI (1958), nr. 10-11, p. 992-1004.
 22. **Pr. Ene Braniște, Liturghierul slavon....**, p. 1037.
 23. **Idem, O prețioasă ediție fotocopie a Liturghierului lui Macarie, 1508**, în B.O.R. LXXXI (1963), nr. 3-4, p. 381.
 24. **Virgil Molin, Observații și opinii**, p. 382.
 25. **Antonie Plămădeală, Dascăli de cuget și simțire românească**, E.I.B.M.O. al B.O.R., București, 1981, p. 141.
 26. **Pr. Nicolae Dura, 480 de ani...**, p. 56. Pentru detalii la subiect a se vedea studiul lui **Virgil Molin „Mărturia bibliografică. Încă două exemplare din Liturghierul de la 1508 și un nou exemplar din Evangheliarul macarian (1512)”**, în B.O.R. LXXVII (1959), nr. 2, p. 231-237.
 27. **Virgil Molin, Personalitatea diaconului Coresi și rolul lui în cultura românească**, în B.O.R. LXXVII (1959), nr. 3-4, p. 303.
 28. **Herman Tontsch, Tipografia «Honterus» din Brașov (1533)**, în rev. „Boabe de grâu” V (1934), nr. 4, p. 207.
 29. **Virgil Molin, Personalitatea diaconului Coresi**, p. 294.
 30. Mai multe aspecte a se vedea la **N. Sulică, O nouă publicație românească din secolul al XVI-lea - Liturghierul diaconului Coresi, tipărit la Brașov, în 1570**, Tg. Mureș, 1927, p. 3-9.
 31. **Nicolae Iorga, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și Mitropolia Ardealului**, în „Analele Academiei Române, Secțiunea istorică”, tom XXVII, p. 29, apud **Pr. dr. Spiridon Căndea, Primul liturghier românesc tipărit**, în M.A. IV (1959), nr. 9 - 10, p. 731.
 32. **Pr. dr. Mircea Păcurariu, Istoria B.O.R.**, (manual pentru Seminariile teologice), ediția a IV-a, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 1996, p. 153.
 33. **Pr. dr. Spiridon Căndea, op. cit.**, p. 748.
 34. **Virgil Molin, op. cit.**, p. 302.
 35. **Idem**, p. 734-735, apud **prof. Ghe. Șerban Cornilă. O carte atribuită greșit lui Coresi (manuscris)**, p. 7-8, 12, 18-19.
 36. **Idem**, p. 733.
 37. **Ion Bianu și Dan Simionescu, Bibliografia românească veche**, București, 1944, tom IV, p. 12.
 38. Pentru detalii a se vedea **pr. dr. Spiridon Căndea, op. cit.**, p. 739-746.
 39. Pentru studiul teologico - liturgic al textului liturghierului coresian am folosit transliterarea făcută de **pr. dr. Spiridon Căndea** și publicată în M.A. V (1960), nr. 1-2, p. 71 - 92.
 40. Mai multe detalii privind opera lui Dosoftei la **Al. Elian, Bizantinologia în preocupările teologiei ortodoxe românești**, în S.T. XXIII (1971), nr. 5-6, p. 347-348.
 41. **Ion Neculce, Letopiseșul Țării Moldovei** și *O samă de cuvinte*, ediție critică și studiu

- introdutiv de Gabriel Ștrempel, București, 1982, p. 312-313.
42. **Î.P.S. Mitropolit Teoctist**, *Mitropolitul Dosoftei, ctitor al limbajului liturgic românesc*, studiu introdutiv la volumul *Dosoftei, Dumnezăiasca Liturghie*, Iași, 1980, p. XII, XIV.
43. *Ibidem*, p. XVIII, apud **N.A. Ursu**, *Dosoftei necunoscut*, în „Cronica”, nr. 6 (523)/1976, p. 4-6.
44. **Vezi și Doru Mihăescu**, *Considerații asupra vieții și activității tipăritorului primei Biblii românești*, Mitrofan, *Episcopul de Huși*, în M.M.S. LV (1979), nr. 3-6, p. 315-334.
44. **Colectiv**, *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, Ed. Științifică și Enciclopedică, București 1976, p. 481.
45. **Silviu Dragomir**, *Contribuții cu privire la relațiile Bisericii Românești cu Rusia, în veacul al XVII-lea*, în *Analele Academiei Române, secția istorică*, 1912, p. 1194.
46. **Pr. N. Ionescu**, *Liturghierul Mitropolitului Dosoftei, operă de conștiință românească*, în B.O.R. CXI (1993), nr. 10-12, p. 91.
47. **Timotei Cipariu**, *Acte și fragmente*, Blaj, 1855, p. 243-244.
48. **N.A. Ursu**, *Notă asupra ediției „Dosoftei. Dumnezăiasca Liturghie”*, Iași, 1980, p. LIII.
49. **Î.P.S. Mitropolit Teoctist**, *op. cit.*, p. XXIV, **pr. N. Ionescu**, *op. cit.*, p. 89 și, îndeosebi, **Teodor Manolache**, *Activitatea literar-teologică a mitropolitului Dosoftei sub aspect patristic și postpatristic*, în O. XXVII (1975), nr. 2, p. 389-393.
50. **Pr. N. Ionescu**, *op. cit.*, p. 89.
51. A se vedea studiul lui N. Iorga, *O tipăritură românească la Uppsala*, în „Analele Academiei Române; Memoriile Secției istorice”, seria III, tom III, București, 1926, p. 73-78.
52. **N.A. Ursu**, *op. cit.*, p. LI.
53. Pentru studiul textului xilografurilor, vignetelor și frontispiciilor am folosit ediția jubiliară, facsimilă *Dosoftei. Dumnezăiasca Liturghie. 1679*, Iași, 1980.
54. Pentru comparații am folosit volumul jubiliar *Dosoftei. Psaltirea în versuri. 1673*, ediția critică de **N.A. Ursu**, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1974.
55. **N.A. Ursu**, *op. cit.*, p. LIII - LIV.
56. *Dosoftei. Dumnezăiasca Liturghie. 1679...*, p. 60-63.
57. **Î.P.S. Mitropolit Teoctist**, *op. cit.*, p. XXVIII.
58. **Pr. N. Ionescu**, *op. cit.*, p. 91.
59. A se consulta în acest sens, *Glosarul de la finele volumului Dosoftei...*, Iași, 1980, p. 333-350.
60. **Gr. Ivașcu**, *Istoria literaturii române*, vol. I, București, 1969, p. 200.
61. **N. Iorga**, *Istoria Bisericii Românești*, vol. I, București, 1928, p. 394.
62. *Liturghier*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1956, vezi colofon, p. 466.
63. A se vedea postfața din aceeași ediție, p. 465.
64. Pentru mai multe detalii a se vedea prezentarea **pr. prof. Petre Procopoviciu**, din M.A. II (1957), nr. 5-8, p. 559-564.
65. *Ibidem*, p. 599.
66. **M.D.**, *Recenzie*, în M.M.S. XXXIII (1957), nr. 8-9, p. 663.
67. **Pr. Olimp Căciulă**, *Cartea de cult în ultimul deceniu (1948-1958)*, în G.B. XVII (1958), nr. 6-7, p. 557.
68. A se vedea dura recenzie a **pr. Paul Mihail**, *Țiparul în ediția Liturghierului din 1956*, din M.M.S. XXXIII (1957), nr. 10-12, p. 888-891.
69. Vezi notițele de text îndreptat în recenzia **pr. C. Voicescu**, din B.O.R., XCII (1957), nr. 11-12, p. 1415.
70. *Liturghier*, E.I.M.B.O al B.O.R., București, 2000, postfață, p. 541
71. Un studiu complet, la temă este acela al **pr. prof. univ. dr. Nicolae D. Necula**, *Ce aduce nou ultima ediție a Liturghierului în limba română*, în *Vestitorul Ortodoxiei* XII (2000), nr. 256, p. 7.
72. A se vedea monumentală lucrare a lui Ion Bianu și Nina Hodoș, *Bibliografia românească veche 1508-1830*, Editura Academiei Române, 1910, 2 vol.. Notăm că inventarul edițiilor de Liturghier are mai multe scăări pentru perioada 1538-1890.

Pastorația celor din penitenciare*

Ionuț Ilea

Până la Revoluție, nimeni nu se gândea la o posibilă pastorație a celor din penitenciare, dar oare, nu cumva ei aveau mai multă nevoie de cuvântul lui Dumnezeu decât cei din afara grătilor? În doar câțiva ani de pastorație s-au înregistrat rezultate spectaculoase care pun sub semnul întrebării „reeducarea” la care erau supuși până acum deținuții, căci Hristos este Domn și în închisoare.

A cerceta pe cei din temnițe reprezintă pentru noi, creștinii, o poruncă dumnezeiască și unul din criteriile în funcție de care vom fi judecați de Hristos. Însă nu putem exclude gradul de complexitate al misiunii preotului într-un astfel de mediu. Succesul misiunii sale pastorale depinde în cea mai mare măsură de exemplul personal al preotului ca și plinitor al vocației sale de păstor de suflete, de conducător de destine, într-o manieră plină de roada duhului (iubire, bunătate, blândete, pace, îndelungă răbdare etc.). Mai ales în ziua de astăzi se impune ca întreaga viață a preotului să fie fără de pată, ireproșabilă, ca el să reprezinte un model viu și autentic de creștin, care să zdruncine din ne-cunoștere și ne-simțire duhovnicească pe cei aflați în pușcării, să le trezească simțurile duhovnicești adormite de somnul adânc și înfiorător al patimilor. Creștinismul, spre deosebire de alte sisteme filozofice și de teoriile care au amăgit în decursul veacurilor mințile a milioane de oameni, nu este un sistem de gândire oarecare și nu este nici o simplă profesiune intelectuală a unor ipoteze despre om și despre viață. Nu! Creștinismul este în primul rând viața însăși și anume viața cea mai autentică, cea mai desăvârșită, cea mai adevărată, viața trăită după rânduiala, ordinea firească stabilită

* Extras din lucrarea

“Pastorația preotului în mediile

de către Dumnezeu. Taina biruinței și puterea extraordinară a Evangheliei lui Hristos a stat întotdeauna în viața fără de prihană a Mântuitorului. Spre deosebire de toți ceilalți învățători ai lumii, El a trăit intens și desăvârșit întreaga Sa învățătură. El este singurul din lume care a putut spune despre Sine: Cine mă poate vădi de păcat?

În creștinism, esențiale sunt trăirea, exemplul vieții personale și fapta care învinge întotdeauna orice rezistență a lumii și cucerește împărăția sufletului. De aceea, Mântuitorul a vrut ca și Apostolii Săi și urmașilor acestora să fie mereu înarmați cu arma propovăduirii creștine, spunându-le : „*Voi sunteți sarea pământului...*”, adică elementul menit să conserve întreaga făptură, întreaga lume spirituală. (1) Urmărimd istoria creștinismului, precum și viața Mântuitorului, vedem că puterea exemplului prin faptele personale este de o covârșitoare importanță, mai ales într-un mediu ca pușcăria, care gema de mentalitate infracțională, de patimi și dureri fizice și spirituale.

I. Participarea activă, reală la Sfintele Taine ale Bisericii lui Hristos - soluție singură și sigură de salvare a celor proscriși

1. Roadele Pocăinței

„Ține-ți minte în iad și nu deznădădui!”

Viața aceasta pământească, cu toate desfătările ei, robește ființa noastră și orbește într-atât ochii sufletului, încât slăbește voința, cei mai sânguitori creștini fiind atrași în cursă și stăpâniți de păcate. Dar Dumnezeu, care dintru început a privit cu bunătate peste neamul omenesc, voind să primească pe toți cei ce vor să se mântuiască, ne-a pus la îndemână o punte de salvare în puterea Bisericii: *lucrarea Sfintei Taine a Mărturisirii*, pentru ca prin ea și prin mijlocirea ei, toată lumea să se mântuiască, luând iertare de păcate. Nu găsim alt dar mai mare și de mai mare trebuință decât dezlegarea de păcate săvârșită de către preotul duhovnic. Pentru că, chiar dacă vom împărți toată averea săracilor și ne vom osteni să mergem pe calea cea strâmtă a nevoințelor pentru a dobândi împărăția lui Dumnezeu, dacă nu avem mărturisirea după rânduială, în zadar ne este osteneala. Sunt unii credincioși care se îndoiesc de Spovedania făcută de preotul mai puțin evlavios. Noi trebuie să știm că harul lui

Dumnezeu lucrează indiferent de vrednicia sau nevrednicia preotului, iar iertarea păcatelor depinde de măsura pocăinței și credinței noastre în Dumnezeu. Am putea face următoarea comparație: un cetățean are nevoie de o adeverință sau alt act ce se eliberează de primarul comunei și primarul este bețiv sau are vreo altă patimă. Dar acolo unde ne trebuie actul nu ne întreabă de conduita primarului, pe ei îi interesează doar ceea ce este scris în acest document. Asemenea și cu mărturisirea! (2)

Un om care se căiește cu adevărat se poate ridica până la desăvârșire, adică până la Împărăția Luminii necreate căci cei care sunt în Lumină, au trecut nu prin ușile groazei, ci prin ușile pocăinței. (3). Cât timp omul se află sub păcat nu mai are puterea de a deosebi binele de rău. El are nevoie de cineva care să-l trezească și să-i mijlocească vindecarea ce vine de la Dumnezeu, Și acesta este duhovnicul. (4). *Dumnezeu iartă neștiința, dar viclenia nu*, iar omul cu gânduri viclene e acela care-și dă cu toată voia tinerețea dracilor rămânând ca lui Dumnezeu să-i dea o bătrânețe distrusă. (5) Darea pe față a păcatelor oamenilor este cea mai primejdioasă predică și singura care mai poate întoarce pe oameni de la păcate la virtute; această slujbă nu o poate face un „lepădat de viață”, ci numai un „îndrăgostit de Dumnezeu”. (6)

Considerăm că premisa de la care trebuie să plece preotul, în pastorația „întemnițaților în închisoarea propriilor patimi”, o reprezintă însăși capacitatea și necesitatea primirii acestora ca pe niște virtuali sfinți, ca pe niște chipuri ale lui Dumnezeu ce concentrează în ele potențialitatea sfințeniei. În acest sens insistăm mult pe necesitatea unei predicări eficiente și reale, prin exemplul de viață al preotului și prin pildele de viață creștină ale sfinților. Exemple ziditoare pentru viața celor din pușcării ar fi viețile acelor sfinți care, până să-L întâlnească pe Hristos, au dus o viață plină de păcate, imorală. În acest sens merită menționat Sfântul Moise Arapul (care a fost tâlhar întors total la Hristos), sau Sfântul Siluan Athonitul (care a dus o viață dezordonată până să-L cunoască personal pe Hristos în Lumina Slavei Sale de pe Tabor), precum și mulți alți sfinți din Sinaxarul Bisericii Ortodoxe și pe care îi prăznuim până în ziua de azi. Ideea de bază, ce trebuie să constituie coloana vertebrală a oricărei predici rostite în rândul deținuților, este că numai Hristos îi poate scoate din adâncul patimilor și îi poate sfinți, chiar dacă ar fi cei mai păcătoși din lume, deoarece Hristos a coborât până la iad, omorând moartea, și prin învierea Sa a omorât puterea păcatului și

domnia acestuia pentru vecie. O

întreagă istorie a Bisericii creștine ne stă în spate, fiind plină de exemple de sfinți care mai înainte de a se converti la Hristos duceau o viață imorală și dezordonată, dar care, prin întâlnirea cu Mirele lor Ceresc, răniți fiind de dragostea Acestuia și-au angajat toate energiile lor sufletești spre a-L dobândi pe Hristos în inimile lor, pentru a-i curăți total de patimi și a-i învia la o viață nouă în har, pentru a-i ridica de la starea de chip la cea de asemănare cu Dumnezeu, izbăvitorul lor.

Pentru cei întemnițați, credința sinceră reprezintă baza necesară reînvierii la o viață spirituală, duhovnicească exemplară. Pe de o parte, credința se naște din frica lui Dumnezeu, din frica din credință, căci ca să-ți fie frică trebuie să crezi în El cu toată inima ta, iar, pe de altă parte, credința nu se poate dezvolta fără să treacă prin frică, sau să fie ajutată chiar de la început de frică. (F. Ap. 2, 47). O credință ce n-a ajuns la frică sau nu este însoțită de la început de frică, nu și-a găsit o existență îndestulătoare pentru pornirea la fapte.(7) Exemplul Sfântului Siluan Athonitul este edificator în acest sens: dintr-o viață dezordonată, desfrânată, ajunge, prin devotament total pentru Hristos, la vederea Luminii taborice: „*Lumina pe care o vedeau sihaștrii în rugăciunea adresată lui Iisus nu era o lumină impersonală, ci Îl vedeau pe Iisus în lumină...această Lumină este ea însăși o persoană... este Duhul Sfânt. Este lumina comuniunii între Duhul Sfânt și Hristos*”.(8)

Biserica reprezintă trupul lui Hristos format din toți credincioșii ca mădulare ale Bisericii și tocmai de aceea ridicarea la treapta sfințeniei din partea noastră și a celor din pușcării e real posibilă deoarece: „*Dacă scopul Întrupării este trimiterea Duhului Sfânt, scopul cincizecimii este continuarea întrupării lui Hristos în viața Bisericii*”(9)

Biserica Ortodoxă depune o activitate intensă și multă jertfă în recuperarea acestor năpăstuiți ai soartei, care trăiesc clipe grele și de multe ori de disperare maximă în camerele destinate ispășirii pedepselor cuvenite propriilor nelegiuiri comise. În numeroase penitenciare din România există deja capele cu preoți slujitori, care depun toate eforturile pentru recuperarea socială și spirituală a celor „certați cu legea”, în educarea simțurilor duhovnicești pentru o viață în Hristos (exemple: la penitenciarul din Codlea, jud. Brașov, preot slujitor Dorin Șerban; la penitenciarul Rahova, preot slujitor Paul Mușescu; de asemenea avem o seamă de buni preoți slujitori în celelalte penitenciare din țară de la: Aiud, Pitești, Jilava, etc.)

Deținuții trebuiesc capacități spre trăirea unei vieți autentice în Hristos, spre gustarea din plin din Trupul lui Hristos în unirea cu El prin Sf. Euharistie: „*Căci de-ar zice cineva că-i bolnav și cere vindecare, Domnul nu numai că vine lângă cel suferind ca să-i vadă boala cu ochii Lui însuși, să pună mâna și să facă El însuși totul pentru însănătoșire, ci se face și doctorie și hrană potrivită și tot ce poate duce la înzdrăvenirea lui. Iar când e nevoie de înnoirea ființei noastre, Domnul ne împrumută din însăși Ființa Sa, din Trupul Său, și ceea ce s-a stricat în noi El pune la loc, luând din al Său însuși. Și la această înnoire nu folosește aceeași materie pe care a folosit-o la prima creare, căci atunci a folosit tina pământului (Fac. 2, 7); acum și-a dat chiar Trupul Său propriu și prin această înnoire a vieții nu numai că separă firea îmbolnăvită a sufletului nostru făcând-o mai bună, ci însuși Sângele Său îl varsă în inimile celor ce se împărtășesc făcând de acum să răsară în lăuntrul lor însăși viața Mântuitorului.*” (10)

De asemenea asociația Oastea Domnului are rezultate remarcabile în activitatea de recuperare a deținuților din penitenciarele românești, mărturie ne stă întreaga corespondență dintre numeroșii deținuți și redacția de la *Iisus Biruitorul*, publicația principală și cea mai veche a Oastei Domnului. Colectivul de redacție îi numește în corespondența întreținută cu acești deținuți „*prea iubiții noștri frați de după gratii*”. (11) Pentru unii poate părea puțin exagerat însă atâta timp cât Hristos a spus: „*Pe cel ce vine la Mine nu îl voi izgoni afară!*”, sunt perfect îndreptățiți să folosească acest apelativ.

Ne reține atenția, din corespondența purtată cu deținuții, mărturia sinceră a celor ce petrec în penitenciare și în special a unuia dintre deținuți (Andrioaie Petrică) întemnițat în Penitenciarul Rahova, și care descrie ororile petrecute în temnițe, dar în același timp și ajutorul inexprimabil al Maicii Domnului, precum și lăudabila activitate a preotului Paul Mușescu. Iată ce scrie: „*Aici, unde ne aflăm noi, suntem în adevăratul iad. Aici sunt miile de duhuri rele. Aici cel rău își are palatul. Aici se practică cele mai urâte fapte, se folosesc cele mai vulgare cuvinte. Aici toate fărădelegile ajung la culme: ură, dușmănie, luptă pentru putere și chiar omoruri. Dintre cei peste 4000 de criminali, tâlhari etc., cu ajutorul Maicii Domnului și al preotului Paul Mușescu ne-am găsit și câțiva care azi avem pe fețele noastre, în ochii, în inimile și pe buzele noastre în loc de ură dragoste, în loc de* mânia pace, în loc de injurii

cuvinte din Sfânta Scriptură, cântări de laudă și rugăciune chiar și pentru dușmanii noștri.” (12)

Și în cadrul penitenciarului din Codlea preotul Dorin Șerban desfășoară o activitate demnă de toată lauda, vestind cu „*putere multă*” cuvântul lui Dumnezeu, învățând „*cu timp și fără timp*” ce înseamnă a te pocăi și a iubi pe Dumnezeu cu adevărat. Fiind un bun slujitor al lui Hristos preotul Dorin Șerban este iubit de cea mai mare parte dintre deținuții care frecventează capela, participând frecvent la serviciile religioase (există un grup coral de deținuți care au scos chiar casete cu muzică religioasă, colinde și care au apărut în presă și la posturile locale de televiziune). Într-un mediu ostil și ultra-agresiv, ca pușcăria, credem că cel mai potrivit îndemn pentru cei care practică metanoia (pocăința adevărată, schimbarea radicală a modului de a vedea lucrurile din Univers, de a gândi), cel mai potrivit îndemn în lupta duhovnicească nevăzută, ar fi cel pe care Hristos îl adresa ca mângâiere în clipele de disperare și de deznădejde ale Sf. Siluan Athonitul: „*Ține-ți minte în iad și nu deznădăjdui!*” (13)

2. Terapia mentalității infracționale prin modalități duhovnicești

„Cine face păcatul, robește păcatului”

Pocăința este unul din mijloacele pe care Biserica Mântuitorului Hristos le pune la îndemâna creștinilor pentru a se curăți de întinăciunea păcatelor. Cu alte cuvinte, este o cale de purificare sufletească. După cum microbii bolilor otrăvesc trupul, la fel „microbii” păcatelor otrăvesc sufletul omului, și după cum trupul nu se poate împăca cu boala, la fel sufletul nu se poate împăca în nici un chip cu otrava păcatului. Leacul de curățire și de ispășire al păcatului este pocăința. Păcatul este răul sub toate formele lui, este dezacordul cu toate legile naturii, ale vieții și ale fericirii omenești și dumnezeiești. Peste tot, o faptă rea este, din punct de vedere religios și moral, un păcat. Legea noastră creștinească este dragostea, trăirea în raportul de dragoste desăvârșită cu Dumnezeu și cu oamenii, este idealul creștinului. Cine nu slujește acest ideal nu contribuie cu nimic la armonia, echilibrul și progresul omenirii. Din contră, slujește păcatului și prin aceasta sporește răul în lume, căci răul social vine din cel individual. Mai mult sau mai puțin, toți oamenii sunt păcătoși; Iisus Hristos este singura excepție. Toți

păcătuim și trebuie să ne

recunoaștem păcătoșenia, căci păcatul este universal și are o realitate psihologică ce nu poate fi tăgăduită. Să punem mâna pe inimă sau urechea pe pământ și să ascultăm suspinul creației. Cum suspină și se zbuciumă toate lucrurile și făpturile pământului: „*Toate lucrurile se zbuciumă mai mult decât poate omul să spună...*” (Ecleziast 1, 8). Toată făptura suspină laolaltă și este până acum în dureri de naștere. Și nu numai atât, ci și noi care avem pârga Duhului, noi singuri suspinăm în noi înșine, așteptând cu nerăbdare înfierea, răscumpărarea trupului nostru (Rom. 8, 22-23). Suspînul acestora din adâncuri este un ecou misterios al conștiinței neliniștite din pricina păcatului.

Dacă trăim în palate sau în colibe, în temnițe, oriunde am fi, muștrările conștiinței ne tulbură, și de efectele păcatelor nu ne putem scăpa. Astfel se naște în om nemulțumirea de viață și dorința unei eliberări, mai cu seamă acesta este un sentiment ce se manifestă cu acuitate în cazul celor din penitenciare. Nemulțumirea de viață și neliniștea conștiinței izvorăsc din realitatea păcatului, iar dorința eliberării se naște din dorința mântuirii, din necesitatea purificării: vrem să fim liberi, tindem spre libertate din toate puterile noastre sufletești, așa cum tind florile spre lumină și luptăm necruțând cele mai mari jertfe în contul libertății. Dar ce este libertatea? A face ce vrem fără temere de Dumnezeu, nestânjeniți de nimic și fără nici o răspundere? Nu, căci putința aceasta este limitată de legi și dacă nu ar fi legea, ea s-ar identifica cu anarhia. Atunci ce este libertatea? Libertatea este independența față de patimi, față de poftă și față de păcate. Este liber cel ce nu este stăpânit de nici un gând rău și de nici un sentiment vinovat, este liber cel ce are conștiința curată și sufletul nepătat. Cine face păcatul - a spus Mântuitorul - robește păcatului. Iată de ce spunem și mărturisim, într-o mulțime de rugăciuni, că Iisus Hristos este liberatorul și mântuitorul lumii și al oamenilor. Pentru că El, prin adevărul și harul Său curățitor și sfințitor, ne face curați de păcate și liberi. În slujba acestei curățiri și eliberări sufletești stă pocăința creștină cu elementele ei esențiale: căința, mărturisirea, ispășirea și dezlegarea păcatelor. (14)

În toate încercările sale, ca preot slujitor într-un penitenciar, preotul trebuie să fim extrem de prudent în ceea ce privește Taina Spovedaniei. El devine pionul principal în lupta de tratare a mentalității infracționale, a celor închiși în penitenciare, el reprezintă într-un fel sau altul cheia de aur a lui Hristos prin care se pot descătușa din adâncul ființei umane tezaurele duhovnicești pe care Dumnezeu le-a așezat în fiecare om.

Duhovnicul poate fi la un moment dat o veritabilă „cheie fermecată”, el trebuie să fie omul bun în toate căci viața e complexă, și cel ce nu o cunoaște în toate tainele ei, nu-i poate descurca penitentului cărările, acesta trebuind să devină un om transfigurat și desăvârșit prin credința în Dumnezeu. Duhovnicul va citi mult, va medita mult, va fi adânc și priceput cunoscător al științelor naturale, înțelegător al vieții în toate manifestările ei, de la ion și electron la frumoșii sori; de la ascunsele stări ale creștinului simplu, până la strălucirea savantă a geniiilor. Ne putem închipui cât de bine am putea semăna în țarina Bisericii și a națiunii dacă s-ar găsi duhovnici între noi, preoți și vlădici, pentru atâția și atâția mari intelectuali răătăciți în labirintul social al lumii scoase din țâțâni. Natura și sufletul să-i fie preocuparea, dar întru toate biruitor să-i fie Dumnezeu în Sfânta Treime. Numai așa va birui el toate stihiiile lumii acesteia, dând și penitentului puțința biruinței. Și totuși să nu se salte, să nu se trufească, căci omul cel mai desăvârșit în sinea lui este un biet păcătos.

Deci, viața însăși ne sfătuiește să fim toleranți. Cel ce cunoaște mai bine viața e omul cel mai iertător. Aici e punctul critic. Duhovnicul cu a sa răspundere să știe a se folosi astfel de toate stările sufletești, ca pe orice penitent să-l înalțe spre Dumnezeu, tuturor să le crească moralul în lupta cu satan. Bunul Dumnezeu să biruie întotdeauna prin duhovnic. Avem putere să-i formăm? Da. Hristos, apostolii, martirii și mucenicii, Sfinții Părinți ne sunt exemple vii. Apoi, astfel să fie episcopul, căci a episcopului e datoria să-l facă pe preot duhovnic. Nu idealizării în cărți! Viața nu e nuvelă, schiță, roman, viața e realitate. Este ușor să scrii idealizând o stare de lucruri dorită, mai mult închipuită. Episcopul e unul în eparhie, are toate mijloacele să se formeze pe sine duhovnic și după ce s-a format, având și plenitudinea grației divine, să dea din acest dar tuturor preoților, nu numai prin punerea mâinilor o dată în viață, ci prin neîntrerupt contact *ad personam*. (15)

Cel mai de preț dar pe care Dumnezeu l-a făcut omului este și rămâne libertatea. Dar nu libertate în sens de libertinaj, ci o libertate față de păcat. Însă nu putem înțelege ce se petrece cu această libertate a omului dacă noi nu ne-am deschis tainele inimilor noastre, cu voia noastră proprie, spre a primi caldele raze de iubire ale lui Dumnezeu. „*Dumnezeu este iubire*”, ne spune Sf. Evanghelist Ioan (I Ioan 4, 8). Și într-adevăr aceasta este cea mai potrivită numire a lui Dumnezeu, ca să înțelegem, noi, oamenii, ce este Dumnezeu. După Sf. Dionisie Areopagitul

și în acord cu teologia apofatică a Bisericii, Dumnezeu este mai presus de orice înțeles omenesc. Nu este nici suflet, nici cuvânt, nici putere, nici lumină, nici viață, nici substanță, nici timp, nici cunoaștere, nici adevăr, nici împărăție, nici înțelepciune, nici bunătate...(Sf. Dionisie Areopagitul - Teologia mistică cap. 5). Doar atât să-mi îngăduiți a spune, așa face o excepție pentru numele de iubire. Dumnezeu nu este nimic altceva decât iubire. Și, cu adevărat, Dumnezeu, Dumnezeul Părinților noștri, singurul adevărat Dumnezeu nu este un Dumnezeu înfricoșător, sau „drept” după măsurile sau înțelegerile omenești. Nu este precum un jandarm care servește la asigurarea ordinii consemnând în amănunt abaterile noastre; sau ca un judecător a cărui treabă este să judece în amănunt spre a da în vileag și a îngrozi vinovatul, dându-l spre pildă celorlalți pentru a face dreptate și a satisface opinia publică. Dumnezeul nostru nu este așa „drept”. Vai de noi dacă ar fi fost așa! Dumnezeul nostru este Tatăl nostru, părintele nostru. Dumnezeul nostru este iubire (16).

În predicile adresate deținuților găsim important a le explica ce este curajul și libertatea în Ortodoxie, și a-i învăța cum să se roage folosindu-ne de rugăciunea model *Tatăl Nostru* (prototipul) pe care Mântuitorul Hristos ne-a oferit-o spre „mâncare”. Este necesar să tâlcuim sensul cuvintelor acestei rugăciuni, precum și ideea centrală a rugăciunii, aceea de „rugăciunea pentru cei mulți”. În acest sens, ieromonahul Savatie Baștovoi spune: „*Uitați-vă cum sună rugăciunea «Tatăl nostru»: „Tatăl nostru (nu Tatăl meu) ... și ne iartă nouă greșelile noastre (nu ale mele). Noi tot timpul ne rugăm pentru toată lumea. Hristos ne-a condamnat să ne rugăm pentru toată lumea aceasta, deși suntem păcătoși. Să știți că rugăciunea pentru alții ne iartă păcatele. Dar să o facem cu smerenie și cu blândețe. «Împărate Ceresc, Mângâietorule, vino și Te sălășluiește întru noi...»; toate sunt rugăciuni pentru toată lumea. Sunt doar câteva particulare. Deci, noi oricum ne rugăm, însă s-o facem cu smerenie, cu blândețe și Dumnezeu răsplătește. Spune Sf. Siluan Athonitul că a te ruga pentru ceilalți este a-ți vărsa sângele pentru ei. Că ce dragoste mai mare este decât a da sufletul tău pentru aproapele? Și, iată, tu l-ai pus pentru aproapele, rugându-te. Clar că Dumnezeu, văzând osândirea asta a ta, așa păcătos cum ești, iaca, te iubește”.* (17)

În tratarea subiectelor mai delicate cum ar fi cele legate de patimi și punerea lor în evidență, spre a ne trezi din nesimțirea duhovnicească, și a le tămădui prin puterea Crucii lui Hristos, se cere foarte multă

prudență. Cuvintele Sf. Ioan Gură de Aur despre trândăvie și despre pornirea de răzbunare sunt mai mult decât oportune în a veni să deturnăm sensul mentalității infracționale către sensul mentalității duhovnicești („minteai lui Hristos”). Împotriva pornirii de răzbunare Sf. Ioan Gură de Aur spune următoarele: „*Puteți ridica mâinile spre cer, puteți mișca buzele ca să cereți iertare, iar Dumnezeu nu este dispus să vă ierte, să vă șteargă păcatele dacă voi îngăduiți și le țineți pe ale greșităilor noștri. Ați suferit multe nedreptăți, ați fost jefuiți, ați fost vorbiți de rău, ați fost năpăstuiți în cele mai grele prilejuri - vreți să vedeți pe dușmanul vostru pedepsit? Iată ceea ce vă va sluji în schimb, să iertați. Dacă singuri vă faceți dreptate sau vă răzbunați prin vorbe sau prin fapte, sau prin blesteme asupra celui care va greșit, Dumnezeu nu va mai sta să vă răsplătească, întru-cât voi înșivă va-ți făcut aceasta.*” (18)

Despre trândăvie Sf. Ioan Gură de Aur spune următoarele: „*Leneșul se scoală din pat după ce soarele a năpădit de mult în piață, când cei mai mulți s-au săturat de muncă. După ce se scoală, se întinde, întocmai ca un porc pus la îngrășat! Și-a risipit în somnolență cea mai frumoasă parte a zilei, stând întins multă vreme în pat. Apoi se gătește și iese la iveală. Veritabilă priveleşte a nerușinării! Ajunge undeva, se așează, spune și face asemenea lucruri, încât mai bine ar fi fost pentru el să fi dormit mai departe decât să se fi sculat. Aude o veste neliniștitoare, n-are tăria nici cât a unui copilaș, iar la o veste bună, nu-i nici un copilaș care să se bucure mai tare ca el. Tot ce e mai rău se prinde de el. Și gata la mânie, la invidie, la gelozie, la toate viciile... Zi de zi, boala i se înrăutățește. Cade într-o apatie, nu-i decât cenușă și pulbere... Dumnezeu a creat ființa omenească pentru muncă, a lucra este firea lui, a sta este împotriva firii lui. Nimic nu este mai distructiv ca trândăvia sau sedentarismul. Pentru aceasta Dumnezeu ne-a orânduit legea muncii. Trândăvia strică toate. Însăși mădularele trupului nostru.*” (19)

Reușita lucrării pastorale, într-un mediu ca penitenciarul, ține până la urma urmei de calitățile preotului duhovnic și anume :

- 1.calități morale
- 2.calități intelectuale.

II. Calitățile preotului duhovnic

1. Calități morale.

„Iubirea este plinirea Legii”, această maximă a Sf. Apostol Pavel este citată de Cuviosul Diadoh al Foticeei, care adaugă un cuvânt care o face peremptorie, căci exclude orice discuție pe acest subiect: „*Odată pentru totdeauna: în bine e plinirea Legii*”. Aceste cuvinte sunt rostite în grabă, conchide Cuvioasa Singlitichia, dar ele au o însemnătate deosebită. Orice folos duhovnicesc atârnă de aceasta. Urmează de aici că tot ceea ce spun folositor oamenii lui Dumnezeu, prin harul Duhului, vine din iubire și se sfârșește în iubire. Iubirea părintelui duhovnicesc se va demonstra în multe feluri: răbdare, blândețe sau severitate binefăcătoare. Părintele duhovnicesc este cel care-și îmbărbătează frații, aceasta era lucrarea preoților, ca să dea osârdie celor ce erau luptați. Răbdarea vecină cu blândețea este o podoabă a vieții preotului, blândețea este forma cea mai aleasă a răbdării.(20)

2. Calități intelectuale

Cea mai prețioasă calitate a omului duhovnicesc, în ceea ce privește îndrumarea altora, este virtutea sau darul lui Dumnezeu, care în limba greacă se numește *diakrisis* (discernământ, dreapta socoteală). Îndrumarea nu e decât punerea în practică a deosebirii duhurilor spre binele celor îndrumați. Necesitatea e cea care asigură îndrumării duhovnicești calificativul de știință a științelor și artă a artelor.

Începând cu Sf. Antonie cel Mare învățătura despre *diakrisis* se afirmă foarte clar. Încă din capul locului se cuvine să spunem că este vorba despre o harismă a Duhului Sfânt. Cu toate acestea „*e nevoie de multă rugăciune și nevoință*” pentru a o primi și pentru a ne putea folosi de ea. Dar și acesta era un mare rod al nevoinei Sfântului Antonie, care avea darul deosebirii duhurilor, cunoștea mișcările lor și nu era lipsit de cunoștința țintei spre care era îndreptată strădania și pornirea lor. Și nu numai el putea fi înșelat de acele gânduri, dar și pe cei tulburați de ele, prin gânduri îi întărea, învățându-i cum pot să scape de uneltirile lor arătându-le slăbiciunile și vicleșugurile lor. (21)

III. Disfuncționalitățile familiale - sursă a criminalității. Delicvența juvenilă

Indiferent de maniera în care am alege să tratăm problemele pastorației celor din penitenciare, nu putem face abstracție de studiile de sociologie, de oamenii de specialitate care demonstrează clar că în cazul celor prezenți în aceste penitenciare existența unui precedent, a unor antecedente penale din timpul copilăriei, fac ca cei căzuți în capcana duhurilor rele să fie aruncați în temnițe. Faza copilăriei, a adolescenței, știm cu toții că reprezintă etape vitale pentru viitoarea constituție psihosomatică și duhovnicească a adultului. Spre tineret se îndreaptă privirile de grijă și de nădejde ale veacului nostru. Îndrumătorii spirituali și-au dat seama că tineretul reprezintă un focar în care luminează istoria de ieri și de mâine a unui neam. Prin lumina gândurilor lor, prin hotărârea voinței și prin puterea conștiinței lor, se croiesc din frământarea prezentului liniile arhitectonice ale viitorului. Nu este indiferent pe ce linie spirituală se află tineretul, din ce credințe, din ce idealuri își satură sufletele lor însetate, spre ce țință își încordează voința și își angajează crengile. Bat la poarta sufletului tineresc atâtea chemări spre lumină și atâtea chemări spre întuneric! Tremură în ființa lor atâtea drumuri și se frâng într-o luptă dramatică între viață și moarte. (22)

Drept urmare, conform studiilor făcute de sociologi, disfuncționalitățile din sânul familiei constituie o reală sursă a delicvenței juvenile, o prezență vie a mentalității infracționale, de la o vârstă fragedă și care se va concretiza, în cele mai multe cazuri, în viitor, în criminalitate organizată. Factorii familiei implicați în socializarea minorilor și tinerilor, constituie o cauză de prim rang în determinarea delicvenței prin carențele educaționale din familie care favorizează inadaptarea sau dezadaptarea tinerilor. Consemnăm mai multe tipologii de climate educaționale familiale ca răsfrângere nocivă asupra devenirii tânărului:

1. divergența metodelor educative și lipsa de autoritate a părinților;
2. atitudinea familială indiferentă și autocrată;
3. dezorganizarea familiei. (23)

1. Climatul de înțelegere între părinți are foarte mare importanță în dezvoltarea armonioasă a tânărului. Divergența de opinii dintre părinți, privind metodele disciplinare și sancțiunile

educaționale, îi derutează și descumpănește pe copii în înțelegerea și respectarea disciplinei, a unor reguli. Pozițiile divergente ale părinților, dacă sunt pe perioade lungi de timp, pot acționa ca factori de dezechilibrare a copilului ajungând, într-un final, la declanșarea unei predispoziții spre delicvență. Rolul părinților este de a pregăti copiii pentru confruntarea cu obstacolele sociale inerente vieții, clădindu-le o rezistență la frustrare și conflict, printr-un comportament adecvat, pentru a evita formarea și exacerbarea unor trebuințe egoiste care, în unele cazuri declanșează acțiunea infracțională.

O atitudine hiperprotectoare și excesiv de afectuoasă din partea mamei, poate avea ca efect pierderea autorității mamei, dar și perturbări în maturizarea socială. Coerențele de autoritate parentală decurg din insuficienta supraveghere sau lipsa totală de supraveghere a minorilor, asociate, în etapa socioistorică actuală, cu accentuata liberalizare a înțelegerii democrației de către tineri, de forțare a tendinței de emancipare spre independență, de relațiile socioafective extrafamiliale.

2. Pe fundalul privării copiilor de atitudini simpatetice din partea părinților, de denaturarea cu atitudini reci, indifferente, se instalează o agresivitate latentă. La copilul „neglijat” de părinți se observă o neglijență în ținută și activitate, indiferență față de școală și o serie de atitudini antisociale. Sub raport afectiv este instabil, emotiv și iritabil. Copii respinși de părinți sunt brutali, nu suportă poziții de inferioritate în joc, sunt închiși în sine, respinși, în consecință, de colegi.

Indiferența sau antipatia cu care sunt întâmpinați în mediu familial își pune amprenta asupra condiției sale, iar reacțiile comportamentale vor fi mimetic antipatice și agresive. Lipsa de colaborare a părinților se materializează în sentimente ostile față de aceștia. Atitudinea de respingere față de tatăl demisionar, mereu ocupat, veșnic plecat de acasă, care pretinde să nu fie deranjat, își are sursa în frustrarea generată de sentimentul de abandonare a copilului. Părinții „demisionari” sunt considerați de mulți cercetători (Dragomirescu 1976) ca fiind una din cauzele majore ale disocialității și delicvenței minorilor și tinerilor. Atitudinea hiperautoritară manifestată în cadrul familiei de unii părinți, din dorința de a impune o disciplină strictă și severă, își are adesea sursa în firea și temperamentul acestora de manifestare dominatoare. Atitudinea lor este rigidă și „tiranică” în raport cu copiii și în general cu toată familia.

La baza acestei atitudini pot sta și „bune intenții”, dar cuplate cu o concepție pedagogică ultraseveră se materializează în atitudini autocrate în relația cu copiii.

Părinții autoritari operează, după K. Wolf, cu o imagine devalorizantă a copilului, el fiind un nedezvoltat sau un sălbatic cu porniri necontrolate care trebuie reprimite pentru a fi cât se poate de ascultător, comportamentul trebuind să corespundă întru totul exigenței lor parentale. R. Vincent descifrează în categoria părinților hiperseveri alături de tatăl demisionar și tatăl tiran, pe tatăl dominator. Tatăl dominator are o autoritate ce exprimă o personalitate exigentă care se bucură de un prestigiu. El pretinde, conform aurei de dominator pe care o are, ascultare și respect din partea copiilor și soției, ei fiind considerați ființe slabe ce trebuie protejate și dirijate. Copiii unor asemenea tați sunt adesea timizi și inhibați, dar se pot manifesta la modul rebel prin agresivitate, ca o formă de descărcare în mod indirect, prin acțiuni orientate către alții. Pe tatăl tiran, autorul îl caracterizează ca fiind o persoană cu o fire slabă, timidă, dar care în compensație are izbucniri sporadice de autoritate aberantă. Aceste atitudini parentale devalorizează modul patern inducând copilului stări de inhibiție, de frică prin instabilitate. Aceste trăiri conflictuale suscitade de alternanța modelelor comportamentale oferite de tată, pot genera dezechilibre profunde, cu tentative de curmare a conflictului prin evaziune - fuga de acasă, vagabondaj.

3. Nu trebuie considerată apriori dezorganizarea familiei ca un factor cauzal al delinvenței juvenile, ci numai în măsura în care apar disfuncționalități la nivelul organizării și educării copiilor. Carențele educaționale în astfel de familii se manifestă în insuficientă socializare sau socializare discordantă.

O clasificare a familiilor dezorganizate a efectuat-o W. G. Good:

- familia incomplet unită sau nelegitimă;
- familia dezmembrată prin îndepărtarea unuia dintre soți ca urmare a divorțului, a separării sau părăsirii;
- familia tip „cămin gol”, în cadrul căreia partenerii trăiesc împreună în intercomunicări minimale fără să constituie unul pentru celălalt un suport emoțional;
- familia în „criză” datorită unor cauze ce determină absența temporară sau permanentă a unuia dintre soți;

- existența în cadrul familiei a unor situații care au drept consecință eșecul marital: retardarea mintală a copilului, psihoza copilului sau a soțului, condiții fizice cronice incurabile.

a) climatul familial conflictual

Există familii care deși sunt organizate (nedezmembrate) își structurează climatul familial în jurul unor stări conflictuale care pot fi de intensitate diferită și generate de cauze diferite. Starea conflictuală în familie poate îmbrăca mai multe forme, de la forme benigne, cum este cearta, contrazicerile ascuțite, refuzul unor obligații familiale, ajungând la forme mai complexe cum ar fi : agresivitate fizică, alungarea de la domiciliu, existența unor relații adulterine. Climatul conflictual poate fi generat și întreținut cel mai adesea de alcoolism, de promiscuitate morală, antecedente penale etc. În condițiile în care conflictele intraconjugale sub raportul conținutului, intensității, frecvenței, forme de manifestare cresc, ele capătă forța dezorganizatoare pentru familie, devenind simptom al sindromului disfuncțional al familiei. Conflictul conjugat cu substrat patogen, cu influențe distructive la nivelul personalității împiedică îndeplinirea funcțiilor firești ale cuplului în relația conjugală și parentală. Consecința principală și majoritară a relațiilor intramaritale conflictuale este devalorizarea modelului parental, învățarea prin imitare a unor conduite deviate nocive pentru evoluția copilului, starea psihică conflictuală a acestora, frustrarea care poate îmbrăca forme dintre cele mai diferite până la fugă și vagabondaj.

b) Influența inadaptării școlare asupra delinvenței

Evidențierea deficiențelor de formare a conștiinței morale, angajează o complexitate cauzală care nu se epuizează la nivelul familiei. Școala, fiind lipsită de caracterul afectiv specific mediului familial, suferă, nu de puține ori, de didacticism și formalism. Educatorii adesea pierd din vedere moralitățile educative utilizate, dincolo de caracteristicile comune ale unei categorii de vârstă, individualitățile distincte. Aceștia manifestă o anumită rezistență față de receptarea mesajului educativ ce se adresează numai canalului cognitiv, printr-o ignorare nepedagogică a cuprinderii componentei afective, volitive, emoționale. Tratatamentul discriminatoriu, în așa numitele cazuri de „copii problemă” și în special a celor proveniți din familii dezorganizate, caracterizat prin tendințe derivante, necesită

intervenții educative susținute și competente. Abordarea nu trebuie să se facă la nivelul de „copil problemă”, ci de „problemă educativă”, care să antreneze și cadre specializate de asistență socială și în nici un caz o rezolvare comodă, tradițională, de „*pasare a lor de la o școală la alta*”.

c) Influența grupurilor delictogene - factor de delicvență

Factorii de grup vin în completarea influențelor familiale și școlare participând la devenirea personalității tinerilor. Un fapt important pentru instanțele educative constă în aceea că majoritatea infracțiunilor săvârșite de minori și tineri se efectuează în grup. Aceștia, în marea lor majoritate provin din familii dezorganizate, fiind nesupravegheați și neîndrumați suficient de către părinți, având carențe socio-afective și morale. Grupurile de delicvenți, în marea lor eterogenitate de constituire cuprind și întârzieri mintali, cu un intelect de limită, fiind și foarte susceptibili. În cadrul bandelor, delicvenții caută o recunoaștere a persoanei lor de către ceilalți, o suplimentare a puterii din dorința de a-și satisface egoismul, intensificându-și egocentrismul etc.

F. M. Trasher consideră că delicvența juvenilă este legată și de constituirea în bande organizate și structurate a celor tineri care, în esență, reprezintă un mod de supraviețuire și de adaptare a celor frustrați și marginalizați. Banda apare ca o formă de organizare socială negativă a tinerilor, datorită unor instituții sociale, a șomajului sau a sărăciei. La nivelul bandei există o formă de organizare intimă, cu coduri, drepturi și obligații mutuale, cu valori și norme proprii, opuse celor din societate.

Reunind tineri care se confruntă cu aceleași probleme, bandele organizează acțiuni ilicite, transformându-se uneori în adevărate „subculturi criminale”. Prin adoptarea unor conduite ilegite, grupul de tineri alunecă spre delicvență prin învățarea de către tineri a unor tehnici infracționale. Marele pericol al grupurilor stradale îl constituie alcătuirea lor din tineri cu deficite serioase și din liderii care se impun prin forță sau prin „îndrăzneală oarbă”, irațională, și prin exploatarea unor slăbiciuni ale grupului. Fuga, vagabondajul, cerșetoria, când nu frizează patologicul și când nu devin comportamente antisociale persistente și bine structurate, sunt forme de evaziune, de protecție sau chiar modalități de procurare a celor necesare traiului. Ele nu pot fi imputate numai structurii caracteriale a tânărului, cât mai ales unor deficiențe economice, sociale și culturale ale mediului educativ.

Concepția umanistă în cadrul căreia vegherea asupra ființei umane în manieră proteguitoare și de apărare este o dimensiune importantă, nu pierde din vedere ființele „marginalizate” socialmente, în primul rând de actele lor comportamentale și în consecință de pârguile de intervenție socială.

Resocializarea delicvenților cuprinde în mecanismul ei intern de protejare socială și de prevenire de comitere de noi delikte prin sistemul de sancțiuni și pedepse: detenția și privarea de libertate, introdusă ca măsură de protecție socială, este acceptată ca o ultimă soluție după epuizarea celorlalte gradualități de sancțiuni posibile.

Decizia privării de libertate este adoptată „numai în cazul când cazul în discuție este de așa natură încât pedepsele mai puțin radicale nu pot fi acceptate” (W. Reutzmann, 1991). Regimul de tratament și de resocializare incumbă reducerea efectelor, învățării sociale negative. Aceasta se efectuează pe linia maturizării sociale, a antrenării abilităților sociale, prin dezvoltarea unor comportamente adecvate într-un spectru larg al contextelor impersonale, prin formarea judecății morale cu antrenarea și rezolvarea dilemelor morale. Luarea în considerare de către preotul slujitor, într-un penitenciar, a politicilor sociale aplicate în recuperarea psiho-somatică a acestora și neintegrarea lor socială trebuie să facă corp comun cu „politica duhovnicească” aplicată de acesta în scopul salvării lor spirituale. Fără o simbioză armonioasă între modurile de aplicare a acestor tratamente, șansele reușitei pastorale în acest mediu sunt cât se poate de mici.

IV. Politica socială în domeniul prevenirii și combaterii criminalității. „Politica duhovnicească”, rolul preotului în reușita integrării deținuților în Biserică.

La momentul actual omenirea este marcată de un vast proces de mondializare determinat de creșterea spectaculoasă a piețelor de capital, de libertatea și amplitudinea fără precedent în operarea transferurilor financiar bancare, de circulația nestânjenită a persoanelor și mărfurilor, toate acestea având drept consecință internaționalizarea criminalității și extensia acesteia la o dimensiune alarmantă. Tranziția la economia de piață și criza de autoritate a instituțiilor statului din

fostele țări comuniste au favorizat diversificarea și proliferarea criminalității, precum și crearea unei economii subterane paralele, perverse, care subminează și zdruncină încrederea populației în organele de stat. Grupările de infractori cu articulații de tip mafiot, din ce în ce mai organizate, au prosperat continuu prin activități de contrabandă, evaziune fiscală, plasare de monedă falsă etc.

Comunitatea internațională este confruntată la acest început de mileniu cu dezvoltarea alarmantă a unor amenințări la adresa securității și ordinii generale a statelor, precum: crima organizată, traficul de droguri, de arme și materiale radioactive, acțiuni de spălare a banilor și fraude financiar bancare, criminalitate informatică, trafic de carne vie etc. (24)

Am ales să demarăm tratarea acestei subteme cu o analiză a stării și dinamicii criminalității timpurilor noastre, deoarece considerăm că o informare corectă din punct de vedere științific, sociologic a preotului slujitor, îi deschide acestuia accesul mult mai ușor la penetrarea unor realități cu care ne confruntăm noi azi. Rămânem de părere că fără cooptarea preotului la aceste informații, cu aceste analize sau statistici sociologice, nu numai că, el nu are sorți de izbândă în lucrarea sa de pastorație, dar nici măcar minimul de cunoștințe care să cântărească la cultura sa nu și-l acoperă. De aceea am hotărât că, pentru o abordare competentă, exhaustivă, în tratarea acestei teme, preotul trebuie să facă apel la analiza științifică a fenomenului. Referitor la conceptul propus de noi în acest capitol, acela de „politică duhovnicească”, pentru unii ar putea părea puțin neconform cu spațiul și realitatea teologică, însă aprofundându-l găsim pe preot în ipostaza de adevărat conducător de cetățile sufletești.

Continuându-ne analiza privind dimensiunea criminalității și a infraționalității din România, se remarcă faptul că după 1990 criminalitatea înregistrează o tendință de creștere permanentă, relativ constantă, atât sub aspectul frecvenței, numărului și gravității unor fapte antisociale, cât și cu privire la consecințele negative din ce în ce mai nefavorabile comunității. Cu toate măsurile luate, modul de îndeplinire al sarcinilor nu satisface societatea românească, acțiunile întreprinse fiind marcate frecvent de formalism și de lipsă de eficiență cu consecințe negative în planul relațiilor interumane. Totodată se constată o creștere substanțială a criminalității în general, sporirea sentimentului de teamă și insecuritate a cetățenilor, proliferarea, fără pre-

cedent, a fraudelor fiscale și

bancare, consolidarea și profesionalizarea nucleelor de crimă organizată.

În Raportul Național al Dezvoltării Umane inițiat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), și realizat de Academia Română, se evidențiază că: sărăcia în țara noastră a atins cote alarmante, înregistrându-se o adevărată prăbușire a nivelului de trai, rata mortalității a depășit cu câteva procente rata natalității, s-au înmulțit îmbolnăvirile grave, criminalitatea a crescut în ritm accelerat, învățăământul și serviciile medicale aflându-se într-o stare deplorabilă; populația a început să migreze de la oraș la sat din lipsa perspectivelor economice și a șomajului prelungit. (25)

Pentru a evita contactul cu pușcăria, din partea omului în general creștin sau necreștin (dar în special creștin), preotul slujitor va trebui să dezvolte în predicile sale ideea de luptă pentru menținerea unității familiei, a coeziunii acesteia. Presiunile economice exercitate asupra familiei, precum și diversele greutăți care se abat asupra ei din toate timpurile au existat; preotul va trebui să ridice nivelul cunoștințelor enoriașilor săi, că Dumnezeu este singurul care poartă de grijă întregii omeniri: și perii capului nostru sunt numărați.

Nu este o soluție să recurgi la gesturi disperate, în condițiile de criză, și apoi să pășești pe culoarele pușcăriei; preotul tocmai asta trebuie să însușească familiștilor, precum și celorlalți aflați în pușcărie: dacă Dumnezeu nu ne-a refuzat dreptul de a vedea lumina zilei, nici noi nu trebuie să refuzăm dreptul de a-i cere ajutorul, soluția!? O apropiere sinceră de Biserica Sa, de Trupul și de sângele lui Hristos. Ortodoxia afirmă că viața este un dar oferit în mod liber de Dumnezeul iubirii. De aceea viața umană trebuie primită cu bucurie și cu recunoștință. Ea trebuie ocrotită, conservată și prețuită ca expresia cea mai sublimă a activității creatoare a lui Dumnezeu, Care ne-a adus „*dintru neființă la ființă*”. Nu doar pentru o existență biologică. El ne-a ales pentru viață, a cărui finalitate este participarea la slava veșnică a lui Hristos cel înviat, „*la moștenirea sfinților întru lumină*”. (Col. 1, 12; Efes. 1, 18) (26)

Tot legat de sfințenia vieții umane, de „darul sacru al vieții”, mai putem adăuga: „*creați de Dumnezeu ca cea mai sublimă expunere a iubirii Sale divine, noi suntem chemați în comuniune veșnică cu El, împreună cu cei care reflectă în veșnicie sfințenia Sa strălucitoare. Totuși, ca și sfinții care au fost înaintea noastră - miile de martiri, mărturisitori și alți oameni sfinți care «au luptat lupta cea bună» și-au ieșit biruitori - noi putem ajunge la sfințenia dumnezeiască prin*

exercițiul bunei chiverniseli, oferindu-ne «pe noi înșine și unii pe alții și toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm»”. (27)

Note bibliografice:

1. Pr. Prof. Dr. Spiridon Cădea: „Studii și articole de Pastorală Ortodoxă”, Editura Arhiepiscopiei Sibiului, 2002, pag. 140
2. Ierom. Serafim Man: „Crâmpie de propovăduire din Amvonul Robiei”, Editura Episcopiei Române Ortodoxe a Maramureșului și Sătmăruului, Baia Mare, 1996, pag. 48-49
3. Vladimir Lossky: „Vederea lui Dumnezeu” Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1995. pag. 52
4. Pr. Vasile Sorescu: „Religia creștină călăuză pentru credincioși”, Editura Saeculum și Editura Vestala, București 1997
5. Ierom. Arsenie Boca: „Cărarea Împărăției”, Arad, 1995, pag. 119
6. Ibidem, pag. 292
7. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae: „Trăirea lui Dumnezeu în Ortodoxie”, Editura Dacia, Cluj- Napoca, 2000, pag. 116
8. Idem, „Mica Dogmatică Vorbită”, pag. 101
9. Episcop Kallistos Ware: „Ortodoxia, calea dreptei credințe”, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1993, pag. 101
10. Sf. Nicolae Cabasila: „Despre viața în Hristos”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001, pag. 139
11. Revista „Iisus Biruitorul”, anul XIV, nr. 12 (363), săptămâna 17-23 Martie 2003, pag. 3
12. Ibidem
13. Sf. Siluan Athonitul: „Între iadul deznădejdiei și iadul smereniei”, Editura Deisis- Sibiu și Sf. Mănăstire Ioan Botezătorul - Alba Iulia, 1994, introducere Diac. Asist. Ioan I. Ică jr., traducere Pr. Prof. Ioan Ică și Ioan Ică jr. Diac. Asist.
14. Ilarion V. Felea: „Pocăința”, Seria Teologică, nr. 16, Sibiu, 1939, Studii de documentare teologică și psihologică, pag. 1-3
15. Ibidem, pag. 360-361
16. Ierom. Filotei - Editura Sofia: „Creștinul în fața lumii de azi”, București 2003, trad. din limba greacă de Pr. Șerban Tică
17. Ieromonah Savatie Baștovoii: „Curaj și libertate în Ortodoxie”, Editura Sofia, București 2002, pag. 161-162
18. Sf. Ioan Gură de Aur: „Cuvinte alese”, Editura Reîntregirea - Alba Iulia, 2002, pag. 76
19. Ibidem, pag. 29-30
20. Ireneu Hausherr: „Paternitate și îndrumare duhovnicească în Răsăritul creștin”, Editura Deisis, Sibiu 1999, pag. 78-79 și pag. 82
21. Ibidem, pag. 95
22. Pr. Vasile Coman: „Religie și caracter”, Editura Minerva, Brașov 1944, pag. 3
23. Marioara Petcu: „Delicvența, repere psihosociale”, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1999, pag. 148-149 și 150- 156
24. Cătălin Zamfir: „Politici sociale în România - Politica socială în domeniul prevenirii și combaterii criminalității” - Pavel Abraham, Editura Expert, București 1999, pag. 517
25. Ibidem, PG. 521 și pag. 526
26. Pr. John Breck: „Darul sacru al vieții”, Editura Patmos, Cluj Napoca 2001, pag. 15-16
27. Ibidem, pag. 17

Rugăciune

Mă încred în ajutorul mâinilor Tale și promit că anul acesta voi face mai mult pentru Tine, în lucrarea sfântă a Ta. Doamne, m-ai chemat în lucrarea sfântă a oastei, ca pe tânărul Samuil. Prigonit am fost de cei dragi, ca tânărul Ieremia și de aceea doresc să mă încred mai mult în Tine, ca tânărul Isaac. Citesc despre Avraam și aş dori să fiu ca el, prieten bun cu Tine. Spre binecuvântările cerești, aş dori să vin pe calea cea îngustă, neclătinându-mă, ca înțeleptul Iov. Să fiu tare în orice ispită, ca blândul Iosif, care este aurul dragostei și al meditației, și ca mult încercatul Iov și ca Daniil să rămân statornic în necaz și în bucurii. În lupta cu păcatul și cu duhul lumii, să fiu ca Iosua, care a făcut să cadă zidurile Ierihonului, datorită ascultării lui față de Tine. Ca psalmistul David să-Ți cânt cu ochii înlăcrimați, fiind o lumină în lume. Călăuzit de înțelepciunea ce vine de la Tine, să-mi plec capul pe pieptul Tău, ca tânărul apostol al iubirii, Sfântul Evanghelist Ioan, ascultând pulsul inimii ce bate plină de dragoste pentru întreaga lume. Sau ca Maria, sora Martei, să-ți stau la picioare ascultându-ți cuvântul sfânt și să plâng ca Magdalena, pentru a spăla cu lacrimile căinței și ale recunoștinței rănila și picioarele străpunse de piroanele păcatelor mele.

Doamne, în acest nou an aş dori să strig mai cu putere de pe zidurile Lucrării, spre cei ce nu Te cunosc sau spre cei ce au adormit, cuprinși de vraja învățăturilor străine, despre duhul Oastei sfinte, ca profetul Neemia. Iar atunci când se cade să spun adevărul să nu mai tac, făcându-mă vinovat de un păcat, poate, de neiertat. Adu-mi mereu aminte de sfânta zi a cinzecimii, când Sfântul Apostol Petru a înfruntat minciuna, spunând mulțimii adevărul și de cele 3000 de suflete ce au ieșit din întunericul păcatului, cunoscând Adevărul. Și dă-mi putere și dragoste în suflet să nu mă despart de Tine oriunde voi merge, ca Enoh. Să fiu ca Tabita sau ca Zahau, plătindu-mi toate datoriile față de semenii! Să miluiesc pe cei lipsiți, pentru a-mi strânge comori Acolo unde ești Tu! Să vin ca Părintele Nicodim în fiecare noapte, când toți dorm și să-ți spun

în rugăciune tot ceea ce nu înțeleg, cerându-ți pricepere și înțelepciune pentru a putea deveni un om al rugăciunii, ca minunatul Abel sau ca proorocul Ilie, nelipsind din Templul Tău cu sfinții apostoli.

Câte pilde am fața ochilor, Doamne, ajută-mă să le urmez îndeaproape și ferește-mi pașii să nu calc pe urmele lui Cain sau Absalom, fiul lui David sau ca Iuda, vânzătorul Domnului Iisus. Ci totdeauna să calc pe urmele Părintelui meu Prea Iubit, care m-a născut din nou, scoțându-mă din negura păcatului, prin Sfânta Scriptură și prin toate scrierile sfinților ce s-au întipărit adânc în inimile fraților ce le-au urmat îndeaproape, așa cum a fost Sfântul Apostol Pavel și toți copilașii lui în Domnul: Teofil Tihie, Timotei, Tit și alții.

Cum m-aș putea dezlipi de acești minunați oameni ce au ars ca o torță vie, luminând viața multor oameni? Doamne, dă-mi putere și înțelepciune ca în acest an să înțeleg mai mult Taina biruințelor în luptele credinței, Taina izbânzii în lucrarea Ta, Taina rodirii Sfântului Duh în inima mea și în frați, Taina părtășiei lui Dumnezeu între oameni și a părtășiei între noi. Și toate aceste spre o mai mare slavă a Numelui Tău Sfânt. Totdeauna, acum și pururi în vecii vecilor. Amin.

Porunca Iubirii

Fie-ți „Porunca Iubirii” a Domnului
Pază dulce somnului,
Liniștea căminului,
Soarele destinului,
Candela vegherilor
Și balsam durerilor.

Fie-ți „Porunca Iubirii” a Sfântului
Drumul legământului,
Prietena cărărilor,
Focul rugăciunilor
Și liman furtunilor.

Fie-ți Porunca Sfântă a
Lui
Aurul pământului,
Miezul bucuriilor,
Plata dăruirilor,
Fericirea traiului
Și răsplata Raiului.

Educația sexuală în școli

Bogdan Mateciuc

Ministerul Educației și-a afirmat recent intenția de a introduce în programa de învățământ cursuri de educație sexuală... În urmă cu peste 20 de ani școlile din Statele Unite începeau să uzurpe autoritatea părinților și să predea o “educație sexuală” liberă de valori morale, oferind chiar indicații specifice despre folosirea contraceptivelor. Afirmând că părinții sunt incompetenți și că copiii au nevoie să fie informați despre cum să evite consecințele relațiilor sexuale (de exemplu, sarcinile nedorite și bolile cu transmitere sexuală), promotorii educației sexuale hedoniste au inițiat ceva care nu avea nici o legătură cu adevărata educație sexuală, creând de fapt o “condiționare sexuală”, adică o manipulare și o îndoctrinare. Programele erau predate inițial în ultimii ani de liceu, dar au fost apoi extinse și la clasele mai mici, ajungând până la grădiniță. Au avut nevoie de doisprezece ani de îndoctrinare sistematică pentru a-i infecta pe copii și pe adolescenți cu o concepție hedonistă despre viață și pentru a le schimba atitudinea și valorile creștine cu unele neo-păgâne, pe scurt, pentru a-i îndoctrina cu un umanism ateist. Așa cum arăta Randy Engel, expert în educație sexuală, în cartea ei *Educația sexuală: Ultima Molimă* (Sex Education: The Final Plague), acest sprijin pentru educația sexuală își are rădăcinile în mișcarea împotriva vieții și în malthusianismul sfârșitului de secol 19, propagate în secolul 20 de Margaret Sanger, fondatoarea organizației Planned Parenthood (“Familii planificate”). Această organizație este azi foarte activă în școlile din SUA și este afiliatul nord-american al IPPF (International Planned Parenthood Federation – Federația Internațională a Familiilor Planificate), care are reprezentante în aproape toate țările lumii.

În realitate, programele de educație sexuală hedoniste sunt folosite în multe școli din lume pentru a schimba valorile și atitudinile copiilor prin așa-numita “clarificare a valorilor”. În mod înșelător, aceste programe sunt numite “creștere și dezvoltare umană”, “viața de familie”, “populație și dezvoltare”, “educarea populației”, toate fiind înrudite întrucât provin din aceeași sursă - IPPF (Federația Internațională a

Familiilor Planificate) și afiliații ei, UNESCO (prin al său CRESALC) și de la alte instituții care promovează controlul nașterilor. Prin intermediul acestei îndoctrînări sexuale, ei îi învață pe copii și pe adolescenți:

1. O nouă definiție a familiei și a rolului bărbatului și al femeii, potrivit mișcărilor de homosexuali și feministe.
2. O etică depinzând de situație, adică un relativism moral, exprimat mai popular prin lozinca *“fă ce vrei, atâ timp cât nu deranjezi pe nimeni”*.
3. O concepție hedonistă despre sexualitate.
4. O mentalitate anti-copii.

În aceste programe, ei prezintă băieți și fete dezbrăcați și activități sexuale de orice fel (inclusiv aberante - sodomie, zoofilie, prostituție, onanie, etc.). Astfel, ei trezesc în copii impulsurile sexuale și le distrug cumpătarea și inocența. La toate acestea se adaugă indicațiile despre folosirea diferitelor metode contraceptive, inclusiv indicații despre avort, acestea fiind prezentate ca “responsabilitate sexuală”, în scopul desensibilizării lor în ceea ce privește natura intimă și sacralitatea sexualității. Asta se petrece în școlile din Statele Unite de peste douăzeci de ani, cu rezultate dezastruoase. De exemplu, în 1970, înainte de începerea educației sexuale în școli, numai o treime dintre adolescentele însărcinate erau singure; astăzi sunt singure două treimi. În acest sens, kongresmanul William Dannemeyer scrie în cartea lui *Umbră pe pământ* că există o relație directă între sumele cheltuite de fiecare stat al SUA cu educația sexuală din școli și rata sarcinilor nedorite în rândul adolescenților. Statele care cheltuiesc cele mai mici sume cu educația sexuală au și cele mai reduse statistici privind cazurile de sarcină.

Promotorii contraceptivelor pentru minori pretind că acestea ajută la reducerea cazurilor de sarcină la adolescenți. Totuși, un studiu privind tinerele singure, cu vârste între 15 și 19 ani și care au întreținut relații sexuale, arată că odată cu creșterea activității sexuale crește și posibilitatea de sarcină, deși ele folosesc în mod constant contraceptive. Ineficiența majorității contraceptivelor (în special la tineri) este principala cauză a acestui fenomen și, cu cât e mai mare numărul de tineri care folosesc contraceptive, cu atât e mai mare și numărul “accidentelor”, ceea ce duce la și mai multe avorturi. O treime din numărul total de avorturi care au loc anual în S.U.A. (aproximativ 1, 5 milioane) au loc la tinere sub 18 ani. În ultimii 30 de ani au fost omorâți prin avort 35 de milioane de americani, adică o dată și jumătate populația României.

Expertul în probleme ale populației, Jacqueline Kasun, autoarea cărții “Războiul împotriva populației”, a studiat informațiile furnizate chiar de organizația Planned Parenthood și a ajuns la următoarea concluzie: “Statele Unite, care oferă acces la programe de controlul nașterii finanțate de guvern, înregistrează cele mai numeroase cazuri de sarcină în rândul adolescentelor - nașteri și avorturi”. Kasun arată că Statul California, care oferă minorilor contraceptive și întreruperi de sarcină fără consimțământul părinților și care alocă mai mulți bani decât oricare alt stat al SUA pentru contraceptive, înregistrează cele mai multe avorturi la adolescente și locul doi la cazurile de sarcină la adolescente.

Pentru a combate problema sarcinilor la adolescente, există clinici de stat în SUA (inclusiv în multe școli) care oferă minorilor consultații privind controlul nașterilor și chiar contraceptive gratuite, fără consimțământul sau cunoștința părinților. Foarte multe școli din SUA continuă să implementeze programe de educație sexuală care includ instrucțiuni despre folosirea contraceptivelor, vizând copii tot mai tineri, în ciuda faptului că toată lumea știe că aceasta e un adevărat dezastru.

Cei care continuă să promoveze aceste programe pretind că, oferind copiilor și adolescenților instrucțiuni detaliate despre actul sexual și despre cum pot fi evitate consecințele acestuia, ei îi învață pe tineri să nu întrețină relații sexuale (?!). E ca și cum ai spune că îi poți învăța pe tineri în detaliu cum se folosesc toate drogurile, le explici senzațiile plăcute generate de acestea, îi înveți cum să le folosească pentru a evita consecințele negative și după aceea speri că ei nu le vor folosi. Dr. Louise Tyrer de la filiala Planned Parenthood din New York recunoaște că mai mult de două treimi dintre avorturile care au loc anual în SUA sunt un rezultat al ineficienței contraceptivelor. Desigur, pe măsură ce ei vor continua să promoveze contraceptivele și să le pună la dispoziția tinerilor, va exista și mai multă promiscuitate, în special dacă se oferă și întreruperi de sarcină fără știrea părinților, asta în caz de eșec al contraceptivelor folosite.

Chiar Planned Parenthood, ale cărei materiale “educaționale” există în multe școli din lume, recunoaște într-o revistă proprie că *“deși tot mai mulți tineri folosesc contraceptive și cu o mai mare persistentă ca mai înainte, totuși numărul de sarcini în afara căsătoriei continuă să crească.”*

Profesorul Kingsley Davis, membru al consiliului de administrație al organizației pro-contracepție și pro-avort “Zero Population

Growth” (Zero creșterea populației) a declarat: *“Ironia e că creșterea numărului de nașteri nelegitime a avut loc exact atunci când utilizarea contraceptivelor era considerată mai respectabilă și mai generalizată”*.

Nu este deci surprinzător că aceste programe hedoniste de educație sexuală (care includ instrucțiuni despre utilizarea contraceptivelor) sunt departe de orice valoare morală, distrug castitatea și modestia copiilor noștri și îi incită să întrețină relații sexuale premaritale. Acesta este motivul pentru care în SUA, în fiecare an, un milion de adolescente rămân însărcinate și 2,5 milioane de adolescenți contractează boli cu transmitere sexuală (BTS), care au ca rezultat sterilitatea și chiar decesul.

Recent, filiala locală a Planned Parenthood din Statul Massachusetts a inițiat o campanie de presiuni pentru a determina Consiliul Educațional al Statului să includă “educația sexuală” ca obiect obligatoriu de studiu în programa analitică. Practic, Planned Parenthood a solicitat ca educația sexuală să fie obligatorie în toate școlile de stat din Massachusetts. Deși programele analitice individuale pot diferi de la o regiune la alta, “educația sexuală generală” include instrucțiuni despre prezervative și utilizarea lor, dispozitive și medicamente contraceptive, medicamente care induc avortul, avort și homosexualitate. Aceste programe pot eventual menționa și cuvântul “abstinență”, însă doar pentru a discredita conceptul. Abstinenta nu este nicidecum recomandată ca standard al comportamentului sexual uman. Deși Consiliul Educațional din Massachusetts a respins solicitările Planned Parenthood, aceasta nu a adus și închiderea cazului. După ce a eșuat cu presiunile la nivel de stat, Planned Parenthood intenționează să-și concentreze acum eforturile la nivel local, făcând presiuni asupra comitetelor școlare.

O altă țară industrializată în care educația sexuală a eșuat este Suedia, locul de naștere al “revoluției sexuale”. Mai întâi au fost introduse cursurile de educație sexuală în școli (între 1938 și 1988 - 51 de ani de educație sexuală). Apoi a fost legalizată contracepția, homosexualitatea și avortul. În 1955, din cauza numărului foarte mare de adolescente însărcinate și boli venerice, educația sexuală a devenit obligatorie, în 1975 guvernul oferind gratuit întreruperi de sarcină până în săptămâna a 18-a, indiferent de motiv. În lumina (întunericul?) acestei situații, un raport guvernamental din 1985 sublinia preocuparea și dezamăgirea autorităților privind liberalizarea sexuală din ultimii ani. Suedia a început să dea înapoi, așa cum vor trebui să facă și celelalte țări mai

devreme sau mai târziu.

E trist că aceste greșeli s-au răspândit și în țările mai puțin dezvoltate și vin acum și în România, prin intermediul organizațiilor care promovează controlul nașterilor. Nu putem vorbi de educație sexuală în școli fără a menționa organizațiile anti-viață și anti-creștine (gen Planned Parenthood) care promovează contracepția și avortul, inclusiv pentru minorii fără cunoștința sau acordul părinților. Planned Parenthood a reușit să-și introducă materialele “educaționale” în multe școli din întreaga lume. Filosofia lor hedonistă și materialistă stă la baza majorității cursurilor de educație sexuală predate în școli. În plus, aceste cursuri au fost copiate de UNESCO, ale cărei programe sunt eufemistic denumite “educarea populației” și au aceeași filosofie ca Planned Parenthood. Credincioșii fondatoarei lor, Margaret Sanger, Planned Parenthood și afiliații lor din toate țările continuă să răspândească azi aceeași filosofie hedonistă și materialistă bazată pe umanismul ateist și relativism moral. Conform Planned Parenthood (PP), nu există valori absolute cum ar fi *Cele 10 Porunci*. PP le spune copiilor că sexualitatea nu implică deloc aspecte morale bune sau rele, ci trebuind pur și simplu să exploreze toate aspectele și să tragă singuri concluziile după aceea, chiar dacă acestea diferă de principiile morale pe care le-au învățat de la părinți. PP a definit familia ca fiind relația care există între doi oameni care trăiesc împreună, definiție care așează relațiile homosexuale pe același nivel cu căsătoria. În ghidul lor de educație sexuală, Planned Parenthood afirmă că valorile sunt principii și credințe pe care ni le creăm singuri și care se schimbă cu timpul, important fiind ca fiecare să decidă pentru sine care-i sunt valorile, indiferent de ce spun alții.

Mesajul pe care îl transmite această organizație cursanților de la orele de educație sexuală este acela că fiecare persoană are dreptul să întrețină relații sexuale cu oricine și că partenerul depinde numai de preferințele sexuale ale persoanei în cauză. Planned Parenthood îi învață pe minori că normele și considerentele morale au prea puțin de-a face cu sexualitatea. A le vorbi tinerilor despre sexualitate și contraceptive fără a le vorbi și despre morală înseamnă a-i face să-și piardă bunul simț și să vadă avortul ca o soluție în caz de eșec al contracepției. Nu sunt împotriva faptului că tinerii trebuie să aibă informații despre relațiile sexuale, dar ceea ce se predă actualmente în școlile din Occident NU ESTE educație sexuală. Atât timp cât orice valori morale și de bun-simț sunt date

la o parte, rezultatul este o degradingoladă sexuală fără limite, iar statisticile vorbesc de la sine. Mentalitatea libertină despre relațiile sexuale prinde tot mai mult teren și în România.

Este la modă a eticheta castitatea și cumpătarea drept *“principii învechite, de pe vremea bunicii”*. În ceea ce privește credința, *“eu am credința mea, în inimă”*, dar Dumnezeu *“din inimă”* e atât de mic și de bine pitit, încât nici nu se mai vede. Tuturor ne place să citim prin reviste relatări despre bătrânei care s-au căsătorit la 20, respectiv 18 ani, și care trăiesc și acum fericiți în nu știu ce sat, având 80-90 de ani. Copiii și nepoții vin mereu la ei de Crăciun, iar ei sunt mulțumiți că au trecut cu bine peste greutățile vieții. Am vrea și noi să avem o căsnicie fericită ca a lor. Pe de altă parte, nu vrem să avem parte de povești de genul celor citite în revistele *“Povești adevărate”* sau *“Povestea mea”*. Așa ceva e un vis urât pentru oricine. Cei doi bătrânei au avut o viață fericită tocmai pentru că s-au bazat pe acele principii considerate de noi azi ca *“învechite”*. Tinerii de azi ar vrea și libertinaj sexual și fericire la maturitate și bătrânețe. Ori, așa ceva nu se poate. Cum îți așterni la tinerețe, așa dormi la maturitate. Relațiile sexuale începute la vârste fragede, în afara căsătoriei, fac ca la momentul căsătoriei cei doi să nu mai aibă nimic intim de oferit unul altuia și nici acel sentiment al unicității căsniciei lor. *“Ce fac cu tine am mai făcut și cu alta/altul.”* Rezultatul e un plictis fatal și, în final, divorțul și permanenta goană după ceva nou.

Blazarea multor tineri din ziua de azi se datorează libertinajului practicat în toate aspectele vieții, libertinaj propovăduit și de așa-zisa *“educație sexuală”*. La 20 de ani ei sunt deja plictisiți de viață, caută senzații noi în droguri, alcool și experiențe sexuale aberante și, după ce totul devine *“fumat”*, sunt internați pentru boli psihice sau se sinucid.

Dumnezeu nu se lasă batjocorit: libertinajul practicat de om se întoarce împotriva lui. Dacă nu crezi în Dumnezeu nu înseamnă că El nu există. Negarea realității nu duce la anularea ei. Dumnezeu e tot acolo, iar libertinajul sexual e un continuu afront la adresa Lui. Mai devreme sau mai târziu cei care se conduc după principii *“moderne”* ajung față în față cu Dumnezeu și cu consecințele faptelor lor. Dar ce e modern în a avea relații sexuale la 15 ani sau a trăi împreună fără a fi căsătorit? Acestea sunt lucruri vechi de când lumea. Modern și nou e cu adevărat a NU face ce face lumea de când se știe, iar Fiul lui Dumnezeu - Iisus Hristos - a venit tocmai pentru a ne arăta un nou mod de viață.

Avem posibilitatea să prevenim efectele negative ale “educației sexuale” din școli, de care se “bucură” statele cu tradiție în domeniu. Dacă sunteți împotriva introducerii “educației sexuale” în școli, scrieți organelor statului și forurilor competente. În fond, e vorba de viața noastră și a copiilor noștri.

Cât de grave sunt aceste lucruri?

Faptele pe care programa de învățământ încearcă să le prezinte drept normale sunt comparabile cu crimele. Iată ce spun Canoanele Bisericii (stabilite de Sfinții Părinți):

- Cel ce a ucis de bunăvoie, 20 de ani să nu se împărtășească.
- Cel ce a ucis în război sau apărându-se de tâlhari, 3 ani să nu se împărtășească.
- Curvarii (atunci când doi necăsătoriți sau văduvi desfrânează), șapte ani să nu se împărtășească.
- Preacurvarii (cei căsătoriți, desfrânând cu persoane străine căsătorite), homosexualii (aceia care desfrânează anal, bărbat cu bărbat sau bărbatul cu soția lui), cei care se împreună cu dobitoacele, cei ce se împreună cu femeile lor peste fire (împreunarea peste fire este atunci când bărbatul sau femeia își fac demonica plăcere sărutându-se unde nu trebuie), 15 ani să nu se împărtășească; la fel și femeia se canonisește dacă a fost cu voia ei; iar dacă a fost silită (adică fără voia ei), 6 ani să nu se împărtășească.
- Cel ce a făcut malahie (onanie, masturbare), 40 de zile să mănânce hrană uscată și să facă câte o sută de mătânii pe zi, și cu mare căință în suflet hotărându-se de a nu mai greși; se poate împărtăși cu Sfintele Taine. Dacă nu îndeplinește canonul arătat mai sus, 1 an să nu se împărtășească.
- Cei care fac malahie unul cu altul sau femeie cu femeie, 80 de zile să se canonisească mâncând hrană uscată în toate zilele și făcând câte o sută de mătânii pe zi. De nu va împlini acest canon, 2 ani să nu se împărtășească și să facă câte o sută de mătânii pe zi.
- Femeile care își omoară pruncii în pânțe, care avortează sau fac

raclaj, 10 ani să nu se împărtășească, iar dacă se feresc să nu facă copii, 1 an să nu se împărtășească.

Rugăciune pentru copilul căzut în păcat

Doamne Iisuse Hristoase, Cel ce ai venit în lume, nu pentru cei drepecți, ci pentru cei păcătoși, vino și în ajutorul fiului meu (*numele*), ridicându-l din căderea în care se află. Nu-l lăsa pe el, Preabunule Doamne, să fie batjocorit de diavol și nici să-și întineze sufletul prin păcate și fărădelegi.

Cel Ce Te-ai îndurat de Maria Egipteanca și, din iubitoare de desfătări, ai făcut-o iubitoare de nevoieță, iar pe vrăjitorul Ciprian, lepădându-se de slujirea dracilor, l-ai arătat arhieru încununat cu cununa muceniciei, vino și în ajutorul fiului meu (*numele*) și ajută-l să se lepede de tot răul.

Știu că nici un păcat nu covârșește mila Ta. Dă-i lui putere să rupă lanțurile vrăjmașului prin lacrimi de pocăință. Dă-i lui gândul cel bun să alerge la preot și să-și mărturisească păcatele. Doamne, nu-l lăsa să se piardă! Deznădejdea mă apasă și amărăciunea pentru căderea lui îmi tulbură inima. Suspină sufletul meu. Oare când vei veni în ajutor? Oare când ne vom bucura de milele Tale?

Miluieste-l, iubitorule de oameni, miluieste-l Preadulce Iisuse! Nu lăsa făptura Ta să fie înghițită de moarte, ci dăruiește-i să se umple de harul Tău. Ca văzând marea Ta dragoste de oameni, să Te iubească din toată inima sa și să Te slăvească în vecii vecilor! Amin.

28 Noiembrie 2004

Maria Gabor

La 28 noiembrie 2004 s-au împlinit 15 ani de la trecerea în viața veșnică a Părintelui Arsenie Boca, fost stareț al Mănăstirii de la Sâmbăta de Sus, cel mai mare spirit al ortodoxiei românești contemporane, Sfântul – cum îl numeau cei care l-au cunoscut.

Deși strămutat la cele veșnice, de ACOLO, din NEVĂZUT, așa cum a promis în viață fiind, Părintele continuă să îi ajute pe credincioșii care s-au folosit neîndoiti de sfaturile lui duhovnicești. Aceștia îl caută și acum la Mormântul lui de la Prislop. Parcă sunt chiar mai mulți decât aceia care veneau oarecând la Sâmbăta de Sus sau la Drăgănescu să găsească la Părintele un sfat, o cercetare, o încurajare. Acum vin nepoții ajunși și ei adulți. Bătătoresc drumul la Mormântul din dealul Mănăstirii de la Prislop, aducând de mână pe copiii lor și toți vin cu flori, cu lumânări și ulei pentru candelă. Își lasă tăcuți neputințele la picioarele crucii, îngenunchează și plâng, sărută mormântul și se mărturisesc în gând părintelui, apoi se întorc ușurați la casele lor, plini de nădejde.

Cei care pentru prima dată găsesc locurile, simt aici încărcătura de sfințenie cu care personalitatea Părintelui Arsenie Boca a impregnat potecile pe care a călcat, brazii pe care i-a sădit, grădina în care a semănat flori, lespezile de piatră aduse din malul râului de Părintele însuși și care conduc pașii pelerinilor spre mănăstire. Zidurile schitului, mângâiate de dalta măiastră a Părintelui, vibrează de rugăciunea neîncetată, iar din Altar se răsfrânge în chip minunat lumina vie a lui Iisus și a Maicii Domnului din picturile luminoase ale Părintelui, de pe ușile din Iconostas.

La Prislop nu poți ajunge cu atitudine de turist și nici un drum nu este un pelerinaj oarecare. Iar, dacă ai ajuns o dată în Poiana Hațegului, nu încetezi să revii ca să te încarci din nou de puterea locului.

M-am împărtășit din toată această minune și m-am cutremurat în sinea mea de neputința pe care o aduceam. Nu fusesem vrednică să-l cunosc pe Părintele Arsenie în viață fiind. Oare, aveam eu dreptul să mă împărtășesc, acum abia, din atâta dar?

Simțeam prezența Părintelui Arsenie în toate câte vedeam și trăiam, de parcă Părintele însuși era undeva în fața mea și m-ar fi auzit, m-ar fi recunoscut cu toate ale mele, bune și rele. Veneam în gând cu toate neliniștile și neputințele, fără umbră de scuză, fără penitență ipocrită, cât îmi voi fi dat eu seama despre mine atunci. Retrăiam mărturisirile celor care l-au cunoscut și mă simțeam rând pe rând, ca și aceia, arătată cu degetul în mulțime, gonită sau cel puțin dojenită, descoperită în gândul cel mai intim, fără puțință de tăgadă, fără crâcnire, fără scuze. O frază din scrierea “Cărarea Împărăției” a Părintelui Arsenie, pe care o repetasem de atâtea ori în gând, încât ajunsesem să o știu pe dinafară, răsuna în mine de peste tot: *“Iată, unde e apărare nu e smerenie, deci nici mărturisire și nici iertare; mândria tot stăpână rămâne; cu Dumnezeu nu poți face diplomație sau compromis”*.

Cuvintele îmi făceau cu degetul din ramurile copacilor, din lujerul florilor. Le susura izvorul, le amplifică ecoul pădurii. Dar, numai la Mormânt le înțelegeam dintr-odată puterea. Dacă ești pregătit să te înfățișezi Sfântului cu sufletul deschis pentru îndreptare, Părintele te primește și-ți răspunde pe măsură a ceea ce poți să deslușești în tine cu simțurile imperfecte ale trupului și începi să recunoști lucrarea de curățire. Nu este confortabil să accepți tot ceea ce descoperi despre tine instantaneu. Părintele, însă, știe dacă ceea ce trăiești este de substanță sau doar de suprafață, dacă te pocăiești sincer sau nu. L-am simțit așa cum se spune că a fost în viață – duhovnicul ideal: blând cu cei disperați și încercați de poveri și păcate grele, aspru și muștrător cu cei care cad la picioarele Mormântului cu ispitire, cerșind iertare sau făcând promisiuni pe care le uită.

Părintele este un sfânt care mijlocește lucrarea Domnului Nostru Iisus Hristos în noi, cu condiția să vrem noi înșine, temeinic, vindecarea sufletului.

La Mormântul lui de la Prislop, nu vii ca să-ți găsești circumstanțe, nu te absolvi singur de vină, nu întinezi cu grijă lumească excesivă sfințenia locului. Vremea minunii este fiecare clipă și depinde de alegerea pe care o facem pentru a ne schimba.

Mulțumesc, Părinte, de minunea făcută cu mine!

Bunavestire 2004

Azi vin, Părinte, sunt cea de pe urmă.
E sărbătoarea de Bunavestire.
Aștept și eu un semn să-mi dai de știre
Că și pe mine mă primești în turmă.

Nici nu știam cât sunt de rătăcită,
Pășteam și mă rugam după putere,
Nu mă-ngrijeam destul de Înviere,
Mă supăram, cădeam dezamăgită.

Mă așteptai, ploua cu întristare...
Cum o să știu ce îmi vei spune mie?
Tu m-ai atins cu crinii pe cărare
Și mi-ai plouat în suflet bucurie!

Maria Gabor

(din volumul “ Lumini la Mormânt” Ed. Agaton, Făgăraș, 2004)

Rezultatele
Concursului de poezie religioasă
CER NOU – PĂMÂNT NOU 2004

Premiul I: Alexandu Mihail Niță de la schitul Colciu, Prodrumu – Athos, pentru poezia “**Icoana minunată**”:

Premiul special al Juriului: Preot Costică Moroianu – Constanța pentru poezia “**Eminescu al doinirii**”, scrisă cu prilejul sărbătoririi a 500 de ani de la strămutarea la ceruri a voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt.

Icoana minunată

Icoana, glas al iubirii depline,
Răsună în suflet cântec de dor.
Cereasca vedere strânge în mine
Lumina de aur, rouă pe nor.
Icoana aprinsă, foc viu pe ghețar,
Topește al zilei urcuș tremurat,
Viclenii-i îngroapă mai jos de tartar,
Așează în suflet un bob înspicat.
Icoana adună torent de lumină
Din lacrima jertfei de seară
Candelă-aprinsă de cer o anină,
Plină cu stele în mine-o coboară.
Icoana, fereastră deschisă la cer
Ce umple de taină ființa,
Nădejde și sprijin celor ce pier,
Fiul cu Maica Sa Prodrumița.

Eminescu al doinirii
(fragmente)

Eminescu, unde ești?
Te tot strig din zare-n zare,
De prin codrii-mpărătești
Vino-n duh să ne doinești
La a Putnei sărbătoare!

Voievodule-al rostirii,
Din vechi codri-mpărătești,
Într-o lacrimă-a iubirii,
Vino-n pragul mănăstirii,
În Cuvânt să ne unești!

Eminescu al doinirii,
Dorul unui neam te cheamă
Pe sub bolta mănăstirii,
Putna-n rostu-nveșnicirii,
Sfântul Ștefan din Icoană!

Deținătorii celor două premii vor primi acasă diploma concursului și cărțile donate de redacția revistei „Porunca Iubirii”.

Nu s-au acordat alte premii sau mențiuni, deoarece poeziile primite am considerat că nu au întrunit calitatea artistică necesară.

Cu acest prilej anunțăm pe cititorii care ne-au trimis poeziile care nu le aparțin, dar au considerat că merită să fie luate în seamă, că nu publicăm decât poeziile personale, iar alegerea participării la concurs trebuie să fie a autorilor înșiși.

Felicităm pe autorul **Ion Duță Novaci**, din Novaci - Gorj câștigător al *Premiului I* anul trecut și pe Părintele **Florin Moldovan** de la Rodna (Bistrița – Năsăud), câștigător al *Premiului special al Juriului* din același an - 2003, care pe tot parcursul anului 2004 au fost în topul paginii de poezie, trimițându-ne creații din ce în ce mai bune. Colaborarea lor la revistă le-a asigurat consacrarea ca poeți, ambii având în pregătire câte un volum de versuri.

Le dorim inspirație vegheată de darul Duhului Sfânt tuturor celor care ne trimit poezii religioase și sperăm ca pagina de poezie a revistei să vă ofere și în continuare un model de trăire autentică a Cuvântului lui Dumnezeu, dar și un model de calitate artistică a puterii de exprimare a acestei trăiri.

Poezii de preot *Florin Moldovan*

Rodna (Jud. Bistrița – Năsăud)

Precum Adam

Credeam că nu mă vede Domnul
Că m-am atins în gând de ram.
Mă amăgeam că pot ascunde
Greșeala mea ca și Adam.

Rănite flori de măr frumoase
S-au înnegrit de gândul rău.
În cuget mi s-a stins lumina,
Mă prăbușeam în al meu hău.

Noaptea hidoasă și pustie,
Cu ochi imenși privea în jos.
În jalea neputinței mele,
Scrâșneam de frigul nemilos.

Și, izgonit din mine însumi,
Vedeam grozavul meu păcat:
Am uneltit contra iubirii
Și frumusețea am trădat!

Holdă de bucurii

Într-al inimii hotar,
Ca într-un mormânt cernit,
Puse-n brazdă la-ncolțit,
Stau grăunțele de har

Dintr-un bob mic, tăinuit,
Precum Darul în altar,
A-ncolțit un fir de har...
Și-acum dă la înverzit.

După el din boabe mii
Izbucnește până-n brâu
Lanul sfânt de armonii!

Nu mai pot să țin în frâu
Holda mea de bucurii:
C-a trecut Iisus prin grâu!

Poezii de preot Costică Moroianu

Constanța

Mă iartă!

Mă iartă, vântule, am mers
De multe ori în contra ta;
Azi te-odihnesc într-al meu vers
Și-n viața-mi fără de revers,
În duh, durere-ți voi păstra!

Mă iartă, rouă de pe flori,
De-n sufletu-mi te-am adunat
Cerească-oglundă-n prag de zori
Și dintr-ai vieții mele nori,
Aspra ta am lăcrimat!

Mă iartă, Cerule senin,
De-n umbra mea nu Te-am zărit
Și nu m-am bucurat din plin
De-a Ta lumină, de-n suspin
Al meu dor nu Te-a regăsit!

Mă iartă, ploaie din cer dată,
De lacrimile-ți ce le-am strâns,
Din trecerea-ți prin lumea toată,
Cu ale mele laolaltă,
La geam cu tine de am plâns!

Mă iartă anii-atâtor toamne
Și frunzele desprinse-n vânt,
Mă iartă sfinții din icoane,
De toate-Ți cer, mă iartă, Doamne,
Mă iartă, Domnule Cuvânt!

Iisuse, Sfinte!

Spre-a nu mai fi răătăcitor,
Te rog, Iisuse Sfinte,
De dincolo de orice nor,
Din lumile-Ți cerești, de dor,
Să-mi ieși Tu înainte!

Chiar dacă pasul bat pe loc
Și nu am spor spre Tine,
De unde sunt, în gând te rog
Să-mi vii în cale-n rug de foc
În nopțile din mine.

Mai mult, de dau și înapoi,
Să nu Te superi, Doamne,
Printre-ale lacrimilor ploi,
Să vii să fim noi amândoi
Într-ale vieții-mi toamne.

De mă zărești trist printre stânci
Pe-un țărm de dor, de mare,
Prin văi de gânduri lungi și-adânci,
Să vii Tu, Doamne, să-mi aduci
În suflet alinare.

Ori pe nisipuri de mă vezi,
Prin ierni în viscolire,
Spre mine să înaintezi,
Prin lacrimi să mă-mbrățișezi,
Să simt a Ta iubire!

Cântecul pâinii (lui *Nichifor Crainic*)

Cu trupul gol ca o păpușă,
Ce n-are carne, n-are pântec,
Stau deținuții morți de foame,
În burta goală au doar cântec

În loc de inimă – o pâine
Dospește-n piept ca-ntr-o covată
Și crește aluatul, crește, crește,
Începe-n pieptul lor să bată

În loc de sânge curge pâine
Prin venele batjocorite
Și picături de pâine albă
Se scurg în gură, -nchipuite.

În loc de creier iarăși pâine,
Doar pâine-n ochi, în gând, în toate.
Gândirea-i pâine, văzul – pâine,
E pâine sfânta libertate!

Se scurge pâinea, este vie,
Se risipește, iar se-adună,

Răsare-n zori precum un soare,
Iar noaptea e pe ceruri lună

Înfometatul lumii plânge...
E pâine peste tot, și-n vise
Dar când s-apuce, când să guste
Hambarele sunt însă - nchise...

Dar foamea cântă, mai trăiește.
O pâine mare-i pușcăria,
Și-n flămânziți pentru dreptate
Începe, sfântă, liturgia...

În trupul gol, ca o păpușă,
Pâine se frânge, vin se stoarce,
Pogoară Duhul peste foame
Și trupul carnea își reface

Mănâncă cerșetorii pâinii...
O Pâine vie ce se frânge,
Mănâncă toți din Pâinea Vieții...
Pâine și vin le curge-n sânge.

Dan Emilian Roșca

Schitul Piatra Scrisă, Județul Caraș-Severin

Al nostru tată

Al nostru Tată încă e aproape
Și Fiul Său e încă de găsit.
Ale naturii întinate ape
Nu spală ce e-n fire prihănit.

Vino la El, când îți auzi chemarea
Ca palmele-i străpunse să le pună
Asupra ta. Nici stele, soare, lună
N-or lumina cum va fi Luminarea.

Odihnă-n El, odihna ta să fie,
Te roagă simplu, uită al tău nume,
Chiar dacă mort vei fi pentr-astă lume,
Nemuritor vei fi în veșnicie.

Poezii de Fratele **Alexandru Mihail Niță**

Chilia Prodromu din Colciu

Vecernie Athonită

S-a îmbujorat Pământul,
Marea l-a stropit cu-n val,
Peste deal se pleacă vântul,
Zboară colbul jos la mal.

Ziua se ascunde-n stele,
Codrul verdele și-a stins,
Pleoape-nchise de zorele
Scara cerului au tins.

Crinii din cățui măiestre
Tămâiază lin văzduhul,
Toaca bate la ferestre,

Din înalt pogoară Duhul
Peste firea-ngenuncheată
Sub icoana nepictată.

Clipa sub pleoapă

Suflet trist de dor,
Penumbre de amurg,
Gânduri ce se scurg
Din cer încetișor.

Clipa sub pleoapă
Timpul adoarme.
Război fără arme
Statuia îngroapă.

Sub cruce de stele
Ecou de scânteii
Arc de dantele.

Tămâia din tei
Doar o străbate
Cereasca cetate.

Pecete

Un gând în inimă să porți:
Hristos, îndemn și călăuză,
Ridică arca din ecluză
Până la ceruri, sus la Porți.

Răbdare ai ca să suporti
Pe umeri cruci și lanțuri grele,
În Har să te încingi cu ele
Ca să învii din morți.

Spre zarea raiului deschis,
Topit în pace și iubire,
Trez fi-vei în dulcele vis.

Purtat de valuri de uimire,
Străpuns de-al dorului abis,
Pecetluit de Suprafire.

Divina răbdare

Precum izvorul de sub stâncă
Așteaptă buza însetată,
Și boarea floarea-nmiresmată,
Astfel Hristos ne-așteaptă încă
Cu bucurii să ne hrănească
Și să ne umple de lumină,
Răpiți din lumea grea de tină,
În duh, la țara îngerească.

Poezii de Larisa Verdeș

Chișinău

Morțile vieții

Moartea cea mare
este o sumă a morților
noastre mai mici:
asistăm la moartea copilăriei noastre,
aducem flori la moartea propriei noastre tinereți;
dar cum mai plângem când ne moare dragostea
și când îmbătrânim,
sufletul rămânându-ne tânăr...

Atunci când nu mai are ce muri în noi
murim noi înșine...
mor toamne, mor primăveri,
mor zilele noastre de ieri,
mor stări, amintiri în culori,
Mor lumini, bucurii și flori.

Abia le mai poți percepe...
Numai viața adevărată
doar după moarte începe.

Peisaj cu lumină

Ai coborât, Doamne, până la noi
pe treptele curcubeului,
bătut în cuie de lumină.

Ți-ai uns venirea
cu mirul ploii
ce răspândea în spații
ecoul mirific al botezului...

Aerul se unduia ușor
mișcat de aripile îngerilor,
Iar porumbei blajini
gângureauă rapsodia
legământului...
Gura Humorului se scălda
În valuri de lumină...
Stare de veșnicie...

Ion Duță Novaci

Novaci - Gorj

De-atunci!

Când împărații lumii n-au vrut a recunoaște
În Tine pe Stăpânul și Rege peste veci,
Te-au cunoscut păstorii în sfântă simplitate,
Ei, cei cu vânt în plete, sub cușme cu berbeci.

Au coborât din munte să se închine Ție,
Știindu-Te, Părinte, al vieților izvor!
Ți-au socotit simțirea și-nalta măreție,
Găsindu-Te în staul, Te-au socotit al lor!

Și, reîntorși în munte cu inimi mult smerite,
Au pus brazilor falnici, în vârfuluri, cruce sfântă,
Izvorului șoptit-au să susure doinite
Cântări de-naltă slavă în vad, când se frământă.

De-atunci în codri, brazii în vârfuluri poartă cruce
Și psalmi doinește apa izvorului sprintar,
De-atunci șoptește vântul pe lume când se duce
Cântări fierbinți de slavă, ca-n ușă la Altar!

Poezie de Dorin Simtion

Sfântă mântuire

Pe-un picior de plai,
O gură da rai
Cerescă zidire
Sfânta mănăstire.
De Domnul gândită
De pământ primită,

Raiul cel de sus
Pe pământ adus.
Domnul Ziditorul
El e lucrătorul,
Mâna ce-a arat
Pământul curat
Sămânța a pus
Pe omul supus,
Din care-a rodit
Omul cel sfințit,
Floarea-n loc ivită
Cu mult har gătită.
În mijlocul locului
Îmi stă Casa Domnului.
Domnul florile-și cosește
Casa de-și împodobește,
Așteptând ca să venim
La el să ne mântuim.

.....
De veacuri clipele la fel s-au scurs
În cosmica clepsidră,
Atâta doar, că viața-n stropi de apă se scurgea
Secând a vieții scâldătoare,
Iar oamenii, pe luciul timpului plutind,
Prin secolii coborau fără' de pă sare...

Acum, când stropii puțini rămas-au să-i mai țină
Au început să simtă a timpului vârtoare,
Dar n-au urechi prin vuietu-i să audă
Nici ochi prin ochiul ei să vadă,
Că timpul stă-n nemurire ca să cadă
Sfârșitul vremurilor.

Omagiu de Crăciun

Noapte de Crăciun

Revii în noaptea mare și sfințită,
Iar eu de dar puține-am adunat,
Uitat-am că-i Crăciun. O, ce ispită!
Dar Tu te naști în mine încă-odat!

În ieslea sufletului meu un loc
Mai am destul. Ca să ajungi cu bine,
Ți-am pregătit sălaș, lemne de foc
Și îți urez: “ Bine-ai venit la mine!”

Tu vii și-acum, ca totdeauna, blând
Și îmi aprinzi luminile-n brăduț,
Îmi pui în inimi lumânări arzând,
Și-un leagăn drag în suflet și călduț.

Pe masa pregătită aburesc
Colaci sfințiți, alături de vin,
Colindele din tindă mai găsesc
Un cozonac și-o pâine cel puțin.

Suspini cu noi, de greii noștri ani,
Ne ușurezi dureri ce ne răpun,
Ne-mbărbătezi, văzându-ne sărmani:
“Sus inimile-i NOAPTEADECRĂCIUN!”

Ion Duță Novaci
(Novaci – Gorj)

Cerul azi cu noi se împacă

Nu lăsa clipa să treacă,
O adună în Cuvânt,
Nu lăsa gândul să tacă,
Cerul azi cu noi se-mpacă
Într-o iesle pe Pământ!

Nou născut, Cel vechi de zile
N-are scutec pe pământ,
N-are umbra unei mile,
Pier cuvintele pe file,
El e veșnicul Cuvânt.

Pe vechi paie aurite,
Din colinde ce le cânt,
Din ninsorile venite,
Țes Iubirii-n veci smerite,
Scutec, Domnului Cuvânt.

Îi aduc Măicuței sfinte
Să îl dea Fiului ei...
Sufletele-s fericite,
Domnul Vieții nesfârșite
Vine-n peștera-ți de vrei.

De-L primești, se naște-n tine
Într-o peșteră de lut,
Și în suflet, în suspine,
El, Cuvântul, tainic vine,
Deși este ne-ncăput.

Preot Costică Moroianu
Constanța

Pe paie ninse

Pe paie ninse, gândurile mele,
În noaptea sfântă, au îngenuncheat
Și au aflat culcat, smerit, pe ele,
Un prunc micuț înconjurat de stele,
Pe Cel ce-i veșnic Vieții Împărat.

Odihnă află-n peșteră de tină,
Din porți în porți, din gânduri alungat,
Și Maica Sfântă-n preajma Lui suspină,
El, din privirea –I blândă și senină,
Dă Pacea Lui pe-al Maicii braț culcat.

În peșteră de gânduri câte-s toate,
Mă-nchin Iubirii Domnului Cuvânt,
Eternității Sfinte, întrupate
Și milei Lui cerești nemăsurate,
Luminii vieții-a toate câte sunt.

Preot Costică Moroianu

Constanța

Crăciun după Crăciun

Vremea ne colindă anii
Cu Crăciun după Crăciun,
Vârsta lui Iisus se-adună-n
Cât e sufletul de bun.
N-are grija grijii Anul,
Că e sec, că e mănós
Cât Pământul se adapă
Din Iubirea lui Hristos.

Maria Gabor

Cărți noi:

Cuvioasele animale

Maria Gabor

(Editura “Agaton”, 2004)

În prezentarea autorului

Animalele se supun Creatorului care le-a zidit. Comportamentul lor urmează din instinct propria lor natură, dar știu că ele au fost create de Dumnezeu cu un scop. Pentru aceasta animalele îl laudă și îl preamăresc pe Ziditor, sunt cuvioase.

Omul, în schimb, pare să fi uitat de Dumnezeu și alunecă în mod paradoxal în animalitate. Singura lui salvare este trăirea poruncilor lui Dumnezeu și refacerea prin iubire a ordinii pierdute.

Necesitatea reinstaurării principiului etic potrivit moralei creștine, căruia să îi urmeze întreaga creație, este mesajul cărții de față, care dă și perspectiva adevărată asupra condiției umane înseși: mântuirea și salvarea omului prin credință, nădejdea nestrămutată în mila Celui de Sus.

Volumul este alcătuit din patru cicluri aparent autonome, legate între ele printr-o coerență de subtext.

“**Cuvioasele animale**” sunt angajate într-un dialog atemporal cu Dumnezeu. Adresarea lor către Creator este o mărturisire de credincioșie și smerenie. Ele trăiesc după poruncile Ziditorului și nu schimbă nimic din hotărârile lui Dumnezeu.

Animalele amintesc omului de facere, apoi de căderea lor, odată cu a omului, în firea cea stricăcioasă, deși ele nu au păcătuit prin neascultare ca Adam și Eva. Animalele au continuat să-l slujească pe om, pentru că Dumnezeu a hotărât astfel. Au fost scăpate de Creator de la pieirea prin Potop în barca lui Noe, s-au înmulțit și au umplut pământul, nu au uitat nici o clipă de Ziditor și așteaptă mântuirea finală.

Prin fabulă, omul a limitat animalele la condiția lor de după cădere, a uitat că totuși el, omul, este vinovat de prăbușirea în păcat a întregii firi și că animalele nu au participat la răzvrătire.

În decursul istoriei pământești unele animale au primit determinări mitologice sau literare faimoase, dar condiția lor adevărată este supunerea față de Dumnezeu.

Berbecul este bucuros că este simbolul jertfei, deoarece un berbec a fost sacrificat în locul lui Isaac, când Dumnezeu a cerut Marelui Părinte Avraam să urce pe muntele Moria ca să-l jertfească pe fiul său iubit.

Asinul nu este încăpățânat cum s-a fixat caracterul lui în conștiința omului. El are percepții pe care omul nu le are, pentru că asinul a văzut Îngerul trimis de Dumnezeu lui Valaam și a putut vorbi acestuia cu glas de om. Smerit, asinul își amintește că el l-a purtat în spate pe Iisus pe drumul spre Ierusalim.

Calul își cunoaște faima mitologică, dar cu adevărat responsabil îl face vestirea rezervată lui în Apocalipsă.

Lupul, rudă de departe cu "Lupul moralist" din fabula lui Grigore Alexandrescu, recunoaște pe sfinții lui Dumnezeu, în fața cărora nu mai este o fiară, devine supus. Așa a fost el îmblânzit de Sfântul Andrei și de Sfântul Francesco d'Assisi.

Căprioara timidă și sfioasă are frumusețea sporită de cucernicia Sfintei Mavra de la Ceahlău, de la care a învățat supunerea și ascultarea.

Ursul a fost văzut de poetul Vasile Voiculescu ca un anahoret în poezia cu același titlu. *Capra* este o metaforă semită în poezia "Capra" a poetului italian Umberto Saba.

Elefantul, *cămila* și *girafa* nu sunt complexate de înfățișarea lor excesivă, deoarece Creatorul a hotărât trăsăturile fiecărui animal cu înțelepciune necuprinsă de rațiunea omului.

Peștele este liber chiar dacă libertatea lui este limitată de mediul în care trăiește și nu se teme de faptul de a fi pescuit după ce a servit drept hrană pentru îndestularea celor care s-au învrednicit de minunea făcută de Iisus cu înmulțirea pâinilor și a peștilor.

Șarpele, deși a fost blestemat de Dumnezeu, se simte încurajat de importanța pe care i-a dat-o Sfântul Spiridon și îndrăznește să spere că va fi mântuit odată cu omenirea, și toată firea va uita de cădere.

Tigrul, ca și lupul, cunoaște profeția din Biblie în care se vorbește despre vremurile în care cele mai feroase animale vor trăi la un loc cu animalele blânde și cu puii acestora. El evocă o condiție specială între animale și anume aceea de a inspira inteligența ca jucărie și de se supune jocului de copii, expresie a curăției sufletești.

În această postură, tigrlul imită obiceiul preferat al copiilor, acela de a-și imagina cum ar fi, de-ar fi....nu însă orice, ci o pasăre: o ciocârlie, o mierlă, un cuc, o barză etc. Zborul transcende fabula despre păsări, pretext pentru o depășire nu a condiției terestre, cum ar părea, ci a condiției stricătioase în general, orientarea firii (omenirii) spre morala binelui - în sens biblic, dezbrătarea de haina păcatului, ceruri noi și pământ nou profetite de scripturi: *“Pentru că Eu voi face ceruri noi și pământ nou. Nimeni nu-și va mai aduce aminte de vremurile trecute și nimănui nu-i vor mai veni în minte. Ci se vor bucura și se vor veseli...”* (Isaia 65: 17-18). Atunci *“lupul va locui laolaltă cu mielul și leopardul se va culca lângă căprioară; și vițelul și puiul de leu vor mânca împreună și un copil îi va paște. Juninca se va duce la păscut împreună cu ursoaica și puii lor vor sălășlui la un loc, iar leul ca și boul vor mânca paie”*. (Isaia 11: 6-7)

„Îngerul păzitor mă apără de animale...” **un ghid filocalic.** „Animalele” care ne bătutue interiorul nu sunt altele decât scăderile omului: *lăcomia, lenea, mânia, patima, deznădejdea, mândria*, comparate sugestiv de Sfinții părinți ai Filocaliei cu animale. Astfel, lăcomia este *„ca un cal furios”*, mânia este *“pui de viperă”*, păcatul, patimile în general *“sunt văi pline de balauri, animale veninoase și șerpi”* și sunt stârnite *“de draci”*.

Mijloacele prin care Îngerul păzitor ne poate apăra de ele sunt *ascultarea, blândețea, paza minții și a inimii, pocăința, smerenia, buna alegere, cunoașterea, privegherea, răbdarea și rugăciunea*.

“Căruța cu gânduri” este o metaforă a războiului nevăzut, lupta cu gândurile și eliberarea eului de animalitatea stărilor confuze de conștiință.

Căruța cu gânduri este mintea condusă de caii cei răi ai fricii, ai orgoliului, ai egoismului. Dacă mintea înfrânează cu destoinicie gândurile rele și le schimbă cu gânduri luminoase, rațiunea nu mai este condusă de animale. Omul ar înțelege atunci că adevăratul scop al existenței este purificarea de orice vanitate sau egoism, salvarea sufletului prin lucrarea trezviei. Războiul nevăzut al gândurilor este și un stadiu în efortul cunoașterii de sine, de unde și cele două separări ilustrate de subciclurile “Gândul prezent” și „Gândul viitor” (Călăuză - Sfântul Maxim Egipteanul).

Gândul prezent este *trândav*, *bântuit* de mânie și ură, este *gândul închipuirii de sine* și al *slavei deșarte*, este un gând *de coșmar*, deoarece “fac farmece demonii minților încă adormite: lăcomia, desfrâul, agoniseala, întristarea, mânia și lăncezeala, clevetirea, invidia, minciuna sfruntată, mândria, prostia și slava deșartă” (*Gând de coșmar*). Dar “timpul se roagă la vreme” (sau invers), ... „până când sabia Duhului Sfânt taie în ele”.

Gândul de război, dar și *gândul de pace*, este *răsfrânt* în Apocalipsă. Însă *gândul credincios* și *gândul părerii de rău* “se rotesc cu fața spre bine” și pregătesc ștergerea din memorie a răului.

Gândul viitor încununează efortul și lupta de înlocuire a gândurilor rele cu cele bune. Gândurile pot atinge în viitor pacea și lumina sub privegherea atentă, de toată viața, a minții, și cu sprijinul unui Scărar (Sf. Ioan Scărarul din Filocalie).

Gândul viitor este *gândul sfânt* care coboară pe Pământ. El este un *gând planetar* de iubire, un *gând nou*, gândul trăirii lui Hristos în inimă și „care vestește Noul Pământ”.

Așadar, adevărata menire a gândului este numai aceea de a reflecta divinitatea.

„Ogarul timpului aleargă-n noi” este o obsesivă și păcătoasă trăire a timpului, în alergare, frică, egoism. Poezia-temă cu acest titlu adună timpul, îl justifică, îl amplifică într-un ritm galopant. *Timpul de azi, timpul de ieri, timpul avut, timpul pierdut, timpul umplut, timpul de-aici, de vizavi, timpul parcurs, timpul în curs* este în esență o alergare la un concurs, un fel de maraton spre Apocalipsă, când, aproape de „sosire”, noi, participanții-oameni, amăgiți de noi înșine, vom cădea în animalele pe care le purtăm în noi sau ne vom elibera de ele.

Chipul lui Iisus Hristos descoperit atunci în cei care vor (sau se vor) birui va realiza restaurarea omului, perspectiva minunată a unei trăiri mântuitoare a timpului: kenoza, îndumnezeirea firii omenești, aspirație supremă și posibilă.

«Și a fost că după toate acestea l-a încercat Dumnezeu pe Avraam și i-a zis: „Avraame, Avraame!”. Iar el a răspuns: „Iată-mă!”. Și Dumnezeu i-a zis: „Ia-l pe fiul tău cel dorit, Isaac, cel pe care-l iubești, și du-te în ținutul Moria și adu-l acolo ardere-de-tot pe un munte pe care ți-l voi spune Eu!”...

.....
...De vreme ce tu ai făcut aceasta, și de dragul Meu nu l-ai cruțat nici pe fiul tău cel iubit, cu binecuvântare te voi binecuvânta ... și prin urmașul tău [Isaac] se vor binecuvânta toate neamurile pământului, pentru că tu ai ascultat de glasul Meu » - Fac. 22, 1-18

“Iată-mă!”

Octavian Gabor

Când am văzut-o prima dată nu am putut să-mi reprim un “Of, Doamne!”. O bătrână la probabil peste 80 de ani, cu fața încruntată și zbârcită, stând în genunchi în fața unui izvor și opintindu-se din greu să scoată găleata plină cu apă pentru a uda florile de pe mormintele călugărilor, pare a fi un tablou care să îndreptățească la orice sentiment de milă. Unii ar putea chiar spune că orice creștin adevărat ar simți compasiune. Cu toate acestea, acel “Of, Doamne!” al meu m-a făcut să simt cu disperare nevoia de a fi iertat, iertat de bătrână pentru judecata mea grăbită și nedreaptă a unei vieți ce nu o aveam la îndemână, și iertat de Dumnezeu pentru lipsa mea de iubire și credință, pentru transformarea celuiilalt, a vieții celuiilalt, într-un obiect analizabil. Mila mea reducea infinitatea gestului bătrânei la un simplu act ce putea fi înregistrat într-un carnet de note: o performanță ce putea fi cuprinsă într-o notă totalizatoare și în același timp reducătoare la ceva mai mic decât ceea ce performanța era în sine. Mi-era milă de o bătrână când, prin mila mea, cel demn de milă eram eu.

S-ar putea spune că nu e nimic mai neadevărat decât autoflagelarea aceasta. În definitiv, cum poate cineva să se considere demn de milă pentru că el însuși încearcă acest sentiment? Este mila în sine de respins pentru că nu ar da seama de ceea ce înseamnă cu adevărat iubirea de aproapele? Bineînțeles că nu acesta este sensul cuvintelor de mai sus. A categorisi mila pare a se încadra în aceeași atitudine superficială de a judeca prin încadrare în generalități. Mila poate fi în

multe feluri și astfel nu poate fi fixată într-un ierbar al sentimentelor. Mila mea, în schimb, da, putea fi fixată într-un catalog tocmai prin faptul că ea însăși cataloga. Mila mea era judecătoare, “expertă”. Mila mea se îndrepta spre celălalt, spre bătrână, nu cu dorință de înțelegere, cu iubire, ci mai degrabă precum se îndreaptă știința asupra unui *obiect de cercetat*. Nu cred să fie moment în care să ne îndepărtăm mai tare de Dumnezeu decât în momentul de *obiectivare* a celuilalt și astfel de separare a noastră față de el. Iubirea adevărată nu poate fi a unui *obiect*. Iubirea nu separă. Poate că nici nu apropie decât în măsura în care anulează o precedentă separare.

De multe ori explicăm de ce iubim, sau de ce ne este milă, cu un “pentru că”. Iubirea adevărată pare a fi însă dincolo de cauze. Asta nu înseamnă că iubirea este de neînțeles, ci mai degrabă că iubirea autentică este un alt tip de înțelegere. Astfel, iubirea adevărată are și, în același timp,

nu are obiect. Are, pentru că iubim ceva, și nu are pentru că acest ceva este imposibil de cuprins și de analizat. În iubire, omul suspendă judecata precum Avraam ce se îndreaptă spre ținutul Moria. *În iubire, omul nu mai este sinele ce judecă, ci omul care acceptă liber ceea ce îi este dat*. Acceptarea, făcută în liniște, nu este oarbă, cum ar putea părea. Dimpotrivă: ea vede mai bine decât ochii analizatori ai relației subiect—obiect.

Bătrâna mea de lângă morminte nu se întreba cum ar fi fost dacă... Bătrâna mea avea acea cu-minte atitudine a iubirii de ceea ce avem dat: “*Iată-mă!*”.

Afierosenie Marelui Stareț Mărturisitor, Preacuviosul Părinte Iustin (Popovici) cel Nou de la Mănăstirea Celie,

**la împlinirea a 110 ani de la naștere (1894-2004)
și a 25 de ani de la fericita sa adormire (1979-2004)**

**Convorbire cu unul din ucenicii săi, ÎPS Amfilohie Radovici,
Mitropolitul Muntenegrului și Parathalasiei, profesor la Facultatea
de Teologie din Belgrad**

*Klitos Ioannidis: Ați dori, Înalt Prea Sfințite, să ne vorbiți
mai întâi de marele Stareț al Înalt Prea Sfinției Voastre și să ne spuneți
și câteva cuvinte, în general, despre stareți?*

ÎPS Amfilohie Radovici: Așezământul stareților nu este un fenomen întâmplător în Biserica Ortodoxă. Din punct de vedere teologic, el se sprijină pe taina veșnicei paternități, pe taina relației dintre Fiul Unul-Născut, a Domnului nostru Hristos cu veșnicul Părinte. Se sprijină apoi și pe taina relației dascălilor, a călăuzitorilor în viață, conform credinței, după cuvântul Apostolului Pavel care spune: „*Fiți mie următori, după cum și eu lui Hristos*”. Această urmare nu are înțelesul unei imitări exterioare, ci înseamnă transmiterea a înseși predaniei celei vii ca experiență. Și acest lucru este cel mai important în viața Bisericii, deoarece pe această experiență se sprijină și viața Bisericii. Oamenii care sunt purtători ai acestei experiențe sunt aceia care sunt martorii (martirii) Evangheliei și care luminează lumea.

Am avut astfel de oameni chiar de la început, indiferent dacă aceștia au fost episcopi, preoți, diaconi sau monahi. În toate timpurile am avut parte de astfel de persoane luminoase, care au fost sprijinul Bisericii și al sufletelor. Și avem și în epoca noastră. Din fericire, deoarece epoca noastră s-a îndepărtat mult de experiența vieții în Dumnezeu, pe care a înlocuit-o cu traiul lumesc. De aceea, în veacul nostru, avem mai multă nevoie de existența unor astfel de persoane care au experiența vieții în Dumnezeu, care să poată să ne călăuzească.

Unul dintre acești Stareți a fost și Părintele Iustin Popovici, un intelectual contemporan care a studiat și teologia și filosofia. Era din fire filosof și în 1936 a fost membru fondator al Societății Filosofice din Serbia. Părintele Iustin Popovici se află în întreaga aventură postbelică – am spune – a poporului sârb și a Bisericii sârbe. Era un bărbat excepțional, un adevărat intelectual, teolog, filosof, poet, cunoscător de diferite limbi și a jucat un rol important în cercurile bisericești și, în general, intelectuale. A lăsat și o operă scriitoricească uriașă. Câteva din cărțile sale sunt traduse și în grecește. S-a plecat asupra experienței Bisericii, pe care a trăit-o el însuși și a studiat-o întâi ca dogmatist, apoi ca intelectual. În principal, însă, s-a aplecat asupra Sfinților Părinți, asupra Vieților Sfinților și asupra studiului Sfintei Scripturi, dar toate acestea, nu cu o privire academică, ci cu una practică, cu un studiu experimental (trăitor).

Klitos Ioannidis: L-ați cunoscut pe Părintele Iustin Popovici și este o bucurie deosebită pentru noi, Înalte Prea Sfințite, că ați avut amabilitatea de a ne vorbi despre chipul său cuvios, care, în paralel, a fost și un învederat teolog ortodox.

ÎPS Amfilohie Radovici: L-am cunoscut când era surghiunit în mănăstire, după război, când l-au alungat de la Universitatea din Belgrad. Venise la înmormântarea unei doamne cunoscute la Belgrad și atunci l-am văzut pentru prima oară. Erau și episcopi acolo, dar în persoana Părintelui Iustin Popovici, în acel chip al său imaterializat, vedeai un preot, un slujitor al lui Dumnezeu, care se deosebea de toți ceilalți, nu numai prin înfățișarea sa, dar și prin puterea cuvântului său și prin afierosirea sa lui Dumnezeu, care transpărea dinăuntru său.

La mănăstirea sa am mers, când a avut loc tunderea în monahism a actualului mitropolit de Herțegovina Atanasie Jevtici; în 1959 l-am întâlnit pe Părintele Iustin Popovici și de atunci ne-am legat până la cea din urmă suflare a sa.

Klitos Ioannidis: Adică l-ați cunoscut 20 de ani întregi, pentru că Părintele Popovici a adormit în 1979.

ÎPS Amfilohie Radovici: Desigur, eu am lipsit 12 ani din Serbia, când am plecat în Grecia pentru studii postuniversitare. Dar și atunci am comunicat prin scris. Sunt multe, foarte multe cele pe care le țin minte de la Părintele Iustin și nu poate

cineva să facă referință la ele doar

într-o convorbire. Să spunem deci una din acestea.

Odată vorbeam noi cu Starețul – era atunci și ieromonahul, astăzi mitropolitul Atanasie Jevtici – despre problemele epocii noastre și ne-a spus:

- Vedeți, eu dacă n-aș fi avut această binecuvântare a lui Dumnezeu de a fi prins de către Domnul, aș fi rămas un oarecare filosof de tipul lui Nietzsche, deznădăjduit în acest tot infinit și necunoscut.

Aceasta arăta adâncul său devotament și dragostea sa față de persoana Domnului. Și spunând aceste cuvinte, ochii lui deveniseră două izvoare, două șuvoaie de lacrimi.

Klitos Ioannidis: Avea lacrimile umilinței.

ÎPS Amfilohie Radovici: Desigur. Îl vedeai, să spunem, la slujbă, afierosit cu totul cultului și de multe ori plânga pe toată durata Dumnezeieștii Liturghii, de la început până la sfârșitul ei. Aceasta o observa, desigur, doar cel care se afla în Altar, deoarece ecteniile le zicea mocnit și-și înghițea amarul. Lacrimile umilinței constituiau una din importanțele caracteristici pe care le avea Starețul.

Ultimele sale clipe au descoperit încă și mai mult bărbatul, deoarece, când un om se află în cele din urmă clipe ale sale, își recapitulează mai mult viața sa; când omul din afară își pierde puterile, topindu-se, abia atunci arată într-adevăr, dacă este înăuntrul său ancorat în veșnicie, în Dumnezeu. Când ne-au înștiințat așadar, că Părintele Iustin este în agonie, ne-am dus la el și l-am aflat abia trăgându-și sufletul, cu medicii și maicile și câteva alte persoane în jurul său. Cum era întins pe pat, i-am privit fața, care era foarte luminoasă și ochii, care străluceau de bucurie și de har. Astfel de bucurie n-am mai văzut în viața mea. Vedeai un om de 85 de ani, care avea înăuntrul său primenirea și veșnica tinerețe.

Era întotdeauna ca un copilăș. Un scriitor - Matia Bețcovici, când l-a văzut pe Părintele Iustin pentru prima oară – era deja către sfârșitul vieții sale pământești – a spus că se aștepta să întâlnească un bătrânel oarecare, dar a întâlnit un om plin de viață și de scânteii.

Îi plăcea să primească oaspeți, să-l însoțească pe oaspete până în afara mănăstirii, cu multă dragoste, să asculte cuvântul altuia, ca un copil mic.

Odată, când m-am întors din Grecia în Serbia și i-am spus diferite lucruri despre Sfântul Munte, a început să plângă. Surprins, l-am întrebat de ce plânge și el îmi spune:

- Ah, Iustine, cum ai petrecut ticăloșește această viață. Aceștia sunt adevărați monahi, aceștia care trăiesc în Sfântul Munte.

După aceasta, s-a întors către mine și m-a întrebat:

- Ce spui, părinte Amfilohie? Există pentru mine mântuire? Să știi că am o singură nădejde. Pentru rugăciunile acestor oameni sfinți, a aghioriților, să mă miluiască și pe mine Dumnezeu.

Aștepta de la mine cuvânt de mântuire. Atât de mare era smerenia sa.

Klitos Ioannidis: „Dumnezeu celor mândri le stă împotrivă, iar celor smeriți le dă har”.

ÎPS Amfilohie Radovici: Exact. Și știți, domnule Ioannidi, ce m-a impresionat din cunoștința mea cu astfel de oameni? Faptul că seamănă între ei. Este ca și cum i-ar fi născut aceeași mamă. Aceasta o vezi și pe chipul lor și în comportamentul lor și în cuvintele lor.

Klitos Ioannidis: Aceasta este nașterea de sus.

ÎPS Amfilohie Radovici: Unui sârb – scriitor și publicist care trăiește la Paris și care l-a vizitat, i-a spus, arătându-i florile pe care le-a sădit:

- Frate Comnine, ia în ochi puțin din această frumusețe, pentru că ai să ai nevoie de ea acolo, la Paris.

Scriitorul a rămas profund impresionat de aceasta, deoarece, după cum avea să spună după aceea, se aștepta să găsească un călugăr închis între zidurile sale și în mentalitatea sa, în timp ce, dimpotrivă, a găsit un om cu o deosebită sensibilitate față de taina naturii.

Klitos Ioannidis: Aceeași sensibilitate față de natură o avea și Bătrânul Porfirie, care lua din natură multe exemple pe care le întrebuința în lucrarea sa pastorală. Un fiu duhovnicesc de-al său își amintește cum odată Bătrânul Porfirie a arătat o florică și a spus: „Florica asta cu mirosul ei, Îl slăvește pe Domnul”.

ÎPS Amfilohie Radovici: Dacă astăzi mulți dintre tinerii din Serbia s-au întors la Biserică, aceasta se datorează prezenței Părintelui Iustin Popovici. Apoi, foarte mulți tineri continuă să meargă la mormântul său până astăzi. Prezența sa a fost foarte, foarte importantă și, fără doar și poate, în viitor va da încă și mai mari roade. (traducere din grecește de ierod. Leontie, din cartea „*Sinhrone Osiakes Morfes*” de Vasilios G. Skiadas, Atena, 1996, pp. 179-183)

Catavasiile Nașterii Domnului

imne - autor - exegeză

Profesor Gheorghe Malene

Actualitatea cultului creștin și a limbajului folosit de el este o problemă cu care se confruntă tot mai mult secolul nostru - denumit și secolul vitezei și performanței, în care omul contemporan găsește prea puțin timp pentru dialogul personal și colectiv (obștesc) cu Dumnezeu și mai ales, nu mai găsește atenția și răbdarea necesară înțelegerii și pătrunderii imnelor liturgice.

De aceea, mai mult decât cunoașterea legilor poeziei și a liniilor melodice în ele însele este necesară cunoașterea și înțelegerea textelor liturgice și felurile imnelor, a locului și a întrebuițării lor în cadrul slujbelor divine.

Pentru pătrunderea sensului acestor comori prețioase consider, însă, obligatorie expunerea sistematică a condițiilor de formare și dezvoltare a imnelor, precum și întrebuițarea acestui tezaur liturgic, nu numai în viața bisericească, obștească, dar și în viața particulară a fiecărui membru al Bisericii.

1. Imnografia bisericească în cadrul cultului divin public

Procesul de dezvoltare al cultului a parcurs mai multe etape, în funcție de condițiile istorico-religioase a dezvoltării creștinismului. Poezia imnografică s-a format pentru necesitățile liturgice ale primilor creștini, ca răspuns la provocările culturii și a diferitelor curente și ideilor teozofice care au luat naștere în lumea primelor veacuri creștine. O dezvoltare puternică a avut loc odată cu ieșirea creștinilor din catacombe

și adoptarea libertății religioase, de către Împăratul Constantin cel Mare, în anul 313. O situație aparte a constituit-o epoca ereziilor, când poezia religioasă, ca limbaj liturgic, ia formă de imn religios. Atunci, compozițiile poetice au început să fie cântate în adunările creștine, mai ales pentru implementarea - nu numai prin poezie, ci mai cu seamă prin muzică - prin cântare, a dogmelor și învățăturilor dogmatice formulate de Sfinții Părinți la Sinoadele Ecumenice. O contribuție majoră au avut-o apoi Sfinții Părinți din epoca de aur a Bisericii, ale căror idei au fost preluate și notificate de diferiți melozi și imnografi.

Așadar, imnele liturgice au luat naștere prin contribuția Sfinților Părinți - ca imnografi și apoi, prin notificarea poeziei religioase de către melozi. Aceste forme religioase vor îmbina în structura lor compozițională două arte fundamentale: poezia și muzica, versul și cântarea.

Cântarea este un alt mod de exprimare a dialogului dintre om și Dumnezeu, dar, mai ales, este o rugăciune de laudă și de slăvire însuflețită prin intermediul vocii. **Vocea** este o amprentă specială a fiecărui individ; nu este un instrument, întrucât fiecare sunet rostit are o anumită încărcătură emoțională. Vocea umană este o stare care se modifică în funcție de stările noastre sufletești. Una din calitățile mari ale vocii nu este - cum s-ar crede - calitatea vocală, ci încărcătura sufletească, spirituală, sufletul fiecăruia dintre noi. Rolul vocii în slujba bisericii este acela de transmite adevărul interior al fiecăruia dintre cei care slujesc cântării bisericești.

După originea lor, **cântările bisericești** sunt de două feluri: *de origine biblică* (textul acestora se găsește în cărțile Sfintei Scripturi, a Vechiului și Noului Testament) și *de origine nescripturistică* sau *imne liturgice* (textul acestora îl reprezintă forme ale poeziei imnografice scrise de diferiți poeți bisericești - imnologi, melozi). Cele mai vechi imne creștine s-au născut după modelul cântărilor scripturistice, din nevoia combaterii ereziilor care apăreau și care aveau un pronunțat caracter dogmatic.

La început, imnul creștin a servit ca armă apologetică de apărare și de popularizare a învățăturilor ortodoxe; avea, deci, un caracter extraliturgic. Treptat, a pătruns în uzul cultului, făcându-și loc în rânduiala diferitelor slujbe bisericești, ca imne interpretate de credincioși în biserică. Astfel au luat naștere cărțile de cult: Octoihul, Triodul, Penticostarul și Mineiul. Evident, imnele din aceste cărți de slujbă au cunoscut diferite forme și denumiri precum: troparul, stihira, condacul și canonul.

Troparul (ο τροπος, ov) înseamnă „mod, fel, chip”;

proslăvește felul vieții sfinților, fiind cea mai simplă formă de exprimare liturgică. **Stihirile** sunt tropare în serie. **Idiomelele** (το ἰδίωμα) sunt cântări cu melodie proprie. **Condacul** (το κοντος, ου) este un băț pe care se înfășurau vechile manuscrise. Epoca de înflorire a condacului sunt considerate secolele VI și VII. La început, condacul avea o formă mult mai dezvoltată, apoi totul s-a redus la un condac cântat și la unul citit. Cel mai vechi condac este cel al Crăciunului - “Fecioara astăzi”¹ atribuit lui Roman Melodul, dulcele cântăreț din secolul al VI-lea.

Veacul al VIII-lea este veacul canonului poetic. Spunem lucrul acesta, nu pentru că canonul (gr. κανόν = regulă, normă) ar fi fost singurul gen în care se compunea atunci poezia bisericească, ci pentru că acum, canonul ajunge la o cristalizare a formei, care va rămâne normativă pentru mai târziu. În alcătuirea canonului imnografic domină reguli sau norme bine stabilite, după care părțile canonului au fost adunate într-un întreg.

Încă de la începutul veacului al VII-lea, poemul, oda sau cântarea imnografică au luat o nouă formă de dezvoltare, cunoscută până azi sub numele de canon. În poezia imnografică, canonul se înfățișează ca o înălțuire “*de cântări compuse după oarecare reguli, adică după un număr și o măsură determinată, făcând la un loc, un întreg de sine stătător*”². Canonul apare ca o formă compusă sau dezvoltată a poemului sau a odei. Am putea defini deci canonul ca un complex sau o înălțuire de poeme sau de ode, care tratează fiecare în parte, episoade diferite ale aceleiași teme, iar toate laolaltă o epuizează în canon. Cu alte cuvinte, putem spune că raportul între poem (odă) și canon este ca acela între poem și epopee.

Potrivit unei alte reguli a canonului, fiecare odă sau cântare a acestuia constă din mai multe tropare sau strofe, din care cea dintâi se numește irmos (gr. ἰρμόδ' = înălțuire, legătură; provine de la verbul εἶρω = a înnoda, a lega, a uni). Precum rezultă din cuvântul de origine, în canon, rolul principal, principiul regulator îl joacă irmosul, care servește ca model pentru celelalte strofe.

Tot irmos este și catavasia. Se pare că numele acesta a luat naștere în vremea când troparele canonului au încetat se mai cânte și au început să se citească. Totuși, irmosul (imnul a cărui melodie servea ca model) a continuat să se cânte. Acelor imne li se ziceau catavasii, fiindcă, în timp ce troparele se citeau stând jos, pentru cântarea irmoselor se cobora din strană. Cântăreții se uneau în mijlocul bisericii pentru a cânta

împreună catavasia. De la această acțiune de coborâre (gr. *κάταβασις*, *ac* = coborâre) și-au luat numele unele irmoase.

În cultul ortodox, canoanele alcătuiesc cea mai strălucită expresie poetică a legăturii dintre Vechiul și Noul Testament, fiind forma cea mai desăvârșită a poeziei religioase creștine. Canonul întreg este format din nouă ode care se împart în trei grupe a câte trei ode (canonul treimic). Acest lucru demonstrează că el este o cântare adresată spre lauda Sfintei Treimi, adeseori exprimând dogma Sfintei Treimi. Există o formă desăvârșită și clasică a canonului, atunci când este alcătuit din 9 ode, cântări, poeme sau pesne³. Canonul poate fi format din două sau trei ode. Oda a doua a fost înlăturată din cărțile de slujbă, deoarece avea un caracter sumbru, pesimist, acesta fiind alcătuit după modelul blestemului lui Moise, care a amenințat pe evrei în pustie. Canonul este forma cea mai dezvoltată a poeziei religioase creștine.

2. Cosma de Maiuma - teolog imnograf și melod -autor al canoanelor Nașterii Domnului -

În secolul al-VII-lea, canonul a constituit apanajul marilor melozi, ulterior, puțini fiind cei care să fi alcătuit în cultul liturgic compoziții mai grandioase. Canonul ajunge la un tip normativ, la o autoritate recunoscută și respectată prin compozițiile Sfântului Ioan Damaschin (†754) și ale lui Cosma Ierusalimiteanul sau Aghiopolitul, ajuns episcop de Maiuma, pe la mijlocul veacului al-VIII-lea.

Este greu să despărțim activitatea poetică a acestor două figuri, ca și viața lor de altfel, pe care providența a făcut să o petreacă împreună. Cosma era originar din Ierusalim și, rămânând orfan de ambii părinți, a fost înfiat de părinții Sfântului Ioan Damaschin. Fiind mult iubitori de săraci, aceștia l-au tratat ca pe fiul lor și l-au crescut împreună cu Ioan, cei doi frați primind amândoi aceeași instrucție și educație, sub îngrijirea dascălului Cosma. Acesta era un călugăr foarte înțelept, rob în Italia și răscumpărat de la agareni pentru instrucția celor doi și învățarea dumnezeieștilor scripturi. Cei doi părăsesc de tineri casa părintească și intră în cinul cenobiților de la Mănăstirea Sfântul Sava din Ierusalim - de unde și numele de sabaiți sau aghiopoliți - luând asupra lor jugul monahicesc. În anul 743, patriarhul Ierusalimului l-a ales pe Cosma

episcop de Maiuma (localitate din ținutul Feniciei) iar el, bine viețuind cu dumnezeiască râvnă, a compus și armonizat imne creștine de o rară frumusețe, puse sub stindardul Cosma Monahul sau Ierusalimiteanul.

În ceea ce privește opera lui și a Sfântului Ioan Damaschin, cei doi s-au inspirat din imnele cenobiților sirieni și armeni de la care au împrumutat melodiile și metrul. Reprezentative pentru cei doi melozi sabaiți sunt imnele: “Ziua Învierii...” a Sfântului Ioan Damaschin și “Hristos se naște, măriți-L...” a lui Cosma de Maiuma. Prin aceste compuneri ei au dat, într-o oarecare măsură, satisfacție marelui poet și teolog al Bisericii, Sfântul Grigore de Nazianz, ale cărui poezii nu cunoscuseră încă cinstea liturghiei. Prin râvna celor doi melozi însă, predicile sale inspirate au fost îmbrăcate în haina imnului, răsunând de atunci la cele mai însemnate praznice ale Bisericii⁴, cu o măreție impunătoare.

Așadar, deși se poate vorbi de o doctrină a Sfântului Cosma de Maiuma, totuși, ca poet și imnograf, el s-a inspirat atât din doctrina Sfântului Ioan Damaschin, cât și din predicile și poeziile Sfântului Grigore de Nazianz. Acesta constituie motivul pentru care, în exegeza diferitelor compoziții ale lui Cosma trebuie să ținem seama de gândirea și doctrina acestor doi sfinți părinți, a căror personalitate a influențat viața și gândirea monahului Cosma Melodul.

În cadrul universului imnografic a lui Cosma, un loc de frunte îl constituie canoanele sale la Praznice Împărătești - chiar pentru acelea pentru care scrie și Sfântul Ioan Damaschin - (Nașterea Domnului, Floriile, Adormirea Maicii Domnului, Botezul și Întâmpinarea Domnului, Pogorârea Duhului Sfânt, Schimbarea la Față și Înălțarea Sfintei Cruci), la 4 zile din Săptămâna Patimilor, precum și în cinstea unor sfinți (Iosif, Gheorghe, Grigore Teologul și patriarhului Iacob). Se pare că Sfântul Cosma a scris și cântarea “Cuvine-se cu adevărat...”, dacă nu toată, cel puțin partea a doua: “Ceea ce ești mai cinstită...”. Teodor Prodromul, comparând genul poetic al lui Damaschin cu cel al lui Orfeu, atribuie lui Cosma Melodul apelativul de “marele și dumnezeiescul Cosma”.

Simțirea poetică - mlădiță de o profundă pietate și spiritualitate, precum și forma imnelor nu lasă câtuși de puțin pe Cosma în urma Sfântului Ioan Damaschin, chiar dacă Damaschin îl întrece prin bogăția profunde sale gândiri teologice. Autoritatea amândurora a făcut, însă, din canon, un gen aproape obligatoriu pentru urmașii lor.

Cu alte cuvinte, nu numai imnele lor, ci și forma acestora s-a bucurat de un oarecare drept canonic. Am putea spune chiar că, prin opera acestor doi melozi, canonul poetic complet s-a definit acum, pentru prima dată, ca gen literar aparte.

Ei creează o epocă și o școală imnografică de care cultul întregii Biserici Ortodoxe, a Răsăritului, nu întârzie să ia act prin Octoih, Triod și Minee. Prin opera lor, cei doi au pus rânduială și au sistematizat poezia melozilor din Octoih, din acest motiv, fiind reținuți și ca îndreptători și întregitori ai tipicului.

Imnele sabaiților primeau astfel, o consacrare liturgică oficială, ceea ce le asigura primirea în toate bisericile. Odată intrate în viața liturgico-cultică, imnele au constituit obiectul de studiu, de meditație, de descifrare și de promulgare a învățăturilor ortodoxe transmise de ele. Astfel, pe lângă rolul liturgic (anamnetic), imnele sacre au avut și un rol pedagogic, prin care creștinul se raporta la mesajul acestora, dar mai ales era îndrumat să slăvească bunătatea, măreția și înțelepciunea planului divin de mântuire.

Comentariu exegetic al Catavasiilor Nașterii Domnului

Istoria mântuirii începe prin marea taina a Întrupării Fiului lui Dumnezeu, reliefată în universul imnografic creștin conturat de către Cosma Melodul sau Aghiograful, în imne religioase care compun canonul sau catavasiile Nașterii Domnului.

*

“Hristos se naște, măriți-L; Hristos din ceruri, întâmpinați-L; Hristos pe pământ, înălțați-vă; cântați Domnului tot pământul și cu veselie lăudați-L, popoare, că s-a preamărit”.

Prima catavasiie este un imn de laudă, aparținând Sfântului Grigorie de Nazianz și care constituie motto-ul predicii acestuia la praznicul Nașterii Domnului. Este o cântare de laudă alcătuită după modelul tradițional al catavasiilor vechi scripturistice, care se foloseau în cult.

Verbul de început - “a naște”, folosit la forma reflexivă, arată că Hristos se naște și că nu este născut de către altă persoană, ceea ce implică voința liberă a celui care se naște, în realizarea acestui plan. Apoi, calificativele locale: “Hristos din ceruri” și „Hristos pe pământ” arată că El depășește timpul și spațiul, fiind omniprezent și atemporal. Cuvintele “din ceruri” exprimă existența Sa înainte de nașterea pământească,

deci preexistența Sa din veșnicie, iar expresia “pe pământ” arată că nașterea reprezintă un fapt istoric incontestabil, vizibil.

Ideea centrală a imnului o constituie preamărirea și slava lui Dumnezeu și aceasta rezultă din două idei: pe de o parte, venirea Celui din ceruri pe pământ, ca să ne înalțe pe noi, iar pe de altă parte, realitatea incontestabilă, potrivit căreia, cel neîncăput (se) încape.

O atenție mărită trebuie acordată și verbului “a se naște”. Știm că în limba greacă, nașterea este exprimată prin mai multe verbe: a) verbul *τικτω*, care indică actul natural al nașterii propriu-zise, firești, din bărbat și femeie; b) verbul *γενωω* - a naște, a zămisli, a da viață; implică trecerea de la neexistență la existență; c) verbul *γίγνομαι*. Spre deosebire de primele două verbe, cel de-al treilea verb - *γίγνομαι*,, folosit pentru nașterea supranaturală a Fiului lui Dumnezeu, născut din veci din Tatăl indică numai un nou mod de existență⁵.

Dacă această catavasiă este rodul gândirii Sfântului Grigore de Nazianz, următoarele catavasi sunt creații proprii ale lui Cozma Melodul, asupra cărora, însă, gândirea și doctrina Sfântului Ioan Damaschin au avut o influență puternică. Așadar, în exegeza următoarelor pesne este imperios necesar să ținem seama de gândirea teologică a Sfântului Ioan Damaschin.

*

“Fiului celui născut fără stricăciune din Tatăl, mai înainte de veci și mai pe urmă din Fecioară, întrupat mai presus de fire, lui Hristos Dumnezeu să-i strigăm: Cel ce ai înălțat fruntea noastră, sfânt ești Doamne”.

Nașterea din Tatăl, mai înainte de veci este o naștere specială, extraordinară, fiind actul prin care se scoate din ființa celui care naște, Cel ce se naște, asemenea cu el, după ființă. Zidirea și crearea, însă, sunt acte externe, în care ceea ce se zidește și se creează nu provine din ființa celui care zidește și creează, ci este cu totul deosebit de el. Dumnezeu nu naște la fel cu omul, căci fiind în afară de timp, fără de început, naște în afară de timp, fără început și fără de împreunare.

În ceea ce privește nașterea din Tatăl, Dumnezeu nu s-ar fi numit Tată, dacă nu ar fi avut și un Fiu, iar dacă ar fi fost fără de Fiu, nu ar fi fost Tată. Dacă ar avea Fiu mai pe urmă, ar deveni mai pe urmă Tată, nefiind înainte de aceasta tată și astfel s-ar schimba din a nu fi tată în a deveni tată, dar e cu neputință să spunem că Dumnezeu este lipsit de facultatea firească de a naște, iar facultatea de a naște constă în

a naște din El, adică din propria Sa ființă, ceva asemenea cu El după fire.

O deosebită atenție atrag cuvintele cheie ale acestui imn - “fără sămânță”, ceea ce artă că Hristos a fost zămislit, nu din legătură bărbătească, nici din poftă trupească sau din voință omenească, ci de la Duhul Sfânt. Adică, El nu și-a alcătuit trupul pe cale seminală, ci pe cale creaționistă, prin Duhul Sfânt, în chipul celei dintâi făceri a lui Adam; El nu și-a alcătuit forma trupului treptat, prin adăugiri, ci a fost desăvârșit dintr-o dată.

Cuvintele “născut fără stricăciune din Tatăl mai înainte de veci și mai pe urmă din Fecioară, fără sămânță” constituie o idee centrală a teologiei Sfinților Părinți, definită mai concis în expresia: “născut din Tată fără de mamă (în cer) și din mamă fără de tată (pe pământ)” (Maxim Mărturisitorul), ceea ce arată că în Dumnezeu nu există o pereche divină. Sfânta Treime nu-i un cuplu divin în cer. Tatăl în Sfânta Treime este și mamă în același timp, pentru că Tatăl naște, deci paternitatea divină are caracteristici feminine. În plan uman, Mântuitorul are mamă, dar nu are tată; dacă ar fi avut tată uman, Fecioara Maria nu ar mai fi fost fecioară⁶.

Există deci, un tată care naște în cer și o mamă care naște pe pământ, ceea ce denotă faptul că vocația fundamentală a lui Dumnezeu este paternitatea, pe când vocația fundamentală a omenirii este maternitatea, în sensul că fiecare om este chemat să devină “o mamă” care să-L nască pe Dumnezeu în sufletele oamenilor.

Expresia “din fecioară născut”, în viziune Sfântului Chiril al Ierusalimului, evidențiază faptul că, pe de o parte, pentru că nu se amintește nimic de participarea părții bărbățești, înseamnă că aceasta nu a avut nici un rol la nașterea Mântuitorului, iar pe de altă parte, folosirea cuvântului fecioară în loc de femeie, implică absența totală a părții bărbățești.

În ceea ce privește expresia “din Fecioară întrupat”, observăm că întruparea este cea care definește locul și rolul femeii făcută Maică a lui Dumnezeu: ea este locul prezenței Duhului Sfânt, iar Pruncul este locul prezenței Cuvântului și împreună exprimă chipul tainic al Tatălui în om. Prin întrupare, Dumnezeu nu mai este numai Dumnezeu; El este Dumnezeu-om, dar nici omul nu mai este doar om, ci o ființă teandrică.

În concluzie, acest imn este închinat tot măreției lui Dumnezeu, care rămâne Dumnezeu neschimbat, fără stricăciune, prin Întrupare. Imnul este alcătuit după modelul cântării biblice pe care o întrebuițau primii creștini, și anume cântarea de laudă a Anei și a puterii lui

Dumnezeu care a lucrat în cea stearpă, dar totuși născătoare, prin interpretarea alegorică, făcând aluzie la Fecioara Maria care avea să-L nască pe Unsul Domnului “și fruntea Unsului Său o va înălța”, “Cel ce a înălțat fruntea noastră”.

*

“Toiag din rădăcina lui Iesei și floare dintr-însul, Hristoase, din Fecioară ai odrăslit Cel lăudat, din muntele cel cu umbră deasă; venit-ai, întrupându-te din cea neispită de bărbat, Cel fără de trup și Dumnezeu. Mărire puterii Tale, Doamne!”

Catavasia a patra este un imn închinat Fecioarei, fiind o împlinire a unei profeții din Isaia: “*Toiag din rădăcina lui Iesei se va ivi și floare din rădăcina lui se va ridica*” (Isaia 11, 1). Aceasta înseamnă că Mesia se va naște din tânăra care-L va purta în pânțele feciorelnic (7, 14), iar fecioara însăși se va naște din neamul lui David (al cărui tată se numea Iesei), vestire făcută de însuși regele-poet (Ps. 131, 11; Ps. 88,35-36). În limbajul biblic, “toiag” înseamnă “sceptru”.

O deosebită atenție atrage expresia “*din Fecioară*” (nu “prin Fecioară”), ceea ce arată că Fiul cel Unul Născut este Cel făcut om din Fecioară și că Cel născut din Fecioară este Fiul lui Dumnezeu, pentru că S-a născut în chip corporal. El s-a făcut om și n-a locuit într-un om dinainte făcut - ca la profeți – ci S-a făcut om în chip substanțial și real, în sensul că în ipostaza lui există un trup însuflețit, cu suflet rațional și gânditor.

Expresia: “*venit-ai întrupându-Te din cea neispită de bărbat*”, la fel ca și expresia anterioară “*fără sămânță*”, arată nu numai faptul că a fost o naștere extraordinară, cu totul specială, dar mai ales că aceasta s-a făcut fără contribuția părții bărbățești și fără viciozitatea cercului plăceredurere.

*

“Dumnezeul păcii fiind, Tatăl îndurărilor, pe Îngerul Sfatului Tău Celui mare l-ai trimis nouă, dăruindu-ne pace. Deci, povățuiți fiind la lumina cunoștinței de Dumnezeu, de noapte mâncând, te mărim, iubitorule de oameni”.

Cuvântul “pace” întrebuințat de două ori are menirea de a exprima faptul că Tatăl îndurător dorește împăcarea dintre El și om. În principiu, cuvântul din Vechiul Testament întrebuințat pentru pace (shalom) se traduce prin “plinătate”, “bunăstare”, “trăinicie”, aceasta

însemnând împărțirea omului, prin Hristos, de plinătatea lui Dumnezeu, prin care am primit “har peste har și binecuvântare peste binecuvântare”.

Omul păcătos are nevoie, în primul rând, de pacea cu Dumnezeu și de îndepărtarea vrăjmășiei cauzate de păcat, prin Jertfa lui Hristos (Rom. 5, 1); apoi urmează pacea lăuntrică (Filip. 4, 7), care nu poate fi răpită de atacurile din partea lumii (Ioan 14, 27; 16,33). Pacea dintre oameni este unul dintre motivele pentru care a murit Hristos (Efes. 2), unul dintre obiectivele lucrării Duhului Sfânt (Gal. 5, 22), dar și unul dintre dezideratele omenirii.

Cât privește “trimiterea” Fiului de către Tatăl (“*pe Îngerul Sfatului Tău Celui mare l-ai trimis nouă*”), trebuie observat că pentru a desemna acțiune de trimitere, în limba greacă se folosește, nu verbul *πεμπειν* care desemnează o simplă trimitere, ci *εξαποστέλειν*, care înseamnă a trimite într-o misiune specială⁷.

În limba greacă, verbul „a trimite” se compune de doua ori, adică are două prepoziții prefix:

εξ - din, de la, din ceva, de la ceva

απο - are și aceste înțelesuri, dar mai are și sensul de: provenind din partea cuiva sau trimis de undeva cu o misiune specială. Folosirea expresă a acestui verb vrea să arate că Fiul a fost trimis pe pământ de Dumnezeu Tatăl ca Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, cu misiunea specială de a face voia din veci existentă a Tatălui. Așadar, acest verb exprimă egalitatea, deoființimea, întrepătrunderea Fiului cu Tatăl, și nu inferioritatea Fiului în raport cu Tatăl, în actul trimiterii sale în lume.

*

“Din pânțele, pe Iona, ca pe un prunc l-a lepădat fiara mării, precum l-a primit. Iar Cuvântul în Fecioară sălășluindu-se și trup luând, a ieșit păzind-o nestricată. Că Cel ce n-a pățimit stricăciune, pe cea care L-a născut a păzit-o nevătămată”.

Catavasia face aluzie la evenimentul veterotestamentar în care se descria cântarea lui Iona, atunci când acesta a petrecut trei zile în pânțele chitului, iar fiara mării l-a lepădat. Cum? Precum l-a primit. Tot așa, Cuvântul s-a sălășluit în Fecioară și apoi a ieșit. Cum? Lăsând-o nestricată.

Cel fără de trup ia trup (gr. *ξαρξ ἐγενεθo*) fără să se schimbe Cuvântul; trupul s-a făcut Cuvânt, fără să se modifice trupul, iar Dumnezeu s-a făcut om (Sf. Ioan Damaschin).

În expresia “Cuvântul sălășluindu-se”, forma de gerunziu reflexiv al verbului arată că acțiunea e făcută de cel ce se zămislește și nu de cea care zămislește, în sensul că Creatorul se creează, iar Făcătorul se plăsmuiește.

Expresia “n-a pățimit”, conturează și adeverește profeția lui Isaia: “Înainte de a simți dureri, a născut” și “înainte de a veni vremea durerilor, ea a fugit și a născut băiat”. Într-adevăr, aceleia căreia nu i-a precedat plăcerea, nu i-a urmat nici durerea.

Comparativ cu cuvintele: “în dureri vei naște fii”⁸, observăm că durerea apare ca urmare a păcatului, dar la Hristos a fost o naștere fără durere și fără stricăciune, El neavând păcat.

*

“Tinerii în buna credință fiind crescuți, păgâneasca poruncă nebăgând-o în seamă, de groaza focului nu s-au spăimântat, ci în mijlocul văpăii stând, au cântat: Dumnezeuul părinților noștri, bine ești cuvântat”.

“Cuptorul cel răcorit a închipuit chipul minunii celei mai presus de fire, că n-a ars pe tinerii pe care i-a primit, precum nici focul dumnezeirii pântecele Fecioarei în care a intrat. Pentru aceasta, cântând, să strigăm: Să laude toată făptura pe Domnul și să-L preaînălțe întru toți vecii”.

Originea acestor două cântări liturgice este o anamneză a petrecerii celor trei tineri în cuptorul cel de foc. Așa cum focul nu s-a atins de ei, tot astfel nici focul dumnezeirii n-a ars pântecele Fecioarei.

Aceste două catavassii ne aduc aminte de cântările biblice vechi care alcătuiau canonul liturgic, ele fiind, de fapt, două imne de preamărire a lui Dumnezeu. În cazul Nașterii, pentru “taina străină și minunată” pe care ne-a descoperit-o Hristos, Cel vechi de zile, se face prunc; Cel care stă pe scaun înalt și preaslăvit este așezat în iesle; cel care a rupt legătura păcatului este înfășat în scutece. De aceea, “să laude toată făptura pe Domnul” este imperativul-chemare al zilelor noastre, dezideratul omenirii vechi și noi și anamneza faptelor petrecute atunci și acum (duhovnicește): împărații au venit să se închine Împăratului ceresc; fecioarele, ca să vadă pe Fiul Fecioarei; păstorii, ca să vadă pe Păstorul cel Bun; pescarii, ca să vadă pe Cel ce a făcut din pescari, învățați; preoții, ca să vadă pe Cel făcut Arhiereu; pruncii, ca să vadă pe Cel ce s-a făcut Prunc; vameșii, ca să vadă pe Cel ce a arătat pe evanghelist dintre vameși;

oamenii, ca să vadă pe cel ce S-a făcut om. Într-un cuvânt, toți suntem chemați să trăim minunea și trăind “să-L laudăm pe Domnul și să-L preainălțăm întru toți vecii”.

*

“Mărește suflete al meu pe cea mai cinstită și mai mărită decât oștile cele de sus. Taină străină văd și preamărită, cer fiind peștera, scaun de Heruvimi Fecioara, ieslea sălășluire, întru care s-a culcat cel neîncăput, Hristos Dumnezeu, pe care laudându-L, îl mărim”.

Toate pesnele anterioare au o accentuată coordonată a minunii sau a tainei, subliniată profund și în această ultimă peasnă. Caracterul misterios ce depășește puterea de înțelegere a minții umane mărginite, constă în exprimarea mai multor mistere sau taine și anume: Dumnezeu care transcende timpul și spațiul, nemărginit fiind, încapă într-o peșteră, într-o iesle; pântecul Fecioarei devine scaunul pe care stătea Împăratul slavei, ea rămânând fecioară pururea.

Avem expusă o paralelă între cele două nașteri, cea din veci și cea în timp, în care elementele naturale - peștera, ieslea - primesc o dimensiune nouă sacramentală. Prin Hristos, se depășesc legile naturale, firești, se depășesc spațialitatea și temporalitatea, încât cele pământești primesc o dimensiune cosmică, universală încăpătoare. Astfel, la nașterea din veci din Tatăl, peștera a fost cerul, iar la nașterea pământească din Fecioară, cerul e peștera. Chiar Mântuitorul spune: “Cerul este tronul lui Dumnezeu, iar pământul este așternut picioarelor Lui” (Matei 5,34-35). Isaia proorocul afirmă și el: “Cerul este scaunul meu și pământul așternut picioarelor mele; ce fel de casă îmi veți zidi voi și ce loc de odihnă pentru Mine” (Isaia 66,1).

Dacă, pe de o parte, cele pământești își depășesc limitele lor creaționale, pe de o altă parte, prin actul chenotic, cele dumnezeiești se micșorează fără să se schimbe, se coboară la cele limitate, dându-le o altă dimensiune. Spre exemplu, funcția naturală a ieslei nu constituie, de fapt, un loc de odihnă, ci mai cu seamă un spațiu al hranei. Astfel, ieslea devine un simbol al hranei euharistice, iar Cel din iesle devine veșnicia și nesfârșita mâncare euharistică, Sfântul Trup și Sânge, prin care Cel neîncăput încapă în firea umană, în ieslea necuvântătoarelor noastre suflete.

Cele nouă cuvântări ale canonului Nașterii Domnului formează o unitate indisolubilă, a cărei temă de bază o constituie raportul între cele două nașteri și rolul lor pentru întregul univers.

Prin valoarea doctrinară a canoanelor sale, inspirate, mai ales, din gândirea Sfântului Grigore de Nazianz și fratelui său mașter Ioan Damaschin, dar și prin notificarea imnelor (poeziilor) religioase, Sfântul Cosma a reușit să creeze capodopere liturgice de mare valoare, care au intrat în universul immografiei creștine.

Sigur că domeniul de gândire al sfinților părinți a fost mult mai larg, ei fiind copleșiți de sfera sfințeniei și fiind cunoscători ai unei teologii practice, prin care spuneau nu numai ce gândeau, ci, mai ales, ceea ce trăiau. Simpla înțelegere a textului reclamă infinit mai mult decât lectura lui: pretinde accesul la Cuvânt prin intermediul textului și cere lectura textului din perspectiva din care el a fost scris, cea a Cuvântului. Teologul adevărat își merită numele doar dacă imită Teologul mai înalt decât el⁹, adică pe Hristos, transgresând textul prin text până la Cuvântul. Fără o înțelegere anticipată a referentului - Cuvântul, textul nu poate fi nici înțeles, nici explicat. Ori referentul - Cuvântul nu se învață discursiv, ci se pătimește (trăiește) în experiența mistico-liturgică a Misterului, în Euharistie. Atunci, teologul adevărat nu trebuie să acceadă la un statut științific, ci trebuie ca el însuși să se străduiască să devină sfânt.

Chiar dacă în teologie avem de a face cu un text infinit care oferă potențial o rezervă infinită de sensuri și reclamă o înfinitate de hermeneutici euharistice și teologii corespunzătoare sensurilor și dispozițiilor Cuvântului, totuși teologia nu poate viza alt progres decât propria ei convertire la Cuvântul divin. Astfel, așa cum spunea J-L Marion: “Adevărata teologie e legată decisiv de gestul întemeietor al transgresării circulare de la cuvinte la Cuvântul și de la Cuvântul din nou la cuvinte”.

¹ Acest condac înafără de strofa “*Fecioara astăzi*” avea 24 de strofe a câte 21 de versuri scurte (prima este icosul de astăzi al Crăciunului). Inițialele primelor cuvinte, din fiecare strofă dădeau numele autorului (τοῦ παπαιοῦ Ρωμανοῦ ὁμοῦς). Singurul dintre condacele vechi care ni s-a păstrat până astăzi în întregime este astăzi Acatistul Bunei Vestiri, atribuit lui Roman Melodul sau după părerea unora, patriarhului Serghe al Constantinopolului. Acesta are 12 icoase și 13 condace relevând aspecte din viața Maicii Domnului. ἀκάθιστος de la ἀρχαθίζω = a nu șede. Acest imn a servit model pentru celelalte acatiste.

² Petre Vintilescu, *despre Poezia immografică*, București, 1937

³ Numărul de nouă ode, care a și dus la crearea unui nou gen immografic, a rezultat

printr-o adaptare la cele nouă cântări biblice pe care creștinii le întrebuințau, în cult, din timpurile cele mai vechi (odată cu psalmii): **1-2** – cele două cântări triumfale ale lui Moise, la trecerea prin Marea Roșie (Ieșire 15, 1-19; Deut. 32, 1-34) **3** – Cântarea de laudă a Anei, mama lui Samuil (I Regi 2, 1-10); **4** – Cântarea proorocului Avacum (3, 1-13); **5** – Cântarea lui Isaia (26, 9-17); **6** – Cântarea lui Iona (2, 3-10); **7** – Cântarea celor trei tineri în cuptorul cel de foc (Daniil 3, 24-90); **8** – Cântarea lui Zaharia, tatăl Sf. Ioan Botezătorul (Luca 1, 46-54); **9** – Cântarea Sfintei Fecioare Maria (Luca 1, 46-54). Acestor nouă imne li s-a dat, de către poeții creștini, o interpretare alegorică, de aceea părțile componente ale canonului au o semnificație simbolică.

⁴ Spre exemplu, predica de Crăciun a Sfântului Grigorie de Nazianz, se deschide cu proclamațiile entuziaste: “Hristos se naște, măriți-L; Hristos din ceruri, întâmpinați-L...”, care alcătuiește irmosul canonului de Crăciun al lui Cosma, un mare admirator al Sfântului Grigorie, căruia îi închină mai multe canoane și comentarii la poezii.

⁵ Acesta e și verbul folosit în Galateni 4,4 unde apostolul Pavel folosindu-l vrea să arate că Hristos s-a făcut prin nașterea Sa ceea ce el n-a fost mai înainte. Această idee va fi preluată și nuanțată de Sfântul Grigorie Palama prin cuvintele: “Dumnezeu s-a făcut om, pentru ca omul să se facă dumnezeu”.

⁶ Vezi: Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, București, 1993.

⁷ În același înțeles e folosit de Sfântul Pavel în Gal. 4, 6; și în Faptele Apostolilor 7, 12; 9, 30; 11, 12; 17, 14; 22, 21 unde acest verb e folosit în legătură cu trimiterea Apostolilor de Dumnezeu, în vederea unei misiuni speciale.

⁸ Facere 3, 15

⁹ Sfântul Grigorie de Nazianz, Oratio 31,8

Lucrul care trebuie:

Smerenia

Corneliu C.

*“Dumnezeu stă împotriva celor mândri, dar
celor smeriți le dă har” [1 Ptr. 5:5].*

De ce smerenie? Pentru că:

a. Smerenia ne pune într-o poziție corectă față de Dumnezeu:

*“Doamne, Tu ești Părintele nostru,
iar noi suntem tină,
lucrul mâinilor Tale suntem noi” [Is. 64:8].*

b. Smerenia determină golirea de Eul nostru:

“Știu, că’n mine nu locuiește nimic bun ...” [Rm. 7:18].

c. Smerenia determină o pocăință sinceră și profundă:

*„Eu știu că Tu poți totul
și că nimic nu-ți este, de vrei, cu neputință ...
Te auzeam’nainte cu auzul , și atât;
dar astăzi și cu ochiul vederii Te-am văzut.
De- aceea eu pe mine mă acopăr cu dispreț ,
eu, care’n mine însumi pământ sunt și țărână” [Iov 42:1, 5-6].*

d. Smerenia face posibilă credința:

*“Credința este harul smereniei ... Cel ce nu are credință tocmai
din această cauză nu are, fiindcă este prea mândru ca să creadă
... El e prea mândru și nu poate intra în cer, poarta cerului fiind
atât de joasă, încât pe ea pot intra numai cei dispuși să își plece
capul. Încă nu a existat nici un om care să fi putut umbla țănoș
pe calea mântuirii. Noi trebuie să mergem la Hristos cu genunchii
îndoți. Pentru că, deși El este o ușă mare, astfel încât și cei mai
mari păcătoși pot să intre, El este și o ușă atât de mică, încât
oamenii trebuie să se smerească, dacă vor să fie mântuiți ... o
lipsă a credinței este o vădită lipsă de smerenie”.*

e. Smerenia ne face ascultători de Dumnezeu:

Hristos „S-a smerit pe Sine făcându-se ascultător până la moarte - și încă moarte pe cruce” [Fp. 2:8].

f. Smerenia face posibilă lucrarea Duhului Sfânt și nașterea din nou:

“Fericiți cei săraci cu duhul (smeriți, goliți de Eul lor n.n), că a lor este împărăția cerurilor” [Mt.5:3].

Etalonul smereniei lui Iisus Hristos

“Cel ce dintru început fiind în chipul lui Dumnezeu a socotit că a fi El întocmai cu Dumnezeu nu e o prădare, dar S-a golit pe Sine luând chip de rob, devenind asemenea oamenilor și la înfățișare aflându-Se ca om; S’a smerit pe Sine făcându-Se ascultător până la moarte - și încă moarte pe cruce” [Fil. 2:6-9].

De aceea, El este Învățătorul nostru și cheamă la El pe oricine vrea să învețe lecția smereniei: “... învățați-vă de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima” [Mt. 11:29].

Manifestarea smereniei

Cel smerit:

- nu se supără
- nu sfidează, nu disprețuiește, nu respinge pe nimeni
- se cercetează pe sine
- se judecă pe sine
- se apreciază corect pe sine
- nu se scoate în evidență
- este supus
- slujește
- se jertfește

Fericitul Augustin fiind întrebat odată care este cea dintâi și cea mai frumoasă virtute, a răspuns: “Smerenia”. „Dar a doua care este?” - l-au întrebat mai departe. “Smerenia” - a răspuns el. „Și-a treia?”. “Smerenia” - a răspuns el din nou. Și avea dreptate, căci dacă suntem cu adevărat smeriți, avem toate virtuțile și toate marile binecuvântări ne sunt date. Domnul dă har celor smeriți.

Patru lumânări

Luminează-te, luminează-te, Ierusalime,
că lumina ta vine
și slava Domnului peste tine a răsărit.
Iată, întuneric va acoperi pământul
și negură groasă va fi peste neamuri;
dar peste tine Domnul Se va arăta
și slava Lui peste tine se va vedea (Isaia 60:1,2)

Patru lumânări ardeau pâlpâind. Era liniște, atâta liniște, încât puteai auzi șoaptele sfârâite ale lumânărelelor.

Prima lumânare oftă: „*Numele meu e PACE. Lumina mea luminează în întuneric, dar ce folos, oamenii nu mă vor...*”. Și luminița ei deveni tot mai mică, până ce se stinse cu totul.

A doua lumânare tresări pâlpâind și șopti sfârâind: „*Eu mă numesc CREDINȚĂ, dar se pare că sunt în plus. Oamenii nu vor să audă de Dumnezeu. Nu mai are nici un sens să mă consum arzând...*”. O adiere străbătu încăperea și lumânarea se stinse.

Cu o voce abia șoptită începu să vorbească și cea de-a treia lumânare: „*DRAGOSTE mi-e numele și simt cum mi se sfârșesc puterile. Oamenii mă împing de-o parte și n-au ochi pentru cei pe care ar trebui să-i iubească...*”. Cu o ultimă pâlpâire, se stinse și lumina DRAGOSTEI.

Un băiețel intră atunci în încăpere. Se uită la lumânările stinse și rosti printre lacrimi: „*Bine, dar lumânările ar trebui să ardă!*”

Atunci se auzi șoapta celei de a patra lumânări: „*Nu te teme, copilaș! Câtă vreme mă vezi pe mine pâlpâind, mai putem reaprinde celelalte lumânări. Numele meu este SPERANȚA!*”.

Băiețelul prinse curaj, luă în mâini SPERANTA și reaprinse de la flacăra ei PACEA, CREDINȚA și DRAGOSTEA. Cele patru lumânări își răspândeau din nou lumina.

Iisus e tot pe drumuri

- 16 decembrie 2004 -

La început de decembrie, la grădinița unde ne ducem copiii, a început forfota între părinți: *“Ce facem cu bradul de Crăciun pentru serbare? Cine îl aduce? Punem toți banii?”* și *„Doar fără brad nu este Crăciun!”*. De atunci am început să aud tot mai des aceasta, fie de la oamenii de pe stradă, fie de la buletinele de știri care prezintă unde se găsesc brazi și cât costă, pentru că, nu-i așa, *“Ce Crăciun este acela fără brad?!”*. Abia scăpasem de alergia la *“Ce Paște e acela fără ouă roșii?!”* și uite acum au început cu brazii.

De fapt, eu nu cu brazii am ceva, ci cu lumea aceasta. Probabil ați citit sau auzit diversele “minunății” ce se întâmplă de Crăciun pe glob. În Anglia, la Muzeul Figurilor de Ceară a fost expusă o scenă a Nașterii Domnului, în care Maria și Iosif aveau chipurile cuplului Victoria și David Beckham iar magii „erau” George Bush, Tony Blair și ducele de Edinburgh... Să ne mirăm că “grupul statuar” a fost retras după ce un vizitator nemulțumit a “afectat” fizic lucrarea? În Italia, piesele de teatru interpretate de școlari nu mai prezintă Nașterea Domnului ci... Scufița Roșie! În colinde, cuvântul “Iisus” este înlocuit cu altele. Ieslele nu se mai expun, căci exprimă o convingere religioasă și i-ar putea ofensa pe cei de alte religii. Același motiv al sensibilității religioase este invocat și în SUA, unde primăriile au redus fondurile alocate sărbătoririi Crăciunului. Iar în Australia, clasicele afișe stradale puse de primărie cu “Crăciun fericit” au fost înlocuite de anul acesta cu “Sărbători fericite”. Satana trebuie că jubilează de fericire! Ce motiv excelent a găsit pentru a-l elimina pe Hristos! A-i pomeni numele este, cică, o ofensă pentru ne-creștini, iar acum, cu globalizarea, trebuie să spălăm orice diferențe dintre noi, că doar ele sunt surse de tensiuni, nu de bogăție. În prostia noastră, ne-am însușit acest gând diavolesc, așa că asistăm la o înlocuire treptată a sărbătorii

Nașterii Domnului cu “sărbătoarea de iarnă” a grasului Moș Crăciun și a sărbătorii Învierii Domnului cu “sărbătoarea de primăvară” a pufosului Iepuraș de Paști. Nu vom mai spune “Crăciun fericit!”, ci “Sărbători fericite!” și, poate, nici “Hristos a înviat!”, ci “Natura a înviat!”...

Și culmea: aceste pervertiri au loc adesea pe un minunat fond muzical: acela al colindelor. În luna decembrie - și vorbesc acum doar de țara noastră, căci nu știu cum este prin alte locuri - pe orice post de radio sau televiziune te-ai fi oprit, auzeai colinde minunate, ce ne vorbesc despre minunata naștere a Mântuitorului nostru, despre simplitatea acestui eveniment glorios. Dar probabil că textele colindelor ne intră pe o ureche și ne ies pe alta. Mă uitam zilele trecute la televizor, unde o cunoscută vedetă de muzică pop trecea în revistă colindele tradiționale pe care le știa. Camera era fixată pe fața ei, pentru a-i surprinde chinurile - cel puțin așa păreau, atât de schimonosită îi era fața - de a lua notele cum trebuie, de a cânta magistral. Versurile puteau fi și din “Cățeluș cu părul creț”, că nu aveau importanță: ce conta era muzica! Mai târziu, pe un alt canal, o formație nouă, cel puțin pentru mine, cânta o melodie de Crăciun, în care refrenul era ceva de genul “sărbătoarea mea, sărbătoarea ta”. Mda... Este sărbătoarea mea, a ta... dar oare nu Îl uităm chiar pe sărbătorit?

Săptămâna aceasta am primit vizita unui preot, bun prieten al site-ului Pro Familia, dar mai ales al revistei Familia creștină. Vorbind despre una și alta, a ajuns să îmi povestească cum atunci când se afla în Spania, a fost chemat la un moment dat să vorbească, la un post de televiziune, despre România post-comunistă. Ceea ce le-a spus poate fi sintetizat astfel pe scurt: înainte de 1989, în România fiind un regim ateist, Dumnezeu nu avea ce căuta; după 1990 însă, deși putem vorbi de libertate religioasă, Dumnezeu nu mai are loc în societatea românească! Meditând la cuvintele lui, m-am convins și eu că sunt trist de adevărate. Dacă este “sărbătoarea mea, sărbătoarea ta”, unde mai este loc de “sărbătoarea Lui”? Faptele

amintite mai sus, din Anglia,

Italia, SUA, Australia, sunt semnele grave ale unui viitor în care Dumnezeu nu mai are loc. L-am exclus din Constituția Uniunii Europene, Îl excludem din Crăciun, Îl excludem încetul cu încetul din tot și toate.

Gândindu-mă la Iosif și Maria, care au bătut din ușă în ușă pentru a găsi un loc unde să-l nască pe Iisus, mă gândeam la copiii străzii, la toți aceia care, în acest sezon rece, nu au un culcuș cald și o masă caldă. Mi-am dat apoi seama că această dramă continuă chiar și cu Copilul dumnezeiesc. An de an - de fapt zi de zi, clipă de clipă - El caută un loc în sufletele noastre, pentru a se naște. Dar poate? Nu se mai găsește în colinde, căci nu Îi mai pomenim numele! Nu mai găsește iesle, căci le-am ascuns, sau dacă le-am expus, personajele biblice au chipurile vedetelor sportive sau politice! Nu mai este întâmpinat cu urări creștine, ci aude doar urări seculare! Ne strigă cerând să Îl primim, dar glasul Îi este acoperit de *melodiile* colindelor! Vrea să ne intre în suflet, dar nu poate, pentru că înăuntru este fie mizerie, fie duhoare de băutură - “ce Crăciun este acela fără un(sprezece) păhărel(e) de țuică?” -, fie piatră seacă, fie ger cumplit! Și după două mii de ani, Iisus mai are încă probleme în a găsi un loc unde să Se nască. Îl ținem pe drumuri, ca pe un copil al străzii.

Catolicii irlandezi au suferit multe persecuții de-a lungul timpului. În 1698, un ordin le cerea tuturor preoților catolici să părăsească țara, iar catolicilor li se interzicea practicarea credinței. Evident, în țară au rămas episcopi și preoți catolici, dar care își slujeau turma pe ascuns. De Crăciun, familiile din Irlanda aprindeau câte o lumânare la geam pentru ca preoții să recunoască astfel casele catolice, unde erau chemați pentru a spovedi sau celebra Liturgia. Când persecutorii britanici întrebau, suspicioși, ce este cu lumânările, li se răspundea: *“Ușile noastre sunt deschise, iar la ferestre ard lumânări de Crăciun, pentru ca Preasfânta Maria, Sfântul Iosif și Pruncul Iisus să găsească la noi un loc unde să se oprească”*. *“Ce obicei copilăresc!”*, gândeau britanicii. Așa gândesc și astăzi, mulți dintre noi, despre Crăciun. Noi însă,

trebuie să avem curajul de a nu ne conforma majorității, de a nu fi părtași la perversitățile ce au loc, de a nu permite să intre în noi gândurile, mentalitatea ce o propagă cel rău. În schimb, să aprindem o lumânare chiar în sufletul nostru, pentru a-I spune lui Iisus: „*Aici poți veni, am pregătit loc pentru Tine, e curat, e cald... aici Te poți naște!*”.

Spiritul apusean și duhul românesc

Cristian Claudiu Popa

Ni se vorbește astăzi atât de mult despre “integrarea europeană” a României, despre integrarea economică, legislativă, geografică... dar aproape deloc despre integrarea spirituală, moral-religioasă a neamului românesc, căci, nu-i așa, se dorește din partea conducătorilor Uniunii Europene – o integrare totală în spiritul apusean.

Dar cum e cu spiritul lor apusean ?! E protestant, materialist, ateu, nihilist, scientism, raționalist... păgân (cu ideologii de tip New Age- Noua Eră) și masonic.

Pe ici, pe colo mai sunt câteva enclave creștine: câteva țări catolice și câteva comunități ortodoxe (dintre comunitățile ortodoxe se distinge cea de la Lavardac din Franța, unde se găsește Biserica Sfântului Arhanghel Mihail), către care se realizează adevărate pelerinaje ale occidentalilor în căutarea adevărului christic.

Despre starea spiritualității occidentale, monahul ortodox Rafail Noica, fiul filosofului Constantin Noica, spunea într-un interviu din anul 1993: “*În Apus s-a creat mentalitatea că poți să faci orice, dar aceasta te împiedică să fii a lui Hristos Cel Adevărat. Noua Eră de exemplu, promovează ideea că totul îți este îngăduit, de la satanism până la filosofii cele mai înalte; numai smerenia, pocăința și altele ca acestea sunt interzise. Psihologic sunt interzise; numai Hristos Cel Adevărat este interzis. Căci sunt mulți Hristoși – și nu vorbesc numai de antichristii care îi înșală pe mulți – ci și despre ideile greșite despre Hristos Cel adevărat*”. În același interviu, părintele – călugăr

Rafail ne atenționa: *“Apusul va năvăli și aici și tare mă tem că o să vedeți și aici cum este acolo”*.

Astăzi avangarda malefică a Apusului se află aici: sute de secte care te trag de mânecă pe stradă, îți bat la ușă, se infiltrează prin penitenciare (un loc propice pentru dorința lor de a face prozelitism), ne agresează spiritual la noi acasă. Din toate grozăviile pe care le-a născut Apusul, de departe, cea mai mare este erezia lui Martin Luther - protestantismul. Precum Lucifer căzut din cer, care a luat cu el o treime din îngeri, în căderea lui, Luther a luat spre pierzanie o sumedenie de suflete omenești. Nebunia lui Luther a mers până acolo încât a desființat Sfintele Taine (a păstrat două dintre ele - Botezul și Euharistia, dar cu caracter simbolic), fără de care nu se realizează opera mântuirii.

Hirotonia – sfințirea preotului este una dintre Sfintele Taine instituite de Însuși Mântuitorul nostru Iisus Hristos: *“Iisus a suflat asupra Apostolilor (nu a tuturor, cum zic sectarii) zicând: «Eu v-am ales pe voi!»”*. Prin succesiunea apostolică, fiind hirotoniți valid (sfințiți) direct de către Hristos, apostolii Săi, prin punerea mâinilor, au sfințit la rândul lor alți episcopi și preoți. Sfântul Apostol Pavel i-a dat harul lui Timotei. De la acești episcopi și preoți, prin Sfintele Taine, S-a împărtășit Harul la tot poporul. *“În afară de această cale de a veni Duhul Sfânt în inima omului, nu mai este alta!”* (Parintele Cleopa în “Pelerinul Român”).

Spune Sfântul Ciprian al Cartaginei în secolul al-IV-lea: *“În afară de Biserică, nu este mântuire!”* (“Extra ecclesia nulla salus!”).

La sectele protestante, “pastorul” este un om ca oricare altul, neavând nici o calitate sau putere specială. Mai mult, pastorul poate fi și femeie și s-au întâlnit cazuri când au fost acceptați și homosexuali (homosexualitatea, sodomia este un păcat greu, condamnat și în Noul Testament !).

În lucrarea “Sfințenia și răspunderile preoției”, profesorul Teodor M. Popescu scrie că preoția “...se întrupează și făptuiește cuvântul lui Iisus Hristos, învățătura Lui, împărăția Lui, o face realitate pământească, aduce harul, lumina și binecuvântarea lui Dumnezeu în viața noastră. Confesiunile și sectele protestante care au desființat preoția, au mutilat Biserica, au decapitat-o, au redus-o la un corp care nu mai este un organism intern, la o comunitate organică propriu-zisă ... este negarea unui har și oficiu, pentru care Mântuitorul a voit și sfințit Apostoli, au creat un organ propriu și indispensabil vieții și chemării Bisericii în lume...”

Erorile protestante au fost condamnate de Biserica Ortodoxă

a Răsăritului. La noi, condamnarea acestora s-a făcut în anul 1642, prin conciliul de la Iași. Însuși Luther, văzând greșeala făcută, ar fi exclamat: *“Vai de mine, că rătăcirea mea nu se va sfârși niciodată...!”*. De atunci și până astăzi, sufletele continuă să cadă încontinuu. Ei ne acuză de intoleranță față de credința lor, dar vă întreb: Unde, în Sfânta Scriptură, scrie să fim toleranți cu ereziile? Cu oamenii, este altceva, dar cu învățăturile lor greșite, nu putem fi toleranți!

În Noul Testament se scrie: *„Dintre noi au ieșit, dar nu erau dintre noi, căci de ar fi fost dintre noi, ar fi rămas cu noi. Dar aceasta, pentru ca să se arate că nu sunt dintre noi”* (I In 2,19) și: *“Dacă vine cineva la voi și nu aduce învățătura aceasta, să nu-l primiți în casă și să nu-i ziceți: Bun venit! ; fiindcă cel ce-i zice: Bun venit! se face părtaș la faptele lui cele rele”* (II Ioan, 1-10, 11).

Și noi dorim pace și împăcare, dar nu așa cum doresc ei - să ne stricăm și noi castitatea dogmelor, să ne stricăm învățătura, să ne desființăm și noi, și Sfintele Tradiții (*“Mă bucur de voi că ați ținut predaniile= tradițiile”*) (Apostolul Pavel către Tesaloniceni), să ne tăiem și noi rădăcinile. **Să revină ei, cei ce au greșit, la starea de dinainte de cădere.**

Apusul e pervertit și pervertește la rândul-i. Apusul e pervertit până la vârful său. Iată un exemplu: au elaborat Constituția Uniunii Europene, dar nu au specificat rolul pe care creștinismul, Biserica lui Hristos l-a avut în formarea conștiinței europene!

În Apus s-au închis biserici de bună-voie, au fost transformate în magazine, au fost dărâmate. Lucrurile acestea le spune același părinte Rafail Noica, care a trăit acolo zeci de ani, precum și Monseniorul (catolic) vienez, Leopold Strandl, bucurându-se că țara sa, Austria, face excepție.

Monseniorul Leopold Strandl spune: *„În Occident, lumea fuge de credință, în timp ce Răsăritul mi-a arătat cum se vine, cu sete, către ea”*. Și adaugă: *“Ridic slavă Bunului Dumnezeu, pentru a-mi fi deschis ochii asupra imensului tezaur spiritual ortodox român, de la care am primit sufletește mai mult decât mi-ar fi dat Apusul în două vieți”*.

La noi, vezi oameni care stau la coadă, în picioare, ore în șir, ca să atingă moaștele Sfântului Apostol Andrei, ocrotitorul României, moaștele Sfintei Parascheva sau ale altor sfinți. Sunt oameni necăjiți, roși de griji, de boli, de nevoi, de ani; doar credința îi mai ține pe picioare. Ating sfintele moaște și pleacă de acolo, parcă « electrizați », încărcăți

de energie divină și de putere, plini de viața adevărată, vindecați sufletește.

Dar prin venele lor nu curge nici apă, nici Carlsberg, nici Coca-Cola: prin venele lor curge sângele daco-roman care i-a ținut pe păgâni la sud de Dunăre, salvând Europa creștina de invazia mahomedană.

Oamenii aceștia nu-și dărâmă bisericile, ci ridică altele noi.

Eu, ca și creștin ortodox, mă rog la Dumnezeu și la Mântuitorul Iisus Hristos ca Sfânta Sofia, marea Biserică de la Constantinopol (Istambul nu e o realitate, ci un coșmar din care aștept să mă trezesc), transformată în moschee la a doua cădere din 1453, despre care Procopiu spunea: *"Când intri în acest edificiu să te rogi, simți că el nu-i opera puterii omenești...Sufletul, ridicându-se la cer, îți dai seama că Dumnezeu e aproape și Îi place să fie aici în casa Lui preferată"*, să revină Bisericii noastre, iar Sfânta Liturghie întreruptă de iataganele otomane, să fie continuată.

"Evlavia creștină a născut o legendă de adâncă semnificație. Spune legenda aceasta că se oficia Sfânta Liturghie în biserica lui Iustinian I, când necredincioșii năvăliră înăuntrul strălucitorului locaș, spurcând și pângărind. Atunci s-a întâmplat minunea: preotul liturghisitor a dispărut cu Sfintele Taine într-un zid tainic. De atunci, el tot așteaptă ca Sfânta Sofia să fie redată slujbei creștine, ca să-și continue Liturghia întreruptă. Și aceasta se va întâmpla, cu certitudine absolută, de vreme ce Liturghia nu poate să rămână întreruptă" - scrie Gheorghe Racoveanu în lucrarea sa «Mișcarea legionară și Biserica».

Aceasta este credința ortodoxă, credința Răsăritului. „*Duhul Ortodoxiei* – spune părintele Rafail Noica – *nu este afișare, nu este prozelitism, Duhul Ortodoxiei este exprimat în Liturghie. Amintiți-vă cuvântul: «Gustați și vedeți că bun este Domnul!».* Și noi, păcătoșii, încercăm smeriți să gustăm și să vedem că bun este Domnul în locul în care ne-a pus, lângă "râurile" acelea ale Babilonului Apusean și gustăm și vedem și bem".

În țara noastră pe care noi, tinerii, o vom ridica, preotul va avea cel mai însemnat rol, căci, el este educatorul minții și modelatorul sufletului poporului. Preotul este, în lume, «alter Hristus», un alt Hristos, dar în Hristos și cu Hristos.

Preotul este cel care ne va pregăti pentru lupta cea grea cu învățăturile greșite ale apusenilor. Iar noi îl vom pune în drepturile sale și-l vom urma ca pe o călăuză văzută către o lume nevăzută.

Dragostea creștină, temelia vieții duhovnicești

Lenuța Dolinski

(Arbore – Suceava)

Indiferent de locul pe care-l ocupă în societate, omul, în general, nu poate trăi decât în comuniune cu semenii săi. Din perspectiva fenomenologiei creștine, iubirea, ca scară spre desăvârșire, conține oxigenul dumnezeiesc prin care fiecare creștin se face copărtaș la bucuriile și suferințele celorlalți. Această iubire comunitară în faptă implementează în suflet o picătură din harul dumnezeiesc, și ne face asemenea lui Hristos, pentru că cine este al lui Hristos, iubește pe Hristos și îmbrățișează întreaga lume în dragostea sa.

Iubirea aceasta trebuie să fie nemărginită, fără prejudecăți, de caracter universal. Ea trebuie să se îndrepte spre toți oamenii, fără discriminare și să-i cuprindă pe toți în slujire și dăruire, iar acest lucru poate să fie întotdeauna realizabil considerând “*eul*” oricărui om ca fiind identic cu al nostru; dacă îl interiorizăm propriei noastre persoane reușim să desființăm barierele care ne despart de ceilalți. O dată cu această realizare deschidem propria noastră personalitate tuturor oamenilor, îi primim în suflet, în noi înșine. Și dacă această virtute a compasiunii este lăsată să crească, nu vom mai produce niciodată suferință nimănui, ci îi vom îmbrățișa pe toți oamenii cu aceeași iubire, neamestecată cu sentimente de marginalizare și interese antagoniste.

Iubirea creștină este opusul individualismului rigid și meschin. Ea este deschiderea inimii în mod nelimitat pentru semenii noștri, în Iisus Hristos. Iubirea curată din care izvorăsc toate faptele noastre și pe care ele o fac să sporească, nu poate atinge niciodată un nivel de la care să nu mai poată crește, pentru că iubirea lui Hristos din care ea se alimentează nu are limită. Prin iubire pătrundem, realmente, înăuntrul aproapelui nostru,

în sâmburele ființei lui. Îl pătrundem bineînțeles fără să-l anulăm ca persoană, fără să-l micșorăm, ci dimpotrivă, dându-i posibilitatea să crească.

Adevărata fericire constă în “a da”, a sluji cu dăruire semenilor, în experiența relației de dragoste cu toți semenii și nu în cea cerebrală care izvorăște din egocentrism. Pentru *Sfântul Ioan Gură de Aur*, de pildă, iubirea și milostenia, ca metode de slujire a aproapelui, sunt stări sufletești de identificare cu ceilalți oameni, dar nu în sensul depersonalizării.

Cuviosul Părinte *Paisie Aghioritul* spune: “*Cel ce ia ceva primește bucurie omenească. Cel ce dă primește bucurie dumnezeiască. Bucuria dumnezeiască o luăm prin a da...* ”

Prin comuniunea euharistică cu Hristos și prin celelalte Sfinte Taine, toți oamenii devin, prin harul Sfântului Duh, părtași ai dragostei Dumnezeiești. Cel mai edificator exemplu dintre oamenii care au trăit pe pământ și au cultivat iubirea întru sfințenia sufletului a fost Preacurata Născătoare de Dumnezeu. Ea a fost un exemplu elocvent și plin de folos față de toți cei care o vedeau. Inima ei a fost ca un ocean de dragoste către Dumnezeu și pentru a-i mulțumi nu avea nimic altceva de făcut decât să-L iubească. Lumea exterioară nu a putut-o influența cu nimic nociv, pentru că lumea ei interioară era cu totul pătrunsă de dragostea lui Dumnezeu. Sufletul ei a fost cel mai curat loc de pe pământ în care a binevoit Dumnezeu să Se odihnească.

Față de oameni a fost apropiată; slujirea semenilor a ocupat un loc primordial în viața ei.

Iubirea adevărată trebuie să cuprindă pe toți, pentru că aproapele este icoana lui Dumnezeu. Creștinul adevărat nu are dușmani și el nu este dușmanul nimănui. Comunitatea aceasta în solidaritate, dragoste și dăruire față de toți trebuie realizată spre slava lui Dumnezeu, pentru că toți suntem mădulare ale Trupului Tainic al lui Hristos. (*Candela*, Nr. 7/2003)

